

НАУКА І МОЛОДЬ В XXI СТОРІЧЧІ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
II Міжнародної молодіжної науково-практичної
інтернет-конференції

(м. Полтава, 1–2 грудня 2016 року)

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

НАУКА І МОЛОДЬ В XXI СТОРІЧЧІ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
II Міжнародної молодіжної науково-практичної
інтернет-конференції

Частина 2

(м. Полтава, 1–2 грудня 2016 року)

**Полтава
ПУЕТ
2016**

УДК 001-053.67“20”(043.2)
ББК 72я431
НЗ4

Друкується відповідно до Наказу по університету № 183-Н від 9 вересня 2016 р.

Організаційний комітет:

С. В. Гаркуша, голова організаційного комітету, д. т. н., доцент, проректор з наукової роботи ПУЕТ;

О. В. Чернявська, д. е. н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародні зв'язки, міжнародна діяльність, європейська та євроатлантична інтеграція) ПУЕТ;

Н. В. Герман, доцент, директор науково-навчального центру ПУЕТ;

Н. С. Педченко, д. е. н., професор, директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій ПУЕТ;

Н. М. Тягунова, к. т. н., професор, декан факультету товарознавства, торгівлі та маркетингу ПУЕТ;

В. О. Скрипник, д. т. н., доцент, декан факультету харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу ПУЕТ;

Н. І. Коливушка, завідувач науково-організаційного відділу ПУЕТ;

Л. М. Діденко, начальник редакційно-видавничого відділу ПУЕТ.

Наука і молодь в XXI сторіччі : збірник тез доповідей II Міжнародної молодіжної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 1–2 грудня 2016 року) : в 3 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – Ч. 2. – 324 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Текст укр., рос., англ. мовами.

ISBN 978-966-184-254-9

У збірнику представлено тези учасників II Міжнародної молодіжної науково-практичної інтернет-конференції «Наука і молодь в XXI сторіччі» за напрямками підготовки: «Бізнес-адміністрування», «Керівництво та лідерство», «Менеджмент», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Менеджмент організацій», «Місцеве самоврядування», «Вища математика і фізика», «Педагогіка вищої школи», «Фізичне виховання», «Лінгвістика, теорія та практика перекладу ділової іноземної мови», «Лінгвістичні дослідження вивчення української та іноземних мов»

УДК 001-053.67“20”(043.2)
ББК 72я431

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.

За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено.

ISBN 978-966-184-254-9

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», 2016

СПІВОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Білоруський торгово-економічний університет
споживчої кооперації (Республіка Білорусь)

Євразійський національний університет
імені Л. Н. Гумільова (Республіка Казахстан)

Кооперативно-торговий університет
Молдови (Республіка Молдова)

Таджицький державний університет комерції
(Республіка Таджикистан)

Університет національного та світового
господарства (Республіка Болгарія)

ЗМІСТ

МЕНЕДЖМЕНТ

«Бізнес-адміністрування»	10
<i>Онубико Ч.М., Чайка І. П.</i> Стратегическое управление производственно-коммерческой деятельностью предприятия	10
<i>Остапченко І. Ю., Чайка І. П.</i> Аналіз економічної діяльності підприємства ПАТ «Полтавський автоагрегатний завод».....	12
<i>Тертицька А. О., Іванюта В. Ф.</i> Управління ризиком та запобігання банкрутства підприємства	14
<i>Чехова А.В., Іванюта В. Ф.</i> Управління комплексом маркетингу на підприємстві	17
<i>Якушева І. В., Бондар-Підгурська О. В.</i> Управління цілями підприємства	20
«Керівництво та лідерство».....	24
<i>Saraad N., Frolova O.</i> Pursuing a Seafarer’s Profession: Career Awareness Training of Maritime Cadets	24
«Менеджмент»	27
<i>Петреба І. О.</i> Фінансові та нефінансові критерії оцінювання ефективності інформаційної системи управління підприємством	27
<i>Служенко К.О., Шишко А.Ю.</i> Совершенствование бизнес-планирования на предприятии.....	29
<i>Халько Д. О., Шишко А. Ю.</i> Механизм разработки и производства инновационного продукта на предприятии ООО «Биоком технология»	32
«Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»	36
<i>Набірушкін В. О., Бондар-Підгурська О. В.</i> Особливості управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств в умовах нестабільності	36
<i>Пивовар І. І., Чайка І. П.</i> Управління маркетинговою діяльністю на підприємстві-суб’єкті зовнішньоекономічної діяльності.....	39
<i>Поцекулова А. А., Левицька О. О.</i> Мікроекономічні маркетингові стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємства	42

«Менеджмент організацій».....	46
Бороздін В. К., Лисенко М.О. Управління якістю діяльності підприємства	46
Власенко І. А., Таран-Лала О. М. Формування системи моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах трансформації національної економіки.....	48
Давидкін О.Є., Тягунова З. О. Особливості управління комунікаціями на підприємстві.....	51
Дмитренко А. В., Остряніна С. В. Формування та реалізації кадрової політики підприємства.....	54
Дрібний А. Б., Талалаєв В. О. Формування ефективного механізму управління інноваційним розвитком ПАТ «Полтавакондитер»	57
Дубина С. С., Овчаренко О. М. Оцінка ефективності управління інноваційним потенціалом ПАТ «Полтавакондитер».....	60
Замрій С. А., Кудла Н. Є. Збалансований розвиток готельно-ресторанних підприємств як чинник збереження довкілля.....	63
Каленіченко В. В., Білінська О. П. Проблематика формування системи методів оцінки персоналу на підприємстві	66
Кізім І. С., Олех В. С., Лозова О. В. Ефективна система управління підприємством: особливості формування та реалізації	69
Кобзев О. В., Гусаковська Т. О. Оцінка інтелектуального капіталу підприємства: теорія і практика.....	72
Козинець Р.І., Тягунова З. О. Інструментарій системи оцінки персоналу підприємства.....	75
Крупський М. О., Лугівська О. П. Формування та реалізація стратегії організації	78
Олійник О. В., Тягунова З. О. Мотивація інноваційної діяльності академічного персоналу ВНЗ України	80
Парахневич Д. А., Шишко А. Ю. Характеристика основних моделей управління запасами	84
Пасько Я. О., Тягунова З. О. Інтелектуальний капітал в системі менеджменту підприємства	87
Петров А. О., Писаренко Ж. А. Педагогічний менеджмент – базовий принцип розвитку освітніх організацій	90
Платохіна А. Б., Мізунська І. Р., Лаготюк В. О. Коучинг – прогресивний напрям у системі управління персоналом	93
Потерейко І. Р., Григорчук О. С., Кудла Н. Є. Використання логістичних підходів у наданні готельних послуг	96
Радько Ю. С., Остряніна С. В. Система методів управління підприємством: формування та реалізація.....	99

<i>Ревутская К. Е., Шишко А. Ю.</i> Использование системы КРІ для повышения эффективности мотивации персонала на автотранспортных предприятиях (на примере ООО «Пять машин»).....	102
<i>Семків І. Ю., Баран К. В., Кудла Н. Є.</i> Значення безпеки у забезпеченні конкурентоспроможності готельного бізнесу.....	105
<i>Тітенко В. В., Рибалко-Рак Л. А.</i> Реалізація процесного підходу до управління в межах системи управління якістю сучасного підприємства.....	108
<i>Чамара К. С., Лопушинська О. В.</i> Нематеріальне стимулювання персоналу як засіб підвищення конкурентоспроможності організації.....	110
«Місцеве самоврядування».....	113
<i>Ільченко Л. А.</i> Роль територіальних громад у розбудові економіки України.....	113
<i>Кущинський А. О., Козюра І. В.</i> Розвиток полтавського самоврядування середини ХІХ ст. – початку ХХ ст.	116
<i>Обарчук Е. В.</i> Крайове самоврядування на рівненщині: від витоків до сьогодення.....	118
<i>Тремтій К. Ю., Козюра І. В.</i> Децентралізація і деконцентрація влади й повноважень.....	122
<i>Тушинская К. В., Яцевич Н. В.</i> Зарубежный опыт функционирования местного управления и самоуправления: перспективы применения в Республике Беларусь.....	124

НАУКИ ПРО ОСВІТУ

«Вища математика і фізика».....	128
<i>Луцак С. М., Бекенов М. И.</i> О мерах сложности строения решеток квазимногообразий.....	128
<i>Луцак С. М., Бекенов М. И.</i> О сложности решеток квазимногообразий для классов коммутативных колец с единицей.....	130
<i>Пупко Х., Чобан О. А.</i> Нанотехнологія – наука майбутнього.....	132
«Педагогіка вищої школи».....	135
<i>Алиферович М. С., Мижевич О. М.</i> К вопросу о вхождении высшей школы республики беларусь в болонский процесс.....	135
<i>Антипенко Л. М., Білий А. К.</i> Аналіз динаміки відпрацювання вітчизняними студентами і курсу медичних факультетів ЗДМУ спеціальності «Лікувальна справа» комп'ютерного тестування з біоорганічної хімії у 2015–2016 навчальному році.....	138

Вишневецкая Л. В. Внеучебная деятельность студентов высшей школы	140
Гергель В. В., Вовк М. О. Вплив науково-дослідної роботи студентів на розвиток інтелектуальних та професійних здібностей.....	143
Yefimova O. M., Zhytska S. A., Mamochka I. O. Competence-based Approach to Military Students Training.....	146
Иноземцев В. А., Мороз С. Е. Формування економічної компетенції майбутніх фахівців торговельної сфери	149
Исакова В. С. Формування ділової комунікативної компетентності молодшого спеціаліста економіки в процесі фахової підготовки.....	151
Карішина О. В. Роль музично-драматичного гуртка у розвитку творчої активності підлітків	156
Коростик С. С., Мижевич О. М. Элементы гендерного воспитания на занятиях по истории философии	159
Крочак Л. В. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі.....	162
Махаева А. К., Набиева А. Обучение иноязычной коммуникации как средство формирования профессиональной компетентности студента ВУЗа	166
Мороз Т. Ю., Калашиник О. В. Педагогічний супровід професійної підготовки майбутніх фахівців очима студента	169
Москалюк Н. В. Методи пізнання у змісті фахової підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін	172
Нещадим Л. В. Проблемне навчання, як метод створення і вирішення виробничих ситуацій в підготовці майбутніх товарознавців	175
Огуй С. Педагогічний аспект підготовки молодших спеціалістів готельно-ресторанної справи в процесі розробки дизайну святкового столу.....	178
Покудіна Л. С., Гомонюк О. М. Інтегративні навчальні курси як засіб посилення міждисциплінарних зв'язків у підготовці фіхівців фінансово-економічної сфери.....	181
Рева В. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів хімії до конструювання візуальних засобів знань у ВНЗ.....	184
Рябуха А. Ю. Особливості застосування мультимедійних технологій при викладанні природничо-математичних дисциплін у ВНЗ.....	187
Северин О. Естетичний потенціал дизайну у формуванні професійних якостей студентів з спеціальності «харчові технології».....	190

Северин Ю. М. Сучасні інформаційні технології на заняттях математики та вищої математики	192
Сипко Л. М. Роль ігрових технологій в процесі викладання іноземної мови	194
Тараненко Ю. П., Коваль Л. В. Компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів хореографії	197
«Фізичне виховання»	200
Говорова А. А., Чекмарьова Н. Г. Вплив засобів та методів фізичної культури на формування моральних якостей студентів	200
Дейнеко А. Х., Вишня О. В. Формування культури рухів в учнів загальноосвітніх навчальних закладів, як один із напрямів вдосконалення системи фізичного виховання	203
Косован А., Шпортій В. Р. Цільові орієнтири фізичного виховання студентів вчз в умовах інформаційного суспільства.....	206
Коченя Д. Л., Осипенко Е. В. особенности тренировочного процесса в армрестлинге.....	208
Misyura A. A., Gusinets E. V. The Use of Physical Minutes at the English Lessons With Children of Middle School Age and its Peculiarities	211
Ніколайчук В. С., Бойко Л. А. Нові пріоритети фізичного виховання в умовах сучасного стану здоров'я студентської молоді	214
Ророчух О. І. Effect of Physical Culture on Students Personality Formation.....	219
Сторчак О. Ю., Чекмарева Н. Г. Исторические аспекты развития лечебной физической культуры (ЛФК) в мире.....	223
Сукалов Е. К., Осипенко Е. В. Индивидуализация средств тренировки бегунов в годичном цикле на основе анализа биомеханических данных техники бега	226
Табулина О. И., Осипенко Е. В. Игровая деятельность как важный элемент физической подготовки юных волейболистов.....	228
Ягелло А. В., Севдалев С. В. Исследование здоровых привычек у студентов гту им. Ф. Скорины	231

ПРАВознавство

Абдулла А. Б., Кожяхметова С. Г. Правовое регулирование «народного IPO»	235
Варютта Т. І. Формування творчих здібностей студентів на заняттях з правознавства.....	238

Каирбаева Н. А., Кожяхметова С. Г. Роль первого президента Республики Казахстан в развитии инновационной деятельности молодежи	241
Лашко Г., Белова Т. М. Правове виховання як фактор формування правосвідомості.....	244
Нестеренко О. М. Новели законодавства про виконавче провадження в Україні.....	246
Перун С. В. Застосування поліцією методів переконання та адміністративного примусу з метою забезпечення публічної безпеки і порядку	249
Пичоха С. О., Мацелик М. О. Правові проблеми визначення сторін в договорі про закупівлю	252
Романов Я. В. Проблемні питання, що виникають при здійсненні повноважень прокурора, як спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції	255
Савчук К. О., Мілієнко О. А. Адміністративний примус	258
Северенчук Т. М. Докази та доказування в господарському процесі	260
Сердюк Е., Варютта Т. І. Правові знання, як чинник правової культури.....	263
Стрілко Д. Л. Правовий нігілізм: причини існування та шляхи подолання	265
Шеляженко Ю. В., Француз-Яковець Т. А. Філософія права Саїда Нурсі та Памфіла Юркевича: порівняння християнської і мусульманської доктрини особистої автономії	269
Яременко В. В., Мілієнко О. А. Порівняльний аналіз особливостей адміністративно-правового статусу іноземців та біженців в Україні.....	273

ФІЛОЛОГІЯ

«Лінгвістика, теорія та практика перекладу ділової іноземної мови»	277
Вознюк Т. В. Аспекти перекладу англійських медичних метафоричних термінів на українську мову	277
Врабель Т. Т. Переклад ділових документів з англійської мови українською.....	280

Кайгородова Н. В., Корабаева А. А. Развитие у студентов профессионального самоопределения в изучении немецкого языка	282
29Кандзюба Л. І. Шляхи інтеграції інноваційних методів навчання іноземній мові у навчальний процес	285
Мітченко Р. В. Роль іноземної мови в сучасному житті	288
Сморочинська А. О., Пирогов В. Л. Особливості перекладу японськомовної ділової документації.....	291
Турлубеків Д. Д., Вагнер Д. Д., Корабаева А. А. Роль професійно-орієнтованого іноземного мови в сфері логістики.....	293
Шукалович Г. О. Особливості перекладу німецьких медичних термінів	296
«Лінгвістичні дослідження вивчення української та іноземних мов»	299
Лифар А. А. Алюзивні топоніми nazareth, jerusalem, messa, vatican: лінгвокогнітивні особливості функціонування в сучасному англійськомому художньому дискурсі.....	299
Мадалиєв М. М., Дзвінковська Н. А. Особенности перевода таджикских глагольных идиом на русский и английский языки	302
Ojedapo A., Frolova O. Standardized Maritime English as a Tool Against Marine Casualties.....	304
Падалка Я. В., Потапенко Л. В. Використання блог-технологій у процесі вивчення іноземної мови.....	307
Пасько Г. М. Теоретичні засади вивчення мовленнєвого жанру в сучасній мовознавчій науці.....	310
Савенкова О. О. Кооперативні методи навчання як засіб оптимізації вивчення іноземних мов	313
Шиян Д. О. Особливості граматичної категорії числа іменників в англійській та українській мовах.....	316
Шакура Ю. О. Релігійні мотиви у художніх образах Ліни Костенко	319
Шукуров Ю. Б., Дзвінковська Н. А. Особенности структуры глагольных словоформ в таджикском языке	323

МЕНЕДЖМЕНТ

«БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ»

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННО-КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Онвубико Ч. М., Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли Украины», направление подготовки «Бизнес-администрирование», студент группы БА-61

Чайка И. П., Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли Украины», доцент кафедры менеджмента, к. э. н., доцент – научный руководитель

Корпорация «The Coca-Cola Company» с начальным капиталом \$100000 была создана в штате Джорджия (США) А. Кендлером, Д. Кендлером, Ф. Робинсоном и др. в 1892 г. Торговая марка «Кока-кола», которая используется с 1886 года, была зарегистрирована в Патентном Бюро США 31 января 1893 г. Сегодня компания «Кока-кола» с ее бутлерской сетью является глобальным лидером в производстве безалкогольных напитков. По состоянию на 31 декабря 2015, Компания нанимала около 50000 человек, по сравнению с 49000 в конце 2014 года. Увеличение численности служащих было прежде всего связано с организацией новых отделений, главным образом в Африке.

Работа компании организована так, что производство основного компонента продукции (концентрата) отделено во времени и пространстве от производства материалоемкой конечной продукции. Это позволяет гибко ориентироваться на объемы потребления и спрос на конечный продукт (готовые расфасованные напитки) конкретного региона. За счет такой организации функционирования корпорации удастся, с одной стороны, удачно переносить риск и большую часть затрат на бутлерские дочерние компании, а с другой – максимизировать прибыль в рамках всей системы, используя к примеру механизм трансфертных цен при поставках в разные страны концентратов напитков бутлерам. Кроме того, имея большое влияние на деятельность своих бутлеров, головная компания координирует их деятельность, распределяя их по регионам и странам мира и избегая таким образом конкуренции между ними.

Одна из основных тенденций развития рынка безалкогольных напитков сегодня связанная с массовым увлечением здоровым обра-

зом жизни. Поэтому многие компании добавляют в напитки ингредиенты, обладающие свойством сохранять и улучшать здоровье: витамины, минеральные вещества, натуральные каротиноиды (бета-каротин), балластные вещества (целлюлоза, гемицеллюлоза, пектин и др.), протеиновые гидролизаты, ненасыщенные жирные кислоты (в т. ч. полиненасыщенные жирные кислоты омега-2 и омега-3).

Учитывая сложившиеся тенденции, компании «Кока-кола» следует сфокусировать свои усилия на рынке напитков, предназначенных для здорового питания. В связи с этим недостаточно делать акцент на напитках, имеющих почти нулевую калорийность, как это делается сейчас. Тем более, что нулевая калорийность достигается за счет использования заменителей сахара, которые также вредны. Выход заключается в разработке серии функциональных напитков: энергетических, витаминизированных, обогащенных продуктами повышенной биологической ценности. Миссию компании необходимо скорректировать: производство и распространение напитков, способствующих сохранению и улучшению здоровья потребителей.

Стратегические цели компании должны быть разработаны в соответствии с новой миссией. Предлагаем такие стратегические цели компании «Кока-кола» на ближайший период:

1. Увеличение собственной доли рынка за счет новой продукции на 10 % в ближайшие пять лет.
2. Разработка и выведение на рынок новых напитков, конкурирующих в сегменте напитков для спортсменов и людей, ведущих здоровый образ жизни.
3. Добиться через год после начала реализации проекта уровня спонтанной узнаваемости 60 % в сегменте спортсменов и людей, ведущих здоровый образ жизни.

Для этого компании «Кока-кола», которая в последние годы пережила несколько громких разбирательств, в том числе и по поводу использования некачественной водопроводной воды в некоторых странах при производстве продукции, необходимо сосредоточиться на улучшении своего имиджа путем акцентирования внимания целевых аудиторий на ее заботе о здоровье потребителя. Способствовать улучшению имиджа будет не только ответственное отношение к производству, но и расширение участия компании в социальных проектах тех стран, где оно расположено.

Таким образом, достижению стратегических целей управления производственно-коммерческой деятельностью компании «Кока-кола» будет способствовать:

1. Технологический процесс: особое внимание к качеству выполнения всех технологических операций в бутлерской сети.

2. Упаковка: сохраняя фирменные цвета, должна не только выделять продукцию среди товаров-конкурентов, способствовать быстрому узнаванию, но и вызывать ассоциацию пользы для здоровья.

3. Каналы распространения: широкий охват рынка, наличие продукции компании в максимально возможном количестве торговых точек, включая спортивные клубы, специализированные точки продаж напитков для спорта, использование фирменных холодильников в новых точках продаж.

4. Укрепление имиджа марки: продукция «Кока-колы» качественная, полезная для здоровья, доступная, удобная в хранении, перевозке и использовании.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «ПОЛТАВСЬКИЙ АВТОАГРЕГАТНИЙ ЗАВОД»

Остапенко І. Ю., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Бізнес-адміністрування», студент групи БА-61

Чайка І. П., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник.

ПАТ «Полтавський автоагрегатний завод» є єдиним в Україні спеціалізованим підприємством з виробництва гальмівної апаратури, призначеної для вантажних автомобілів типу КраЗ, КамАЗ, МАЗ, БелАЗ, причепів і напівпричепів, автобусів, тролейбусів і спеціальної автотехніки. На підприємстві, яке було засноване першого грудня 1945 року як ремонтне підприємство сільськогосподарської техніки, було проведено декілька реорганізацій. І сьогодні воно є високотехнологічним, сучасним машинобудівним підприємством з виробництва складної гальмівної апаратури. Так, згідно результатів економічних рейтингів «Експортер року» і «Імпортер року», які спираються на дані Державних органів статистики України, Полтавський автоагрегатний завод став другим за сумарним балом в сфері машинобудування в номінації «Засоби наземного транспорту, окрім залізничного або трамвайного подвижного складу, їх частини та обладнання», а також другим в сфері товарів народного споживання. Керівникам підприємства було вручено відповідні нагороди і диплом-сертифікат.

В ІV кварталі 2013 року діяльність Полтавського автоагрегатного заводу вперше була сертифікована за ISO/TS 16949:2009 на наступні три роки. Сертифікат ISO/TS 16949:2009 (рег. № 12 111 46564 IATF

0173324) виданий органом з сертифікації компанії TUV SUD Management ServiceGmbH і розповсюджується на проектування, розробку і виробництво пневматичних і гідравлічних компонентів автотранспортних засобів. Останній аудит на відповідність вимогам ISO/TS 16949:2009 на Полтавському автоагрегатному заводі відбувся з 20 по 23 червня 2016 року. За його результатами заводу було видано сертифікат на наступні два роки.

Для кращого розуміння сучасного економічного стану ПАТ «Полтавський автоагрегатний завод» проведемо аналіз його сильних і слабких сторін на національному і закордонних ринках (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз ПАТ «Полтавський автоагрегатний завод»

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
Накопичений багаторічний досвід роботи на ринку виробництва комплектуючих для промислового устаткування	Вузька продуктова лінія товарів народного споживання
Сучасні технології виробництва пневматичних і гідравлічних компонентів автотранспортних засобів	Випуск морально і технічно застарілих товарів народного споживання (м'ясорубки, соковижималки)
Створено дилерську мережу	Відставання в галузі досліджень і розробок за деякими напрямками діяльності (зокрема, товари народного споживання)
Постійно оновлюється обладнання	
Висока якість продукції	
Висока кваліфікація персоналу	
Достатні виробничі потужності	
Активно працює відділ маркетингу	
МОЖЛИВОСТІ	
Зміцнення партнерських стосунків на закордонних ринках	Скорочення ринків збуту, пов'язане із політичною ситуацією (одним із основних партнерів була Російська Федерація)
Диверсифікація діяльності за рахунок розширення лінійки товарів народного споживання	Сильна конкуренція на європейських ринках
Розробка нової продукції, вдосконалення існуючих продуктів	Нестабільна політична ситуація
Розробка пропозицій послуг з механічної обробки, лиття, пресування, ремонту обладнання та ін. для підприємств і індивідуальних споживачів	Недосконала законодавча база
	Девальвація національної валюти
	Низька інвестиційна активність на національному ринку, що ускладнює залучення інвестицій

Не зважаючи на важку економічну і політичну ситуацію в країні, на підприємстві вдалося стабілізувати ситуацію. Так, за результатами роботи в січні-жовтні 2016 року ПАТ «Полтавський автоагрегатний завод» збільшив обсяг реалізації продукції порівняно з аналогічним періодом минулого року найбільше ніж 112,9 млн. гривень (темپ приросту 11,9 %). В загальному обсязі відгруженої за десять місяців 2016 року продукції доля експорту склала 67,4 %. За зазначений період збільшився обсяг поставок до Білорусі на 61,9 %. Здійснено овід-грузки споживачам в Грузії й Киргизстані. В цілому, за підсумками десяти місяців 2016 року доля відгруженої на експорт продукції зросла на 7,7 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року [1].

Подальше вдосконалення діяльності ПАТ «Полтавський автоагрегатний завод» можливе, згідно проведеного SWOT-аналізу, шляхом диверсифікації як за рахунок розширення лінійки товарів народного споживання, так і подальшого зміцнення партнерських стосунків із закордонними підприємствами-споживачами.

Список використаних джерел

1. Полтавський автоагрегатний завод [Електронний ресурс] : сайт. – Режим доступу: <http://www.paaz.com.ua/history.php>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 28.11.2016.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ТА ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Тертицька А. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Бізнес-адміністрування», магістрант, група БА-71

Іванюта В. Ф., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», професор кафедри менеджменту, д. е. н., доцент – науковий керівник

Здійснення підприємницької діяльності в силу невизначеності господарських ситуацій і мінливості економічного середовища в тій чи іншій мірі пов'язано з підприємницьким ризиком. Рівень ефективності інституту запобігання банкрутству в економіці країни визначається його здатністю забезпечувати розвиток вільної конкуренції, сприяти подоланню структурних та галузевих диспропорцій, активізувати інноваційні процеси, спонукати підприємства адекватно формувати елементи запобігання банкрутству, зумовлювати необхідність

розроблення загальнонаціональних стратегій підтримки вітчизняних виробників та становлення пріоритетів розвитку економіки, а найголовніше – бути основним індикатором у процесі природного відбору на ринкових засадах окремих видів продукції, підприємств, галузей економіки.

На сьогоднішній день недостатньо дослідженими залишаються питання організації саме стратегічного ризик-менеджменту та механізму його реалізації, про що свідчить неготовність вітчизняних підприємств до фінансової кризи, відсутність диверсифікації їх діяльності, збитковість. Крім того, трансформація кон'юнктури ринків, зміни у поведінці відомих і поява нових факторів ризику, ускладнення підприємницької діяльності створюють передумови для розвитку теорії ризик-менеджменту і його стратегічної складової.

Ризик-менеджмент можна представити як управлінський комплекс, який включає ризик-менеджмент торговельних операцій, ризик-менеджмент фінансових операцій, ризик-менеджмент інвестиційних операцій, ризик-менеджмент окремих видів операцій. Відсутність професійних кваліфікованих фахівців з ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах також є важливою проблемою формування ефективної системи управління економічним ризиком.

В зарубіжній науковій літературі визначено цілий ряд моделей ризик-менеджменту, до яких, зокрема, відносяться реакційна, спеціальна та активна систематична моделі. У загальному вигляді моделі ризик-менеджменту, оптимальні умови їх реалізації та характер корпоративного управління, визначений двояким типом змін зовнішнього середовища – поступових, або періодичних.

Фактори, яким слід дати оцінку і виявити банкрутство, підрозділяються на два основних типи: зовнішні і внутрішні. Зовнішні типи ризику не залежать від керівника підприємства або від організації в цілому, в той час як внутрішні безпосередньо залежать від діяльності організації. Зовнішні фактори ризику залежать від загального економічного розвитку країни, враховують обставини, що чинять негативний вплив на загальну господарську діяльність. Як результат може виникнути ризик банкрутства. Беруться до уваги ринкові чинники, оцінка яких вкрай необхідна. В даному випадку відбувається аналіз товарних і фінансових відносин, проводиться негайна оцінка обставин, які сприяють появі ризику, пов'язаного з банкрутством [1].

Внутрішні чинники частіше стають причиною банкрутства підприємства. Серед них можна виділити ті, які пов'язані з виробничою, фінансовою діяльністю та розвитком інвестиційних відносин. Після того як всі фактори ризику банкрутства проаналізовані, необхідно

дати оцінку їх впливу на кризовий стан підприємства. На кризу підприємства може впливати один з перерахованих вище факторів ризику або кілька. Важливо виявити ступінь впливу на кризовий стан кожного з факторів, визначити стан підприємства та пояснити оцінку обставинам, що склалися.

Механізм ризик-менеджменту можна представити у вигляді послідовності наступних етапів: визначення філософії та місії підприємства у сфері реалізації ризиків; консолідований аналіз внутрішніх та зовнішніх ризик-факторів; планування та прогнозування допустимих ризикових позицій; вибір ризикової стратегії та визначення етапів її реалізації; контроль, коригування та координація дій.

На сьогодні існують три головні елементи, за допомогою яких можна суттєво підвищити ефективність процесу управління ризиками: раціональне використання інформації про ризики, систематизація ризик-менеджменту, централізація зазначеного процесу [4].

Для того щоб виявити ступінь загрози підприємству, необхідно провести оцінку виробничо-господарської діяльності. Найпоширенішими і небезпечними для компаній і підприємств є галузеві, фінансові регіональні, макроекономічні ризики. Галузеві тісно пов'язані з ринком сировини. Вони можуть мати на увазі знижені або підвищені ціни на сировину і комплектуючі деталі. Істотно впливають на галузеві ризики вартість тепла, води, електроенергії. Ризики банкрутства також можуть бути фінансові – пов'язані з купівлею або реалізацією випущеної продукції. Регіональний фінансовий ризик викликаний неефективним використанням виробничих ресурсів. Істотно впливає на ризик фінансова нерозвиненість економіки та інфраструктури. Всі ці фактори в значній мірі можуть позначитися на економіці підприємства, тому важливо дати їм правильну оцінку для уникнення банкрутства і використовувати відповідні методи.

Макроекономічний фінансовий ризик може бути викликаний нерозвиненістю міжторгових відносин, відсутністю державних гарантій, пасивною участю в національній економіці. Істотно впливає на ризик підвищення процентних ставок в банках, інфляція, нестабільність курсу валют. Для запобігання ризику, необхідно ретельно проаналізувати і дати оцінку всім його видам. Важливо провести діагностику підприємства з метою визначення економічного стану та ймовірності настання банкрутства [2].

На сучасному етапі економічного розвитку постає проблема управління фінансово нестабільними підприємствами. Для успішного управління і виходу підприємств з фінансової кризи необхідна ефективна система антикризового управління, яка має в своєму розпорядженні механізми фінансової стабілізації [3].

У сучасних умовах в Україні антикризове управління повинно покращити ефективність діяльності підприємства, вивести його з кризи. Подальше використання антикризового управління пов'язане з досягненням докорінних покращень у бізнесі. Таким чином, антикризове управління ґрунтується на глибокому аналізі фінансово-господарського стану підприємства та розробці антикризових заходів, що дозволяють підприємству передбачити й уникнути банкрутства, а також підвищити ефективність його діяльності.

Попередження банкрутства залежить від своєчасного виявлення загрози банкрутства на підприємстві, розробки й упровадження відповідних антикризових заходів, які дозволяють подолати кризу, відновити ліквідність та платоспроможність і запобігти процедурі банкрутства й ліквідації підприємства.

Список використаних джерел

1. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 580 с.
2. Файнова Н. А. Диагностика банкрутства и антикризисное управление на предприятии / Н. А. Файнова // Молодой ученый. – 2013. – № 11. – С. 488–490.
3. Шапурова О. О. Політика антикризового управління при загрозі банкрутства / О. О. Шапурова // Актуальні проблеми економіки: науково-економічний журнал – 2008. – № 8. – С. 147–153.
4. Ястремський О. І. Основи теорії економічного ризику / О. І. Ястремський. – К. : «АртЕк», 2008. – 248 с.

УПРАВЛІННЯ КОМПЛЕКСОМ МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Чехова А. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Бізнес-адміністрування», магістрант, група БА-71

Іванюта В. Ф., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», професор кафедри менеджменту, д. е. н., доцент – науковий керівник

За умов становлення та розвитку ринкових відносин однією з головних проблем підприємств України є проблема від мислення категоріями виробництва до осягнення філософії підприємства, спря-

мованої на задоволення потреб та запитів споживачів, тобто до філософії маркетингу. Це завдання можливо успішно виконати лише тоді, коли ним займатимуться фахівці, озброєні відповідними знаннями, досвідом і навичками розв'язування конкретних маркетингових проблем.

Маркетинг як базова функція управління підприємством в умовах ринку пропонує керівництву підприємства деякі перевірені практикою можливості досягнення позитивних результатів фінансово-економічної діяльності господарської діяльності в ринкових умовах з мінімальним ризиком. Це, насамперед, певна послідовність здійснення аналітичної роботи; вихід на найсприятливіші цільові сегменти ринку; формування в інтересах підприємства змінних факторів зовнішнього середовища, включаючи поведінку споживачів; ускладнення дозволеними методами діяльності конкурентів; створення для цільового споживача сприятливого образу підприємства і всієї його діяльності тощо. Однак треба зауважити, що в сучасних умовах стрімкого розвитку науки, техніки і технологій, посилення конкуренції успіху може досягти тільки таке підприємство, яке творчо застосовує ефективне управління маркетинговою діяльністю підприємства у своїй діяльності, постійно знаходиться у пошуку нових шляхів адаптації до безперервно мінливих умов, що диктує ринок [2, с. 5].

Особливим підходом до визначення сутності маркетингу є трактування його з позицій «комплексу маркетингу», що розглядається «як сукупність маркетингових засобів, що піддаються контролю, які компанія використовує з метою одержання бажаної реакції цільового ринку» [1].

Враховуючи особливості категорій маркетинг та маркетингова діяльність, пропонуємо визначати управління маркетинговою діяльністю як особливий комплекс пов'язаних між собою заходів зі стратегії і тактики, які спрямовані на здійснення ефективної ринкової діяльності підприємства та досягнення задоволення потреб споживачів товарів і послуг і отримання на цій основі найбільшого прибутку. Це своєрідна зміна способу мислення – ухвалення будь-яких управлінських рішень з урахуванням вимог ринку, постійна здатність до відповідних змін, тобто це не тільки орієнтація підприємства на внутрішні можливості, а й урахування зовнішніх умов. Тобто управління підприємством спрямовується дійсно до відкритої системи.

На сьогоднішній день, комплекс маркетингу – це одна з фундаментальних категорій сучасного маркетингу. Згідно з найбільш поширеними трактуваннями, комплекс маркетингу (маркетинг-мікс) – це сукупність маркетингових засобів, певна структура яких забезпечує досягнення поставленої мети та вирішення маркетингових завдань.

Цих інструментів досить багато. Дж. Маккарті запропонував об'єднати їх у чотири групи: продукт, ціна, місце і просування. У літературних джерелах цей підхід отримав назву концепції «4P» (Product, Price, Place, Promotion). Відповідно до цієї концепції, організації в межах маркетингової діяльності розробляють і реалізують товарну, цінову, збутову і комунікаційну політику. Дана класифікація Маккарті стала загальноприйнятою та найчастіше використовується в процесі управління маркетингом. Маркетинг-мікс за його визначенням представляє собою використовувану у певний момент часу підприємством комбінацію його інструментів, що спрямовані на цільові сегменти ринку на оперативному рівні [3].

Проаналізувавши економічне та філософське підґрунтя обраної проблеми, можна стверджувати, що управління маркетинговою діяльністю підприємства є його маркетинговою філософією, що характеризується наступними особливостями:

- є чітким, досконало продуманим процесом;
- знаходиться в рамках відповідної організаційної структури;
- знаходиться в умовах конкурентної боротьби;
- є діяльністю з високим рівнем інноваційності;
- скерована в напрямку пошуку і використання нових можливостей.

На наш погляд, успіх маркетинг-міксу визначається якістю менеджменту, особливо його творчим підходом та відчуттям ринку. З моменту свого виникнення і до цього часу комплекс маркетингу «4P» набув шаленої популярності і став базовим або навіть головним елементом, як теорії маркетингу, так і практичної маркетингової діяльності. В процесі еволюціонування маркетингової теорії одні дослідники-маркетологи намагалися розширити зміст комплексу маркетингу «4P», а інші піддавали його критиці.

Необхідність перспективної конкурентної системи управління маркетинговою діяльністю підприємства ніколи не була вкрай гострою, як сьогодні. Коли ринок стабільний чи повільно еволюціонує таким чином, що його розвиток легко можна спрогнозувати, і коли правила конкуренції визначаються всіма учасниками, цілком можна було процвітати, використовуючи метод спроб та помилок.

Як результат, система управління маркетинговою діяльністю підприємства в значній мірі не відповідає вимогам сучасних ринків. Тому, для успішної діяльності підприємства в умовах ринкової турбулентності, «маркетингова філософія» (управління маркетинговою діяльністю) має забезпечити наявність та функціонування наступних трьох складових:

- стратегічне бачення (сутність діяльності підприємства та

фокусування енергії усіх його підрозділів на досягненні більш високих показників, ніж у конкурентів);

– насправді ринкова орієнтація (на першому місці серед усіх цінностей і переконань завжди знаходиться споживач);

– жорсткий процес формування та вибору найкращої стратегії з урахуванням усіх проблем, з якими стикається підприємство.

Список використаних джерел

1. Артїмонова І. В. Концепція маркетинг-міксу як основа програмно-цільового підходу до організації маркетингової діяльності підприємства / І. В. Артїмонова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4. – С. 94–101.
2. Бутенко Н. В. Маркетинг / Н. В. Бутенко. – К. : Атіка, 2008. – 300 с.
3. Ілляшенка С. М. Маркетинг для магістрів: посібник / за заг. ред.. С. М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 928 с.

УПРАВЛІННЯ ЦІЛЯМИ ПІДПРИЄМСТВА

***Якушева І. В.,** Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Бізнес-адміністрування», магістрант, група БА-71*

***Бондар-Підгурська О. В.,** Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник*

Сьогодні управління цілями підприємства є актуальною темою для дослідження. Це одна з сучасних концепцій управління та один із найважливіших напрямів у менеджменті підприємств. Управління цілями є складним процесом і за своєю суттю означає управління всією діяльністю підприємства, тому що охоплює всі сторони процесів, що відбуваються в ньому.

Сучасні умови, що формуються середовищем функціонування українського бізнесу, характеризуються високим ступенем невизначеності і ризику. Менеджменту компаній в таких умовах використовує формулювання цілей як один із способів, за допомогою яких підприємство бореться з невизначеністю. Адекватне твердження про цілі завжди повинне відкривати можливість обкреслити межі, поза якими діяльність підприємства доречна або недоречна в даний момент і в даному місці. Правильно сформульовані цілі дозволяють виявити

унікальні риси підприємства – те, що у формальному сенсі відрізняє його від всіх інших, включаючи його конкурентів в даній галузі [3].

Встановлення мети – це:

- початок будь-якого управлінського впливу або дії, визначення основного змісту стратегій та планів;
- основа встановлення критеріїв, стандартів, нормативів, що використовуються для оцінювання діяльності підприємства;
- одна з основних складових, що застосовуються для виявлення проблем (порівнюються мета та досягнуті параметри системи; розрив між ними є «полем проблем», які треба розв'язати);
- визначення загального попереднього варіанта рішення, що задає джерела підтримки та «поле рішень», які треба виконати;
- вироблення «стрижня» організаційно-практичної діяльності, оскільки усвідомлення мети допомагає згуртувати персонал і мотивувати його на досягнення результату.

Теорія менеджменту висунула, а практика довела ефективність використання цільового підходу до управлінської діяльності, а також доцільність врахування переваг та недоліків в «управлінні за цілями» (таблиця 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки «управління за цілями»

Переваги	Недоліки
<p>1. Зусилля менеджерів та працівників концентруються на діях, спрямованих на досягнення цілей.</p> <p>2. Дозволяє досягти поліпшення результатів діяльності на всіх рівнях підприємства.</p> <p>3. Працівники мотивовані до досягнення цілей.</p> <p>4. Цілі відділів та працівників відповідають цілям підприємства.</p> <p>5. Допомагає опрацювати ефективні методи контролю (винагороджуються результати, а не процес діяльності). Найкращим орієнтиром для контролю є комплекс чітко сформульованих цілей.</p>	<p>1. Часті зміни зовнішнього та внутрішнього середовища не дозволяють використовувати управління за цілями як основу менеджменту, оскільки альтернативність досягнення цілей не є обов'язковою в цьому підході.</p> <p>2. Погані взаємовідносини між роботодавцем і працівниками знижують ефективність управління за цілями.</p> <p>3. Зростає імовірність конфлікту між операційними та стратегічними цілями.</p> <p>4. Керівникам іноді важко встановити кількісно визначені цілі для кожного підлеглого.</p> <p>5. Управління за цілями вимагає: встановлення короткострокових цілей, значної «бюрократичної складової», високої кваліфікації персоналу.</p>

Джерело: узагальнено автором на основі опрацювання літературного джерела [1, с. 110].

З точки зору логіки виконання дій при встановленні цілей, можна вважати, що процес цілеутворення на підприємстві складається з трьох послідовних одна за одною стадій. На *першій* стадії відбувається осмислення результатів аналізу середовища, на *другій* – розробка відповідної місії й, на кінець, на *третьій* стадії безпосередньо розробляються цілі підприємства.

Система цілей підприємства має досить складну структуру. По-перше, цілі мають різну спрямованість (їхні вектори найчастіше не збігаються). Наприклад, існують зовнішньо спрямовані (завоювання ринку) та внутрішньо спрямовані цілі (вдосконалення системи мотивації праці). Окрім того, різну спрямованість мають цілі, що відповідають орієнтації підприємства на сплату дивідендів та реінвестування прибутків тощо. Ефективне формування цілей потребує дотримання певних вимог (рис. 1).

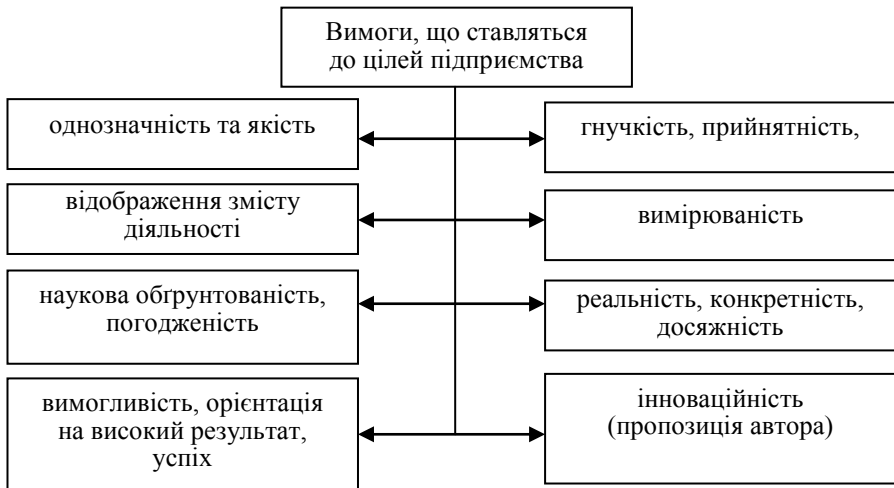

Рисунок 1 – Вимоги до цілей підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі опрацювання джерела [2, с. 48]

Таким чином, установа різних цілей, хоч і суперечливих, але реально досяжних, потребує від керівництва визначення того, якого саме результату можна досягти в конкретних умовах із наявним потенціалом. Для відображення цілей підприємства треба використувати комплексний підхід, а також побудувати таку систему його цілей, яка б відбивала потреби з точки зору як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Музиченко-Козловський А. В. Управління за цілями як інноваційна модель розвитку підприємства / А. В. Музиченко-Козловський // Формування ринкової економіки України. – 2011. – С. 109–113.
2. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент / В. Д. Немцов, Л. Є. Довгань. – Київ, ТОВ «УВПК «Екс Об», 2002. – 360 с.
3. Осовська Г. В., Основи менеджменту : навч. посіб. / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – К. : «Кондор», 2006. – 664 с.

«КЕРІВНИЦТВО ТА ЛІДЕРСТВО»

PURSuing A SEAFARER'S PROFESSION: CAREER AWARENESS TRAINING OF MARITIME CADETS

Sapaad N., Kherson State Maritime Academy, field of study «Transport», specialization «Navigation», student of 117i group

Frolova O., Kherson State Maritime Academy, associate professor of English Language Department for Deck Officers, candidate of pedagogical sciences – research supervisor

Introduction. The global shipping industry of the 21st century is confronting seafarers with unique challenges such as multinational crews, the Internet, quick turnaround times and the world as a small global village. On the other hand, the challenges seafarers are faced with are as old as the industry itself. The seafarer`s profession is still one of the most complex and dangerous with unmatched rates of intrinsic hazards.

Review of related literature. The problems connected with the development of seafarers` career awareness so necessary for balanced and efficient working atmosphere on board the ship have been deeply studied and examined by researchers: C. Cole, J. Horck, J. Jin, H. Kanengoni, A. Noble, S. Ruggunan, P. Trenkner, Z. Wang, J. Wu, P. Zhang, K. Zhou and others. According to P. Zhang, J. Wu, the ship is not only the special instrument of seafaring labor, but also the residence where the seafarer is working, living, sleeping and socializing [4, p. 227]. F. Anstey points to the fact that the stereotypical seafaring career has evolved into a multi-faceted, multi-dimensional collection of professions. A global cookie-cutter approach of educating and training seafarers will no longer satisfy the modern industries of today [1, p. 195]. In this regard, the significance of proper and well-informed career awareness of maritime cadets is being analyzed in this article.

The purpose of the article is to suggest and ground a professional career awareness guidance for young maritime cadets in pursuit of becoming seafarers and what it actually means to be at sea.

Being a young researcher, this article is an attempt in research to analyze a problem of effective training of students who are studying towards becoming officers in the merchant navy.

Therefore, we suggest the following strategies of career awareness of future seafarers.

1. Inculcating professional emotion into training of cadets. Navigation symbolizes wisdom, endurance, strength, enthusiasm, optimism, carefulness, bravery and courage just to mention a few. A seafarer should have a good body and mind quality, as the saying goes «a sound mind in a sound body». He should be able to deal calmly with

distress, emergency and safety situations, have the confidence and perseverance to survive in distress. Impacting and inculcating these attitudes into the minds of cadets while they are still under training is very important, critical and crucial before they go on board.

2. Setting up a professional career planning for cadets. Experts, experienced seafarers and good senior students should be invited periodically to do a series of profession-focused lectures. It should be done frequently and systematically. This will enable cadets to have in-depth knowledge and understanding of their chosen career and primary design of future plans. If a cadet has a good professional career planning, he will clearly know what to do at any particular point in time, work hard and diligently towards the future and would naturally have adequate awareness of his profession.

3. Cultivating a positive team spirit. The unique success of any team is a result of the collaborative efforts made by each single member on board. Seafarers are expected to work hard together as a team to solve many challenges which are impossible to be handled by just a single person. During the voyage, bridge department and engine department should collaborate together. Team spirit is very vital in supplying good service to ship and cargo owners. Hence, a positive team spirit is an essential aspect in the training of maritime cadets.

4. Strengthening adequate and effective resource management. According to S. Ruggunan, one of the markers of the global shipping industry is the segmented nature of the labour market. The segmentation of crew between ratings and officers is important because each segment requires different career pathing strategies [2, p. 141]. As a trained seafarer, he should be able to maintain equipment, resolve challenges and keep voyage on course with the available resources even when they are inadequate. STCW Convention (with Manila Amendments) adds bridge resource management and engine room resource management, which requests seafarers to change their attitude and take efficient action.

5. Impacting discipline and responsibility into the routine activities of cadets. Tutors should regularly visit the class and dormitory to ascertain daily management of cadets. Combining the semi-military management, setting up series of rules to check the standard for getting up, morning physical exercises, going to bed, cleanliness etc. This service awareness can be impacted by routine evaluation of classes and dormitories, which can stimulate cadets` sense of order.

6. Strengthening teaching management. Good career awareness cultivation should run throughout the teaching process and teachers must show interest in cadets` learning, their understanding of what they are being taught and other aspects, which will enhance teacher-student relationship.

Furthermore, we would like to stress on the significance of good career awareness training of maritime cadets.

1. Good career awareness ensures safety of cargo transportation. By investigation of interrelated organizations, over 80% of accidents are attributed to the human factor, so it is important for seafarers to improve their career awareness [3, p. 70-71]. Although, seafarers are trained professionals, their service awareness can impact positively on the safety of their work as seamen.

2. Good career awareness favours safety of life and protection of marine environment. Good career awareness can stimulate seafarers` working fervency and they will take the best measures to ensure safety of life and protection of marine environment during ocean shipping [3, p. 70].

3. Good career awareness promotes the development of seafarers and shipping enterprise. If a seafarer provides good service, he will gain great trust, reward and may be promoted to a higher rank. Generally speaking, the service awareness belongs to the category of professional ethics. Whether the seafarer have good service awareness or not, it is directly related to the development of himself. As a seafarer develops from an ordinary crew to a senior officer, he shall not only develop the job ability, but also develop the management ability [3, p. 70].

Conclusion. The future of the maritime industry could have another face lift if young people who wish to become seafarers are given adequate informed decisions about the career they have chosen. They need to be encouraged to be bolder and decisive in their thinking like never before to be able to give out the best in them. Due to today`s modern world of technology, new and more advanced forms of seafaring have evolved and seafarers are expected to abreast themselves with these trends of the industry and the globe at large. As we say «continues practice makes a man perfect». It is in this context that we need pay close attention or take another critical look into the training of maritime cadets in order to effectively manage the challenges confronting today`s seafaring as well as its future.

References

1. Anstey F. Professionalization and diversification: meeting the needs of industry / F. Anstey // Proceedings of IMLA-23. – Durban : Durban University of Technology, 2015. – P. 195–202.
2. Ruggunan S. Pursuing a career at sea: an empirical profile of South Africa cadets and implications for career awareness / S. Ruggunan, H. Kanengoni // Proceedings of IMLA-23. – Durban : Durban University of Technology, 2015. – P. 140–155.
3. Wang Z. Good Service Awareness Training for Seafarers / Z. Wang, J. Jin, K. Zhou // Proceedings of IMLA-22. – Xiamen : Jimei University, 2014. – P. 70–72.
4. Zhang P. The Characteristics of Seafaring Labor / P. Zhang, J. Wu // Proceedings of IMLA-22. – Xiamen : Jimei University, 2014. – P. 227–235.

«МЕНЕДЖМЕНТ»

ФІНАНСОВІ ТА НЕФІНАНСОВІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Петреба І. О., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доцент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, к. е. н.

Оцінюючи ефективність використання інформаційних технологій на підприємстві, потрібно враховувати етап впровадження програмного продукту для основних і забезпечуючих бізнес-процесів. Основною вимогою до показників, що взяті за базові для визначення різних видів ефектів, є відображення відповідності між результатами використання та метою впровадження програмного забезпечення. Значення кількісного показника повинно відображати результат функціонування інформаційної системи та мати простий алгоритм розрахунку.

Вважаємо, що з цією метою необхідно використовувати дві групи критеріїв: фінансові та нефінансові [1, 2]. До фінансових показників відносяться:

1. Величина капітальних вкладень на впровадження та розвиток інформаційної системи.

2. Величина поточних витрат на використання інформаційної системи.

Нефінансові критерії доцільно поділити на групи за елементами інформаційного забезпечення системи менеджменту:

1. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ (рівень упорядкованості та зберігання первинної інформації, що необхідна керівникам для розробки та прийняття рішень):

– *Коефіцієнт використання інформації* (відношення обсягу інформації у базі даних до обсягу інформації, що фактично використовується фахівцями підприємства)

– *Коефіцієнт надлишковості інформації* (частка надлишкової інформації у загальному обсязі даних)

– *Коефіцієнт активності інформаційних ресурсів* (частка даних, доступних для автоматизованого пошуку, зберігання та обробки у загальному обсязі інформації, що використовується на підприємстві)

– *Коефіцієнт актуальності інформаційних ресурсів* (частка інформаційних ресурсів, що забезпечує розвиток підприємства у загальному обсязі інформації, що використовується на підприємстві)

– *Коефіцієнт пасивності інформаційних ресурсів* (частка інформації, що потребує витрат ресурсів підприємства для перетворення її

на актуальну у загальному обсязі інформації, що використовується на підприємстві)

– *Коефіцієнт критичності інформаційних ресурсів* (частка інформації, що становить комерційну таємницю, розголошення або втрата якої може спричинити негативні наслідки для підприємства у загальному обсязі інформації, що використовується на підприємстві)

2. ПРОГРАМНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (за функціональними напрямками роботи підприємства):

– *Питома вага прогресивних видів оргтехніки у загальній їх вартості*

– *Рентабельність використання основних засобів адміністративного призначення*

3. АНАЛІТИЧНА РОБОТА КОРИСТУВАЧІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

3.1. Оцінювання роботи користувача, як суб'єкта управління:

– *Коефіцієнт зростання технічної озброєності управлінської праці*

– *Коефіцієнт інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень*

– *Коефіцієнт повноти реалізації управлінських рішень*

– *Витрати часу на обробку інформації системою і представлення її у вигляді, зручному для користувача*

3.2. Оцінювання роботи користувача, як об'єкта управління:

– *Витрати часу на пошук необхідної інформації*

– *Кількість первинних документів, оброблених системою за певний проміжок часу*

– *Витрати часу на обробку інформації системою і представлення у вигляді, зручному для користувача.*

На нашу думку, використання вищезазначених показників дає змогу оцінити чотири види ефектів, які є результатом впровадження інформаційної системи [3]:

– управлінський ефект – визначається можливістю розробки і коригування стратегії розвитку і удосконалення інформаційних технологій на підприємстві. Промислове використання інформаційних технологій та систем уможливорює прийняття обґрунтованих управлінських рішень на рівні топ-менеджменту.

– організаційний ефект – виникає у зв'язку зі скороченням термінів обробки та систематизації інформації, оскільки інформаційна система дає змогу формувати звітність у режимі реального часу і представляти результати у вигляді, зручному для користувача.

– економічний ефект – як різниця між прибутком, отриманим від

використання інформаційної системи та витратами на її придбання, тестування, введення в експлуатацію та супровід на всіх етапах життєвого циклу, що виражене у грошових одиницях.

– ефект удосконалення та розвитку – пов’язаний із використанням нових методів менеджменту за рахунок удосконалення системи інформаційного забезпечення керівників різних рівнів.

Таким чином, у процесі використання інформаційних систем управління на підприємстві виникають різні види ефектів, які можна оцінити визначивши фінансові та нефінансові показники за елементами забезпечення системи менеджменту управлінською інформацією. Подальших досліджень потребує встановлення вагових коефіцієнтів по нефінансовим критеріям для підприємств з урахуванням розмірів, галузевих особливостей та обсягів реалізації продукції і послуг.

Список використаних джерел

1. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту : навч. посіб. / М. Г. Твердохліб ; Київ. нац. екон. ун-т. – 2-е вид., доповн. та переробл. – К., 2002. – 224 с.
2. Марутян Р. Інформаційні ресурси: нові підходи до визначення поняття / Р. Марутян // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2009. – Вип. 18. – С. 93–104.
3. Нетреба І. О. Види ефектів від впровадження інформаційних технологій на промислових підприємствах [Електронний ресурс] / І. Нетреба // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Економіка. – № 2(42). – 2012. – С. 131–134. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_ekon/2012_42/131.pdf. – Назва з екрана.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БИЗНЕС-ПЛАНИРОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Служенко К. О., «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы», направление подготовки «Транспортная логистика», студентка группы СДП-ТЛ-141

Шишко А. Ю., «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы», преподаватель кафедры международного бизнеса и маркетинга, м. э. н – научный руководитель

Разработка бизнес-плана в условиях рыночной экономики – необходимый атрибут современного управления любой организации.

В условиях экономической неопределенности и инфляционных ожиданий, характерных для последнего десятилетия функционирования отечественных организаций, большинство из них сталкиваются с трудностями прогнозирования и планирования будущего. Поэтому главное внимание уделяется текущему (краткосрочному) планированию.

В период СССР организации приобрели большой опыт технико-экономического планирования, которое в настоящее время не играет важной роли в их хозяйственной деятельности. Наиболее важными причинами этого являются следующие факторы.

Недостаток знаний. Ситуации, в которых знания участников бизнес-проекта не удовлетворяют профессиональным требованиям, обычны. Причина заключается в том, что некоторые области этой деятельности не вполне понятны или изучены.

Непрактичные средства. Например, программы управления осуществлением проекта относительно сложны. Их освоение требует больших трудовых и финансовых затрат, что сдерживает процесс бизнес-планирования.

Не достаточно полно осознается значение системного, комплексного планирования. Слишком много времени тратится на то, чтобы осознать, что подготовительный этап бизнес-планирования должен стать одной из важных задач.

Бизнес-планы – это индивидуальная работа. Для того чтобы проявлять лидерские качества, организации должны отличаться друг от друга и стремиться стать лучше, и поэтому бизнес-планы должны предусматривать использование современных бизнес-инструментов: логистика, мерчендайзинг, интернет, современные программные продукты и др.

Процесс бизнес-планирования может быть усовершенствован за счет применения современных программных средств, обеспечивающих автоматизацию составления и корректировки бизнес-плана.

Уже в методических рекомендациях по разработке бизнес-плана научно-исследовательских, опытно-конструкторских и опытно-технологических работ от 20 мая 1997 г. № 40 в пункте № 6 «Рекомендации по использованию стандартных средств при разработке бизнес-плана» отмечалось, что при разработке бизнес-плана наиболее трудоемким и ответственным процессом является разработка финансового прогноза и оценки. Для этих целей, особенно для объемных и сложных проектов, требующих значительных инвестиций, целесообразно воспользоваться готовыми стандартными методами и средствами. К таким средствам относятся: компьютерная модель для разработки технико-экономических обоснований инвестиционных проектов COMFAR;

автоматизированная система планирования и экспертизы инвестиционных проектов Project Expert.

Все вышеназванные продукты построены практически на одной и той же методической основе. Основной недостаток пакета COMFAR – невозможность описания условий реализации бизнес-проекта в странах с переходной экономикой. При разработке Project Expert сделана попытка приблизить их к условиям российской экономики, что, в известной степени, должно было ближе подходить и к экономическим условиям Республики Беларусь.

Однако ряд вопросов и ситуаций недостаточно глубоко проработаны и учтены при разработке этих программных продуктов, что сдерживает их широкое практическое использование при технико-экономическом обосновании проектов.

Пакет Project Expert – система планирования и анализа эффективности проектов на базе имитационной модели денежных потоков. Важнейшим результатом применения программы Project Expert для разработки инновационного проекта или проекта развития является создание бизнес-плана, удовлетворяющего стандартам UNIDO. Работа с Project Expert может быть представлена в виде следующих основных шагов:

- построение модели;
- определение потребности в финансировании;
- разработка стратегии финансирования;
- анализ финансовых результатов;
- формирование и печать отчета.

Таким образом, построив имитационную модель финансовой деятельности организации с помощью Project Expert, можно решить следующие задачи:

- разработать детальный финансовый план и определить потребность в денежных средствах на перспективу;
- разработать план развития организации или реализации инвестиционного проекта, определив наиболее эффективную стратегию маркетинга;
- проиграть различные сценарии развития организации, варьируя значения факторов, способных повлиять на ее финансовые результаты;
- рассчитать распространенные финансовые показатели;
- провести анализ эффективности текущей и перспективной деятельности организации;
- подготовить безупречно оформленный бизнес-план организации или инновационного проекта, полностью соответствующий международным требованиям, на русском и нескольких европейских языках.

В целом, бизнес-планирование, является не чем иным, как технологией планирования, учета и контроля финансовых результатов. Грамотное составление бизнес-плана помогает понять, что и почему происходит с организацией на рынке, и учит экономить на затратах. Бизнес-планирование связано, с одной стороны с предотвращением ошибочных действий в области финансов, с другой с уменьшением числа неиспользованных возможностей.

Список использованных источников

1. Елиферов, В. Г. Бизнес-процессы: регламентация и управление: учеб. / В. Г. Елиферов, В. В. Репин. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 319 с.
2. Забродская, Н. Г. Бизнес-планирование: теория и практика / Н. Г. Забродская. – Минск : Дикта, 2006. – 304 с.
3. Ковелло, Дж. Бизнес-планы: полное справочное руководство / Дж. Ковелло, Б. Дж. Хейзелгрэн ; пер. с англ. – М. : Бинوم, 1998. – 272 с.
4. Рекомендации по разработке бизнес-планов развития коммерческих организаций на год: утв. постановлением Министерства Экономики Беларусь от 30 окт. 2006г. № 186 // Консультант Плюс: Беларусь [Электронный ресурс].
5. Сборник бизнес-планов с комментариями и рекомендациями / В. М. Попов [и др.] ; под ред. В. М. Попова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 488 с.

МЕХАНИЗМ РАЗРАБОТКИ И ПРОИЗВОДСТВА ИННОВАЦИОННОГО ПРОДУКТА НА ПРЕДПРИЯТИИ ООО «БИОКОМ ТЕХНОЛОГИЯ»

Халько Д. О., УО «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы», направление подготовки «Транспортная логистика», студент группы ТЛ-141.

Шишко А. Ю., УО «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы», преподаватель кафедры международного бизнеса и маркетинга, м. э. н. – научный руководитель.

Инновационная деятельность предприятия, занимающегося созданием, конструированием и продажей сельхозтехники может проходить в трёх направлениях, которые также подразумевают возможность их включения в проект инновационного развития предприятия:

- разработка новых и совершенствование старых производственных линий, оптимизация производственного цикла, совершенствование способов сборки и установки навесного оборудования;
- разработка и внедрение новых комплектов оборудования, разработка нового дизайна и конструкций оборудования;
- внедрение новых способов продаж, инновационный маркетинг продукции.

Предприятие ООО «Биоком Технологии» проводит активную работу в первых двух из указанных направлений. На предприятии совершенствуются технологии производства, а также проводится набор квалифицированных специалистов для разработки и модернизации выпускаемых изделий [1, с.36].

Разработка и реализация проекта по внедрению в товарный портфель ООО «Биоком Технологии» новых видов продукции - от первоначальной идеи до завершения проекта – могут быть представлены в виде цикла, состоящего из четырех стадий: предынвестиционной, инвестиционной, эксплуатационной и ликвидационной [2].

Началом инновационного процесса в ООО «Биоком Технологии» является инициация, представляющая собой деятельность, включающую выбор цели инновации, постановку задачи, выполняемой инновацией, поиск идеи инновации, ее технико-экономическое обоснование и материализацию (осуществление) идеи. Материализация идеи означает превращение ее в товар.

Инновационный процесс ООО «Биоком Технологии» состоит из семи элементов, соединение которых в последовательную цепочку образует соответствующую структуру (рисунок 1). К этим элементам процесса относятся: инициация; маркетинг; выпуск (производство); реализация; продвижение; оценка экономической эффективности; диффузия.

После экономического обоснования нового продукта проводятся маркетинговые исследования предлагаемой инновации. В ходе этих исследований изучается спрос на новый продукт, определяются объем выпуска продукта, потребительские свойства и товарные характеристики, которые следует придать инновации как товару, выводимому на рынок. Затем начинается продажа инновации, ее продвижение, оценка эффективности и диффузия.

Продвижение инновации представляет собой комплекс мер, направленных на реализацию инноваций (передача информации, реклама, организация процесса торговли и др.).

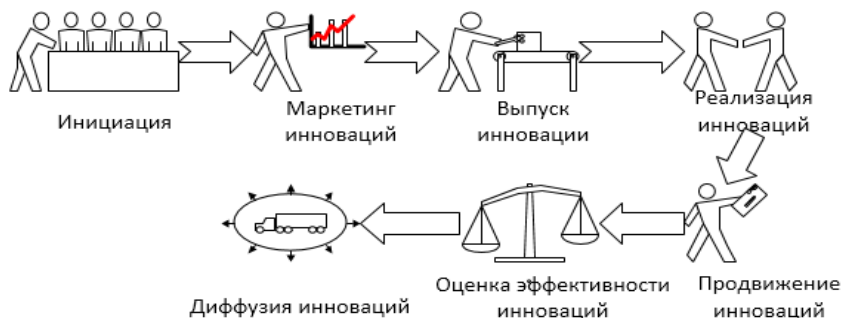

Рисунок 1 – Структура инновационного процесса в ООО «Биоком Технологии»

Источник: собственная разработка на основании на основании [2]

Результаты реализации инновации и затраты на ее продвижение подвергаются статистической обработке и анализу, на основании чего рассчитывается экономическая эффективность инновации. Инновационный процесс заканчивается диффузией инновации – распространением однажды освоенной инновации в новых регионах, на новых рынках [1, с.41].

Исходя из исследования механизма разработки и производства инновационного продукта на предприятии, можем сделать следующие выводы:

- инновационный процесс разработки и производства инновационного продукта на предприятии ООО «Биоком Технологии» включает в себя ряд стадий (инициация; маркетинг; выпуск (производство); реализация; продвижение; оценка экономической эффективности; диффузия);

- ООО «Биоком Технологии» ежегодно планирует и осуществляет инвестиции в инновации;

- инновационная деятельность ООО «Биоком Технологии» в исследуемом периоде включала в себя мероприятия по внедрению технологических, конструкторских и управленческих инноваций;

- эффективность внедрения инноваций характеризуется прибылью предприятия от реализации новых видов и наименований продукции, а также экономией ресурсов в процессе управленческого и технологического процесса.

Анализируя процесс управления инновациями на предприятии ООО «Биоком Технологии» можно сделать следующие выводы:

1. Директор сам выполняет многие задачи маркетинга, что

характерно для малых предприятий.

2. Созданный на предприятии отдел маркетинга осуществляет непосредственно сбыт продукции предприятия, мероприятия по содействию сбыту и поиск новых покупателей.

3. Нет четкого понимания, каких результатов (с точки зрения маркетинга) следует ожидать от отдела маркетинга и сбыта и какие ресурсы выделять под него.

4. Не определены потребности в информации: виды информации, степень точности, периодичность, формат сбора и предоставления.

5. Не систематизирована основная маркетинговая информация, имеющаяся на предприятия.

6. Информация от посредников не собирается.

7. На предприятии считается, что маркетинг начинается с момента представления инновации рынку (это говорит о производственном подходе, т.е. произвели, а теперь необходимо продать).

8. Не уделяется должного внимания маркетингу в ходе инновационного процесса.

Список использованных источников

1. Инновационный менеджмент : учеб. пособие для вузов /. В. И. Аверченков, Е. Е. Ваинмаер. – 2-е изд., стереотип. – М. : ФЛИНТА, 2011. – 287 с.
2. ООО «Биоком Технология» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://biocomtechnology.by> – Дата доступа: 11.11.2016.

«МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Набірушкін В. О., Полтавський університет економіки і торгівлі, спеціальність «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», студент групи МЗД-61

Бондар-Підгурська О. В., Полтавський університет економіки і торгівлі, доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

Особливості реформування ринкової економіки диктують нові умови функціонування і розвитку вітчизняних підприємств, визначаючи їх можливі способи виходу на зовнішні ринки та особливості управління зовнішньоекономічною діяльністю. Застосування підприємствами, що орієнтовані на зовнішній ринок сучасних способів організації, методів та підходів щодо управління зовнішньоекономічною діяльністю дозволить досягти їм більш ефективних результатів.

Серед великої кількості визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність», нами відібрані та структуровані головні погляди вітчизняних науковців, що відображають багатогранність даного терміну (табл. 1).

Таблиця 1

Дефініція поняття «зовнішньоекономічна діяльність»

Визначення	Автор
Це процес розвитку господарських зв'язків між національними суб'єктами суспільного виробництва, які розташовані на території України, та їх зарубіжними партнерами, що знаходяться в своїй або іншій країні.	Гребельник О. П. [1, с. 31]
Це процес розвитку господарських зв'язків між національними суб'єктами суспільного виробництва та їх іноземними контрагентами на території України.	Дроздова Г. М. [2, с. 48]
Це процес розвитку господарських зв'язків між національними суб'єктами суспільного виробництва, що розташовані за межами території України, та їх іноземними контрагентами в країні-місці знаходження останніх.	Кабушкін Н. І. [4, с. 19]
Це процес розвитку господарських зв'язків між країнами світу.	Кириченко О. А. [5, с. 53]
Це форми та методи відносин між суб'єктами світового господарства, розподілу, обміну, споживання матеріальних благ та надання послуг.	Козак Ю. Г. [6, с. 70]
Це процес становлення і функціонування господарських зв'язків між суб'єктами міжнародної економіки.	Мазаракі А. А. [7, с. 6]
Це процес розвитку господарських зв'язків між національними суб'єктами суспільного виробництва, що розташовані за межами території України, а також їх іноземними контрагентами, які знаходяться в своїй або іншій країні.	Авторське визначення

Ефективне управління ЗЕД на рівні підприємства забезпечується створенням структури управління. Загальновідомо, що на підприємстві існують керуюча (структура управління) і керована (організаційно-виробнича структура) системи. Організаційна структура підприємства відображає побудову і взаємозв'язок обох систем [2].

Організаційна структура управління (ОСУ) – упорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують діяльність підприємства як єдиного цілого [8, с. 254–255].

Економічною сутністю підприємства є задоволення потреб покупців в результаті отримання прибутку. Організаційна структура управління підприємством, що здійснює ЗЕД, повинна вирішувати поставлені цілі і завдання, хоча основою є максимізація прибутку. Очевидно, що на організацію ЗЕД будуть впливати чинники, які структурують за двома групами: зовнішні і внутрішні.

До переліку ключових внутрішніх особливостей, які варто, на нашу думку, враховувати під час управління ЗЕД підприємства відносять:

1. Масштаби ЗЕД. Залежно від того, яким буде бізнес (великий, середній або малий), виникають різні потреби в організації ЗЕД. При невеликому масштабі, як правило, немає необхідності створювати додаткові структурні підрозділи або засновувати зовнішньоторговельну фірму. Зручно організувати створення тимчасової групи з управління певним проектом виходу на зовнішні ринки, яка підпорядковувалася б вищому керівництву. Такий підхід дає можливість останньому тримати питання міжнародного бізнесу під своїм контролем.

2. Управління витратами. Для скорочення витрат можна співпрацювати зі сторонньою фірмою. Також така взаємодія має місце при нестачі досвіду роботи на зовнішньому ринку. Без придбання додаткових послуг вигідно працювати, коли бізнес стає масштабнішим і йде «нагору».

3. Різноманітність продукції та складність технології її виготовлення. Технології та процедури їх впровадження завжди вимагають значних витрат. Найчастіше компанії вдаються до передачі власних розробок всередині «сім'ї» своїм філіям та підрозділам. Обсяг витрат визначається складністю використовуваної технології. Чим вона складніша, тим імовірніше стає вихід на ринки інших країн своїми силами, а не укладання контракту зі сторонньою закордонною фірмою на виробництво продукції від свого імені.

4. Безперервність контролю. Підписання зовнішньоекономічних угод передбачає не завжди вигідний розподіл прибутку для підприємств з високим економічним потенціалом при одночасному ризику втрати конфіденційної інформації на користь конкурентів. Деякі

аналітики вважають, що втрата контролю над гнучкістю бізнесу, доходами і поведінкою в конкурентному середовищі – це найважливіша змінна, яка впливає на вибір того чи іншого режиму міжнародних операцій.

Виділимо основні рекомендації, поетапне впровадження яких дозволить поліпшити процедуру організації ЗЕД на підприємстві: 1) організація більш прозорої, зрозумілої схеми управління ЗЕД шляхом індивідуалізації ОСУ ЗЕД на конкретно взятому об'єкті господарювання відповідно реальних умов; 2) діяльність без дублювання функцій і порушень логічності горизонтальних і вертикальних зв'язків; 3) підвищення результативності та ефективності роботи відділу зовнішньоекономічних зв'язків або зовнішньоторговельної фірми через поліпшення якості виконуваних завдань, адаптивності системи організації ЗЕД в цілому, а також впровадження за необхідності практики створення проектних груп із числа співробітників протягом визначеного терміну виконання завдання; 4) формування ринкової моделі ОСУ ЗЕД підприємства.

Крім того, заслуговує на увагу думка багатьох вчених-економістів про можливість досягнення конкурентних переваг шляхом втілення організаційних інновацій [9]. Управлінські нововведення дешевші, ніж технологічні, оскільки не вимагають великих фінансових витрат. При цьому їх реалізація набагато складніша і вимагає змін поведінки, звичок, ділової культури [3]. Проте впровадження управлінських інновацій є об'єктивною необхідністю і невідомим джерелом так званого «управлінського прибутку» [10] для підприємств, що здійснюють ЗЕД в умовах нестабільності та змін.

Отже, необхідно підвищувати ефективність управління ЗЕД, що позитивно вплине на результати роботи підприємства в цілому.

Список використаних джерел

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – 3-те вид., перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 432 с.
2. Дроздова Г. М. Менеджмент внешнеэкономической деятельности : учеб. пособие / Г. М. Дроздова. – Изд. 2-е, перedel. и доп. – К. : Центр учеб. л-ры, 2004. – 247 с.
3. Дружинин Е. С. Управленческие нововведения: неопознанные ресурсы [Электронный ресурс] / Е. С. Дружинин // «Управление персоналом». – 2000. – № 1. – Режим доступа: <http://hrm.ru/db/hrm/17CA90AC16230253C3256AAB00414694/category.html>. – Название с экрана.

4. Кабушкин Н. И. Основы менеджмента : учеб. пособие / Н. И. Кабушкин. – 7-е изд., стереотип. – М. : Новое знание, 2004. – 336 с.
5. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / О. А. Кириченко. – 3-е вид., перероб. і доп. – Х. : Знання-Прес, 2002. – 384 с.
6. Козак Ю. Г. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 400 с.
7. Мазаракі А. Детермінанти розвитку зовнішньої торгівлі України інноваційною продукцією / А. Мазаракі, Т. Мельник // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 2. – С. 5–20.
8. Остапенко Т. Организационные структуры управления в менеджменте внешнеэкономической деятельности предприятия / Т. Остапенко // Сборник научных работ ГЭТУТ. Серия «Экономика и управление», 2013. – Вып. 23–24. – С. 253–261.
9. Теленчук В. С. Суть организационной инновации как экономической категории [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://наука.kushnir.mk.ua/?p=58587>. – Название с экрана.
10. Чечко С. Формирование системы управления ВЭД предприятия [Электронный ресурс] / С. Чечко. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/26_WP_2012/Economics/2_116266.doc.htm. – Название с экрана.

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ-СУБ'ЄКТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Пивовар І. І.**, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», студентка групи МЗД-61*

***Чайка І. П.**, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник*

Значення маркетингової діяльності будь-якого підприємства, що діє в умовах ринкової економіки, важко переоцінити, оскільки від вирішення важливої проблеми – забезпечення ефективної маркетингової політики – залежить його рівень конкурентоспроможності, а відповідно попит і збут продукції. Оскільки в ринковій економіці складною проблемою для підприємства є не виробництво, а продаж продукції або послуги, маркетинг є однією з найважливіших сфер забезпечення бізнесу.

При розгляді і аналізі ринкового попиту маркетинг оперує поняттям ринку як сукупності всіх покупців визначеного виду товару чи послуги, як реально існуючих, так і потенційних. Обсяг ринку залежить від кількості покупців, які в змозі відреагувати на ті чи інші пропозиції продавців. Таким чином, у всій сукупності покупців можна виділити потенційний ринок чи сукупність покупців, які виявляють зацікавленість до визначеного товару. У свою чергу, потенційний ринок можна розділити на наступні види ринків:

- доступний ринок – сукупність покупців, що виявляють інтерес і мають доход і доступ до визначеного товару чи послуги;
- кваліфікований ринок – сукупність покупців, що виявляють інтерес і мають доход, доступ і право до визначеного товару чи послуги;
- цільовий ринок – частина кваліфікованого ринку, на який підприємство вирішило направити свої дії;

Маркетингова діяльність підприємства спрямована на те, щоб достатньо обґрунтовано, спираючись на запити ринку, встановлювати поточні і довготермінові (стратегічні) цілі, шляхи їх досягнення та реальні джерела ресурсів господарської діяльності, визначати асортимент і якість продукції, її пріоритети, оптимальну структуру виробництва і бажаний прибуток [2].

При формуванні структури системи управління маркетинговою діяльністю не достатньо виділити тільки елементи цієї системи, необхідно обґрунтувати їх включення в систему. З цією метою доцільно підбір елементів системи почати з виявлення системоутворюючого чинника шляхом визначення «структури системи», під якою розуміється організація зв'язків і відносин між підсистемами й елементами системи, а також власне склад цих підсистем і елементів, кожному з яких відповідає певна функція. Систему функцій управління маркетингом варто трактувати як комплекс взаємозалежних у часі й просторі видів діяльності, які здійснюються суб'єктом при цілеспрямованому впливі на об'єкт [1]. Виходячи з цього, системним чинником при підборі елементів системи управління маркетингом має виступати такий принцип, як функціональна повнота системи. Він означає, що функція управління маркетингом реалізується стосовно всіх елементів об'єкта управління.

Під впливом швидкої зміни споживчого попиту, високих темпів науково-технічного прогресу, зростання масштабів і ускладнення виробництва, а також інших факторів змінюється характер і напрям цілей підприємства, способи їх досягнення. В силу цього маркетингові структури повинні володіти певною гнучкістю і пристосовуваністю.

При оцінці ефективності різних варіантів організаційної структури оцінюється її роль як характеристики управління. Комплексний набір

критеріїв формується з урахуванням двох напрямів оцінки її функціонування. Для оцінки ефективності структури управління маркетинговим підрозділом прийнятними є такі характеристики апарату управління:

- продуктивність при переробці інформації;
- оперативність прийняття управлінських рішень;
- надійність, що виражається в якості виконання рішень в рамках встановлених термінів і ресурсів;
- адекватність і гнучкість, що характеризуються здатністю оперативного виявлення організаційних проблем та впровадження відповідних коригуючих заходів.

Для того, щоб оцінити ефективність структури управління маркетинговою службою, необхідно визначити базу для аналізу, яка може складатися з наступних груп показників:

1. Група показників, що характеризують економічність системи управління через кінцеві результати діяльності і витрати на управління: обсяг (збільшення обсягу випуску продукції), прибуток (збільшення прибутку), якість продукції і т. ін.

2. Друга група показників характеризує зміст і організацію управління, в тому числі безпосередні результати і витрати управлінської праці. Як витрати на управління враховуються поточні витрати на утримання апарату управління, експлуатацію технічних засобів, підготовку і перепідготовку кадрів, витрати в області створення і вдосконалення систем управління, придбання обчислювальної техніки та інших технічних засобів.

3. Група показників, що характеризують раціональність організаційної структури і її техніко-організаційний рівень.

Оцінювання ефективності функціонування маркетингових підсистем певного підприємства має здійснюватись шляхом порівняння з еталонною мірою, яка характеризує об'єктивно необхідний стан системи управління маркетингом [3]. Об'єктивно необхідний стан системи управління маркетингом характеризується тим, що сукупність певних функцій реалізується щодо всіх елементів об'єкту управління з урахуванням умов його функціонування.

Для проведення оцінки системи управління маркетингом необхідно виділити кінцеві результати діяльності суб'єкта, спрямовані на формування структури та складу елементів системи, які підлягають оцінюванню, шляхом їх зіставлення з еталоном. Результати діяльності суб'єкта управління визначаються цілями, які перед ним стоять. У зв'язку з цим оцінка системи управління маркетингом зводиться до визначення ступеня досягнення основних цілей і ступеня реалізації функцій, які забезпечують досягнення цих цілей.

Ефективна маркетингова програма поєднує всі елементи маркетингового комплексу в погоджену програму, розроблену для досягнення маркетингових цілей підприємства. Маркетинговий комплекс включає в себе набір тактичних прийомів для забезпечення прийнятого підприємством рішення про позиціонування товару на цільовому ринку. Отже, завдання управління маркетингом полягає у впливі на рівень і характер попиту таким чином, щоб це допомагало підприємству в досягненні ринкових цілей.

Список використаних джерел

1. Ортинська В. В. Значення узагальнюючого аналізу при визначенню стратегії маркетингу / В. В. Ортинська // Фінанси України. – 2008. – № 8. – С. 42–49.
2. Рыжикова Т. Н. Особенности расчета эффективности сбытовой деятельности предприятий [Электронный ресурс] / Т. Н. Рыжикова, В. Н. Огородникова // Справочник экономиста. – 2003. – № 2. – Режим доступа: http://www.profiz.ru/se/2_2003/845/. – Название с экрана.
3. Щербак В. Г. Проблеми проникнення вітчизняних підприємств на зовнішні ринки / В. Г. Щербак, А. П. Лозенко // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 41–43.

МІКРОЕКОНОМІЧНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Поцекулова А. А., Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, напрям підготовки «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», магістрант групи

Левицька О. О., Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, доцент кафедри менеджменту та адміністрування, к. е. н., доцент – науковий керівник

Розробка мікроекономічних стратегій підприємств на зовнішніх ринках є актуальною теоретичною та практичною задачею, вирішенням якої присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених та вчених країн ближнього зарубіжжя, таких як Г. Я. Гольдштейн [2], В. М. Аньшин, Л. Г. Кудінов [1], В. Д. Дорофєєв [3]. При цьому стандартизованих підходів щодо стратегічного планування немає. Однак, для стратегічного управління є важливою наявність в підприємстві деталізованої селективної маркетингової стратегії із залученням інноваційних процесів.

Селективні стратегії підприємства на зовнішньому ринку можуть бути представлені у вигляді системи стратегій, що стосуються проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) і маркетингових стратегій, що спрямовані на впровадження та адаптацію нововведень (рис. 1).

Рисунок 1 – Селективні стратегії підприємства на зовнішньому ринку

Перша група стратегій пов'язана з проведенням підприємством наукових досліджень і розробок в технічній сфері. Друга група стратегій належить до системи оновлення виробництва та призначена для адаптації виробництва до вимог ринку, виведення продуктів на ринки, використання технологічних та інших переваг, що стосуються виробництва і продукту.

Використовуючи стратегію ліцензування підприємство купує розробки з метою їх подальшого опрацювання та використання в процесі здійснення власних НДДКР та отримує власні результати в набагато коротші терміни і часто з меншими витратами.

Стратегія паралельної розробки дає можливість швидкого розширення асортименту завдяки освоєнню нових продуктів і процесів, сприяє створенню можливостей здійснювати інноваційний розвиток

на власній основі, сприяє забезпеченню зростання частки підприємства на ринку.

Стратегія дослідницького лідерства передбачає перебування більшості продуктів на початкових стадіях зростання життєвого циклу, що характеризується зростанням обсягів продажу та доходу.

Стратегія випереджаючої наукоємності має на меті прийняття науково обгрунтованих рішень в усіх видах діяльності підприємства. Може бути застосована в умовах, коли має значення час виходу нового продукту на ринок та зниження цін і витрат.

Стратегія слідування життєвому циклу дозволяє створювати базу результатів НДДКР, та використовувати накопичені результати для заміщення продуктів і процесів, що вибувають.

Маркетингові стратегії представляють собою орієнтовні напрями дій у сфері пристосування й адаптації виробництва та продукції до умов ринку й збуту.

Стратегія підтримки продуктового ряду належить до числа найбільш простих. Її зміст полягає в прагненні підприємства покращувати споживчі властивості традиційних товарів, що вже випускаються та не піддаються сильному моральному старінню.

Стратегія ретрнововведень застосовна до застарілих, але таких виробів, які ще користуються попитом і знаходяться в експлуатації. Інновації тут спрямовуються на вдосконалення процесів виготовлення комплектуючих, запасних частин, окремих складових виробу.

Стратегія збереження технологічних позицій призводить до зниження ефективності діяльності підприємства та не може використовуватись протягом тривалого часу.

Стратегії продуктової та технологічної імітації можуть бути ефективними в тих випадках, коли підприємство сильно відстає від конкурентів за своїм науково-технічним потенціалом або входить в нову для себе сферу бізнесу.

Стратегія стадійного подолання передбачає перехід до вищих стадій технологічного розвитку, минаючи нижчі. Вдосконалення стосується процесів, що забезпечують найбільший набір споживчих характеристик товару і стосуються вищих рівнів споживчої цінності.

Стратегія технологічної пов'язаності сприяє концентрації на основному виробництві й найкращим чином підходить для малих виробничих підприємств вузької спеціалізації або з обмеженим набором видів економічної діяльності.

Стратегія технологічного трансферту реалізовується головними підприємствами вертикально-інтегрованих структур, що передають вже відпрацьовані технології малим підприємствам, що можуть створюватись спеціально з даною метою.

Стратегія слідування за ринком національного підприємства на випуск найбільш рентабельної продукції та такої, що користується найвищим ринковим попитом у даний момент. Така стратегія може бути використана за умов невизначеності місії та профілю діяльності.

Стратегія вертикального запозичення значно полегшує фінансовий стан малого підприємства, однак обмежує його можливості та сферу діяльності.

Стратегія радикального випередження передбачає реалізацію двох стратегій НДДКР – стратегії лідерства та випереджаючої науковості.

Стратегія вичікування лідера використовується великими підприємствами-лідерами в період виходу на ринок нових продуктів, попит на які ще не визначений.

Кожна стратегія може використовуватись як самостійний напрям дій, або в поєднанні з іншими. Однак їх застосування вимагає ґрунтовного аналізу ситуації на ринку, реальних прогнозів та техніко-економічних розрахунків ефективності за різними варіантами розвитку подій.

Список використаних джерел

1. Аньшин В. М., Колоколов В.А., Дагаев А.А., Кудинов Л.Г. Инновационный менеджмент. Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития. – Издательство: Дело, 2008. – 584 с.
2. Гольдштейн Г. Я. Стратегические аспекты управления НИОКР : монография / Г. Я. Гольдштейн. – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2000. – 244с.
3. Дорофеев В. Д. Инновационный менеджмент : учеб. пособие / В. Д. Дорофеев, В. А. Дресвянников – Пенза : Изд-во Пенз. гос. ун-та, 2003. – 189 с.

«МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ»

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Бороздін В. К., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент організацій та адміністрування», студент групи МОА-61

Лисенко М. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

На сьогодні будь-яке підприємство з метою успішного існування за умов конкурентної боротьби зацікавлене у створенні ефективної системи управління підприємством. Однією з таких систем є система управління якістю діяльності підприємства.

Проблематика забезпечення якості діяльності підприємства є комплексною. Отже, загальні принципи організації і забезпечення високої якості продукції та послуг не залежать ні від розміру підприємства, ні від виду діяльності підприємства.

Дослідженню проблем підвищення ефективності управління якістю присвятили свої роботи такі науковці: Азгальдов Г.Г., Белявський І. К., Брагін Ю. Б., Вакуленко А. В., Войнаренко М. П., Кириченко Л.С., Гличев Г. В., Нугаєв М. А., Дурович А. П., Глудкин О. П., Дж. Джуран, Захожай В. Б., Калита П. Я., Корольков В. Ф., Кросбі Ф., Лапуста М. Г., Максименко І.О., Мережко Н.В., Нижник В.М., Орлов О.О., Сіваченко І.Ю., Субето А.І., Тельнов А. С., Федоров М. В., Фейгенбаум А., Фомін В. Н., Харінгтон Дж., Шаповал М.І. та інші.

Зазначеними науковцями продемонстровано глибокий і всебічний підхід до визначення поняття якості, досліджені організаційні аспекти створення систем управління якістю продукції та запропоновані різноманітні методики оцінки рівнів її якості. Але водночас, наявні наукові розробки потребують подальших розробок методичних засад управління якістю та систематизації всіх критеріїв оцінки якості діяльності підприємства.

Забезпечення якості включає всі питання, що впливають на якість продукції. Діюча на підприємстві система забезпечення якості виробів, що є складовою частиною загальної системи менеджменту якості підприємства, поширюється на закупівлю сировини і матеріалів, виробництво, контроль якості, продаж та ін. і передбачає сукупність організаційно-технічних заходів з метою гарантії відповідності якості.

Відповідно до визначення Міжнародної організації з стандартизації (ISO), якість – це сукупність властивостей і характеристик продукту, які надають йому здатність задовольняти обумовлені або передбачувані потреби.

Існує також визначення якості продукції, наведене в Держстандарті 15467-79, згідно з яким «якість продукції– сукупність властивостей продукції, що обумовлюють її придатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення» [2, с.112].

Створення систем управління якістю включає їх розробку та впровадження у діяльність підприємства. Відповідно до можливостей виробничого процесу, розглядаються ті етапи життєвого циклу продукції, які слід використовувати на відповідних етапах розробки та сертифікації системи управління якістю.

Управління якістю на підприємстві охоплює такі напрямки діяльності у системі загального управління: планування якості; управління якістю; забезпечення якості; поліпшення якості. Відповідно система управління якістю повинна розроблятися з урахуванням конкретної діяльності підприємства та забезпечувати проведення певної політики в досягненні поставлених цілей.

Але необхідно підкреслити, що в сучасних підприємствах, які впроваджують систему якості відсутні конкретні методики побудови системи менеджменту якості, недостатньо кваліфікований персонал в питаннях якості, а також не усвідомлюється керівниками ефективність функціонування системи менеджменту якості.

Список використаних джерел

1. Аскарров Е. С. Міжнародні стандарти системи якості серії ISO [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://www.bizeducation.ru/library/management/qm/9/askarov4.htm>. – Назва з екрана.
2. Калита П. Я. Системы качества и международные стандарты ИСО серии 9000 / П. Я. Калита. – К. : Украинская ассоциация качества, 2006. – 181 с.
3. Кириченко Л.С. Сертифікація та якість продукції в сучасних умовах господарювання / Л. С. Кириченко, Н. М. Чернухіна. – Львів, 2005. – 215 с.
4. Момот А. И. Менеджмент качества и элементы системы качества / А. И. Момот. – 2-е изд., доп. и расш. – Донецк : Норд-Пресс, 2005. – 320 с.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Власенко І. А., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент організацій і адміністрування», студент групи МОА-61 (М)

Таран-Лала О. М., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

За умов трансформаційних змін національної економіки та її поступової інтеграції в європейське співтовариство, розгортання глобалізаційних процесів і подолання наслідків економічної кризи, а також суттєвого розширення прав власників підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану суб'єктів ринку, оцінки рівня їх ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності, оздоровлення підприємств та виходу їх із кризового стану. Суттєва роль у вирішенні цих питань належить сучасній системі моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства.

Володіючи достатньо повною інформацією, керівник може здійснювати моніторинг всієї фінансово-господарської діяльності підприємства – відстежувати процеси, що протікають в межах функціональних підрозділів, в режимі реального часу; складати оперативні звіти про результати роботи підприємства за найбільш короткі проміжки часу (день, тиждень, місяць); порівнювати цільові результати із фактично досягнутими.

Питанням функціонування та створення системи моніторингу і діагностики фінансового стану підприємств присвячено увагу багатьох науковців, серед яких слід виокремити І. Т. Балабанова, І. О. Бланка [1], О. О. Гетьмана, В. М. Шаповала [2], Т. А. Городню, Т. О. Загорну, Г. Г. Кірейцева, А. М. Поддєрьогіна [5], Г. В. Савицьку, О. О. Терещенко та інших. Разом з тим, розробка ефективної системи моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах трансформаційних процесів на макро- та мікрорівнях є актуальним науковим завданням, що вимагає ретельного і глибокого дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах трансформації національної економіки.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання: розкрити зміст категорії моніторинг діяльності підприємства та складові системи моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства; узагальнити послідовні дії та етапи формування ефективної системи моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах трансформаційних перетворень.

Як і будь-яка інша складова господарської діяльності підприємства, його фінансовий стан потребує вивчення сутності та особливостей дослідження. Процес аналізу фінансового стану підприємства в економіці називають моніторингом. Його метою є пошук резервів збільшення рентабельності, прибутковості та платоспроможності підприємства [2, с. 42; 4, с. 93].

Існує думка, що моніторинг – це процес безперервного відслідковування змін у фінансовій діяльності підприємства та виявлення відповідності цих змін бажаним результатам. Більше того, моніторинг включає прогнозування результатів та запобігання виникненню критичних ситуацій [1, с. 187].

Науковці вважають, що систему моніторингу або «відслідковуючу систему» можна назвати основою фінансового контролінгу. Вона є найбільш активною частиною його механізму [5, с. 307].

Варто відзначити, що у найзагальнішому визначенні головною метою системи моніторингу є постійне удосконалення внутрішніх бізнес-процесів фінансово-економічної діяльності підприємства за допомогою впровадження сучасних інформаційних технологій.

Слід зауважити, що здійснення своєчасного та ґрунтового моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства потребує залучення висококваліфікованих працівників – фінансистів, аудиторів, а також і грамотно сформованої інформаційної бази для проведення такого аналізу. В узагальненому вигляді, структурний підрозділ підприємства, до функцій якого належать питання здійснення моніторингу, називають моніторинговою службою. Метою її створення є ефективне, тобто достовірне та своєчасне отримання необхідної інформації даною службою від усіх структурних підрозділів підприємства [3, с. 196–197].

На нашу думку, формування ефективної системи моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах трансформації національної економіки має здійснюватися поетапно та передбачати проходження наступної послідовності дій:

1. Підбір та групування звітних показників за кожним видом фінансово-економічної діяльності підприємства.
2. Розрахунок систем узагальнюючих аналітичних коефіцієнтів, що формують чітке уявлення стосовно фактичних результатів досяг-

нення планових кількісних стандартів контролю, та здійснюється відповідно до системи фінансових показників [2].

3. Складання форм контрольних звітів. Вони повинні мати стандартний вигляд і концентрувати в собі інформацію щодо значень контрольованих показників та причин їх відхилень від планових параметрів.

5. Визначення періодів, на протязі яких має здійснюватись контроль за видами та групами показників.

6. Визначення діапазонів відхилень фактичних розрахованих результатів від стандартів (негативне (критичне) відхилення, негативне (допустиме) відхилення, позитивне відхилення).

7. Пошук та аналіз причин відхилень фактичних значень розрахованих контрольних показників від встановлених стандартів. Результатом цього етапу аналізу має стати виявлення причин, які могли спровокувати критичне або допустиме відхилення.

Важливим етапом здійснення моніторингу є постійний контроль всіх процесів фінансовим менеджером і коригування при необхідності деяких його етапів [1, 5].

Отже, запропонована послідовність здійснення моніторингу фінансово-економічної діяльності сприятиме реалізації активної фінансової стратегії підприємства, прийняттю своєчасних управлінських рішень у випадку розгортання кризових явищ в межах структурних підсистем, а також успішному втіленню стратегії розвитку підприємства.

Таким чином, система моніторингу є важливою складовою господарсько-фінансової діяльності, від ефективності якої залежить якість прийнятих управлінських рішень щодо здійснення капіталовкладень у розвиток підприємства, виваженість фінансово-аналітичної роботи, можливість додаткового залучення кредитних ресурсів. Моніторинг стану фінансово-господарської діяльності є складовою фінансового механізму підприємства, особливим видом діяльності його фінансових менеджерів, а також початковим етапом проведення ґрунтового фінансового аналізу.

Дослідження ключових елементів системи моніторингу фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах трансформаційних змін передбачає застосування системного підходу і здійснення подальших напрацювань у даному напрямі.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент [Текст]: [учеб. курс] / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2005. – 656 с.

2. Гетьман О. О. Економічна діагностика [Текст] : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
3. Коваленко В. В. Методичні підходи до діагностики і моніторингу фінансової стійкості банківської системи [Текст] / В. В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11. – С. 193–199.
4. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств [Текст] : [навч. посібник] / М. Я. Коробов – 3-ге вид., стер. – К. : Т-во «Знання», 2009. – 378 с.
5. Фінанси підприємств [Текст] : [підручник] / [А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк [та ін.] ; за ред. А. М. Поддєрьогіна]. – 6-те вид., перероб. і допов. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Давидкін О. Є., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент», спеціальність «Менеджмент організації і адміністрування», магістрант, група МОА-61

Тягунова З. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

Ефективні комунікації на практиці є необхідною умовою успішного досягнення поставлених перед підприємством цілей. Разом з тим, саме комунікації є одним з найбільш дискусійних питань у галузі управління, по відношенню до якого чіткості і ясності в розумінні поки не досягнуто [1, с. 173].

Аналіз економічної літератури і поглядів фахівців в галузі управління комунікаціями дозволив уточнити значення комунікацій та функції, виконувані ними в організації. Сучасні дослідження в сфері організаційних комунікацій дозволяють виділити наступні підходи до визначення поняття «організаційні комунікації»:

1) управлінський (комунікація як функція управління, як передача розпоряджень і пояснення виконаних процедур і операцій);

2) системний (комунікація як система взаємодіючих елементів, що забезпечують функціонування організації);

3) культурологічний (комунікація як спосіб вираження організаційної культури);

4) гуманістичний (комунікація як фактор розвитку людського потенціалу) [1, с. 173].

Під управлінням комунікаціями розуміється сукупність безперервних цілеспрямованих управлінських впливів на внутрішні і зовнішні процеси інформаційного обміну та неінформаційних взаємодій, що забезпечують задоволення комунікаційних потреб і реалізацію довгострокових інтересів розвитку підприємства [2, с. 126].

Управління організаційними комунікаціями здійснюється на наступних принципах:

- орієнтація на стратегічні цілі організації;

- спадкоємність управлінських методів і прийомів на всіх рівнях розвитку організації і персоналу;

- співвіднесеність розвитку внутрішніх і зовнішніх комунікацій; визначення зон управлінського впливу;

- безперервний характер і зворотний зв'язок [3].

Розгляд комунікацій як об'єкту управління призводить нас до аналізу наступних значущих характеристик організаційних комунікацій: канали комунікації; засоби комунікації, особливо, сучасні інформаційні системи; регламентація організаційних комунікацій; комунікаційні мережі [4].

Остання з характеристик стає домінантою в дослідженні інноваційної поведінки підприємства, управління змінами, тобто традиційними стратегічними інтересами керівництва компанії. Якщо рух наказів і звітів про виконання може в достатній мірі адекватно описуватися в рамках діагностики каналів організаційних комунікацій, то інноваційні комунікації, комунікації, виникають щодо змін, можуть бути вивчені тільки в рамках комунікаційної мережі, яка включає опис не лише формальних, а й неформальних комунікацій усередині компанії, а по можливості і зовнішніх комунікацій [5].

Описуючи підприємство в цілому, комунікаційна мережа дозволяє виявити проблемні області взаємодії між підрозділами і індивідами, ідентифікувати специфічні комунікаційні ролі і зробити висновок по щільності взаємодії, ступеню централізації комунікацій [3].

Опис організаційних комунікацій в рамках комунікаційної мережі можна назвати структурним підходом, в цьому випадку встановлені комунікації між окремими індивідами будуть характеризуватися стійкими зв'язками. В даному випадку ми ототожнюємо комунікацію не з процесом, а з стійким зв'язком, який діагностується шляхом використання спеціального інструментарію і може бути охарактеризований за спрямованістю, силовим характеристикам, а також з етичних аспектів відносин, які найбільшою мірою ототожнюються на сьогоднішній день з концепцією комунікаційного клімату [6].

Вдосконалення організаційних комунікацій стало можливим при впровадженні об'єднаних комунікаційних систем (unified

communications). Такого класу інформаційні системи є інтегральною основою для формування єдиного комунікаційного простору сучасних засобів зв'язку і інтернет-технологій. Вони дозволяють відправнику повідомлення відправити повідомлення (голосове, текстове, відео) засобами однієї технології, а одержувачу повідомлення прочитати його засобами іншої технології. Вигода від впровадження подібних інформаційних систем буде спостерігатися тільки при ретельному опрацюванні проекту впровадження, в основі якого лежить чітке уявлення бізнес-процесів підприємства. В іншому випадку впровадження систем обов'язково спричинить за собою значні витрати, а ефект від впровадження може бути не настільки істотний [3].

Отже, управління комунікаціями на сучасному підприємстві являє собою складний та кропіткий процес, завданням якого є високо-ефективний обмін інформацією як всередині підприємства, так і з зовнішнім середовищем. Від якості даного процесу напряму залежить конкурентоспроможність будь-якого суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1. Морозова Н. А. Управление коммуникациями в организации / Н. А. Морозова // Вестник Воронежского университета. Серия Экономика и управление. – Воронеж, 2010. – № 2. – С. 173–180.
2. Суровцева Е. С. Актуальные проблемы управления организационными коммуникациями / Е. С. Суровцева // Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. – Тамбов, 2008. – № 2. – С. 125–128.
3. Кравец М. А. Сущность, значение и функции организационных коммуникаций [Электронный ресурс] / М. А. Кравец. – 2014. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/pdf/2014/6/465.pdf>. – Название с экрана.
4. Кравец М. А. Композиция элементов организационных коммуникаций / М. А. Кравец // Казанская наука. – 2014. – № 7. – С. 59–62.
5. Кравец М. А. Влияние турбулентности внешней среды на коммуникационную сеть предприятия / М. А. Кравец // Вестник ГУУ. – 2014. – № 6. – С. 185–190.
6. Кравец М. А. Механизм влияния коммуникативной культуры на организационную эффективность, удовлетворенность трудом и приверженность организации / М. А. Кравец // Современная экономика: проблемы и решения. – 2012. – № 6. – С. 114–120.

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Дмитренко А. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент організації і адміністрування», студентка групи МОА.м-61

Остриніна С. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

В умовах ринкової економіки одним із вирішальних факторів ефективності й конкурентоспроможності підприємства є забезпечення високої якості кадрового потенціалу [4, с. 79]. При цьому необхідно мати на увазі, що робота з персоналом не починається з вакансії й не закінчується прийомом на роботу. Процес роботи з персоналом повинен бути побудований так, щоб найкоротшим шляхом приходити до бажаного результату відносно будь-якого питання або проблеми в кадровій сфері.

Проблеми формування кадрової політики підприємств досліджені у працях вітчизняних і зарубіжних учених: Л. Балабанової, І. Ворожейкіна, Д. Гібсона, І. Гнибіденка, М. Дороніної, А. Кібанова, А. Колота, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, Г. Осовської та ін. Проблеми кадрової політики відображені також у працях таких учених: Ю. Одегова, Н. Пошерстник, Т. Філіпової, Г. Щокіна, В. Щербак, О. Яковенко. Однак окремі питання, пов'язані з визначенням специфіки формування та реалізації кадрової політики на підприємстві в умовах зростаючої конкурентної боротьби, залишаються недостатньо дослідженими.

Існують різні точки зору щодо визначення поняття «кадрова політика». Наприклад, Крушельницька О. В. і Мельничук Д. П. вважають, що: «Кадрова політика – це сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, його мотивації і стимулювання» [2, с. 42].

На думку Стец В. А., Стец І. І. та Костючик М. Ю., «кадрова політика підприємства – це цілісна кадрова стратегія, яка об'єднує різні форми кадрової роботи, стилі її проведення в організації і плани використання робочої сили [3, с. 124].

Таким чином, нами узагальнено, що кадрова політика підприємства – це сукупність принципів, методів, форм, заходів і процедур із формування, відтворення, вдосконалення та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, її мотивації та стимулювання.

Суб'єктом кадрової політики виступає керівництво підприємства у взаємодії з іншими підрозділами.

Основними складовими кадрової політики підприємства є: політика набору, відбору та розстановки кадрів; політика профорієнтації, адаптації та підвищення кваліфікації кадрів; політика зайнятості; політика управління службовим зростанням; політика стимулювання; соціальна політика [5, с. 119]. Кадрова політика формується керівництвом підприємства, реалізується кадровою службою в процесі виконання її працівниками своїх функцій.

Формування та реалізація кадрової політики на підприємстві набуває рис, обумовлених переважанням того чи того стилю управління, особливостями прийняття рішень, професійною підготовкою та інформаційно-технічним забезпеченням працівників кадрових служб, іншими чинниками.

В реалізації кадрової політики можливі альтернативи з врахуванням реального стану економіки. Тому вибір її пов'язаний не тільки з визначенням основної мети, але й з вибором засобів, методів, пріоритетів.

Зарубіжні спеціалісти виділяють кілька типів кадрової політики в умовах кризового стану економіки [2, с. 39]:

1. Пасивний. На підприємстві немає чітко вираженої програми дій стосовно персоналу, а кадрова політика зводиться до ліквідації негативних наслідків. В організації немає прогнозу кадрових потреб, засобів оцінки праці персоналу. У плані фінансового оздоровлення кадрова проблематика, як правило, відображена на рівні інформаційної довідки про персонал без відповідного аналізу кадрових проблем і причин їх виникнення.

2. Реактивний. Керівництво підприємства контролює симптоми кризової ситуації (виникнення конфліктних ситуацій, відсутність достатньо кваліфікованої робочої сили для вирішення завдань, відсутність мотивації до високопродуктивної праці) і вживає заходи до локалізації кризи. Мета кадрової політики – забезпечення оптимального балансу процесів оновлення і збереження кількісного та якісного складу персоналу, його розвитку, у відповідності з потребами організації, вимогами діючого законодавства та станом ринку праці.

3. Превентивний. Керівництво підприємства має обґрунтовані прогнози розвитку ситуації, однак не має засобів впливу на неї. Кадрова служба підприємства володіє не лише засобами діагностики персоналу, але й методами прогнозування кадрової ситуації на середньотерміновий період. У плані фінансового оздоровлення є короткотерміновий і середньотерміновий прогнози потреби в персоналі.

4. Активний (раціональний). Керівництво підприємства має якісний діагноз, а також обґрунтований прогноз розвитку ситуації і засоби впливу на неї. Кадрова служба підприємства володіє засобами прогнозування кадрової ситуації на середньостроковий та довгостроковий періоди.

5. Авантюристичний. Керівництво підприємства не має обґрунтованого прогнозу розвитку кризової ситуації, але впливає на неї доступними методами.

Отже, реалізація кадрової політики на підприємстві передбачає розробку кадрових програм, постійний аналіз кадрової ситуації, коригування кадрової роботи відповідно до змін зовнішнього середовища та залучення управлінців усіх рівнів до роботи з кадрами.

Формуванню ефективної кадрової політики підприємства сприятиме реалізація таких заходів [1, с. 291]: своєчасне забезпечення підприємства персоналом певної якості та кількості відповідно до стратегії розвитку підприємства; запровадження ефективних заходів з професійного відбору кадрів і їх розстановки; удосконалення методів оцінювання персоналу та його розвиток; створення середовища, в якому кожен працівник зможе розвиватися, підвищувати свою самооцінку, бути повноцінним працівником і членом суспільства; ефективно використання персоналу та трудового потенціалу підприємства; підтримка ефективної роботи підприємства.

Отже, ефективне функціонування підприємств у сучасних умовах залежить від ефективності процесу формування та реалізації їх кадрової політики. Відповідно, удосконалення методів і механізмів формування ефективної кадрової політики підприємств забезпечить їм стійкі конкурентні позиції на ринку товарів і послуг.

Список використаних джерел

1. Дробиш Л. В. Теоретичні аспекти формування та реалізації кадрової політики на підприємствах у сучасних умовах / Л. В. Дробиш // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія економічні науки. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – № 3 (59). – С. 287–291.
2. Крушеницька О. В. Управління персоналом : навч. посіб. / О. В. Крушеницька, Д. П. Мельничук. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Кондор, 2006. – 308 с.
3. Стец В. А. Менеджмент персоналу : навч. посіб. для студентів економічних спеціальностей / В. А. Стец, І. І. Стец, М. Ю. Костючик. – Тернопіль : Лілея, 1996. – 180 с.

4. Філіпова Т. І. Система підвищення кваліфікації кадрів, як складова кадрової політики / Т. І. Філіпова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Вип. 10. – Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2009. – С. 79–88.
5. Яковенко О. М. Кадровий потенціал: стан та проблеми розвитку / О. М. Яковенко // Вісник УАДУ. – 2008. – № 2. – С. 113–124.

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПАТ «ПОЛТАВАКОНДИТЕР»

Дрібний А. Б., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент», спеціальність «Менеджмент організації і адміністрування», магістрант, група МОА-61

Талалаєв В. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. т. н., доцент – науковий керівник

В умовах глобалізації економіки та зростання конкуренції національні підприємства втрачають ринки збуту продукції через низьку конкурентоспроможність, несприятливу ринкову кон'юнктуру, значний знос основних фондів, застарілі технології та відсутність належного інвестування. Усе це зумовлює ситуацію, коли переважна більшість суб'єктів господарювання втрачає здатність до стабільного функціонування і погіршуються результати фінансово-господарської діяльності. Значною мірою це пов'язано з негативним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища, в якому функціонує підприємство, регіон, галузь, країна, а також від рівня підтримки, заохочення та стимулювання інноваційного розвитку на усіх рівнях [1, с. 51].

Інноваційний розвиток підприємства та управління цим процесом досліджували провідні українські вчені та фахівці, а саме: В. Геєць, В. Гриньова, О. Біловодська, С. Ілляшенко, О. Лапко, Т. Кужда, Л. Малюта, Л. Федулова та ін. Серед зарубіжних дослідників, які зробили значний вклад у розвиток теорії інновацій, варто відзначити І. Шумпетера, П. Друкера, І. Гуркова, В. Гуніна, Л. Мінделя, Д. Кокуріна, М. Портера, Б. Санто, Р. Фатхутдінова, А. Трифілову та ін.

Формування ефективного механізму управління інноваційним розвитком сучасного підприємства є стратегічною необхідністю для збереження конкурентних позицій на ринку.

Ядром будь-якої системи управління на підприємстві виступає механізм певного виду. Для діяльності підприємства таким виступає організаційно-економічний механізм. Механізм підприємства взагалі, а в нашому випадку організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком, виступає тим засобом, який конкретизує, ідеалізує, предметно узгоджує всі елементи і дії в процесі управління підприємством.

Організаційно-економічний механізм є тим конкретним інструментом, який переводить систему управління підприємством безпосередньо в методико-прикладну площину, дозволяє практично здійснити цей процес. Саме практична ознака організаційно-економічного механізму визначає його роль і значимість в економічній діяльності підприємства.

Методологічні основи формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком ПАТ «Полтавакондитер» представлено на рис. 1.

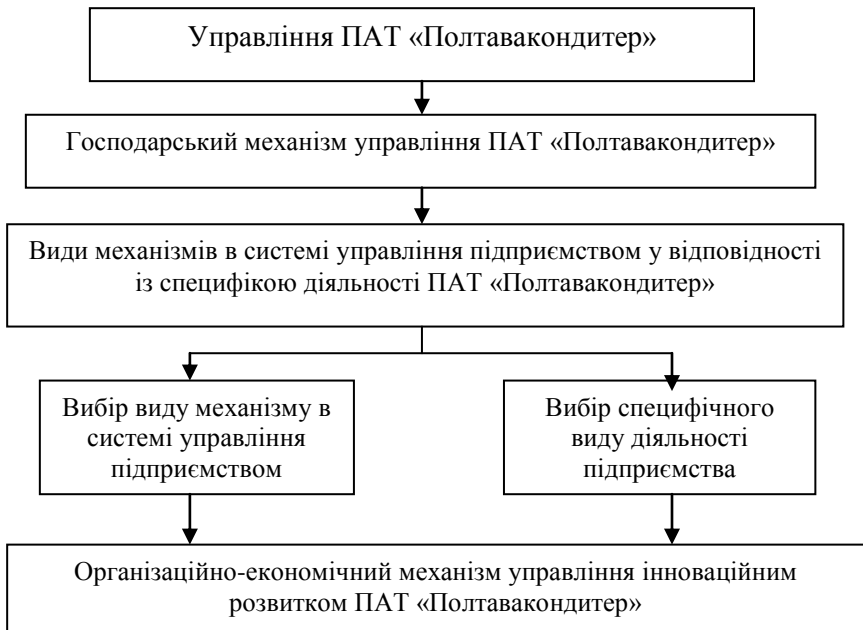

Рисунок 1 – Формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком ПАТ «Полтавакондитер»

Джерело: адаптовано автором за [2, с. 93]

Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком ПАТ «Полтавакондитер» має в своїй основі певний орган управління. Конкретною формою органу управління інноваційним розвитком ПАТ «Полтавакондитер» може виступати, з певним ступенем модифікації центр відповідальності.

Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком ПАТ «Полтавакондитер» є тим конкретним інструментом, який через конкретні заходи, що визначені в поточному і стратегічному планах розвитку підприємства, дозволяє комплексно, наочно і предметно реалізовувати процес інноватизації на підприємстві.

Саме тому, на наш погляд, центр інвестицій повинен трансформуватися в центрі інновацій. Це техніко-економічна закономірність щодо забезпечення сучасного конкурентоспроможного розвитку ПАТ «Полтавакондитер». Бо будь-яка інвестиція, з огляду розвитку ПАТ «Полтавакондитер», повинна нести в собі, в більшій або меншій мірі, ту або іншу інновацію. Не інвестиція сама по собі потрібна підприємству, а та її новизна, що забезпечить йому певні конкурентні переваги і досягнення бажаних економічних результатів. Ось в чому нагальність нового підходу до формування і діяльності нового виду центру відповідальності, а саме центру інновацій.

Для виконання цих завдань центр інновацій ПАТ «Полтавакондитер» повинен забезпечити:

- 1) на базі фінансових можливостей підприємства обґрунтовану політику управління інвестиціями;
- 2) інтегрування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком підприємства в загальний економічний механізм діяльності ПАТ «Полтавакондитер»;
- 3) інформаційно-аналітичний, маркетинговий, нормативно-правовий та програмно-технічний супровід процесу інноваційного розвитку ПАТ «Полтавакондитер».

Отже, організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства є тим конкретним інструментом, який через конкретні заходи, що визначені в поточному і стратегічному планах розвитку ПАТ «Полтавакондитер», дозволяє комплексно, наочно і предметно реалізовувати процес інноватизації на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Коюда В. О. Організаційно-методичні аспекти управління інноваційним розвитком підприємства / В. О. Коюда, А. М. Осикова // Бізнес Інформ. – 2014. – № 4. – С. 50–58.

2. Турило А. А. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства / А. А. Турило // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 14. – Ч. 1. – С. 93–96.
3. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – 2-е вид., перероб. і доп. – Суми : Університетська книга; К. : Княгиня Ольга, 2005. – 324 с.
4. Механізм стратегічного управління інноваційним розвитком : монографія / за заг. ред. О. А. Біловодської. – Суми : Університетська книга, 2010. – 432 с.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПАТ «ПОЛТАВАКОНДИТЕР»

Дубина С. С., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент», спеціальність «Менеджмент організації і адміністрування», магістрант, група МОА-61

Овчаренко О. М., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

Інноваційний потенціал підприємства являє собою сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, й умово-забезпечуючих чинників (процедур), які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів задля досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому.

Як показник оцінки інноваційного потенціалу підприємства зазвичай пропонується використовувати досить різнопланові характеристики, які являють собою кадрову, виробничо-технологічну, науково-технічну, фінансово-економічну складові діяльності підприємства інноваційного типу [1, с. 28–29; 2, с. 15–16]. Для підвищення об'єктивності такої оцінки, що ґрунтується на кількісному врахуванні різнопланових показників, ми пропонуємо використовувати універсальний показник – функцію бажаності Харрінгтона. В основі побудови цієї узагальненої функції лежить ідея перетворення натуральних значень окремих відгуків (реакцій) на безрозмірну шкалу бажаності (переваги). У баченні автора роботи [3, с. 36] шкала бажаності базується на фізичних і психофізіологічних параметрах. Останні являють собою суб'єктивні оцінки експериментатора бажаності (переваги) того чи

іншого значення відгуку. Розробники вказаного підходу використовували функцію бажаності для характеристики технічних аспектів, пов'язаних зі створенням нових видів продукції, технологій, рецептур тощо. Ураховуючи можливості функції бажаності поєднувати об'єктивні результати історичного розвитку із суб'єктивними поглядами експертів, цей підхід може забезпечити об'єктивну характеристику інноваційних процесів та можливостей ПАТ «Полтавакондитер». При використанні його для оцінки інноваційного потенціалу та результатів техніко-економічних процесів доцільно розглядати такі параметри, як реальні виробничі дані та суб'єктивні характеристики (погляди) експертів.

Щоб об'єднати різноманітні відгуки вводиться штучна метрика, у якій набір даних кожного відгуку необхідно поставити у відповідність із деяким стандартним аналогом, тобто розрахувати окремі бажаності, які задаються таким рівнянням:

$$d_i = \exp[-\exp(-y_i)] = e^{-e^{-y_i}}, \quad (1)$$

де $\exp$ – прийняте значення експоненти; d_i – окрема бажаність, тобто значення i -го окремого відгуку, переведене у безрозмірну шкалу бажаності Харрінгтона; y_i – значення i -го показника у безрозмірному вигляді.

Уведення метрики здійснюється шляхом зазначення правила визначення відстані між будь-якими парами станів показників із множини, що нас цікавить. Відповідно до роботи [3, с. 37] значення на кодованій шкалі прийнято обирати від 3 до 6. Вибір числа інтервалів визначає крутизну кривої у середній зоні.

Нормована функція бажаності встановлює відповідність між різними за змістом і шкалами вимірами показників процесів і шкалою варіантів вирішення задачі загального стану об'єкта.

Значення окремого відгуку, яке переведене у безрозмірну шкалу бажаності, визначається через d_u ($u = 1, 2, \dots, n$) і називається окремою бажаністю (від фр. *desirable* – бажаний). Шкала бажаності має інтервал від 0 до 1. Значення $d_u = 0$ відповідає абсолютно неприйнятному рівню даного об'єкта, а значення $d_u = 1$ – найкращому значенню об'єкта. Поняттю «дуже добре» відповідають значення на шкалі бажаності $1 > d_u > 0,8$, а поняттю «дуже погано» $0 > d_u > 0,2$ тощо. Вибір відміток на шкалі бажаності 0,63 і 0,37 пояснюється розрахунковими перевагами: $0,63 \approx 1 - (1/e)$, $0,37 \approx 1/e$. Значення $d_u = 0,37$ відповідає межі припустимих значень [3, 36–37]. Щоб отримати шкалу бажаності, зручно користуватися готовими розробленими таблицями

відповідностей між співвідношенням переваг (бажаностей) у числовій формі.

При використанні розглянутого підходу до оцінки інноваційного потенціалу ПАТ «Полтавакондитер» необхідно побудувати шкалу бажаності. Для цього на горизонтальній осі графіку кривої бажаності, який наведено на рис. 1, симетрично відносно 0 на кодованій шкалі U рівномірно виділяють 12 інтервалів, по шість убик убунання і по шість убик зростання, тобто обрано код -6, -5, -4, -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6. Обрана форма кривої має такі корисні властивості, як безперервність, монотонність і рівність. Крім того, у межах бажаності, які близькі до 0 й 1, чутливість її істотно нижче, ніж у середній зоні.

Обмежуючі мітки, які визначають діапазон зміни показника U_i , наносяться на відповідні шкали горизонтальної осі, де відмічаються точки, що відповідають якісним оцінкам показників.

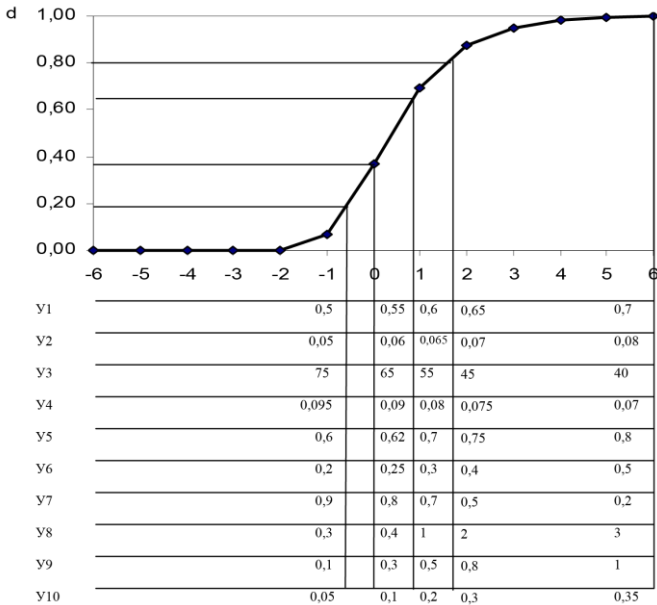

Рисунок 1 – Шкала бажаності показників оцінки інноваційного потенціалу ПАТ «Полтавакондитер»

Джерело: адаптовано автором за [4]

Градація діапазонів зміни показників (нормативних значень) здійснена за допомогою експертного оцінювання фахівців ПАТ «Полтавакондитер», які при цьому враховували досвід і специфіку діяльності

підприємства. Побудовані таким чином шкали $U1...U10$ безумовно не будуть рівномірними, але за будовою відповідатимуть своєму основному призначенню – визначенню якісних характеристик показників інноваційної діяльності й переведенню їх значень в окремі функції бажаності. Крім того, для таких показників, як середній вік науковців коефіцієнт плинності науковців-дослідників і коефіцієнт фінансової залежності шкали розташовуються у зворотній послідовності: не убик збільшення їх значень зліва направо, а, навпаки, зростання їх значень справа наліво. Це пов'язано з економічним змістом даних показників – чим менше їх значення, тим краще працює ПАТ «Полтавакондитер».

Таким чином, запропонована методика оцінки ефективності управління інноваційним потенціалом ПАТ «Полтавакондитер» надає змогу з позиції комплексного підходу визначити проблемні бізнес-процеси, що впливають на інноваційний потенціал кондитерської фабрики та окреслити напрями їх удосконалення.

Список використаних джерел

1. Верба В. А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В. А. Верба, І. В. Новікова // Проблеми науки. – 2003. – № 3. – С. 22–31.
2. Гриньов А. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / А. Гриньов // Проблеми науки. – 2003. – № 12. – С. 12–17.
3. Адлер Ю. П. Планирование эксперимента при поиске оптимальных решений / Ю. П. Адлер. – М. : Наука, 1976. – 132 с.
4. Хобта В. М. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / В. М. Хобта, Г. О. Комар // Економіка промисловості. – 2009. – № 1. – С. 102–109. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2009_1_16. – Назва з екрана.

ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ

Замрій С. А., Львівський інститут економіки і туризму, напрям підготовки «Менеджмент організацій», студентка групи МГТТ-13

Кудла Н. Є., Львівський інститут економіки і туризму, доцент кафедри менеджменту та комерційної діяльності, к. е. н., доцент – науковий керівник

Туризм в Україні, як і у світі, став масовим явищем і важливим чинником соціально-економічного розвитку. Із збільшенням турис-

тичних потоків зростає навантаження на природно-територіальні комплекси, яке може спровокувати загострення екологічних проблем.

Готельно-ресторанні підприємства є основною складовою туристичної галузі. Готель, як і будь-яка інша антропогенна споруда, спричиняє негативний вплив на навколишнє середовище. Необхідними є заходи щодо зниження цього впливу з метою дотримання Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1].

Для гармонійного функціонування із природнім середовищем в управлінні готельно-ресторанними комплексами необхідно використовувати принципи збалансованого розвитку. Основою збалансованого розвитку є паритетність відносин у триаді соціум – економіка – довкілля.

Збалансований розвиток – такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистеми відновлюватися, поглинаючи забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх і майбутніх поколінь [6].

Забезпечення збалансованого розвитку має відбуватись виключно шляхом ощадливого використання всіх ресурсів, удосконалення процесів виробництва товарів і послуг, процесу управління, впровадження інновацій.

За останні роки однією із інноваційних є орієнтація на екологічність.

«Еко – готель» за визначенням О. М. Данілової та І. В. Погинайко – це екологічно-сертифіковане житло, яке слідує меті поліпшення стану навколишнього середовища шляхом зведення до мінімуму негативного впливу на довкілля, і знаходиться в екологічно чистій місцевості [3, с. 167].

Екологічні готелі мають на меті збереження здоров'я гостей, раціональне використання природних ресурсів та позиціонування себе як таких, що несуть відповідальність за вплив підприємства на навколишнє природне середовище.

Згідно з європейськими стандартами [2] еко-готелі, повинні мати систему екологічно чистого опалення, власні очисні споруди стічних вод, проводити класифікацію всіх відходів, використовувати електрику, що виробляється за допомогою безпечного для навколишнього середовища палива, тощо.

Варто зазначити, що за кордоном існує ряд додаткових показників екологізації:

- використанні нетоксичних миючих засобів та прального порошку;
- виготовлені на 100 % з бавовни рушники та напірники;

- обмеження паління на території готельного господарства;
- використання відновлюваних джерел енергії (вітру, сонця, води тощо);
- поводження з відходами (їх сегрегація);
- можливість гостей відмовитись від заміни використаних рушників для економії споживання води;
- енергозберігаюче освітлення, тепло;
- використання власне вирощених або місцевих продуктів для організації харчування відвідувачів;
- використання продуктів, які мають сертифікат екологічності;
- можливість використання одноразового органічного посуду;
- повторне використання води (з кухонь, номерів та інших приміщень для саду та ландшафтного дизайну).

Застосування екологічно безпечних технологій має особливе значення для підвищення конкурентоспроможності готельного бізнесу в Україні.

Позитивними наслідками впровадження екологізації для підприємств готельного господарства в Україні стане:

- підвищення туристичної привабливості готелів;
- конкурентні переваги готелів на туристичному ринку;
- наближення готельних підприємств до європейських стандартів обслуговування.

Однією з перших громадських організацій в Україні, що займається екологічними питаннями стійкого розвитку територій туристично-рекреаційного призначення є «Екологічна ініціатива». Робота полягає у впровадженні критеріїв, які стосуються ведення екологічно безпечного і відповідального бізнесу.

Цією організацією було представлено програму добровільної міжнародної екологічної сертифікації установ готельного бізнесу «Green Key». Вона націлена на зменшення впливу на навколишнє середовище, сприяння реалізації сталого управління готельним бізнесом, а також на підвищення екологічної інформованості. Цей престижний міжнародний знак якості, присуджується готелям за досягнення в області захисту навколишнього середовища. Щоб отримати еко-сертифікат, готель повинен відповідати п'ятдесяти обов'язковим критеріям.

Станом на початок 2014 року «Green Key» надали еко-сертифікат 14 українським підприємствам готельного господарства в Україні, з них 3 знаходяться у Львові (Reikartz Дворжец, Reikartz Медіваль та Premier Hotel Dnister).

Найбільша кількість еко-готелів нараховується у Франції – 226, на другому місці – Данія. Україна випереджає Грецію, Італію, Латвію і займає четверте місце по кількості еко-готелів.

Підсумовуючи вище наведене, застосування принципів збалансованого розвитку в управлінні готельно-ресторанними комплексами, за нашими спостереженнями, дозволить зменшити рекреаційне навантаження на довкілля.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: [//http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1264-12](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1264-12). – Назва з екрана.
2. ISO 14001:2004 «Системи екологічного менеджменту».
3. Данілова О. М. Еко-маркетингові тенденції в розвитку готельного господарства / О. М. Данілова, І. В. Погинайко // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. – Чернівці: ЧНУ, 2012. – Вип. 633–634: Географія. – С. 165–168.
4. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу: навч. посіб. / О. Ю. Дмитрук. – К.: Альтерпрес, 2004. – 192 с.
5. Сучасні тенденції в готельному господарстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/>. – Назва з екрана.
6. Green Key [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greenkey.org/Menu/Criteria/Hotels>. – Названня с екрана.

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Каленіченко В. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент організацій та адміністрування», студент групи МОА-61

Білінська О. П., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», асистент кафедри менеджменту – науковий керівник

Формування системи оцінки персоналу підприємства будь-якої галузі є достатньо важливою складовою ефективного управління підприємством. В умовах всебічного розвитку, безумовно, специфіка формування системи оцінки персоналу підприємств повинна реагувати на сучасні тенденції розвитку, що відбуваються в системі оцінки персоналу в цілому. Тому, сучасний розвиток системи оцінки персоналу характеризується впровадженням наукових розробок та використанням новітніх методів оцінки персоналу.

Основи наукового підходу до формування, розвитку та оцінки персоналу заклали дослідження класиків менеджменту Ф. Тейлора, О. Гастева, М. Вебера, Д. Макгрегора, Е. Мейо, А. Файоля, М. Фоллет, Г. Емерсона та ін. Подальший розвиток пізнань у сфері управління персоналом обґрунтовано в працях П. Друкера, Р. Лайкерта, М. Портера, Г. Саймона, М. Хьюзліда та інших. Значний внесок у розвиток теорії управління персоналом внесли праці російських учених А. Кібанова, В. Весніна, Ю. Одегова, В. Журавльова, Дж. Иванцевича, Е. Маслової й ін., а також вітчизняних: Д. Богині, В. Гриньової, Н. Гавкалової, А. Колота, В. Колпакова, В. Дмитренка та інших.

Не дивлячись на те, що є достатньо велика кількість публікацій, присвячених питанню оцінки персоналу підприємства, є ще деякі питання, що на нашу думку, висвітлені недостатньо. Передусім, подальшого опрацювання потребує дослідження формування системи методів оцінки персоналу сучасних підприємств.

Методи оцінки персоналу перш за все реалізують цілі підприємства з урахуванням принципів та критеріїв, які були визначені при прийнятті рішення щодо впровадження та здійснення системи оцінки підприємства. Велика кількість методів оцінки персоналу вимагає відповідно певного їх групування. Умовно їх поділяють на два види: традиційні методи оцінки персоналу та сучасні [2, с. 47].

Традиційні методи оцінки персоналу це такі як біографічний метод, метод заданої бальної оцінки, ранжування, метод попарних порівнянь, метод еталону, метод графічного профілю, оцінка за результатами.

До сучасних методів оцінки персоналу відносяться – атестація, метод «360° атестація», метод асесмент центру, аналіз людських ресурсів (HRA), метод управління за цілями, метод оцінки за ключовими показниками ефективності діяльності (KPI).

У використанні тієї чи іншої системи оцінки останнім часом помітними є такі тенденції:

- оцінка персоналу почала розповсюджуватись на всі категорії співробітників, а не тільки на керівників;
- підвищується практичне значення оцінки, а серед методів найбільшого розповсюдження отримали ті, які спрямовуються на вимірювання рівня досягнення цілей, що встановлюються перед працівником.
- постійно в центрі уваги знаходиться оцінка поточної діяльності працівників, і їх потенційних можливостей.

На сьогоднішній день, система оцінка персоналу організації в найбільш повному вигляді охоплює три сфери його діяльності:

- оцінка кандидатів на вакантну посаду;

поточна і періодична оцінка співробітників організації;
перспективна оцінка.

Оцінка кандидатів на вакантну посаду здійснюється в процесі підбору персоналу в організацію, і її метою є визначення відповідності кандидата вимогам посади або робочого місця.

Поточна і періодична оцінка співробітників, як правило, здійснюється по двох напрямках: оцінка результатів роботи і факторів, які визначають ступінь досягнення цих результатів (повсякденна оцінка професійної діяльності) і аналіз динаміки результативності праці за певний проміжок часу (періодична оцінка виконання обов'язків).

Перспективна оцінка, це оцінка потенціалу співробітника, результати якої регламентують рішення про розміщення, ротацію, просування і підготовку працівників з метою формування і розвитку їх трудового потенціалу. Вона ґрунтується на оцінці якостей, здібностей, мотивації і особистих якостей співробітників.

Необхідно зазначити ще один важливий напрям використання оцінки персоналу – за результатами оцінки можна конкретизувати ті якості, якими повинні володіти працівники.

Враховуючи значення, яке має оцінка персоналу, не дивно, що практично будь-яке підприємство, заклад або організація використовують її в тій або іншій мірі. Вона не завжди оформляється і супроводжується необхідною документацією, але без неї не може обійтись ні один вид діяльності [4, с. 97–98].

Необхідно зазначити, що ефективність методу оцінки також залежить не тільки від самого методу, а і від відповідності цілям, корпоративній культурі, гармонійності впровадження і саме головне сфері використання. Вибір методів щодо поточної та перспективної оцінки діяльності співробітника досить широкий, але в цьому випадку необхідно враховувати професійно-кваліфікаційну структуру персоналу.

Отже, вибір методів та створення самої технології проведення системи оцінки персоналу безумовно залежить від керівництва та відповідного рівня кадрової роботи самої організації. Оцінка кінцевих результатів діяльності є найбільш простим та ефективним напрямом оцінки персоналу, враховуючи наявність фактичних показників або обсяг виконаної роботи. Оцінка ж професійних навиків або підходів щодо виконання певної роботи потребує від керівництва формування певних стандартів виконання в певній сфері діяльності. Тому, організації та підприємства повинні самостійно розробляти технологію системи оцінки персоналу, обираючи певні методи, або розробляючи певні методики для її проведення відповідно до власних потреб.

Список використаних джерел

1. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации: стратегия, маркетинг, интернационализация : учеб. пособ. / А. Я. Кибанов, И. Б. Дуракова. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 301 с.
2. Сучасні методи оцінювання персоналу підприємств / Л. Г. Мирнова // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – 185 с.
3. Сучасні підходи до оцінки персоналу суб'єктів господарювання з позицій економічної безпеки / І. П. Мігус, С. А. Черненко // Бізнес Інформ. – 2013. – 383 с.
4. Шимановська-Діанич Л. М. Управління персоналом: опорний конспект лекцій [для студ. кооп.вузів] / Л. М. Шимановська-Діанич. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – Ч. 2. – 232 с.

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Кізім І. С., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент організації і адміністрування», студентка групи МОАм кв.-61

Олех В. С., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент організації і адміністрування», студентка групи МОАм кв.-61

Лозова О. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н. – науковий керівник

На сьогоднішній день одним із найефективніших способів виходу вітчизняних підприємств з кризи – це входження їх на світовий ринок, але при цьому необхідно використовувати сучасні технології, які пов'язанні не лише із управлінням операційною діяльністю підприємства, а й з управлінням підприємства в цілому. Застосування новітніх підходів, принципів, методів, інструментів в управлінні підприємством для забезпечення його успішного функціонування в конкурентному ринковому середовищі є головною складовою успіху підприємства як на внутрішньому ринку так і на зовнішньому. Дослідження і вдосконалення системи управління, як в рамках окремого підприємства, так і держави, суспільства в цілому сприяє швидкому та ефективному впровадженні нових механізмів управління, які відповідають сучасним потребам.

Очевидно, що ефективно управління організаціями як системами

можливе лише при наявності ефективних систем управління. У загальному випадку під системою управління організацією будемо розуміти сукупність всіх елементів, підсистем і комунікацій між ними, а також процесів, що забезпечують заданий функціонування організації. Для ефективного управління перед прийняттям необхідно створити процедури, що дозволяють регулярно приводити системи управління підприємством у відповідність з постійно змінюються зовнішніми умовами. При цьому важливим фактором є зворотний зв'язок, основною складовою якої є оцінка. Якщо система управління не дозволяє ефективно координувати рух усіх складових частин організаційної системи, то більш ніж очевидно, що сама ця система є неефективною, в ній криється якийсь дефект.

В економічній літературі даються різні трактування поняття «ефективність організації». Існує велика кількість різноманітних концепцій і вимірників організаційної ефективності. Розглянемо основні наукові підходи до визначення ефективності організації. На нашу думку, найбільш поширеним є підхід, який визначає ефективність організації як здатність досягнення намічених цілей. Згідно Лайкерту, ефективна та організація, яка спонукає керівника зосередити головну увагу на створенні ефективної робочої групи з високопродуктивними цілями. Ряд авторів робить акцент на виділенні окремих критеріїв ефективності організації (виробництво, продуктивність, задоволеність, адаптивність, розвиток та ін.) або окремих показників. Так, Б. З. Мільнер вважає, що ефективність організації слід визначати через оптимальний баланс між різними видами діяльності з придбання і використанням ресурсів. Інші ефективність організації визначають економічними і фінансовими показниками.

При цьому ефективність управлінської праці проявляється опосередковано: в результатах діяльності керованих об'єктів. З іншого боку, ефективна система управління багато в чому визначає ефективність організації в цілому. На ефективність організації впливають і інші фактори, внутрішні і зовнішні, наприклад: рівень конкуренції в галузі; можливість застосування досягнень науково-технічного прогресу; організаційна культура та ін. Для гармонійного функціонування організації як складної системи, що складається, в загальному сенсі, з машин і людей, потрібно ефективний спосіб управління тими і іншими в будь-який з виробничих ситуацій. Такий спосіб може мати місце тільки в рамках ефективною системи управління.

Створення й ефективного функціонування сучасної системи управління підприємством чи організацією слід: застосовувати сучасні засоби і методи керування в межах обраної концепції управління, зосередитись на цілях розвитку і порядку удосконалення комплексної

системи управління підприємством і його складовими частинами для забезпечення прийняття ефективних рішень, а також організаційних, кадрових і технічних рішень; удосконалювати організаційну структуру підприємства; покращення інформаційної системи управління підприємством, для можливості швидкого доведення рішень до виконання; використовувати світовий досвід, а також шукати шляхи співпраці всередині країни з іноземними партнерами для забезпечення необхідного рівня якості розвитку системи управління на підприємстві.

С. Янг визначає систему управління підприємством, як підсистему організації, компонентами якої є групи взаємодіючих людей: її функції полягають в сприйнятті певних проблем організації (входів) і подальшому виконанні набору дій (процесів), в ході яких виробляються рішення (виходи), що збільшують дохід від діяльності всієї організації (задоволення), або оптимізують деяку функцію всіх входів і виходів організації [1].

Г. В. Воронцова вважає, що система управління організацією (підприємством) – це спосіб взаємодії між суб'єктом і об'єктом управління, спосіб побудови взаємозв'язку між рівнями управління і функціональними галузями, що забезпечує оптимальне за даних умов досягнення цілей організації [2].

Відсутність єдиного погляду на систему управління відзначає й Н. Н. Івлієва, систематизуючи основні визначення цього поняття в контексті конкретних історичних умов і перетворень в економіці й політиці за часів СРСР та на пострадянському просторі [3].

Тобто, що за сучасних умов доцільно було б розглядати систему управління не лише як структуру управління, але й враховувати усі можливі її взаємозв'язки (як зовнішні так і внутрішні), їх динаміку, що забезпечує гнучкість системи, здатність адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища. Підприємство як відкрита соціально-економічна система складається з багатьох підсистем та їх елементів, ефективна взаємодія яких має забезпечуватися системою управління організації. Оцінка системи управління є найменш формалізованим та найбільш суб'єктивним етапом комплексної діагностики підприємства, що вимагає особистого візиту на підприємство. Разом з тим, завдяки такому етапу дослідник отримує уявлення про логіку функціонування та внутрішнє середовище організації.

Отже, внутрішня ефективність організації цілком залежить від рівня сукупної продуктивності праці, то говорити про можливість створення ефективної організації можна лише при наявності дієвих механізмів підвищення продуктивності.

Список використаних джерел

1. Янг С. Системное управление организацией / С. Янг ; пер. с англ. – М. : Советское радио, 1972. – 456 с.
2. Воронцова Г. В. Основные направления адаптации системы управления предприятием в конкурентной среде [Электронный ресурс] / Г. В. Воронцова. – Режим доступа: http://science.ncstu.ru/articles/econom/2010_10/34.pdf/file_download. – Название с экрана.
3. Ивлиева Н. Н. Содержание понятия «система управления» в современных условиях [Электронный ресурс] / Н. Н. Ивлиева. – Режим доступа: <http://www.c-pp.ru/reports.php?rep=4&raz=2>. – Название с экрана.

ОЦІНКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Кобзев О. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент організацій і адміністрування», студент групи МОА-61

Гусаковська Т. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

В умовах переходу до постіндустріального суспільства інтелектуальний капітал (ІК) підприємства є одним із визначальних чинників його інноваційного розвитку та забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Тому здійснення адекватної оцінки цього активу є важливою складовою процесу управління підприємством.

Дослідженню проблеми оцінки ІК як на рівні підприємства, так і на рівні держави присвячені роботи К. Свейбі, Л. Едвінсона, Г. Рооса, Р. С. Каплана, Д. П. Нортонна, О. В. Кендюхова, Б. Леонтьєва та інших. Однак, не зважаючи на велику кількість розробок щодо оцінки ІК, проблема вироблення єдиної методики, яка б найбільшою мірою відповідала цілям управління ІК вітчизняних підприємств, залишається актуальною до сьогодні.

Поняття «інтелектуальний капітал» розглядається дослідниками з різних позицій: як сума всіх знань співробітників організації, які можна оцінити; інтелектуальні ресурси, що використовуються для підвищення вартості активів; знання, які є джерелом інноваційного розвитку і майбутніх фінансових результатів підприємства і т. д. [1–6]. Якщо враховувати статичні і динамічні властивості ІК, його можна

визначити як всі наявні інтелектуальні ресурси організації, які є джерелом майбутніх доходів організації та її додаткової вартості. Більшість дослідників виділяють в складі ІК організації структурний і людський капітал [1, 3, 5]. Людський капітал – сукупна величина інвестицій в навчання і підвищення кваліфікації персоналу. Включає також компетентність і креативність працівників, користь від їх діяльності для організації. Ресурсами людського капіталу є ноу-хау та досвід компанії для вирішення її ключових проблем. Структурний капітал - це структури і процеси, які використовуються працівниками в своїй діяльності. Він включає все те, що залишається, коли працівники йдуть з організації. Структурний капітал включає клієнтський і організаційний капітал. Клієнтський капітал складається зі зв'язків і стійких відносин з клієнтами і партнерами. Метою формування клієнтського капіталу є створення такої організаційної структури, яка дозволить клієнтам і партнерам підтримувати активні зв'язки з персоналом організації. Організаційний капітал – систематизована частина ІК, яка має відношення до організації в цілому (процедури, технології, системи управління, технічне і програмне забезпечення, патенти, торгові марки, організаційні структури тощо).

На сьогоднішній день існує низка методик для оцінки ІК, які об'єднані в чотири групи [1]:

- методи прямої грошової оцінки окремих складових ІК (DIC);

- методи ринкової капіталізації (MCM) – оцінюють різницю між ринковою і балансовою вартістю активів підприємства;

- методи рентабельності активів (ROA) – різниця між середньогалузевою рентабельністю активів і рентабельністю підприємства – додаткова ефективність, яку генерує ІК;

- методи збалансованих показників (SC) – розраховуються індекси та індикатори, що характеризують відповідні елементи ІК.

Методи прямої грошової оцінки окремих складових ІК передбачають вимірювання вартості зазначених складових на базі наступних підходів:

- витратного підходу (наприклад, розрахунок суми витрат, понесених на створення інтелектуального продукту);

- дохідного підходу – розраховується прогнозовний дохід, який підприємство може отримати, використовуючи дану складову ІК;

- ринкового (порівняльного підходу) – оцінюється складова ІК на основі порівняння минулих угод щодо передачі прав на аналогічні об'єкти.

Методи ринкової капіталізації також оцінюють ІК підприємства у вартісному виразі, але базуються на припущенні, що саме ІК є джерелом формування доданої вартості підприємства, тобто різниця між

балансовою вартістю підприємства та його ринковою вартістю – це і є вартість ІК. Особливістю цієї групи методів є спрямованість на оцінку та кількісне вимірювання інтелектуального капіталу, його вкладу у формування вартості підприємства, основна увага акцентується на управлінні вартістю інтелектуального капіталу з метою підвищення вартості всього бізнесу.

Досить поширеними при оцінці ІК є SC-методи, що передбачають розрахунок ключових показників, які характеризують досягнення стратегічних цілей підприємства. SC-методи оцінки ІК підприємства базуються на його розгляді як необхідної умови для інноваційного розвитку підприємства, його майбутніх фінансових результатів та сильної конкурентної позиції. Ця група методів направлена на аналіз та оцінку ІК підприємства з метою забезпечення його розвитку.

Вибір методів оцінки ІК підприємства залежить від мети оцінки, при цьому оцінки ІК (і відповідні моделі) можуть значно відрізнятись в різних компаніях. Для забезпечення стратегічного управління розвитком підприємства, на наш погляд, найбільш інформативною є оцінка ІК за допомогою методів, що передбачають формування системи збалансованих показників, які характеризують основні елементи ІК і ефективність їх використання. При цьому набір ключових показників, а також проєкції, за якими буде здійснюватись оцінка, можуть варіюватись в залежності від специфіки завдань конкретного підприємства.

Список використаних джерел

1. Sveiby K. E. Methods for Measuring Intangible Assets [Електронний ресурс] / K. E. Sveiby. – Режим доступу: <http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>. – Назва з екрана.
2. Роос Г. Новейшие методы оценки [Электронный ресурс] / Г. Роос. – Режим доступу: <http://www.ocenca21.ru>. – Название с экрана.
3. Edvinsson L. Skandia Navigator [Електронний ресурс] / L. Edvinsson. – Режим доступу: <http://www.intellectualcapital.se>. – Назва з екрану.
4. Каплан Роберт С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Роберт С. Каплан, Девид П. Нортон. – М. : Олимп-бизнес, 2004. – 344 с.
5. Кендюхов О. В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства : автореферат дис. на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук / О. В. Кендюхов. Національна академія наук України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк. – 2007. – 31 с.

6. Постаногова Л. В. Качественные модели оценки интеллектуального капитала компании [Электронный ресурс] / Л. В. Постаногова // Современные научные исследования и инновации. – 2011. – № 6. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2011/06/692>. – Назва з екрана.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Козинець Р. І., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент», спеціальність «Менеджмент організації і адміністрування», магістрант, група МОА-71

Тягунова З. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

Управління персоналом – це системний процес, що включає в себе оцінку, як ключовий елемент для визначення ефективності та результативності функціонування підприємства. Оцінка персоналу є одним із ключових інструментів аналізу ефективності діяльності господарюючого суб'єкта та визначення рівня його конкурентоспроможності, оскільки персонал є найціннішим ресурсом, здатним привести компанію до лідируючих позицій на ринку.

Основними об'єктивними потребами підприємств в оцінюванні персоналу є: потреба в одержанні інформації для вдосконалення навичок і здібностей працівників; потреба в інформації для диференціації рівнів матеріальної винагороди; потреба в інформації для визначення індивідуального трудового внеску та кращого використання працівника в організації. До потреб працівників у оцінюванні належать: потреби в інформації про сильні та слабкі сторони своєї діяльності; потреби в одержанні матеріальної винагороди певного рівня, адекватної затраченим трудовим зусиллям; потреби в порівнянні власних здобутків з результатами діяльності інших співробітників, щоб підвищити свою конкурентоспроможність. Шляхом реалізації цих потреб, оцінювання персоналу сприяє формуванню належного соціально-психологічного клімату в колективі, утворенню певного стилю управління людськими ресурсами, стає однією з провідних цінностей корпоративної культури підприємства. Природно, що співробітники навіть у межах одного підприємства істотно відрізняються за своїми діловими й особистісними якостями, трудовою поведінкою,

рівнем виконуваних робіт, виробничих обов'язків, результатами діяльності. Для того, щоб виявити та оцінити таку диференціацію, а потім прийняти виважені управлінські рішення, менеджери розробляють і застосовують процедури оцінювання персоналу. Процес оцінювання є обов'язковим елементом системи контролю підприємства, а також неодмінною функцією кожного керівника та працівників відділу персоналу [1, с. 128].

У вітчизняній та зарубіжній практиці використовуються різні методи оцінювання персоналу. Серед зарубіжних основними вважаються такі: Assessment Center, Management by Objectives, Key Performance Indicators, «360 градусів», однак існує безліч їх комбінувань. Вибір методу оцінки персоналу на підприємстві залежить від корпоративної культури підприємства і відповідних завдань, що стоять перед ним [2, с. 175].

Найбільш поширеним методом оцінки персоналу в Україні вважається Assessment Center (Центр оцінки), який репрезентує технологію оцінки професійних якостей працівників, що спирається на моделювання ключових аспектів їхньої діяльності. Він дає змогу співробітникам продемонструвати свої знання, вміння, навички, здібності та особисті якості в певних ситуаціях і визначити відповідності компетенцій кадрового складу організації її цілям, стратегії, корпоративній культурі із застосуванням спеціалізованих оціночних процедур. Метод використовують для підбору, навчання і розвитку персоналу. Сутність методу полягає в тому, щоб створити завдання, які моделюють ключові моменти діяльності працівника із метою виявлення наявних професійно важливих якостей [2, с. 176].

Наступним найпоширеним методом оцінки персоналу є метод управління за цілями – Management by Objectives (МВО). Проведення оцінки методом МВО полягає в спільній постановці завдань керівником і співробітником й оцінці результатів їхнього виконання по закінченні звітного періоду. Звітний період звичайно збігається з фінансовим роком. Система охоплює всі посади в компанії – від персоналу нижньої ланки до топ-менеджерів. Рішення, прийняті за підсумками оцінки МВО: перегляд заробітної плати, виплата премій і бонусів, нематеріальна мотивація, присудження почесних звань, нагородження грамотами тощо [3, с. 315–316].

Система показників Key Performance Indicators (KPI), за допомогою якої роботодавець оцінюють своїх співробітників, має багато спільного із звичайним плановим підходом, з однією відмінністю: показники роботи кожного окремого співробітника прив'язують до загальних KPI усього підприємства (прибуток, рентабельність або капіталізація). Мета системи полягає в тому, щоб дії співробітників з різних служб не

були суперечливими і не гальмували роботу фахівців з інших підрозділів. Кожен робить внесок у загальну справу, працює на досягнення поставлених перед ним цілей і в результаті отримує бонуси за їх виконання [2, с. 177].

Оцінка «360 градусів» – отримання даних про дії працівника в реальних робочих ситуаціях та демонстрація ним ділових якостей. Інформація при цьому надходить від осіб, які спілкуються з цією людиною на різних рівнях: керівника, колег, підлеглого, клієнта. Оцінка може бути використана для вирішення найбільш широкого кола завдань, пов'язаних з професійним розвитком. Вона застосовується для попереднього формування кадрового резерву, виявлення потреби в навчанні, оцінки його результатів, створення планів індивідуального розвитку [2, с. 177].

У результаті проведення ефективної оцінки персоналу на підприємстві повинні бути отримані такі результати:

1. Досягнення згоди між керівниками і підлеглими в оцінці поточної діяльності. Якщо згоду досягнуто, можна робити висновок про гарну взаємодію між керівниками і підлеглими, якщо ні – необхідно шукати причини виникнення суперечок і непорозумінь. План дій – заходи з підтримки взаєморозуміння (спільні зустрічі, обговорення, корпоративні свята) або щодо покращення внутрішніх комунікацій (навчання керівників, побудова системи обліку і т. п.).

2. Узгодження майбутніх цілей. Результат – кожен співробітник розуміє, що з якою якістю, в які терміни і головне навіщо він повинен робити на робочому місці. План дій – контроль за виконанням досягнутих домовленостей, за необхідності – підтримка з боку керівника.

3. Потреба в навчанні і розвитку. План дій – складатися план навчання для організації в цілому [4, с. 139].

Для вдосконалення вже існуючої системи оцінки необхідно дотримуватися таких найважливіших умов:

- зацікавленість і підтримка з боку вищого керівництва;
- наявність в організації навчених, висококваліфікованих фахівців, які відповідають за роботу системи оцінки;
- підготовка документів, що регламентують роботу системи;
- своєчасне інформування персоналу про цілі і зміст системи оцінки, яку передбачається використовувати в недалекій перспективі;
- встановлення чіткого зв'язку системи оцінки робочих показників з системою оплати праці [4, с. 139].

Наведені вище умови не охоплюють усіх напрямів роботи з оцінки праці персоналу. Однак у сукупності вони створюють ту базу, той фундамент, без якого розраховувати на успіх дуже важко, якщо взагалі можливо [4, с. 139].

Список використаних джерел

1. Шляга О. В. Підходи до оцінки персоналу на підприємствах [Електронний ресурс] / О. В. Шляга, А. С. Білоус. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_126.pdf. – Назва з екрана.
2. Позднякова С. В. Сучасні особливості впровадження методів оцінки професійно-кваліфікаційних якостей персоналу [Текст] / Світлана Валеріївна Позднякова, Катерина Юріївна Потапова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет ; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – № 3. – С. 173–179.
3. Сівашенко Т. Сучасні підходи до оцінки персоналу [Текст] / Т. Сівашенко // Економічний аналіз. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 315–317.
4. Опанасюк Ю. А. Удосконалення системи оцінки персоналу на підприємстві / Ю. А. Опанасюк, А. В. Рудь // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2012. – № 1. – С. 134–140.

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Крупський М. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент організацій та адміністрування», студент групи МОА-71

Лугівська О. П., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н. – науковий керівник

Стратегічне управління є одним з найважливіших видів менеджменту в системі управління, що допомагає планувати діяльність організації на тривалий період часу і забезпечує досягнення цілей подальшого її розвитку.

Аспекти стратегічного управління відображено в роботах таких відомих вчених, як І. Ансоффа, А. Томпсона, Дж. Стрікланда, М. Портера, М. Хамеля, М. Мінцберга. Значний науковий внесок у дослідження теоретичних засад стратегічного управління зробили російський вчений О. Віханський та українська вчена Г. І. Кіндратська.

Поняття «стратегія» походить від грецького «strategia», що означає військове мистецтво і вивчає закономірності та характер війни, теоретичні основи планування, підготовки і проведення військових операцій із задалегідь визначеними стратегічними завданнями.

За визначенням Дж. Хіггенса стратегічне управління – це процес управління з метою здійснення місії підприємства за допомогою управління взаємодією підприємства з його оточенням. П. Друкер характеризує стратегічне управління як управління згідно з планами [2, 3].

Отже, стратегічне управління можна визначити як діяльність, що ґрунтується на стратегічній орієнтації та спрямовується на досягнення цільових орієнтирів у перспективі, з урахуванням конкурентних позицій підприємства.

Основною метою виконання стратегії є створення необхідних умов для успішної її реалізації. Виконання стратегії – це здійснення стратегічних змін в організації, які будуть призводити її в такий стан, в якому організація буде готова до введення стратегії в життя.

У процесі реалізації стратегії кожний рівень керівництва вирішує свої певні задачі та здійснює закріплені за ним функції. Вирішальна роль належить вищому керівництву. Його діяльність на стадії реалізації стратегії може бути надана у вигляді п'яти послідовних етапів.

Перший етап – поглиблене вивчення стану зовнішнього середовища, цілей та розроблених стратегій.

Другий етап складається з того, що вище керівництво повинне прийняти рішення щодо ефективного використання ресурсів.

На третьому етапі вище керівництво приймає рішення з приводу організаційної структури. Виявляється відповідність організаційної структури прийнятим до реалізації стратегіям і, якщо це необхідно, то вносяться відповідні зміни до організаційної структури організації.

Четвертий етап складається з проведення необхідних змін в організації, без яких неможливо перейти до реалізації стратегії. Для того, щоб успішно провести зміни, вище керівництво повинне незалежно від типу, суті та змісту змін виконати наступні завдання:

- 1) скласти сценарій можливого опору змінам;
- 2) провести заходи з метою послаблення опору змінам;
- 3) усунути чи зменшити до мінімуму реальний опір;
- 4) затвердити проведення змін.

П'ятий етап участі вищого керівництва в реалізації стратегії полягає в тому, що воно проводить перегляд плану здійснення стратегії, якщо цього вимагають певні обставини. Новий план може бути затверджений до реалізації, коли він передбачає набагато більше можливостей отримання вигод, ніж існуючий план.

Отже, стратегічне управління сприяє вдосконаленню діяльності організації, а також забезпечує ефективне її функціонування через створення баз стратегічної інформації, прогнозування рішень із використанням сучасних інструментів та методів.

Список використаних джерел

1. Аванесова Н. Е. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія / Н. Е. Аванесова, О. В. Марченко ; Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури. – Харків : Щедра садиба плюс, 2015. – 195 с.
2. Циба Т. Є. Розвиток стратегічного управління підприємством [Електронний ресурс] / Т. Є. Циба // Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. – 2009. – № 1. – С. 120–126. – Режим доступу до журналу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Eir/2009_1/120-126.pdf. – Назва з екрана.
3. Шершньова З. Є. Стратегічнеуправління : навч. посіб. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
4. Яременко О. Л. Стратегічне управління суб'єктами господарювання: проблеми теорії та практики : монографія / О. Л. Яременко та ін. ; Хар. укр. акад. – Харків : Вид-во НУА, 2013. – 587 с.

МОТИВАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ВНЗ УКРАЇНИ

Олійник О. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент», спеціальність «Менеджмент організації», студентка групи МО-41

Тягунова З. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

Інноваційна діяльність вищих навчальних закладів є наріжним каменем спотикання у системі вищої освіти України. Систематичне недофінансування, несприятлива економіко-політична ситуація на низка інших факторів призвели до критично малого внеску вищих навчальних закладів у розвиток інноваційного потенціалу та можливостей держави.

Пожвавлення в останні роки євроінтеграційних процесів в Україні та можливість донорського фінансування інноваційної діяльності вищих навчальних закладів через програму Horizon 2020 та Erasmus+ визначило необхідність впровадження дієвої системи мотивації інноваційної діяльності академічного персоналу даних інституцій.

Здебільшого мотивація академічного персоналу вищих навчальних закладів України була направлена на отримання наукового ступеня та вченого звання, а також підвищення іміджу освітньої установи, за рахунок наукової діяльності даної категорії персоналу, оскільки, історично це було закладено у системі вищої освіти. При цьому, результати наукової діяльності академічного персоналу вищих навчальних закладів не завжди підпадають під категорію інновацій.

З огляду на незадовільний стан інноваційного розвитку національної економіки та слабку активність закладів вищої освіти в стратегічних документах України передбачені конкретні кроки в частині посилення впливу науково-освітньої сфери на інноваційні процеси. Зокрема, в частині активізації впливу вищої освіти на інноваційні процеси розроблено та ухвалено [1]:

- Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (розроблена Робочою групою Міністерства освіти і науки України в 2014 році) [2];

- Проект Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 років (розроблена Національною радою реформ при Президенті України) [3];

- Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [4].

У проєкті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [2] передбачено: забезпечити інноваційність розвитку системи освіти й економіки, підготовку кваліфікованих спеціалістів для ринку праці; забезпечити розвиток дослідницької інфраструктури (широкий доступ до міжнародних наукометричних баз, створення центрів колективного користування науковими і інноваційно-виробничим обладнанням); створити умови для ефективної реалізації зв'язку «вища освіта-дослідження-інновації». Крім того, нова редакція Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5] передбачає механізми забезпечення інтеграції науки й освіти, створення технологічних та наукових парків, перехід до фінансування наукових досліджень на проєктній основі.

Посилення участі професорсько-викладацького складу, студентів вищих навчальних закладів в наукових дослідженнях, які мають прикладне спрямування, потенційно можливе. На початок 2016 року в Україні налічувалося 659 закладів вищої освіти, де навчалося 1,6 млн студентів [1].

За статистичними даними у 2015 році із загальної кількості організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи в Україні, лише 15,4 % – це заклади вищої освіти. Із загальної кількості організацій 44,3 % відносилися до державного сектору економіки,

40,3 % – до підприємницького. Таким чином, кількість закладів вищої освіти в своїй участі в наукових та науково-технічних роботах суттєво поступається іншим учасникам [1].

Таким чином, досліджуючи існуючі системи мотивації у вищих навчальних закладах України, ми дійшли висновку, про переважання економічної форми мотивації академічного персоналу, яка детально розглядається у роботі Парсяк В. та Парсяк К. [6, с. 5]. Нематеріальна форма мотивації є слабко вираженою і більш залежною від особливостей управління у ВНЗ. Мотивація інноваційної діяльності академічного персоналу залишається малодослідженою, оскільки їй не приділялося достатньо уваги керівництвом українських ВНЗ за відсутності державної політики у даній сфері та дієвих фінансових інструментів.

На даний момент часу у рамках програм Erasmus+ та Horizon 2020 академічний персонал ВНЗ України отримав широкі можливості фінансування наукових досліджень як форми інноваційної діяльності з можливістю подальшої комерціалізації отриманих результатів, що частково полегшує економічну мотивацію з боку освітніх установ.

Не втрачає своєї актуальності і матеріальна мотивація інноваційної діяльності академічного персоналу, де чільне місце займає рівень заробітної плати професорсько-викладацького складу. Надання ВНЗ права встановлювати розмір заробітної платні для співробітників на законодавчому рівні є важливим аспектом організаційної автономії ВНЗ, особливо необхідним за сучасних умов, коли заробітна плата викладачів не є конкурентоспроможною порівняно з винагородження робітників інших секторів економіки. Низький рівень заробітної плати може стати суттєвою перешкодою до здійснення якісної інноваційної діяльності [7].

Запровадження системи заробітної плати, яка передбачає поділення на постійну та змінну частину може стати інструментом стимулювання інноваційної діяльності академічного персоналу ВНЗ. Ефективність вищезазначеного інструменту залежить від виконання таких умов:

представники академічного складу мають усвідомлювати, що заробітна платня є пов'язаною з результатами їх діяльності;

на думку викладачів, змінна частина є вагомою в заробітній платні; змінна частина достатньо велика для того, щоб впливати на результати діяльності викладачів;

працівники вважають систему оцінки результатів діяльності академічного складу справедливою; критерії оцінювання є прозорими та зрозумілими;

існує великий рівень довіри між адміністрацією та працівниками [7].

Нематеріальні форми мотивації академічного персоналу і надалі потребують особливої уваги та детальної розробки, враховуючи про-

фільних напрям діяльності ВНЗ (економічний, технічних, медичних тощо).

З метою забезпечення стійкості інноваційних процесів у ВНЗ і подолання психологічного опору академічного персоналу інноваціям можна виділити наступні методи соціально-психологічної мотивації [8].

Методи ціннісного орієнтування діяльності. Вони спрямовані на підвищення цінності створення інновацій. У свідомості конкретного представника колективу нововведення представляється як спосіб вирішення проблем.

Методи мотивації інноваційної активності академічного персоналу. На рівні поведінки мотивація досягнення проявляється на основі соціальної мобільності: часті поїздки (оплачувані стажування, навчання чи підвищення кваліфікації закордоном), бажання накопичити капітал, надія на підвищення рівня власної освіти, підприємницька активність тощо. У соціальних установках співробітників з'являється прагнення до нововведень, високе почуття відповідальності, планування дій, раціональний розрахунок, готовність до ризику. Головною умовою успішної реалізації даного методу є висока зацікавленість керівництва ВНЗ у інноваційній активності співробітників та достатня кількість фінансових ресурсів у освітньої установи.

Методи соціально-психологічної підтримки. Тут особливо виділяються наступні методи: психологічне забезпечення нововведень відповідно до принципу «один в полі не воїн»; цілеспрямоване підвищення авторитету учасників нововведень; розвиток змагальних відносин в процесі підготовки доведення нововведень; розвиток неформальних контактів учасників інновацій.

Отже, створення дієвої системи мотивації інноваційної діяльності академічного персоналу є першочерговим завдання керівництва вищого навчального закладу, яке прагне посилення конкурентних позицій на ринку освітніх послуг, міжнародного визнання та отримання фінансової незалежності за рахунок комерціалізації розроблених та впроваджених інновацій у реальний сектор економіки.

Список використаних джерел

1. Кожем'якіна С. М. Інноваційна діяльність вищих навчальних закладів України: макроекономічна оцінка [Електронний ресурс] / С. М. Кожем'якіна // Ефективна економіка. – 2016. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5019>. – Назва з екрана.
2. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з екрана.

3. Проект Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015–2025 років [Електронний ресурс] : Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <www.president.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Про наукову і науково-технічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 26.11.2015 № 848. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. Парсяк В. Заохочення персоналу вищих навчальних закладів до підвищення якості освітніх послуг / В. Парсяк, К. Парсяк // Економіст. – 2015. – № 6. – С. 4–7.
2. Карапетян А. О. Удосконалення кадрово-мотиваційного механізму державного управління системою вищої освіти в Україні / А. О. Карапетян // Актуальні проблеми державного управління. – 2014. – № 2. – С. 223–232.
3. Данакин Н. С. Социальное управление инновациями в сфере профессионального образования : [монография] / Н. С. Данакин. Белгород, 2009. – С. 137–139.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНЫХ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛЕНИЯ ЗАПАСАМИ

Парахневич Д. А., УО «Гродненский государственный университет им. Я. Купалы», направление подготовки «Транспортная логистика (автомобильный транспорт)», студентка группы СДП-ТЛ-141

Шишко А. Ю., УО «Гродненский государственный университет им. Я. Купалы», преподаватель кафедры международного бизнеса и маркетинга, м. э. н. – научный руководитель.

В современных рыночных условиях деятельность предприятия тесно связана с конечными результатами производства, важнейшими из которых является объем продаж и прибыль. Главная задача предприятия в условиях рынка – организовать свою деятельность в целях удовлетворения потребителей и получения наибольшей прибыли. Необходимым условием выполнения планов по производству продукции, снижению ее себестоимости, росту прибыли, рентабельности является полное и своевременное обеспечение предприятия запасами необходимого ассортимента и качества. Чтобы не остановилось производство из-за отсутствия запасов сырья, по причине увеличения резкого спроса или перебоев в снабжении, то на производстве создаются запасы.

Управление запасами – это определенный вид производственной деятельности, объектом которого является приобретение и хранение производственных запасов.

Различают плановое и непосредственное управление запасами.

Плановое управление производственными запасами представляет собой деятельность по непрерывному поддержанию достаточного, но не чрезмерного запаса каждого вида сырья, материалов, покупных полуфабрикатов.

Непосредственное управление – это рациональная организация приемки, складирования материалов, предупреждения порчи и обеспечения сохранности [1, с. 87].

Для управления запасами, равно как и для любого управления, требуется модель.

Модель управления запасами с фиксированным размером заказа. Момент заказа определяется уровнем запаса и величиной страхового запаса. Размер заказа определяется на основе минимизации издержек хранения и выполнения заказа. Решение о заказе постоянного объема товара принимается при условии, что товарный запас на момент проверки оказывается меньше или равен установленному пороговому уровню товарных запасов. Объем заказа в системе фиксированного размера заказа всегда одинаков, но время заказа и доставки постоянно меняются. В этом случае от поставщиков ожидают готовности в любой момент поставить нужное количество товара. Для определения размера заказа можно воспользоваться оптимальным размером заказа за вычетом свободного запаса [2, с. 27].

Графически модель системы управления запасами с фиксированным размером заказа представлена на рисунке 1.

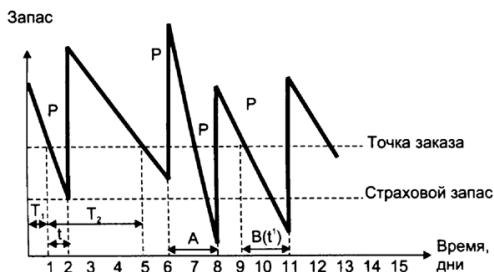

Рисунок 1 – Система контроля над состоянием запасов с фиксированным размером заказа

Источник: [3, с. 194]

Условные обозначения:

$T_1, T_2, \dots, T_i$ – величина отдельного i -го периода времени, через который повторяется заказ;

t – время, необходимое на размещение и выполнение заказа (в примере 1 день);

P – размер заказа, для данной системы контроля величина постоянная;

A – период непредвиденного усиления спроса;

B – период, в котором было допущено нарушение установленного срока поставки;

t' – фактический срок поставки в период B .

Модель управления запасами с фиксированным интервалом времени – это модель, при которой заказ производится в определенный момент времени. Для этого метода характерно фиксированное время заказа (ФВЗ), т. е. заказ делается в определенный момент времени по мере наступления точки заказа, например, еженедельно или ежемесячно. Для того чтобы определить, есть ли необходимость в повторном заказе, состояние запасов пересматривается в определенный момент времени. Поскольку подобные проверки происходят регулярно, это способствует установлению более четкого графика поставок. Нефиксированный размер заказа размещается в определенное время. Время заказа зависит от оптимального размера заказа. [3, с. 193]:

Графически модель системы контроля над состоянием запаса с фиксированной периодичностью заказа представлена на рисунке 2.

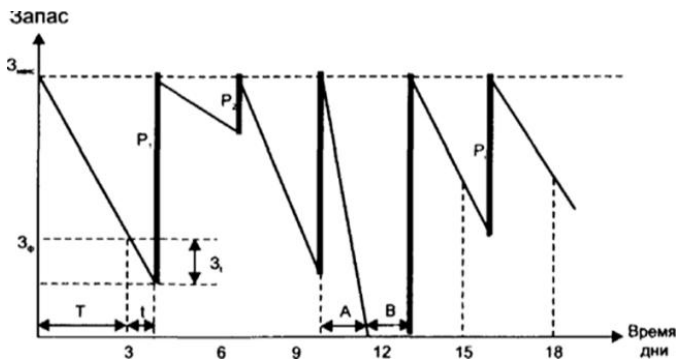

Рисунок 2 – Системы контроля над состоянием запаса с фиксированной периодичностью заказа

Источник: [3, с. 193]

Условные обозначения:

T – интервал времени, через который повторяется заказ (в примере 3 дня) – для данной системы величина постоянная;

t – время, необходимое на размещение и выполнение заказа (в примере 1 день);

$P_1, P_2, \dots, P_i$ – величина отдельного, i -го заказа;

$Z_{\text{макс}}$ – предусмотренный нормой максимальный запас;

$Z_{\text{ф}}$ – фактический запас на момент проверки;

$Z_{\text{т}}$ – запас, расходуемый за время t , необходимое для размещения и выполнение заказа;

A – период времени с интенсивным спросом;

B – период времени с нулевым запасом.

Система с фиксированным размером заказа требует непрерывного учета текущего запаса на складе. Напротив, система с фиксированным интервалом времени между заказами требует лишь периодического контроля количества запаса. Следствием преимущества системы с фиксированным интервалом времени между заказами является то, что в системе с фиксированным размером заказа максимально желательный запас всегда имеет меньший размер, чем в первой системе. Это приводит к экономии на затратах по содержанию запасов на складе за счет сокращения площадей, занимаемых запасами.

Список использованных источников

1. Воронина Э. М. Менеджмент предприятия и организации / Э. М. Воронина ; Московский государственный университет экономики, статистики и информатики. – М., 2004. – 256 с.
2. Плоткин Б. К. Теория и практика управления запасами : учебное пособие / Б. К. Плоткин. – СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2014. – 83 с.
3. Гаджинский А. М. Логистика / А. М. Гаджинский. – Москва : Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1999. – 228 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Пасько Я. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент», спеціальність «Менеджмент організації», студентка групи МО-41

Тягунова З. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

В умовах глобалізації економіки та прискорення темпів науково-технічного прогресу головним чинником забезпечення економічної

стабільності, сталого розвитку та конкурентоспроможності держави стає інтелектуальний капітал. Саме підвищена увага до якості та рівня освіти, знань та інновацій стає рушійним чинником випереджального зростання високорозвинутих країн світу. В таких країнах на основі нових знань створюються новітні технології та високоякісна продукція, що складає основну частину приросту ВВП. Тому дослідження формування та використання інтелектуального капіталу сьогодні є надзвичайно актуальним [1, с. 197].

Виділяють переважно чотири основні підходи до визначення інтелектуального капіталу: сукупність цінностей; процес перетворення знань і нематеріальних активів у ресурси; результат; система елементів з певними структурними зв'язками [2, с. 83-84].

Головним структурним компонентом інтелектуального капіталу є знання. Науковцями доведена залежність між тривалістю та якістю освіти і економічним зростанням країни. Відповідно до Доповіді про людський розвиток тривалість навчання в Україні становить 11,3 роки, що перевищує відповідні показники у таких високорозвинутих країнах як Швейцарія (11,0 р.), Бельгія (10,9 р.), Австрія (10,8 р.), Фінляндія (10,3 р.) тощо. Але, незважаючи на це, валовий національний дохід України значно поступається зазначеним країнам [9, с. 144]. Така ситуація обумовлюється наявністю недостатнього рівня стимулюючих та завищеного – дестимулюючих чинників формування та використання інтелектуального капіталу, які стримують розвиток країни та зумовлюють її відставання в світі [1, с. 198].

Важливо також звернути увагу й на те, що в інтелектуальній економіці розвиток інформаційного сектора практично не наштовхується на обмеженість попиту через те, що, з одного боку, його продукція залишається відносно дешевою, а з іншого, потреби в ній через їх природу збільшуються експоненціально. Останніми роками нові моделі комп'ютерних систем не тільки змінювали попередні усе швидше, але й забезпечували собі більший попит на ринку. Експансія індивідуальної зайнятості, а саме – можливість для кваліфікованого працівника придбати усі необхідні засоби виробництва, стала одним з найбільш ефективних способів боротьби із безробіттям. Як наслідок формування інтелектуальної економіки збільшується частка високотехнологічного експорту в загальному обсязі експорту готової продукції [3, с. 281].

Такі низькі показники в Україні в порівнянні із високо розвинутими країнами пояснюються тим, що на даний час держава не володіє можливостями використання інтелектуального капіталу як найважливішого інвестиційного ресурсу, тому змушена більш активно нарощувати інвестиції для підтримки конкурентоспроможності своїх

індустріальних виробництв. Про те слід усвідомити що формування стійких конкурентних переваг підприємства з кожним днем все більше унеможлиблюється без ефективного використання та розвитку інтелектуальних ресурсів [3, с. 281].

Структура інтелектуального капіталу постійно доповнюється новими підходами. Так, К.-Е. Свейбі до складу інтелектуального капіталу включає компетенцію працівників, внутрішню і зовнішню структуру підприємства [4]. До компетенції відносяться знання, здібності, накопичений досвід, освіта. Внутрішня структура орієнтована на підтримку підприємства і включає патенти, авторські права, бази даних, адміністративні системи, наукові дослідження і розробки. Зовнішня структура орієнтована на відносини з клієнтами і постачальниками та включає імідж підприємства, торговельні марки, визнання продукції [5, с. 360].

Тому для сучасного підприємства, що динамічно розвивається, стає необхідним створення системи управління інтелектуальною власністю як самостійної функціональної системи (поряд із виробничим, фінансовим управлінням, маркетингом, управлінням персоналом тощо). Це підтверджується і міжнародними дослідженнями, і досвідом провідних західних компаній, які все частіше вводять нові підрозділи та посади фахівців, які спеціалізуються на управлінні інтелектуальною власністю. Так, наприклад, великі західні компанії створюють спеціальні підрозділи з управління інтелектуальною власністю, централізують інтелектуальні ресурси, передаючи їх у компетенцію цих підрозділів, або ж створюють групу управління інтелектуальною власністю, встановлюючи тісні зв'язки щодо патентних справ з підрозділами компанії [5, с. 360].

Інтелектуальний капітал є дуже важливою категорією, яка забезпечує формування унікальних конкурентних переваг підприємства. Вона залежить від наявності інтелектуальних ресурсів, що трансформуються в інтелектуальний потенціал підприємства, який використовується на даний конкретний момент часу [6, с. 83].

Список використаних джерел

1. Карпенко А. В. Формування та використання інтелектуального капіталу в Україні / А. В. Карпенко, Ю. О. Пироговська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 4(28). – С. 197–201.
2. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии / Э. Брукинг. – Санкт-Петербург, 2001. – 286 с.
3. Кравчук О. Я. Інтелектуальний капітал як фактор розвитку інтелектуальної економіки України / О. Я. Кравчук // Науково-інфор-

- маційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2013. – № 8. – С. 277–283.
2. Свейби К. Э. Растущая роль координации модели производства знаний [Электронный ресурс] / К. Э. Свейби. – Режим доступа: <http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>. – Название с экрана.
  3. Кучумова І. Ю. Інтелектуальний капітал в системі управління підприємством / І. Ю. Кучумова // Бізнес Інформ. – 2013. – № 12. – С. 357–364.
  4. Особливості формування інтелектуального капіталу підприємства [Електронний ресурс] / К. В. Ковтуненко, Ю. В. Гутарева, Я. В. Шаповал // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 3–4 (4–5). – С. 78–83.

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ - БАЗОВИЙ ПРИНЦИП РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ

***Петров А. О.,** Вищий навчальний заклад I рівня акредитації КЗОЗ «Вовчанський медичний коледж» Харківської обласної ради, 6.120101 «Сестринська справа», студент групи Л-31*

***Писаренко Ж. А.,** Вищий навчальний заклад I рівня акредитації КЗОЗ «Вовчанський медичний коледж» Харківської обласної ради, викладач математики, к. н. з держ. упр. – науковий керівник*

Освіта є одним з важливіших соціальних інститутів, що забезпечують культурну наступність поколінь й готовність людини до виконання соціальних і професійних ролей. Особливості сучасної системи освіти полягають у тому, що її реформування відбувається на фоні високої динаміки змін у суспільстві, неоднорідності та обмеженості ресурсів освітніх організацій. У таких умовах число нових проблем і породжених ними нових задач, над вирішенням яких доводиться працювати освітнім установам, непинно зростає.

Аналіз наукових публікацій з даної проблеми свідчить, що дослідження шляхів удосконалення управлінського процесу на різних рівнях діяльності освітніх організацій стає актуальною задачею сучасного менеджменту в освіті. Проблематику освітнього менеджменту нині досліджують багато фахівців педагогічної та психологічної науки. Зокрема, аспекти професійно-педагогічної підготовки керівників системи освіти вивчають такі науковці, як Н. В. Кузьміна, І. П. Підласий, М. М. Поташник, А. М. Столяренко та ін. Питання функціонального забезпечення процесу управління освітніми устано-

вами як соціальними системами аналізують такі вчені, як В.Й.Маслов, А. А. Орлов, М. І. Приходько та інші. Проблеми оптимізації діяльності навчальних закладів у контексті удосконалення освітнього менеджменту розглядають в своїх роботах Л. М. Карамушка, В. В. Олійник, В. П. Сімонов та ряд інших.

Наукове дослідження будь-якої проблеми розпочинається з визначення понятійного апарату. Так, поняття «менеджмент» вже укорінилось в нашому житті як процес, що характеризує управлінський вплив переважно на соціальні системи. Більшість людей поняття «менеджер» ототожнюють з образом керівника нового покоління, який використовує у своїй роботі сучасні гуманістичні підходи до управлінського процесу.

На думку провідних американських спеціалістів, менеджмент - це не управління предметами, а організація та управління працею людей, це система щоденного та перспективного планування, прогнозування й організації виробництва, реалізації продукції і послуг з метою отримання максимального прибутку (матеріального, інтелектуального, духовного).

На підставі аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що існує багато різних визначень менеджменту залежно від так званої школи управління (табл. 1).

Таблиця 1

Сутність та зміст поняття «менеджмент»

Інваріанти поняття «менеджмент»				
Наука та мистецтво	Процес	Функція	Апарат управління	Категорія людей
Мистецтво, що, як будь-яка наука, базується на концепціях, теоріях, принципах, формах, методах	Інтеграційний процес з професійного формування організації та управління нею, відповідно до цілей із використанням визначених засобів	Виконання функцій планування, організації, координації, мотивації, контролю праці робітників для досягнення організаційних цілей	Ефективне використання та координація всіх ресурсів організації (людських, матеріальних, фінансових тощо) для досягнення її цілей	Менеджери, робота яких полягає в організації та управлінні зусиллями всього персоналу для досягнення цілей

Таким чином, з одного боку, менеджмент можна розглядати як науку, що робить вагомий внесок у розвиток суспільних відносин та сприяє реалізації суспільних потреб, а з іншого – як процес, що здійснюється апаратом управління чи категорією людей засобами реалізації визначеної системи функцій. У свою чергу, цей процес є об'єктом дослідження науки менеджменту з метою його вдосконалення та адаптації до суспільних потреб.

На сучасному етапі розвитку суспільного життя однією з провідних галузей менеджменту стає освітній, який має свою специфіку та притаманні тільки йому закономірності. Така специфіка зумовлена особливостями предмету, продукту, знарядь та результатів праці менеджера освіти. *Предметом* праці менеджера освітнього процесу є діяльність суб'єкта управління. *Продуктом* праці менеджера є інформація про навчально-виховний процес. *Знаряддям* праці є слово, мова, методичне, інформаційне і матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу. *Результатом* праці менеджера є рівень грамотності, вихованості та розвитку об'єкта менеджменту, тобто студентів.

Отже, можна узагальнити поняття педагогічного менеджменту і визначити його як комплекс принципів, методів, організаційних форм та технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності. Ефективність педагогічного менеджменту виявляється як у досягненні цілей навчально-виховного процесу, так і в забезпеченні прибутковості функціонування освітнього закладу як специфічної педагогічної системи з урахуванням витрат внутрішніх і зовнішніх ресурсів, а також впливу умов ринку освітніх послуг та взаємовідносин у сучасному суспільстві.

Фахівці з проблем освітнього менеджменту мають виконувати такі головні функції як:

- 1) прийняття розумного рішення;
- 2) організація виконання прийнятих рішень, створення належних умов для ефективної роботи освітнього закладу, забезпечення діяльності всіх його учасників;
- 3) і обов'язковим є контроль виконання рішень.

Результатом вжитих менеджером заходів має бути повне досягнення комплексу цілей діяльності освітньої установи як навчально-виховного, так і економічного характеру.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз поставленої проблеми дозволяє констатувати нагальну необхідність застосування в роботі навчальних закладів елементів педагогічного менеджменту. Також очевидною є необхідність розробки ефективних програм розвитку освітніх організацій на основі законів та принципів педагогічного

менеджменту, що передбачає створення належних умов для ефективного функціонування всіх компонентів освітньої системи. Перспективу подальшої розробки шляхів удосконалення діяльності освітніх організацій вбачаємо у дослідженні проблеми розвитку та впровадження педагогічного менеджменту на рівні навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Андрушків Б. М. Основи менеджменту / Б. М. Андрушків, О. Е. Кузьмін. – Львів : Світ, 1995. – 294 с
2. Бодді Д. Основи менеджмента / Бодди Д., Пэйтигон Р. ; пер. с англ. Ю. Н. Каптуревского. – СПб. : Изд-во «Питер», 1999. – 810 с.
3. Мартиненко К. М. Основи менеджмента: [Учебник] / Н. М. Мартыненко. – К. : Каравела, 2003. – 496 с.
4. Мескон М. Х. Основи менеджмента : [пер. с англ.] / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1997. – 704 с.
5. Симонов В.П. Педагогический менеджмент : [Учебное пособие] / В. П. Симонов. – М., 1997. – 216 с.
6. Карамушка Л. М. Психологія освітнього менеджменту: [навч. посібник] / Л. М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.

КОУЧИНГ – ПРОГРЕСИВНИЙ НАПРЯМ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Платохіна А. Б., Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, напрям підготовки «Фінанси, банківська справа та страхування», студент групи 315с

Мізунська І. Р., Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, напрям підготовки «Фінанси, банківська справа та страхування», студент групи 315с

Лаготюк В. О., Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, асистент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, науковий керівник

У сучасному широкому розумінні менеджмент – це одночасно система наукових знань, мистецтва та досвіду, втілених у діяльності професійних керівників по досягненню цілей організації шляхом використання праці, інтелекту та мотивів поведінки інших людей. Прогресивним напрямом досягнення цілей організації і ефективної мотивації працівників є коучинг.

Коучинг (від англ. coaching – тренерство) – інструмент особистісного й професійного розвитку. Формування даного поняття почалось у 70-х роках ХХ ст. Джерела коучингу лежать у спортивному тренерстві, позитивній, когнітивній та організаційній психології [1].

Дж. Уїтмор трактує коучинг як новий стиль управління людськими ресурсами, технології якого сприяють мобілізації внутрішніх можливостей і потенціалу працівників, постійному вдосконаленню їхнього професіоналізму та кваліфікації, працівників, зростанню рівня їхньої конкурентоспроможності, забезпечують розвиток компетентності, спонукають до інноваційного підходу у виробничому процесі [2, 76].

На нашу думку, коучинг – технологія постійного вдосконалення професіоналізму та кваліфікації працівників, що сприяє їхній спільній діяльності, спрямованій на досягнення цілей, забезпечення самостійності та ефективності у прийнятті рішень як в особистому, так і у професійному житті.

Широке застосування в менеджменті, коучинг отримав на початку 1990-х рр. як технологія, що переміщає людини із зони проблеми в зону її ефективного рішення. Сьогодні в області застосування, розрізняють безліч видів коучингу: коучинг топ-менеджменту, бізнес-коучинг, коучинг високої ефективності, коучинг команд, кар'єрний коучинг, коучинг особистої ефективності, лайф-коучинг та коучинг відносин. В залежності від об'єкта впливу обирають найбільш доцільний.

Так, на великих підприємствах найефективніше використовувати саме бізнес-коучинг, який проводиться для співробітників компанії різних рівнів та полягає в тому, щоб допомагати розвитку співробітника як самостійної особистості, а також як учаснику групи чи організації, для досягнення високих бізнес-результатів і збільшення особистої ефективності. Це дає якісний поштовх для розвитку кожного працівника незалежно від його рівня. В роботі з клієнтами доцільно використовувати лайф-коучинг. Це процес спільного з коучем вирішення значущих для клієнта завдань.

Використання коучингу у різних галузях управління набуває все більшого поширення, оскільки стали очевидними результати його впровадження. Поряд із його складними техніками, що базуються на технологіях менеджменту, психології та бізнесу, все більшої актуальності набувають технології, які легко можуть бути адаптовані і застосовані у сфері управління як для індивідуального використання, з метою підвищення ефективності і результативності діяльності, так і як стратегія з управління людськими ресурсами. Можна виділити 5 базових причин застосування коучингу на фірмах:

1. Необхідність утримувати своїх підлеглих, оскільки наявна глобальна конкуренція за кадри.

2. Мобільність людей та їх прагнення до пізнання чогось нового. Люди завжди хочуть змінюватися (у більшості) і не бажають все життя займатися одною монотонною справою, їм потрібно щось вагомніше та цікавіше.

3. Сучасні люди дуже референтні, тобто самі обирають шлях свого розвитку, і, якщо правильно застосовувати механізм коучингу, можна задати хороший стимул для кар'єрного росту. Це позитивно для фірми, адже тоді людина ефективніше працює і «більше віддається» роботі.

4. Величезні обсяги інформації, які безперервно збільшуються, часто змінюються і безпосередньо впливають на людей. Ми живемо в епоху інформації та технологій, важливість яких сьогодні важко недооцінити. Саме нарощування інформації та впровадження чогось нового, якіснішого штовхає нас до розвитку, набуття нових знань.

5. Суб'єктивна необхідність людей – відчувати радість життя. Коли життя радісне і набуває сенсу людям, безперечно, хочеться діяти, щось створювати, вдосконалювати і приносити користь для себе чи для оточуючих.

Зацікавлення коучингом у сфері менеджменту зумовило поступові зміни у соціальній свідомості. По-перше, з'ясувалось, що якість управління нерозривно пов'язана з особистісним зростанням кожного з працівників. По-друге, зменшився страх перед необхідністю звертатись за психологічною підтримкою.

Такий метод вдосконалення самого себе рекомендується керівникам високого рівня, менеджерам, а також власникам невеликих підприємств або невеликих фірм. Прикладами українських фірм, які досить ефективно впровадили технологію коучингу, є «Platinum Bank», «Global Logic», «АХА», «Еко Львів» та «Rixos».

Отже, коучинг можна використовувати для вирішення цілком конкретного завдання, в нашому випадку – для ефективної адаптації персоналу. Але набагато краще, якщо коучинг прийнятий у компанії як основний стиль управління, стиль стосунків між співробітниками, стиль корпоративного мислення і вчинків.

Висновки. Коучинг як система відносин усередині компанії здатний цілком замінити управління в теперішньому виді, особливо в малому і середньому бізнесі. Особливістю коучингу як технології є те, що він може бути застосований на будь-якому життєвому циклі промислового підприємства. Інші управлінські інструменти можуть бути або передчасні, або впроваджуються з запізненням.

Список використаних джерел

1. Уитмор Дж. Coaching – новый стиль менеджмента и управления персоналом : практ. пособ. / Джон Уитмор ; пер. с англ. – М. : Изд-во «Финансы и статистика», 2005. – 160 с.
2. О'Коннор Дж. Коучинг с помощью НЛП: практ. руководство по достижению поставленных целей / Дж. О'Коннор, А. Лейджерс ; пер. с англ. М. Котельниковой. – М. : Изд-во ФАИР, 2008. – 288 с.
3. Гурієвська В. М. Коучинг як прикладна технологія державного управління / В. М. Гурієвська // Вісник Національної академії державного управління. – С. 32–39.

ВИКОРИСТАННЯ ЛОГІСТИЧНИХ ПІДХОДІВ У НАДАННІ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

Потерейко І. Р., Григорчук О. С., Львівський інститут економіки і туризму, напрям підготовки «Менеджмент організації», студенти групи МГРБ-13

Кудла Н. Є. Львівський інститут економіки і туризму, к. е. н., доцент – науковий керівник

Головним типом потоку у логістиці готельних послуг, для чого власне і створені готелі є потік гостей який відображається у вигляді інформаційних та фінансових потоків. І в цьому полягає характерна особливість логістики готельних послуг та її відмінність від логістики туризму.

В готельному бізнесі під логістикою розуміють методи та способи управління інформаційними та фінансовими потоками, які необхідні для надання готельних послуг оптимальним чином [4, с.17, 18]

Інформаційні потоки в логістиці готельних послуг поділяються на внутрішні та зовнішні [3, с.10]. Перші викликані інформаційним обміном між співробітниками закладу, другі надходять від суб'єктів ринку. Інформація, що надходить від споживачів, вагомо впливає на параметри внутрішніх потоків готелю. Зовнішні інформаційні потоки чинять коригуючу дію. Внутрішні інформаційні потоки поділяють на три види:

1) «горизонтальний» інформаційний обмін між керівниками різних підрозділів, що включає документацію для прийняття управлінських рішень;

2) «вертикальний» обмін інформацією між керівництвом та співробітниками, що визначає потоки організаційно-розпорядницької документації;

3) обмін інформацією між клієнтами та працівниками готелю в межах обслуговування.

До основних характеристик зовнішніх та внутрішніх потоків інформації відносять те, що перші є невідконтрольними готелю, вони є первинними та впливають на характеристики внутрішніх потоків; а другі – можуть управлятися керівництвом готельного закладу. При формуванні моделі організації управлінських впливів на інформаційні потокові процеси готелю керуються наступними засадами:

1) зовнішні інформаційні потоки впливають на управління внутрішніми;

2) характеристики всіх інших потоків ресурсів залежать від інформаційних ресурсів;

3) інформаційні потоки ранжуються та визначаються способи дії на кожний рівень ієрархії з акцентом на потоки від споживачів;

4) адекватна реакція керівництва на зміну параметрів потоків інформації визначає можливості ефективного функціонування підприємства.

Оскільки логістичні потоки в готельному господарстві є взаємозалежними, то для побудови логістичної системи управління готельним закладом необхідно виявити їх кореляцію. Відповідні дослідження охопили декілька етапів. На першому – визначався зв'язок інформаційного потоку з відповідними дохідними та витратними фінансовими потоками. Під час другого – значення дохідних та витратних фінансових потоків використовувалися до визначення коефіцієнту відповідного інформаційного потоку. На третьому – згідно із значенням коефіцієнтів були виділені наступні види інформаційних потоків:

а) вимоги, що надходять від споживачів;

б) замовлення готельних служб;

в) інші замовлення, між якими розподіляють управлінські ресурси.

Низка таких інформаційних потоків лише опосередковано бере участь у формуванні доходу, впливаючи на інший інформаційний потік. Але вони є необхідними та пов'язаними з витратними фінансовими потоками (наприклад: інформаційний потік – податкові документи, відповідний витратний фінансовий потік – податкові платежі).

До її внутрішнього середовища належать чотири підсистеми, до зовнішнього – організовані та неорганізовані споживачі, банки, готелі-конкуренти та посередники. *Підсистема 1* Управління процедурами бронювання та просування готельних послуг. *Підсистема 2* Збір, обробка, розподіл логістичної інформації. *Підсистема 3* Управління виробничими потужностями готельного закладу. *Підсистема 4* Генерування вихідних форм.

З метою оптимального управління потоками, що циркулюють у логістичній системі готелю, виділяються сфери максимального зосередження потоків у однакові моменти часу-вузли. Вузли інформаційного та фінансового потоків у межах організаційної структури готельного підприємства .

У результаті руху інформаційних, фінансових та сервісних потоків у логістичній системі готелю утворюються місця, де концентрація всіх потоків є найвищою. Це так звані точки або вузли накладення ресурсопотоків

Вузол 1. Банківське та касове обслуговування розрахунків готелю, основу якого становлять банківські та касові рахунки.

Вузол 2. Інформаційне обслуговування клієнтів готелю, а також касового обслуговування готівкових розрахунків.

Вузол 3. Взаємодія готелю з іншими учасниками готельного ринку.

Вузол 4. Планування діяльності готелю та його ресурсів, контроль виконання.

Розглянуті аспекти управління ресурсопотоками готелю з використанням логістичного підходу повинні враховуватись при розробці схем і механізмів управління та стати підставою до створення комплексної системи управління всіма ресурсопотоками готельного закладу.

Список використаних джерел

1. Иванов В. В. Логистические аспекты управления ресурсопотоками гостиничного предприятия / В. В. Иванов, А. Б. Волов // Пять звёзд. – 2000. – № 6. – С. 10–14.
2. Иванов В. В. Формирование системы управления гостиничным предприятием / В. В. Иванов, А. Б. Волов // Пять звёзд. – 2001. – № 12. – С. 12–15.
3. Иванов В. В. Оптимизируем систему / В. В. Иванов, А. Б. Волов // Отель. – 2005. – № 3. – С. 7–10.
4. Иванов В. В. Логистические аспекты управления ресурсопотоками гостиничного предприятия / В. В. Иванов // Индустрия гостеприимства. – 2005. – № 9. – С. 17–21.
5. Саак А. Э. Менеджмент в индустрии гостеприимства (гостиницы и рестораны) : уч. пос. / А. Э. Саак, Н. Г. Якименко. – СПб. : Питер, 2007. – 129 с.
6. Мунін Г. Б. Управління сучасним готельним комплексом: навч. пос. / Г. Б. Мунін, А. О. Змілов, Г. О. Зінов'єв, Є. В. Самарцев, О. О. Гаца, К. П. Максимець, Х. Й. Роглев та ін. ; за ред. С. І. Дорогунцова. – К. : Ліра-К, 2005. – С. 311.

7. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту : навч. посіб. / Х. Й. Роглев. – К. : Кондор, 2005. – 198 с.
8. Смирнов І. Г. Логістика: просторово-територіальний вимір : монографія / І. Г. Смирнов. – К. : Обрії, 2004. – 198 с.
9. Смирнов І. Г. Бізнесові основи міжнародного туризму : навч. посіб. / І. Г. Смирнов. – К. : Київський університет, 2007. – С. 47–53.
10. Смирнов І. Г. Логістика ресурсної бази туризму в контексті його сталого розвитку / І. Г. Смирнов // Вісник ДІТБ. – 2008. – № 12. – С. 159–167.

СИСТЕМА МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Радько Ю. С., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», спеціальність «Менеджмент організації і адміністрування», студентка групи МОА.м-61

Острияніна С. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

Сучасні методи управління та вмале їх використання є передумовою ефективності управління підприємством, а саме: забезпечення високої ефективності діяльності колективів, їх злагоджену роботу, максимально мобілізувати творчої активності кожного члена. Тому перед керівництвом підприємства постає одне з найважливіших питань щодо застосування дієвих методів управління.

Питання вивчення методів управління розглядаються такими дослідниками як Брас А. А., Іванова-Швед Л. Н., Корсакова А. А., Колот А. М., Михайлова Л. І., Петюх В. М., Склярєвська В. А., Тарасов С. Л., Щьокін Г. В. та зарубіжними вченими: А. Маслоу, Мескон М., Альберт М., Ф. Тейлор, Хедоури Ф. та іншими.

Розглядаючи поняття методів управління М.І. Мурашко визначає їх як сукупність прийомів, за допомогою яких досягається мета на багатьох етапах виконання управлінських рішень [2].

Методи управління підприємством настільки ж різноманітні, як і інтереси людей, характер їхньої роботи. Методи менеджменту орієнтовані насамперед на високу продуктивність і ефективність діяльності персоналу організації, на злагоджену роботу її підрозділів, на чітку організацію різноманітної діяльності організації й управління нею на рівні світових стандартів.

Класифікація методів управління запропонована А. В. Шегдою ґрунтується на формальному критерії «характер дії» [3].

Автор відзначає, що за характером дії методи управління умовно можна поділити на методи матеріальної, соціальної і владної мотивації, або економічні, організаційно-розпорядчі та соціально-психологічні.

На думку автора економічні методи впливають на майнові інтереси організації та їхній персонал. З одного боку вони стимулюють діяльність організації щодо задоволення інтересів суспільства (система податків, банківських кредитів та ін.), з іншого – служать для мотивації роботи персоналу (заробітна плата, премії, винагороди, інновації).

Методи владної мотивації передбачають орієнтацію на дисципліну, організаційно-розпорядчі документи та суворе їх виконання.

Організаційно-розпорядчі методи базуються на об'єктивних законах організації спільної діяльності та управлінні нею, на природних потребах людей в упорядкованій взаємодії між собою. Їхньою метою є впорядкування функцій управління, обов'язків і прав працівників, регламентація їхньої діяльності. Організаційно-розпорядницькі методи поділяються на три групи.

Організаційно-стабілізуючі, що встановлюють та визначають довгострокові зв'язки між людьми і їхніми групами.

Розпорядчі методи забезпечують оперативне управління сумісною діяльністю людей та підприємства і представлені у формі договорів, наказів, розпоряджень.

Дисциплінарні методи призначені для підтримки стабільності організаційних зв'язків і відносин, а також відповідальності за визначену роботу.

Сутність соціально-психологічних методів зводиться до способів впливу на особистість та колективи з метою зміни ними своїх настанов у трудовій діяльності та творчій активності, а також на соціальні й психологічні інтереси організації та її персонал. При цьому використовуються знання загальної і соціальної психології. Соціально-психологічні методи управління поділяються на соціальні та психологічні. До соціальних методів належить підвищення соціально-виробничої активності, підтримка соціальної спадкоємності, соціальне нормування, моральне стимулювання.

Психологічні методи використовуються з метою гармонізації взаємовідносин працівників організації і встановлення найбільш сприятливого психологічного клімату. До них належать: гуманізація праці, психологічне спонукання, задоволення професійних інтересів, підвищення творчого змісту праці.

Автор пропонує формувати методи управління в наступній послідовності: оцінювання ситуації і поставлених завдань з метою визначення основних напрямів і видів впливу; вибір складу методів і об-

грунтування їхніх якісних параметрів; забезпечення умов для ефективного застосування обраних методів, що в кінцевому результаті формує техніку і технологію управлінської роботи.

Однак А. С. Большаков та В. І. Михайлов виділяють ще дві групи методів управління. На думку дослідників окрім вищезазначених груп методів управління доцільно виділити ще й такі як, автоматизовані методи управління та програмно-цільові й проблемно-орієнтовані [1].

Автоматизовані методи управління – це методи, в яких використовуються електронно-обчислювальні, телекомунікаційні засоби та мережі ЕОМ в системі управління організацією, її зв'язків із зовнішнім середовищем та реалізацією основних функцій менеджменту: аналізу, прогнозування, планування, оптимізації та прийняття рішень, обліку, контролю, моніторингу.

В програмно-цільових методах управління використовується спеціальна матриця програмно-цільового управління (табл. 1)

Таблиця 1

Матриця програмно-цільового управління

Заходи	Виконавці	Ресурси	Строки	Цілі
Організаційно-економічні Науково-технічні Техніко-технологічні Екологічні тощо				

Проблемно-орієнтовані методи управління використовують в складних позаштатних ситуаціях (економічні кризи, втрати ринків збуту, стихійні лиха, надзвичайні ситуації) При цьому:

виділяються критичні ситуації – проблеми котрі можуть виникнути в майбутньому і які необхідно вирішувати;

для кожної ситуації розробляються можливі сценарії (схеми, алгоритми) розвиток подій прогнозується за оптимістичним та песимістичним сценарієм;

розробляються сценарії відповідних дій на можливі позаштатні ситуації; основна ціль – мінімізація втрат та найскоріше спасіння найціннішого.

В таких ситуаціях основний критичний ресурс – це час. Вміння оперативного управляти часом в критичних ситуаціях виходить на перший план. Часто з цією метою проводяться спеціальні збори, тренінги, котрі дозволяють скоординувати дії підрозділів та керівництва у позаштатних ситуаціях, виявити та проаналізувати помилки у відповідних діях.

Отже, проведенне дослідження дозволяє стверджувати, що необхід-

ною передумовою проведення ефективної діяльності, забезпечення конкурентоспроможності, стійкого економічного та соціального розвитку підприємства, розвитку технології, кадрової політики, упорядкування соціально важливих процесів, різнобічний розвиток працівників підприємства, удосконалення оплати праці, є вміле використання методів управління.

Список використаних джерел

1. Большаков А. С. Современный менеджмент: теория и практика : учеб. пособ. – 2-изд, испр. и доп. / А. С. Большаков, В. И. Михайлов. – СПб. : Питер, 2002. – 416 с.
2. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу : навч.-практ. посіб. / М. І. Мурашко – К. : Т-во «Знання», КОО, 2002. – 311 с.
3. Шегда А. В. Менеджмент : [підручник] / А. В. Шегда. – К. : Знання, 2004. – 687 с.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИСТЕМЫ КРІ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МОТИВАЦИИ ПЕРСОНАЛА НА АВТОТРАНСПОРТНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ (НА ПРИМЕРЕ ООО «ПЯТЬ МАШИН»)

Ревутская К. Е., Гродненский государственный университет им. Я. Купалы, специальность «Транспортная логистика (автомобильный транспорт)», студент группы СДП-ТЛ-141

Шишко А. Ю., Гродненский государственный университет им. Я. Купалы, м. э. н., преподаватель кафедры международного бизнеса и маркетинга

В рамках данной статьи рассмотрена мотивация труда на автотранспортном предприятии на примере ООО «Пять машин». Данная компания осуществляет деятельность в сфере международных и внутриреспубликанских перевозок.

В ходе исследования произведена оценка мотивации работников транспортно-экспедиционного отдела на основе анкет, разработанных автором. Каждый фактор оценивался работником в пределах от 1 до 5 баллов; наиболее значимая группа факторов – 5, наименее значимая – 0. Анкетирование проводилось по таким факторам как:

– монетарные, в том числе размер заработка, система премирования, соответствие размера заработка квалификации, соответствие размера заработка объему и качеству выполнения работы, доплата за стаж работы, бонусы, оплата трудовых и социальных отпусков;

– немонетарные, в том числе психологический климат в коллективе, разнообразие работы, самостоятельность, моральная удовлетворенность от выполняемой работы, чувство значимости труда, престиж профессии, участие в развитии компании, организация труда, отношения с руководством, нововведения в компании.

Исходя из анализа мотивационной политики ООО «Пять машин» можно сделать вывод, что мотивация персонала компании находится высоком уровне как в целом (4,29 балла из 5), так и по каждому из рассматриваемых факторов (оценка варьируется от 3,6 до 4,8). Особо стоит отметить высокий уровень благоприятности психологического климата в коллективе и отношений с руководством (4,8 балла), что говорит об успешности проводимых компанией мероприятий по созданию условий привлекательности и интереса к труду. Наиболее низкая удовлетворенность персонала наблюдается в отношении бонусов (3,8 балла) и разнообразия выполняемой работы (3,6 балла). Удовлетворенность персонала немонетарными факторами (4,36 балла) несколько выше, чем монетарными (4,2 балла), хотя разница и небольшая.

Также следует отметить, что монетарные факторы имеют для персонала несколько более высокое значение, чем немонетарные. Однако это вовсе не означает, что первой группе факторов следует уделять больше внимания, т. к. количество денежных средств, которое компания может выделять на оплату труда и материальное поощрение, ограничено. Помимо этого обе группы факторов дополняют друг друга и помогают более полно удовлетворять потребности работников.

Несмотря на то, что общая оценка мотивации персонала ООО «Пять машин» имеет высокое значение, существует потенциал развития, улучшения и дополнения мотивационной политики компании.

Если говорить об изменении системы мотивации в компании ООО «Пять машин», то предлагается внедрение системы KPI.

Ключевые показатели эффективности, предлагаемые для использования:

1. Соблюдение времени подачи автомобилей под погрузку.

Ответственность могут нести:

- инженер по транспорту, если задержка произошла из-за ненадлежащего состояния транспортного средства;
- логист, при неправильном составлении маршрута;
- диспетчер, в случае, если он некорректно оговорил с заказчиком время поставки;
- водитель транспортного средства.

2. Технические характеристики автомобилей. В зависимости от характера продукции клиенты требуют разный вид транспорта. Маши-

ны должны быть определенной кубатуры и грузоподъемности, быть исправными и соответствовать требованиям к внешнему виду. Данный показатель характеризует работу:

- инженера по транспорту, так как в обязанности этого сотрудника входит подбор транспортного средства, подходящего для нужд заказчика;
- диспетчера, именно он оговаривает с заказчиком все нюансы перевозки груза.

3. Своевременная доставка. Обязанность – выполнить маршрутный план.

В случае несвоевременной доставки груза за это может нести ответственность любой сотрудник транспортного отдела в зависимости от причин, которые повлекли данное нарушение.

4. Документооборот. Каждая перевозка сопровождается определенным комплектом документов. Транспортная компания обязана сдать полный комплект документов с печатями о приеме продукции в магазине.

5. Дисциплина водителей. Должно быть гарантировано качество доставки и дисциплинированность персонала.

По всем перечисленным группам показателей устанавливаются критерии оценки качества, и ежемесячно представитель транспортной компании совместно с клиентом заполняет таблицу по каждому показателю (KPI). Далее полученные результаты суммируются и сравниваются с установленными стандартами работы.

В случае совпадения с установленной нормой KPI считается выполненным, а работа оценивается как качественная. Если показатели ниже запланированных, клиент может оштрафовать исполнителя на определенную сумму от общего счета за оказанные услуги. Если KPI выше, чем зафиксированный в договоре, исполнитель может рассчитывать на определенные бонусы, если это было оговорено с клиентом. В зависимости от уровня KPI по каждому клиенту выплачивается премия или накладывается штраф.

Критериями оценки эффективности внедряемой программы должны стать экономические показатели работы компании. Помимо объемов чистой прибыли и рентабельности компании особое внимание следует уделить таким показателям как текучесть кадров и рост заработной платы.

После внедрения системы KPI можно ожидать следующих результатов:

- 1) увеличение производительности труда приведет к росту рентабельности в большей степени благодаря росту объемов оказанных услуг и оптимизации расходов;

2) рост средней заработной платы сотрудников. В основе оплаты труда лежит справедливое вознаграждение, что стимулирует рост производительности;

3) текучесть кадров планируется сократиться.

Таким образом внедрение системы KPI дает возможность достичь следующих целей:

1) получать стабильную прибыль и оптимизировать добавленную стоимость для клиента в цепи поставок;

2) обеспечить лояльность клиентов;

3) достичь высокой производительности звеньев логистической инфраструктуры и отлаженности логистических бизнес-процессов;

4) добиться гибкого реагирования цепи поставок на внешние и внутренние факторы, связанные с логистикой.

Список использованных источников

1. Клочков А. К. KPI и мотивация персонала. Полный сборник практических инструментов / Клочков А. К. – Москва : ЭКСМО. – 2010. – 160 с.
2. LOGISTIC CLUB [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.logists.by/library/view/kpi-razrabotka-i-primeneniye-pokazateley-bizness-processa>. – Дата доступа: 28.11.2016.
3. Генеральный директор [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gd.ru/articles/3052-red-otsenka-logistiki>. – Дата доступа: 25.11.2016.
4. Бурмистров А. Какие методы повышения мотивации персонала являются наиболее действенными? / А. Бурмистров // Управление персоналом. – 2005. – № 7. – С. 48–49. © К. Е. Ревутская, А. Ю. Шишко, 2016

ЗНАЧЕННЯ БЕЗПЕКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Семків І. Ю., Баран К. В., Львівський інститут економіки і туризму, напрям підготовки «Менеджмент організацій», студенти групи МГРБ-13

Кудла Н. Є., Львівський інститут економіки і туризму, к. е. н., доцент – науковий керівник

Безпека клієнтів є важливим аспектом діяльності будь-якого готельного підприємства. За своїм змістом безпеку поділяють на економічну, фінансову, соціальну та інформаційну безпеку підприємств готельного бізнесу.

Економічна безпека готелю – це стан захищеності життєво важливих інтересів готелю від внутрішніх і зовнішніх загроз (джерел небезпеки), сформований адміністрацією та колективом готелю шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного і соціально-психічного характеру [2].

Забезпечення економічної безпеки готельного підприємства охоплює захист: матеріальних і фінансових цінностей; персоналу; інтелектуальної власності; інформаційне забезпечення комерційної діяльності готелю в ринкових умовах.

За визначенням Картузова Є. П. *фінансова безпека* готельного підприємства – це такий його фінансовий стан, який характеризується [5, с. 174]:

- збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством;
- стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз;
- здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, місії і завдань;
- забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи.

Таким чином, автор у своїх дослідженнях зазначив наступні завдання, щодо забезпечення фінансової безпеки [6, с. 117]:

1. Ідентифікувати небезпеки і загрози підприємству.
2. Встановити систему моніторингу фінансової безпеки.
3. Розробити заходи, спрямовані на забезпечення фінансової безпеки готелю.
4. Контролювати виконання всіх заходів, що відбуваються в готелі.
5. Аналізувати виконання заходів, оцінювати їх, корегувати.
6. Здійснювати профілактику небезпек і загроз, у такий спосіб знизуючи ризик виникнення загроз.

Соціальну безпеку в підприємствах готельного бізнесу доцільно розглядати як створення системи взаємовигідних партнерських відносин між персоналом та керівництвом готелю, а також між персоналом та клієнтами, що забезпечується задоволенням матеріальних і нематеріальних потреб та реалізацією інтересів підприємства.

Соціальні загрози підприємства готельного бізнесу – це чинники, які руйнують людський потенціал та перешкоджають його розвитку на рівні особистості (низький рівень задоволення потреб, як працівників, так і клієнтів), на рівні колективу (низька якість взаємовідносин із колегами і керівництвом), на рівні підприємства (відсутність соціальної відповідальності бізнесу і партнерства, низький рівень досягнення цілей готельного підприємства) [7, с. 70].

Останнім аналізованим чинником безпеки готельного підприємства є інформаційна безпека, та як будь-яка цілеспрямована й недружня акція проти інтересів підприємства починається зі збору інформації.

Іванченко Н. О. виділяє такі основні групи інформаційних загроз підприємства готельного бізнесу [4, с. 126]:

1. Програмні – впровадження вірусів, програмних закладок, знищення і модифікація даних в інформаційних системах.

2. Технічні – перехоплення інформації лініях зв'язку, радіоелектронне придушення сигналу в системах управління.

3. Фізичні – знищення засобів обробки і носіїв інформації

4. Режимні – порушення регламентів інформаційного обміну, незаконний збір і використання інформації.

Отже, надаючи вагомого значення у сучасних умовах інформаційній безпеці, важливо дотримуватись наступних правил [4, с. 127]:

1) проводити періодичний моніторинг інформаційних ресурсів підприємства, особливо служби рецепції готелю;

2) аналізувати потенційні загрози з боку гостей та персоналу;

3) опрацювати стандарти забезпечення інформаційної безпеки готелю уповноваженим персоналом;

4) розробляти політику та концепції інформаційної безпеки;

5) систематично оновлювати інформаційні ресурси;

6) частину внутрішньої та зовнішньої інформації віднести до категорії закритого доступу (службова таємниця);

Безпека підприємств готельного бізнесу забезпечується діяльністю служби безпеки готелю. Таким чином, узагальнюючи вищесказане, можна сформулювати наступні завдання служби безпеки готельного підприємства [8, с. 71]:

1. Своєчасне забезпечення керівництва готелю надійною і всебічною інформацією про стан внутрішнього і зовнішнього середовища, що дозволяє ухвалювати прогностичні рішення і відповідно діяти.

2. Організація максимально ефективної діяльності щодо збору інформації, в т. ч. дублювання структурними підрозділами функцій один одного.

3. Розробка коротко- і довгострокових прогнозів впливу навколишнього середовища на господарську діяльність готелю. Розробка рекомендацій щодо локалізації і нейтралізації чинників ризику, що активізуються.

4. Посилення сприятливих і локалізація несприятливих чинників впливу навколишнього середовища на господарську діяльність підприємства готельного бізнесу (управління ризиками).

Висновок. Для підвищення рівня безпеки підприємств готельного бізнесу рекомендуємо своєчасно здійснювати аудит і контроль комплексної системи безпеки та мати можливість уникнути ризику; розробити механізм управління безпекою підприємства на засадах контролю, а також аналізувати загрози внутрішнього та зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Внукова Н. М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики / Н. М. Внукова, В. А. Смоляк. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 184 с.
2. Головки О. М. Організація готельного господарства : навч. посіб. / О. М. Головки, С. С. Махлинець, Г. В. Симочко. – К. : Кондор, 2011. – 410 с.
3. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємництво : монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева. – К. : Національна академія управління, 2010. – 232 с.
4. Іванченко Н. О. Інформаційна складова економічної безпеки підприємства та її значення для забезпечення стійкого розвитку національної економіки / Н. О. Іванченко // Стратегія розвитку України. – 2011. – № 3. – С. 124–128.
5. Картузов Є. П. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10 (136). – С. 115–123.
6. Картузов Є. П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств. / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9 (135). – С. 115–124.
7. Лугова В. М. Соціальна безпека як ключова підсистема безпеки підприємства / В. М. Лугова // Бізнесінформ. – 2011. – № 10. – С. 69–72.
8. Стельмащук Н. А. Управління економічною безпекою розвитку підприємства / Н. А. Стельмащук // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 3. – С. 68–74.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ В МЕЖАХ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Тітенко В. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент організації і адміністрування», студент групи МОА-71

Рибалко-Рак Л. А., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри менеджменту, к. е. н., доцент – науковий керівник

Функціонування підприємств в сучасних динамічних умовах ускладнюється за рахунок підвищеного ризику виникнення непередбачуваних ситуацій, які потребують термінового вирішення.

Для ефективного управління соціально-економічними системами необхідно використовувати інноваційні управлінські концепції, серед яких, особливого місця набув процесний підхід, який знайшов відображення в наукових працях багатьох вчених, зокрема Королькова В. Ф., Рєпіна В. В., Єліфьорова В. Г., Харрінгтона Дж., Єсселінга К. С., Харма Ван Нимвегена.

Управління якістю вимагає управління процесами, а не тільки кінцевими результатами, що слугує основною засадою для забезпечення й поліпшення якості. Система управління якістю (СУЯ) – це сукупність взаємопов'язаних та/або взаємодіючих елементів організації, які дають змогу спрямовувати та контролювати діяльність організації щодо якості [2].

Для результативного функціонування підприємство повинно визначити численні взаємопов'язані види діяльності та управляти ними. Найчастіше всі види діяльності, визначені як процеси, є сукупністю паралельних і/або послідовних робіт, тому вихід одного процесу безпосередньо становить вхід наступного.

В накових доробках досліджено вимоги до реалізації процесного підходу, серед яких беззаперечними визначено такі [1, 4]:

- визначення процесів, які необхідні для виконання на підприємстві;
- визначення входів і виходів кожного процесу (для встановлення послідовності та взаємодії процесів);
- планування і забезпечення ресурсами та інформацією, необхідними для здійснення процесів і управління ними;
- документування процесів;
- здійснення планування процесів;
- наявність критеріїв і методів оцінки здійснення і управління процесами;
- здійснення моніторингу, оцінки та аналізу процесів;
- проведення коригувальних та запобіжних дій за результатами аналізу процесів.

Процесний підхід є універсальним і може бути застосований при впровадженні будь-якої системи управління. Водночас стандарти ISO дають змогу суб'єкту управління підприємством узгодити або інтегрувати свою СУЯ з конкретними вимогами до інших підсистем [3].

Процесний підхід сприяє розумінню розглядати процеси із позицій їх користності для підприємства, передбачає не тільки вимірювання результатів будь-якої діяльності, а й її поточний моніторинг за інформативними показниками і оцінювання за встановленими критеріями. Перевагою процесного підходу є забезпечення постійного контролю за зв'язками окремих процесів у межах системи, а також їх взаємодії.

Таким чином, організація діяльності підприємства за процесною

моделлю управління сприяє чіткому розподілу відповідальності та повноважень, зацікавленості персоналу в досягненні запланованих результатів, зменшенню кількості невідповідностей по процесах та непродуктивних витрат, зростанню ефективності праці персоналу підприємства.

Список використаних джерел

1. Шельмин Е. В. Эффективная система на основе процессного управления. Проблемы. Анализ. Решение / Е. В. Шельмин – М. : Вершина, 2007. – 224 с.
2. ISO and IAF announce schedule for implementation of accredited certification to ISO 9001:2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – <http://www.iso.org>.
3. Johansson H. Business Process Reengineering: BreakPoint Strategies for Market Dominance / H. Johansson – NY, John Wiley & Sons, 2009.
4. Slack N. Operations and Process Management: Principles and Practice for Strategic Impact. / N. Slack, S. Chambers, R. Johnston, A. Betts – London, Financial Times Prentice Hall, 2010.

НЕМАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Чамара К. С., Вищий навчальний заклад Укоопспілка «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Менеджмент організацій», студентка групи МО-41.

Лопушинська О. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілка «Полтавський університет економіки і торгівлі», асистент – науковий керівник

Всім відомі такі світові гіганти, як Apple, Google, Microsoft, BMW та інші. Однією зі складових успіху цих компаній є ефективна мотивація персоналу, яка не завжди зосереджена на матеріальній винагороді. У провідних компаніях світу активно розвиваються методи нематеріального стимулювання персоналу, що дозволяє підвищити прибутки компаній у декілька разів. У складний період для розвитку українського бізнесу використання закордонних методів мотивації могло б допомогти вивести підприємство на новий рівень. Саме завдяки цьому в тому числі українські компанії зможуть конкурувати зі світовими гігантами.

Проблему мотивації персоналу у своїх наукових роботах досліджували такі вітчизняні вчені, як В. Крамаренко, Г. Щекіна, Д. Богиня, А. Афоніна, В. Васильченко, О. Крушельницька, О. Мельник, В. Задорожній, С. Шапіро та інші. За кордоном даним питанням займалися Ф. Тейлор, А. Маслоу, Д. Макгрегор, В. Оучі, Ф. Герцберг, А. Врум. Але з роками змінюються потреби персоналу. Якщо ще 20 років назад людям були потрібні лише кошти, то у сучасному світі поруч із матеріальним стимулюванням праці на перший план виходить нематеріальне, яке набуває різноманітних форм та напрямів.

Основною метою дослідження є вивчення методів нематеріального стимулювання персоналу у зарубіжних компаніях та проектування їх на сучасний український сектор бізнесу, що допоможе підвищити його рівень конкурентноздатності та допоможе підняти економіку нашої держави в цілому.

Мистецтво менеджменту полягає не тільки в умінні управляти, але і мотивувати своїх працівників за досягнення поставленого перед ними завдання.

Як відомо, мотивація персоналу є однією з провідних функцій управління, оскільки досягнення основної мети залежить від злагоженості роботи людей у колективі. Для керівництва підприємства персонал є найбільш цінним ресурсом, адже саме персонал підприємства може постійно вдосконалюватися. Уміло керуючи персоналом, можна постійно вдосконалювати організацію виробництва і збільшувати прибуток підприємства [1].

Мотивація персоналу підприємства не може бути дієвою без застосування сучасних форм і методів матеріального та нематеріального стимулювання персоналу. Мотивація праці – це бажання працівника задовольнити свої потреби через трудову діяльність [2].

Вченими доведено, що 80 % працівників можуть працювати набагато ефективніше, ніж вони працюють на даному етапі. Потрібно лише знайти до них правильний підхід та навчитися правильно мотивувати. Тому керівники усіяко намагаються винайти нові методи мотивації персоналу і все більше звертають свою увагу на методи нематеріального стимулювання (рис. 1).

Прикладом позитивного впливу на роботу мотивації персоналу є найвідоміші компанії світу, які постійно працюють над розвитком та стимулюванням великої кількості своїх працівників.

Наприклад, Уолт Дісней був переконаний, що велику роль відіграє не тільки заробітня плата, а ще й посада, яку займає працівник. Тому для структурних підрозділів він почав вигадувати нові назви. Схожою дорогою пішов і Стів Джобс. Він перейменував консультантів свого офіса «Apple» на «генії». Потрібно зазначити, що звільнення після цього значно зменшилися.

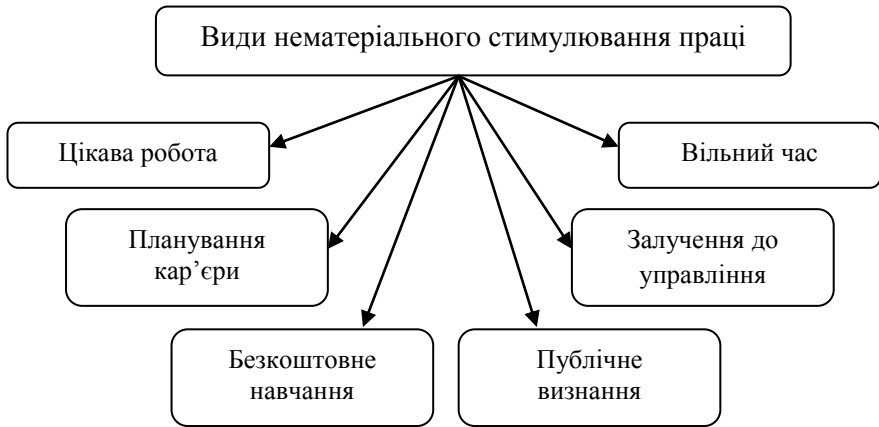

Рисунок 1 – Види нематеріального стимулювання

В маркетинговій компанії «Hime & Company», де працюють тільки жінки, було введено програму, згідно з якою працівниці можуть брати відпустку з причини «розбитого серця». Така відпустка може тривати від 1 до 3 днів.

Завдяки таким рішенням ці компанії тільки збільшують свою частку на ринку та закріплюють свої конкурентні позиції. Їх досвідом може скористатися Україна для розвитку сфери бізнесу. Але важливо не сліпо використати чийсь досвід, а пристосувати нові ідеї під наш клімат та працівників.

Отже, використовуючи досвід світових компаній, українські підприємства можуть вплинути на розвиток сфери бізнесу та зайняти нові конкурентні позиції на світовому ринку. Для цього є основні ресурси – це талановиті працівники, яких потрібно правильно мотивувати. Тому важливо дослідити новітні методи нематеріальної мотивації на прикладі діючого підприємства в Україні.

Список використаних джерел

1. Серікова Т. М. Економіка підприємства в схемах і таблицях : навч. посіб. / Т. М. Серікова, Є. П. Кожанова, В. І. Мельник. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 304 с.
2. Погорелов М. І. Сучасні проблеми мотивації працівників та шляхи їх вирішення / М. І. Погорелов, А. Д. Гордієнко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х. : НТУ «ХП». – 2013. – № 22 (995). – С. 105–109.

«МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»

РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У РОЗБУДОВІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Гльченко Л. А., Навчальний заклад I–II рівня акредитації Укооп-спілки «Полтавський кооперативний коледж», викладач циклової комісії комерційних дисциплін

Сьогодення вимагає змін в управлінні економікою нашої держави. Надзвичайно актуальними є питання створення територіальної громади як засобу безпосереднього народовладдя з метою примноження національного багатства України, позитивних змін в економіці і росту добробуту населення.

Події останніх років показали, що громада відстоює своє конституційне право бути реальним власником своєї землі. Стаття 13 Конституції України неоднозначно визначає, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [1]. Народ має реальну потребу приймати участь в державному управлінні, формуванню реальних місцевих бюджетів.

Територіальна громада є власне способом безпосереднього народовладдя і саме вона дає можливість народу впливати на економічний розвиток як окремих регіонів, так і держави в цілому, формувати політичний курс.

Відповідно до статті 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Згідно статті 142 Конституції матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, їхні кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Громадяни де-факто не користуються своїм майном як власники, що безпосередньо відображається на добробуті кожного члена громади. Громада позбавлена можливості контролювати дії влади, пов'язані з управлінням народним майном.

Відповідно до статті 327 Цивільного кодексу України у комунальній власності є майно (зокрема грошові кошти), яке належить

територіальній громаді. Управління майном комунальної власності здійснюється безпосередньо територіальною громадою та утвореними нею органами місцевого самоврядування [2].

Суть територіальної громади полягає в тому, що територіальна громада має бути зафіксована як юридична особа публічного права. Як наслідок з'явиться публічний реєстр власності, публічний реєстр власників, відкритий бюджет, можливість контролю розподілу бюджетних коштів.

Світовий досвід показує, що діяльність територіальних громад (обце у Чехії, гміна у Польщі, гемайнде у Швейцарії, мунісіпіо у Іспанії тощо) як юридичних осіб публічного права створює сприятливі умови ефективного управління економікою.

Територіальна громада володіє правом рішень прямої дії, які не можуть бути ніким оскаржені, бо це вияв народу, а народ є єдиним джерелом влади і реалізує право самостійного вирішення питань місцевого значення на підставі власної матеріально-фінансової бази.

Разом з тим, територіальна громада наділена деліктоздатністю – обов'язком нести відповідальність за свої протиправні вчинки і у разі ухвалення необміркованих рішень, невмілої чи пасивної поведінки позбавлена права вимагати від держави забезпечення соціальними благами чи послугами.

Загальні збори є єдиним органом ухвалення рішень стосовно діяльності територіальної громади. Рішення ухвалюється простою більшістю.

Такий варіант прямої демократії сьогодні найбільш поширений у Швейцарії, Болгарії, Боснії, Іспанії, Німеччині. Тобто існує ряд країн, де поряд з такими інструментами як голосування за допомогою урн (Франція), електронний референдум (Естонія) перевага надається загальним зборам.

Слід зазначити, що територіальні громади створюються в Україні в межах адміністративного районування. Якщо є можливість проведення загальних зборів жителів адміністративної одиниці у кількості 50 % плюс одна особа, на цих зборах має бути ухвалене рішення про створення громади, про затвердження статуту громади, про обрання керівних органів. Статус та тип керівних органів регламентується статутом. Взаємодія з органами місцевого самоврядування відбувається згідно з нормами Конституції України та Європейської хартії про місцеве самоврядування, статутом та іншими актами, що не суперечать Конституції України.

Якщо загальні збори через значну кількість жителів провести не можливо, рішення приймається через громадських представників. Обов'язковою умовою є наявність у громадського представника під-

писного листа із паспортними даними та підписами жителів, що делегували йому свій голос для вирішення конкретних питань: створення громади, обрання керівних органів, затвердження статуту громади тощо. Механізмом реалізації створення територіальної громади у великих містах може бути також «електронна демократія», що характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій як засобу прийняття спільних рішень шляхом електронного голосування.

Виходячи з того, що Господарським кодексом заборонено ведення господарської діяльності органами місцевого самоврядування та органами державної влади, а стосовно територіальних громад таких обмежень немає це створює умови для обліку, збереження і примноження національного багатства країни, що приведе до росту економіки.

Отже, вирішити проблеми вітчизняної економіки, зокрема зовнішніх впливів, екологічно неприйнятних виробництв без розв'язання проблеми створення конституційного власника ресурсів – територіальних громад та дотримання їх прав, на мою думку, неможливо.

Територіальні громади є гарантом закріплення прав власності та їх формалізованого перерозподілу в разі потреби. Як показує досвід, створити громаду-власника ззовні неможливо. Без власної активності, без фактичної громади жодні найсприятливіші законодавчі ініціативи не дадуть жодного довготривалого результату, що міг би відобразитися в добробуті українського народу.

Тільки в такому випадку Україна буде наблизитися до загальносвітових стандартів місцевого самоврядування, де головним суб'єктом влади є самі люди, а не органи та посадові особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996 № 30, ст. 141, редакція від 30.09.2016 zakon4.rada.gov.ua
2. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 1996 № 40–44, ст. 356, редакція від 02.11.2016 zakon4.rada.gov.ua
3. Європейська хартія про місцеве самоврядування. М. Страсбург, 15 жовтня 1985 року в редакції від 16.11.2009 zakon2.rada.gov.ua
4. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2003 № 18, № 19–20, № 21–22, ст. 144, редакція від 01.08.2016 zakon.rada.gov.ua
5. Закон України «Про місцеве самоврядування» Відомості Верховної Ради України, 1997 № 24, ст. 170, редакція від 08.10.2016 zakon2.rada.gov.ua

РОЗВИТОК ПОЛТАВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ СЕРЕДИНИ ХІХ СТ. – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Кущинський А. О., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Місьцеве самоврядування», студент групи МС-51

Козюра І. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», д. держ. упр, професор кафедри менеджменту – науковий керівник

Особливості впровадження земського самоврядування та застосування земського на території Полтавської губернії зумовлювалися аграрним характером виробництва і значною часткою земель, що перебували у власності дворян-поміщиків. В результаті проведення реформи 1861 р. селяни втрачали близько 40 % землі. Запровадження земського самоврядування на території Полтавської губернії відбувалося за умов, коли селяни та дрібнопомісні поміщики залишалися невдоволеними результатами селянської реформи 1861 р. Процес формування земських установ у Полтавській губернії складався з двох етапів:

– підготовчого (тимчасовий губернський комітет і тимчасові повітові комісії сформувавши списки земських виборців, створили 58 виборчих дільниць та визначили час проведення виборів);

– установчого (вибори повітових земських гласних на повітових виборчих з'їздах, вибори повітовими зборами членів повітових земських управ і губернських гласних, вибори губернськими земськими зборами губернської управи);

Згідно з Положенням 1864 р. вибори земських гласних носили позастаново-куріальний характер, були цензовими та незагальними, непрямими по селянській курії, проводилися шляхом відкритого голосування. Земства регламентували роботу зборів і порядок ведення справ управами за допомогою земських нормативно-правових актів, які передбачали ухвалення рішень шляхом відкритого або таємного голосування гласних простою більшістю голосів, підготовку земськими комісіями проектів постанов, інформування місцевої громади про прийняті постанови. Законодавство не передбачало підпорядкованості земських установ за вертикаллю. Земські збори мали право оскаржити постанову губернатора в Сенаті. Сенат забезпечував судовий порядок захисту прав земського самоврядування. Земське самоврядування спиралося на критерії, необхідні для забезпечення функціонування місцевого самоврядування: правову оформленість, матеріально-фінансову основу, можливість узгоджувати місцеві інтереси з регіональними й загальнодержавними. Для земства були властиві такі ознаки

місцевого самоврядування: специфічний характер форми публічної влади; місцеві об'єкти управління; територіальна громада як специфічний суб'єкт земського самоврядування; самостійність органів земського самоврядування. Земське самоврядування діяло на основі таких принципів як законність, гласність, колегіальність, виборність, правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність у межах визначених повноважень, поєднання державних і місцевих інтересів, державна підтримка земського самоврядування, судовий захист його прав. Для земського самоврядування не був властивий принцип підзвітності, так як це входило у протиріччя з царським абсолютизмом.

Упровадження земського самоврядування призводило до децентралізації влади. Положення 1890 р. призвело до незначних покращень реформи земської виборчої системи: вона чіткіше окреслила коло земських виборців, спростила систему майнових цenzів, зберегло альтернативний характер земських виборів, відбулося удосконалення органів земського самоврядування, впровадження нових підрозділів при управах, зменшився кількісний склад губернських і повітових гласних, конкретизувало відповідальність гласних і земських службовців за скоєні ними правопорушення, удосконалило систему державного контролю за дотриманням земствами чинного законодавства. Полтавське земство вело активну громадсько-політичну діяльність, що отримало назву земського ліберально-демократичного руху, метою діяльності якого була демократизація державного ладу. Діяльність земського самоврядування забезпечила розвиток медичної та освітньої галузей регіону.

Полтавське земство зробило помітний внесок у вдосконалення нормативно-правової бази й розвиток організаційного забезпечення діяльності медичних та освітніх установ. Земство запровадило договірний метод правового регулювання заробітної плати земських службовців. Оплата праці здійснювалася за почасовою системою.

У період Першої світової війни відбувся занепад земського господарства, земства перетворилися на фінансових банкрутів. Тимчасовий уряд 1917 р. запровадив волосне земство та передбачав проведення виборів повітових і волосних земських гласних на основі всезагальних, рівних, прямих виборів при таємному голосуванні, обмежило контроль за діяльністю земств з боку місцевої адміністрації та надало земським установам адміністративні повноваження. Наслідком реформи Тимчасового уряду земство набуло основних ознак, критеріїв, принципів, котрі властиві для демократичної системи місцевого самоврядування. УЦР робила спроби реформувати земства, підтримувала їх фінансово, надавала їм додаткові повноваження. Полтавське самоврядування стало активним учасником розбудови

української держави у період національно-визвольних змагань 1917–1919 рр. Полтавське земство засудило більшовицький переворот у листопаді 1917 р. в Росії, що спричинило дискредитування земств владою в очах місцевої громади. У грудні 1919 – січні 1920 рр. більшовики ліквідували земське самоврядування на території Полтавської губернії.

На прикладі діяльності Полтавського земства можна стверджувати, що земське самоврядування завжди залишалося носієм ліберально-демократичних ідей, підтримувало процес розбудови української національної держави, сприяло формуванню основ майбутнього громадянського суспільства та правової держави.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – Київ – Львів, 1913. – 556 с
2. Козаченко А. І. Земське самоврядування в Полтавській губернії (1864–1920 рр.): історико-правове дослідження: монографія / А. І. Козаченко. – Полтава: Полтав. літ-тор, 2009. – 208 с.
3. Козаченко А. І. Земська виборча система за реформою 1890 р. на прикладі Полтавського земства / А. І. Козаченко // Проблеми законності: республ. міжвід. наук. зб. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2007. – № 86. – С. 20–28.
4. Козюра І. Враховувати досвід земств / І. Козюра // Управління сучасним містом. – 2002. – № 10–12 (8). – С. 19–24.
5. Литвиненко І. Історичні традиції становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні / І. Л. Литвиненко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 1. – С. 43–49.
6. Шаповалова А. Еволюція самоврядних інституцій на теренах України в процесі історичного розвитку / А. Шаповалова // Віче. – 2009. – № 8. – С. 24.

КРАЙОВЕ САМОВРЯДУВАННЯ НА РІВНЕНЩИНІ: ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Обарчук Е. В., ВСП «Рівненський коледж НУБіП України», викладач-методист економічного відділення

Самоврядування як засіб осягнення усіх частин політичного, соціально-економічного й культурного життя відіграє важливу роль у

функціонуванні державного організму, є одним із інструментів безпосередньої участі громадян у прийнятті рішень. Самоорганізація окремих територій як одиниць зі спільними етнічними, духовними та господарськими рисами в межах державного утворення – свідчення високого рівня їх політичної свідомості, здатності ефективно розвиватися.

Історичні джерела свідчать, що до створення Київської Русі-України з центром у Києві на Волині, до складу якої входили райони сучасної Рівненщини, вже існувала власна територіальна організація.

Впродовж IX–X ст.ст. край остаточно закріплюється у складі Київської держави. Першочерговим свідченням цього стає призначення на Волинь удільними князями представників великокняжої династії, поширення загальнодержавних законів і правил. Удільний князь мусив враховувати інтереси місцевої еліти.

Татари-монгольська навала 40-х рр. XIII ст. виявилась однією з причин занепаду Київської держави. Поступово центр політичного життя переміщується на захід у Волинь та Галичину. Галицько-Володимирська держава стала продовженням державотворчих традицій на українських землях.

Включення волинських земель до складу Литовського князівства – початок нового етапу еволюції самоврядування. У цей час засновуються й активно розвиваються княжі роди. У результаті поширення у Литовському Князівстві політичних традицій коронного краю у 1566 р. уряд намісника Волинського воєводства замінено воєводським урядом. Воєводу призначав великий князь, а повітових старост обирала шляхта. Тоді ж Другий Литовський статут узаконив сейм українсько-білорусько-литовської шляхти як вищий законодавчий орган князівства.

Розвиток самоуправління на Рівненщині мав вираз ще й у поширенні магдебурзького права. Зокрема, упродовж XVI та XVII ст.ст. магдебурське управління здобули Луцьк, Крем'янець, Рівне, Житомир, Володимир, Ковель, Торчин, Олика, Дубно, Клевань, Межиричі (Корецькі), Великі Межиричі (Острозькі) та інші. Отримання магдебурзького права активізувало міське економічне та культурне життя. Це твердження яскраво ілюструє приклад Острога. У 1585 р. королівським привілеєм місту надано магдебурзьке право. У цей же час завдяки князю Костянтину (Василю) Костянтиновичу Острозькому в Острозі створено вищий навчальний заклад – академію. Місто на довгий час стає одним із центрів духовного та культурного розвитку цілої України.

Після Люблінської унії 1569 р. Волинське воєводство включено до складу Речі Посполитої. У результаті на край поширилась традиція

шляхетських сеймиків. Самоуправління виражалось тоді у проведенні крайових сеймиків, де обраним депутатам давались інструкції щодо їх поведінки і голосування на загальнопольському сеймі. До компетенції крайових сеймиків належали, крім визначення депутатів на коронний сейм, обрання на земські уряди (підкоморний, суддя), збирачів податків, делегатів у трибунал, вирішення справ воєводства, його скаргу, війська.

Наприкінці XVIII ст. Рівненщину включено до складу Російської імперії. Про жодне самоуправління для волинського краю в цій державі не могло бути мови. Росіяни боялись сепаратизму. У добу реформ Петербург погодився на гмінне самоврядування у Конгресовій Польщі, але і то під контролем урядових комісарів. Повітового ж та міського самоврядування імперська влада не допустила.

У середині 60-х рр. XIX ст. у Російській імперії дозволено створення земських органів самоврядування. Однак він не стосувався національних окраїн. Лише у 1911 р. земства з'являються у Волинській губернії.

Розпорядчими органами земства були губернські та повітові земські збори. Очолював їх голова – губернський чи повітовий предводитель дворянства. До сфери відання земств належали народна освіта, охорона здоров'я (було створено розгалужену мережу земських шкіл, лікарень, фельдшерських пунктів, аптек), будівництво доріг, сприяння розвитку селянських господарств (агрономічна служба, склади сільськогосподарських машин, посівного матеріалу), кустарних промислів та інше. Земства діяли під контролем влади.

У добу національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр. земства на Рівненщині продовжували функціонувати. За часів Української Центральної Ради державну владу на місцях уособлювали губернські та повітові комісари. Після приходу до влади гетьмана Павла Скоропадського їх замінили губернські та повітові старости.

У квітні 1918 р. губернські земські управи об'єдналися у Всеукраїнський союз земств. На чолі управи союзу став Симон Петлюра. Через уже згаданий конфлікт земств із гетьманським урядом 27 липня ув'язнено С. Петлюру. Гетьманська влада вважала склад земств невідповідним часу та завданням і розробила закон про вибори до органів місцевого самоуправління. У ньому передбачалась низка обмежень прав громадян, повернення куріальної системи.

У 1917 р. більшовики розпустили ці органи. Їх місце посіли контрольовані ради. У 1921 р. Рівненщина згідно з Ризьким мирним договором була включена до складу Польщі. Після стабілізації ситуації в краї запроваджено повітове, гмінне та міське самоврядування, згідно

якого у населених пунктах з чисельністю мешканців понад двісті осіб обиралася рада громади, а в менших – діяли збори громади.

У більших містах Рівненщини у міжвоєнний період діяло міське самоуправління. Міську раду, яка складалася із лавників, очолював бургомістр або президент. До її компетенції належало обрання міського уряду, контроль за його діяльністю (встановлення штатів, складання правил їх праці, затвердження звіту бюджету та інше).

У вересні 1939 р. Рівненщину приєднано до складу Радянського Союзу, де владу в краї уособлювали тимчасові селянські, міські та повітові комітети. У 1939 р. під час засідання цих зборів у Львові прийнято декларацію про входження Західної України до СРСР. Протягом 1939-1941 рр. запроваджено й утверджено систему рад.

У 1941 р. Рівненську область окупували війська Німеччини. Після встановлення в краї цивільної адміністрації, вималювалась картина політичного та господарського управління. Основна частина підконтрольної української території увійшла до складу Райхскомісаріату Україна зі столицею у Рівному. Всі посади в цивільній німецькій адміністрації займали представники арійської раси. Українцям дозволили брати участь в управлінні лише на рівні сільських громад із повноваженнями допоміжного характеру.

У 1944 р. Рівненська область знову опинилась у радянському просторі. Внаслідок зруйнування ряду населених пунктів під час війни протягом 1944–1946 рр. проведено значні зміни в адміністративно-територіальному поділі окремих областей, міських, селищних і сільських Рад, а також перейменовано низку населених пунктів та Рад.

У 1962–1964 рр. була спроба організаційної перебудови місцевих Рад за так званим виробничим принципом, але вона не мала успіху.

Після адміністративно-територіальної реформи відбулося укрупнення адміністративно-територіальних одиниць. Зокрема, Рівненщину було поділено на 16 районів

Впродовж другої половини 40-х – 80-х рр. минулого століття крайове самоврядування в Рівненській області втілювалося у системі сільських, селищних, міських, районних та обласної рад. Характерною рисою кінця 80-х рр. стали демократичні віяння. Ради поступово набували реальної влади, перетворювались на дієві органи крайового самоврядування.

Список використаних джерел

1. Рівненська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oblrada.rv.ua/mistseve_samovryaduvannya. – Назва з екрана.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І ДЕКОНЦЕНТРАЦІЯ ВЛАДИ Й ПОВНОВАЖЕНЬ

Тремтій К. Ю., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», напрям підготовки «Місцеве самоврядування», студентка групи МС-51

Козюра І. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», д. держ. упр., професор кафедри менеджменту – науковий керівник

Передача повноважень з центру на місця здійснюється шляхом децентралізації, що дозволяє привести послуги, які надає держава, у відповідність із потребами і запитам населення. Перехід до децентралізації звільняє індивіда від державної опіки і дозволяє будувати демократію знизу догори. Оскільки для процесу демократичного розвитку дуже важливий зворотний зв'язок між владою і людиною – поінформованість громадян про дії влади та поінформованість влади про реальні потреби конкретного громадянина, то природно, що здійснити це найлегше на базовому рівні влади – місцевому, де громадяни і представники влади живуть поруч. Отже, децентралізація державного управління є необхідною складовою процесу демократизації громадського життя.

Децентралізація влади полягає у передачі центром місцевим органам влади компетенції, ряду функцій і повноважень, у межах яких вони не підпорядковані центральній владі. Тобто, при децентралізації відбувається правове відчуження повноважень держави як юридичної особи на користь іншої юридичної особи – місцевої влади. Політична децентралізація означає розподіл влади між центральним урядом та місцевими органами влади з неієрархічним підпорядкуванням других першому. Рівноправність центральних і місцевих структур обумовлюється конституцією, яка чітко визначає «правила гри». Специфічними рисами є високий ступінь фінансової автономії та виборність вищих службовців місцевого рівня. Прикладом політично децентралізованої держави є США.

Адміністративна децентралізація передбачає розподіл влади між центральним урядом та місцевими органами влади в ієрархічному порядку. Місцеві органи влади діють у рамках, які визначає центр. Вони не є повністю залежними і отримують часткову фінансову і структурну автономію.

Процес децентралізації державних функцій складається з таких

компонентів як деконцентрації та деволюції. Деволюція – це надання прав органам самоврядування приймати рішення і здійснювати самостійну фінансову та управлінську діяльність, якщо не передбачено реалізації єдиної державної політики. Так, органи місцевого самоврядування за законодавством набувають незалежного статусу.

Деконцентрація – це адміністративна децентралізація, що передбачає створення на місцях спеціальних урядових органів та наділення їх повноваженнями із здійснення виконавчої влади. Її інколи виділяють як форму децентралізації або вид централізації, адже територіальні органи державної влади залишаються підпорядкованими центральним

Поряд з децентралізацією, при розв'язанні проблеми наближення влади до громадян використовують деконцентрацію влади. Її змістом є передача повноважень призначеним із центру органам місцевої адміністрації. Місцеві органи є філією центру. Від волі центра залежить існування місцевої влади та її фінансування. На відміну від децентралізації, вона є роздрібненням влади одного рівня.

В Україні на рівні регіонів і окремих територій владні органи мають різновиди, що відповідають двом видам децентралізації: демократичній та адміністративній. Адміністративна децентралізація влади (деконцентрація) проявляється в тому, що за державою зберігається право охорони та забезпечення загальнодержавних інтересів, які здійснюються через утворення централізованої системи відповідних органів державного управління на місцях (місцеві державні адміністрації, територіальні підрозділи центральних органів виконавчої влади). Демократична децентралізація передбачає утворення органів місцевого самоврядування – рад відповідного рівня, що представляють інтереси мешканців певної території, причому між радами різних рівнів відносини субординації відсутні.

Список використаних джерел

1. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні: муніципальне право : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, В. В. Кравченко, М. В. Підмогильний. – К. : Атіка, 2001. – 302 с.
2. Гірняк М. Європейська хартія місцевого самоврядування в правовому полі України: аналіз ситуації / М. Гірняк // Людина і політика. – 2001. – № 3.
3. Гогоша І. Аналіз закону «Про місцеве самоврядування» / І. Гогоша // Нова хвиля. – 1998. – № 5.

4. Іщенко М. П. Основні шляхи оптимізації системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні / М. П. Іщенко, Л. Я. Самойленко // Держава та регіони. Серія: Державне управління : наук.-вироб. журн. – 2012. – № 1. – С. 88–93.
5. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування : навч. посіб. для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. – К. : ПРООН/МПВСР. – 2007. – 269 с.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МЕСТНОГО УПРАВЛЕНИЯ И САМОУПРАВЛЕНИЯ: ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Тушинская К. В., Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации, специальность «Мировая экономика», студентка группы М-51

Яцевич Н. В., Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации, доцент кафедры мировой и национальной экономики, доцент – научный руководитель

Местное самоуправление как самостоятельное явление общественной жизни и институт гражданского общества зародилось в глубокой древности. Оно существовало в качестве общинного самоуправления еще до государственно-организованного общества, прошло этапы античного мира, средних веков и нового времени. С конца XVIII в. и особенно в XIX в. местное самоуправление становится постоянным объектом теоретического научного осмысления.

В настоящее время представляется актуальной перспектива использования зарубежного опыта функционирования органов местного самоуправления для Республики Беларусь, поскольку в нашем государстве начались процессы повсеместного утверждения местного управления и самоуправления как одного из важнейших институтов и составляющих элементов эффективной формы политической самоорганизации местных сообществ.

Формирование демократической государственности, качественное функционирование гражданского общества, достижение гармоничного взаимодействия государства и народовластия, обеспечение устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь предопределяют потребность в переосмыслении целого блока

проблем в сфере местного управления и самоуправления. Система государственного управления в Республике Беларусь в начале XXI века сложилась как «вертикаль власти», способная осуществлять свои функции адекватно реальным потребностям и в соответствии с нормами, закрепленными в белорусском законодательстве [2].

Республика Беларусь как европейское демократическое государство изучает позитивный опыт других стран и адаптирует его к своим условиям. Между тем, следует иметь в виду, что у страны есть свои особенности, что, безусловно, оказывает и будет оказывать влияние на структуру и функции ее управляющих органов.

Большое значение имеет Европейская Хартия о местном самоуправлении, принятая Советом Европы 15 октября 1985 года. Она дает общее определение местного самоуправления, фактически ставшее универсальным и принятое всеми демократическими государствами. Под местным самоуправлением Хартия понимает «право и действительную способность местных сообществ контролировать и управлять в рамках закона под свою ответственность и на благо населения значительной частью общественных дел» [4].

В современном мировом сообществе в зависимости от степени контроля над органами местного управления и самоуправления, от доступа и обеспеченности финансовыми ресурсами каждого уровня управления государство может быть централизованным и децентрализованным. В чистом виде централизация или децентрализация применяется крайне редко [3, с. 67].

Централизованная власть стремится не только регулировать общее направление государственной жизни, но и руководить деятельностью местных властей. Противоположная ей система децентрализации, при которой разграничиваются функции центральной власти и местных властей [2, с. 152].

Сочетание централизма и децентрализма в государственном управлении может применяться на практике в разных сочетаниях. Однако, несмотря на это, можно выделить три основных модели.

Первая модель – англосаксонская, действует в таких странах, как Великобритания, США, Канада, Австралия. Характерные черты: в административно-территориальных единицах любого уровня нет назначенных представителей центра; существуют только выборные органы общей компетенции – советы; исполнительные органы – избираемые гражданами или советами мэры, а также создаваемые советами отраслевые комиссии.

Вторая модель регионального управления – европейская континентальная, предполагает, параллельное существование и функцио-

нирование двух видов власти на местах: назначенного из центра представителя государственной власти и избранного населением административно-территориальной единицы совета. Наиболее показателен в этом отношении опыт Франции. В высшую административно-территориальную единицу – регион – назначается комиссар республики. Одновременно в регионе в каждом департаменте избирается местный представительный орган – совет. В нижней единице (округе) имеется только одно должностное государственное лицо, назначенное централизованно, – префект. В самой низовой административно-территориальной единице (коммуне) никаких назначенных органов нет. Здесь население избирает совет, а последний – мэра и его заместителей [1, с. 17].

По *третьей модели* регионального управления – так называемой *иберийской* (она распространена в Испании, Португалии и ряде стран Латинской Америки) – все органы управления на местах выборные. Избирается местный совет. Главу местной администрации может избирать как местный совет, так и сами граждане. Глава местной администрации избирается в качестве председателя совета и после избрания становится исполнительным органом совета и утверждается в качестве представителя правительства в данной административно-территориальной единице [9, с. 67].

Современные ученые утверждают, что для корректности сравнения правовых систем местного управления и самоуправления зарубежных стран с Республикой Беларусь следует брать такие страны, как Австрия, Чехия, Швеция и ряд других, поскольку все они: унитарные по своему административно-территориальному устройству; монациональные; относятся к континентальной системе права; характеризуются европейским менталитетом. Нужно сказать, что функционирование местного управления и самоуправления в Беларуси имеет ряд особенностей, что отличает данный институт от подобных в западных государствах. В мире накоплен значительный опыт организации местного управления и самоуправления, есть он и у нашей страны. Имея свой опыт управления и самоуправления, мы не должны механически копировать западные модели демократии, заимствовать зарубежные структуры местной власти, игнорируя реальные наши условия и традиции. Нужно научиться совмещать опыт зарубежных стран и учитывая наши особенности некоторые положительные моменты перенимать и внедрять у нас. Только в этом случае опыт может быть успешно применен и даст ожидаемый социальный результат.

Список использованных источников

1. Гарбуз, А. А. Зарубежный опыт функционирования местного управления и самоуправления : перспективы внедрения в Республике Беларусь / А. А. Гарбуз // Право.by. – 2010. – № 3. – С. 15–19.
2. Мархотко, Е. И. Зарубежный опыт организации местного управления и самоуправления: проблемы и перспективы применения в Республике Беларусь / Е. И. Мархотко // Проблемы управления. – 2008. – № 2. – С. 152–157.
3. Мокрый, В. Ключевая роль местного самоуправления в укреплении государственности / В. Мокрый // Проблемы теории и практики управления. – 2002. – № 6. – С. 66–68.
4. Официальный сайт Конституции Российской Федерации [Электронный ресурс]: сведения об Европейской хартии местного самоуправления (Страсбург, 15 октября 1985 г.). – Режим доступа: <http://constitution.garant.ru/act/right/megdunar>. – Дата доступа: 27.11.2016.

НАУКИ ПРО ОСВІТУ

«ВИЩА МАТЕМАТИКА І ФІЗИКА»

О МЕРАХ СЛОЖНОСТИ СТРОЕНИЯ РЕШЕТОК КВАЗИМНОГООБРАЗИЙ

Луцак С. М., Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева, докторант Ph.D., специальность 6D060100 – математика

Бекенов М. И., Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева, доцент кафедры «Алгебра и геометрия», к. ф.-м. н., доцент – научный руководитель

В докладе рассматриваются меры сложности строения решеток (относительных) квазимногообразий для классов алгебраических систем фиксированной сигнатуры. Все классы алгебраических систем мы считаем *абстрактными*, то есть замкнутыми относительно изоморфизмов [1]. Вопрос о том, что считать сложностью решетки квазимногообразий, и какие решетки квазимногообразий являются сложными (согласно определенному критерию), а какие – нет, изучался многими авторами [1]. Хорошо известны две меры сложности строения решеток квазимногообразий: *иррациональность* (*невычислимость* множества всех их конечных подрешеток) и *Q-универсальность*. Отметим также, что наличие в решетках квазимногообразий континуума так называемых «плохих» элементов, т. е. элементов не имеющих покрытий, также говорит о сложности строения этих решеток. Поскольку в этом случае подквазимногообразии данного квазимногообразия $\mathbf{K}$ (с таким свойством), не имеет бесконечного независимого базиса квазитожеств относительно $\mathbf{K}$ [1].

Решетка квазимногообразий $Lq(\mathbf{K})$ называется *иррациональной*, если множество всех конечных подрешеток в решетке $Lq(\mathbf{K})$ *невычислимо*, т. е. не существует алгоритма, который по заданной конечной решетке определял бы, вложима эта решетка в рассматриваемую решетку квазимногообразий или нет. Эта концепция сложности строения решеток квазимногообразий была введена в 2007 г. профессором К. Германном. Первый пример квазимногообразия $\mathbf{K}$ (а именно, квазимногообразии унарнов), такого что множество всех конечных подрешеток в решетке $Lq(\mathbf{K})$ *невычислимо*, был построен А. М. Нуракуновым в работе [3]. Второй пример построен им же в квазимногообразии всех точечных абелевых групп [4]. Существование квази-

многообразий с таким свойством говорит о том, что решетки квази-многообразий могут быть чрезвычайно сложными. Ввиду чего, известная проблема Биркгофа-Мальцева [1] о том, какие решётки изоморфны решёткам квазимногообразий, может оказаться сложнее, чем ожидалось.

Другую меру сложности строения решеток квазимногообразий отражает понятие Q -универсальности. Согласно М. В. Сапиру [5], квазимногообразии $\mathbf{K}$ является Q -универсальным, если для любого квазимногообразия $\mathbf{K}'$ конечной сигнатуры решетка $Lq(\mathbf{K}')$ является гомоморфным образом некоторой подрешетки в решетке $Lq(\mathbf{K})$. К настоящему моменту известно очень много различных Q -универсальных квазимногообразий [1, 2, 4–6].

Более того, многие авторы считают, что если решетка квазимногообразий имеет сложность, согласно одному критерию, то, наиболее вероятно, что она будет иметь сложное строение и согласно другому критерию [1]. В работе [6] было доказано, что класс $\mathbf{K}$ всех систем сигнатуры σ является Q -универсальным тогда и только тогда, когда он содержит подкласс $\mathbf{K}'$, такой что множество всех конечных подрешеток решетки $Lq(\mathbf{K}')$ не вычислимо. В этой связи авторами работ [2, 6] поставлена следующая проблема. Верно ли, что любой Q -универсальный класс систем $\mathbf{K}$ фиксированной сигнатуры содержит подкласс, такой что множество всех конечных подрешеток решетки $Lq(\mathbf{K})$ невычислимо? Существует ли класс $\mathbf{K}$, не являющийся Q -универсальным, но, тем не менее, обладающий указанным выше свойством? В работе М. В. Швидефски [2] был дан положительный ответ на первый вопрос для почти всех известных к настоящему времени Q -универсальных квазимногообразий. Автором показано, что и на второй вопрос ответ положителен, то есть существует класс $\mathbf{K}$ алгебраических систем фиксированной сигнатуры, такой что множество всех конечных подрешеток решетки $Lq(\mathbf{K})$ невычислимо, и не являющийся Q -универсальным.

Список использованных источников

1. Горбунов В. А. Алгебраическая теория квазимногообразий / В. А. Горбунов. – Новосибирск : Научная книга, 1999. – 368 с.
2. Швидефски М. В. О сложности решеток квазимногообразий

- / М. В. Швидефски // Алгебра и логика. – 2015. – № 3. – С. 381–398.
3. Nurakunov A. M. Unreasonable lattices of quasivarieties // *Internat. J. Algebra Comput.* – 2012. – № 22(3). – С. 1–17.
  4. Нуракунов А. М. Решетки квазимногообразий точечных абелевых групп // *Алгебра и логика.* – 2014. – № 53. – С. 372–400.
  5. Sapir M. V. The lattice of quasivarieties of semigroups // *Algebra Universalis.* – 1985. – № 21. – С. 172–180.
  6. Schwidefsky M. V., Zamojska-Dzienio A, Lattices of subclasses. II // *Internat. J. Algebra Comput.* – 2014. – № 24. – P. 1099–1126.

О СЛОЖНОСТИ РЕШЕТОК КВАЗИМНОГООБРАЗИЙ ДЛЯ КЛАССОВ КОММУТАТИВНЫХ КОЛЕЦ С ЕДИНИЦЕЙ

Луцак С. М., Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева, докторант Ph.D., специальность 6D060100 – математика

Бекенов М. И., Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева, доцент кафедры «Алгебра и геометрия», к. ф.-м. н., доцент – научный руководитель

В настоящем докладе рассматривается сложность решеток (относительных) квазимногообразий для классов коммутативных колец с единицей. *Кольцом* R называется алгебра типа $\langle 2, 1, 2 \rangle$, основные операции которой, будучи обозначены $x + y$, $-x$, $x \cdot y$ связаны на основном множестве следующими тождественными соотношениями:

$$1) (\forall x \in R)(\forall y \in R)(\forall z \in R) \quad x + (y + z) = (x + y) + z,$$

$$2) (\forall x \in R)(\forall y \in R) \quad x + y = y + x,$$

$$3) (\forall x \in R)(\forall y \in R) \quad (-x) + (x + y) = y,$$

$$4) (\forall x \in R)(\forall y \in R)(\forall z \in R) \quad (x + y) \cdot z = x \cdot z + y \cdot z \text{ и}$$

$$(\forall x \in R)(\forall y \in R)(\forall z \in R) \quad x \cdot (y + z) = x \cdot y + x \cdot z \quad [1].$$

Кольцо R называется *коммутативным*, если для второй бинарной операции выполняется коммутативный закон:

$$(\forall x \in R)(\forall y \in R) \quad x \cdot y = y \cdot x \quad [1].$$

Определение решетки (относительных) квазимногообразий было дано в [2]. Пусть $\mathbf{K}$ – класс алгебраических систем сигнатуры σ . Пусть $\mathbf{K}'$ – подкласс класса $\mathbf{K}$. Тогда класс $\mathbf{K}'$ называется $\mathbf{K}$ –

квазиэквивалентным, если $\mathbf{K}' = \mathbf{K} \cap \text{Mod}(\Sigma)$ для некоторого множества Σ квазитожеств сигнатуры σ . Множество всех $\mathbf{K}$ -квазиэквивалентных подклассов в классе $\mathbf{K}$, упорядоченное по включению, образует полную решетку, которая называется *решеткой $\mathbf{K}$ -квазимногообразий* или *решеткой квазимногообразий* для класса $\mathbf{K}$ или просто *решеткой относительных квазимногообразий*, когда $\mathbf{K}$ легко восстанавливается из контекста, и обозначается $Lq(\mathbf{K})$. Все рассматриваемые классы систем являются *абстрактными*, то есть замкнутыми относительно изоморфизмов [1].

Исследование сложности строения решеток квазимногообразий для классов коммутативных колец с единицей проводится по следующим критериям (мерам сложности): *невычислимость* множества всех их конечных подрешеток и *Q -универсальность*.

В работе [3] А. М. Нуракуновым был построен самый первый пример квазимногообразия $\mathbf{K}$ (а именно, квазимногообразие унар), такого что множество всех конечных подрешеток в решетке $Lq(\mathbf{K})$ *невычислимо*, то есть не существует алгоритма, который по заданной конечной решетке определял бы, является ли эта решетка подрешеткой решетки $Lq(\mathbf{K})$ или нет. Существование квазимногообразий с таким свойством наглядно демонстрирует исключительную сложность строения решеток квазимногообразий.

Другая мера сложности строения решеток квазимногообразий была введена М.В. Сапиром в работе [4]. Квазимногообразие $\mathbf{K}$ является *Q -универсальным*, если для любого квазимногообразия $\mathbf{K}'$ конечной сигнатуры решетка $Lq(\mathbf{K}')$ является гомоморфным образом некоторой подрешетки в $Lq(\mathbf{K})$. В настоящее время известно много различных *Q -универсальных квазимногообразий* [2, 4, 5].

В работе [5] было доказано, что класс $\mathbf{K}$ *всех* систем сигнатуры σ является *Q -универсальным* тогда и только тогда, когда он содержит подкласс $\mathbf{K}'$, такой что множество всех конечных подрешеток в решетке $Lq(\mathbf{K}')$ невычислимо. Таким образом, была установлена связь между двумя рассмотренными выше мерами сложности. И возник вопрос, а всегда ли так, что если решетка квазимногообразий имеет сложное строение согласно одному критерию сложности, то она будет являться сложной и согласно другому критерию [2, 5]. Автором показано, что это не так, а именно, справедлива следующая теорема.

Теорема. Существует континуум классов $\mathbf{K}$ коммутативных колец

с единицей, таких что множество всех конечных подрешеток решетки $L_q(\mathbf{K})$ невычислимо, но не являющихся Q -универсальными.

При доказательстве теоремы используется достаточное условие невычислимости множества всех конечных подрешеток данной решетки, доказанное А. М. Нуракуновым [3], и теорема 3.4 из [2].

Список использованных источников

1. Мальцев А. И. Алгебраические системы / А. И. Мальцев. – М. : Наука, 1970. – 392 с.
2. Швидефски М. В. О сложности решеток квазмногообразий / М. В. Швидефски // Алгебра и логика. – 2015. – № 3. – С. 381–398.
3. Nurakunov A. M. Unreasonable lattices of quasivarieties // Internat. J. Algebra Comput. – 2012. – № 22(3). – С. 1–17.
4. Sapir M. V. The lattice of quasivarieties of semigroups // Algebra Universalis. – 1985. – № 21. – С. 172–180.
5. Schwidefsky M. V., Zamojska-Dzienio A, Lattices of subclasses. II // Internat. J. Algebra Comput. – 2014. – № 24. – P. 1099–1126.

НАНОТЕХНОЛОГІЯ – НАУКА МАЙБУТНЬОГО

Пупко Х., Чернівецький державний комерційний технікум, напрям підготовки «Харчові технології», студентка групи ХТ-105

Чобан О. А., Чернівецький державний комерційний технікум, викладач – спеціаліст циклової комісії природничих наук, кандидат фізико-математичних наук

50 років тому американський вчений – фізик, лауреат Нобелівської премії Річард Фрейнман на щорічному засіданні Американського фізичного товариства зробив доповідь-лекцію: «Внизу багато місця: запрошення увійти в нову галузь фізики». Фактично, це було перше науково обґрунтоване дослідження, що спонукало вчених розпочати вивчення властивостей наноматеріалів, а пізніше і їх практичні дослідження.

З розвитком технології молекулярно – променевої епітаксії кінця 70х–80х років значно підвищився інтерес до дослідження квантоворозмірних структур [1]. Це обумовлювалось фундаментальним характером явищ, оскільки у даних структурах було виявлені унікальні властивості зумовлені значним зменшенням розмірів матеріалів до нанодіапазону. Унікальність їх властивостей пов'язана із проявом

квантово-розмірного ефекту, який дозволяє реалізувати в них властивості, що принципово є недосяжними в об'ємних матеріалах.

Поряд із молекулярно-променевою епітаксією також широкого застосування набули інші фізичні методи (хімічне осадження із газової фази, електронно – променева літографія), які дозволяли отримувати високоякісні наночастинки із наперед заданими властивостями. Але через складність технологічних процесів та можливість одержання обмеженого виду матеріалів науковці почали застосовувати технологічні процеси, що базувались на хімічних методах [2]. З їх інтенсивним розвитком виявлено ряд переваг їх застосування, перш за все менша енергозатратність та економність використання матеріалів необхідних для одержання наночастинок.

В процесі хімічного синтезу, змінюючи один із параметрів синтезу або ж декілька одночасно можливо суттєво впливати на властивості наночастинок та отримувати різного виду матеріали різної морфології, форми та структури. Особливості цієї методики дало поштовх до пошуку широкого практичного застосування наночастинок в якості сенсорних матеріалів та світлодіодів.

Новий поштовх пошуку застосування отриманих наноматеріалів стала книга співробітника Массачусетського технологічного інституту К.Е. Дреклера «Машини творення: прихід ери нанотехнологій», яка була видана у 1986 році [3]. В цій книзі він висвітлює ідею «нано-асемблера», який буде спроможний створити різні прилади та нанороботи з молекул, що знаходяться у навколишньому середовищі. Вже через декілька років на основі цієї ідеї були впроваджені нанотехнології для розробки глобулярних білків, так званих «наномашин» для біомедичного застосування.

Перше впровадження в реальність даної ідеї було використання напівпровідникових наночастинок в якості люмінесцентних міток [4]. Дані мітки – це квантові точки, які приєднані до білків, що дозволяє їм проникати крізь стінки кліток. Впровадження таких міток дозволяє вирішити проблему численності джерел світла для опромінення, що необхідно для проведення діагностики. Як відомо, властивості наночастинок сильно залежать від їх розмірів. Тобто, якщо вибрати розміри так, щоб частота світла, яка необхідна для флюоресценції однієї групи наноточок була кратна частоті необхідної для флюоресценції другої групи міток, то обидві групи можна опромінювати одним джерелом. Застосування цих міток також вирішило проблему токсичності, яка притаманна для органічних барвників.

Для використання напівпровідникових наночастинок – люмінесцентних міток потрібно забезпечити стабільність їхніх люмінесцентних, поверхневих та хімічних властивостей та розчинність у воді. Такі вимоги потребують синтезу багат шарових наночастинок. Квантові точки структури «ядро-оболонка», синтезовані у водному середовищі, успішно використовуються, як флуоресцентні мітки червоних кров'яних тілець. Завдяки особливості з'єднання квантової точки з мембраною еритроцитів відкривається можливість використання їх для кількісного аналізу: для визначення розподілу аллоантігенів у червоних кров'яних тілцях.

Список використаних джерел

1. Henini M. *Molecular Beam Epitaxy: From Research to Mass Production.* – Newnes, 2012, p. 731.
2. Carbone L. *Colloidal heterostructured nanocrystals: Synthesis and growth mechanisms* / L. Carbone, P. D. Cozzoli // *Nano Today.* – 2010. – Vol. 5, №. 5. – P. 449–493.
3. Dexler K. E. *Engines of Creation.* – Fourth Estate, 1996, p. 296.
4. Gao X., Cui Y., Levenson R.M., Chung L.W.K., Nie S. – *In vivo cancer targeting and imaging with semiconductor quantum dots* // *Nat. Biotechnol.* – 2004. – № 22. – P. 969–976.

«ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

К ВОПРОСУ О ВХОЖДЕНИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС

Алиферович М. С., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», направление подготовки «Бухгалтерский учет, анализ и аудит (в коммерческих и некоммерческих организациях)», студентка гр.Б-21

Мижевич О. М., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», к. филос. н., доцент – научный руководитель

В 2016 году Республика Беларусь отмечает своеобразный юбилей – 25 лет независимости. Для истории четверть века срок незначительный, но, тем не менее достаточный для подведения итогов реформ, совершенных в обществе и осмысления, насколько они соответствуют нашим ожиданиям, что мы смогли сделать за это время, а что еще предстоит. Целью данной работы является анализ отдельных преобразований, которые следует провести в белорусской системе высшего образования в связи с присоединением к Болонскому процессу, и возникающие в связи с этим проблемы.

Присоединение Республики Беларусь к Европейскому образовательному пространству проходит достаточно проблематично, чему достаточно много причин. Проанализировать их все сложно даже в рамках большой работы. Но очевидным остается факт – Республика Беларусь единственная европейская страна, не являющаяся полноправным членом Болонского процесса. И это несмотря на то, что мероприятия по присоединению к вышеуказанному процессу начались еще в 2002 г., когда Указом Президента Республики Беларусь страна присоединилась к Лиссабонской конвенции. Министерством иностранных дел и Министерством образования Республики Беларусь была проведена широкомасштабная работа по включению страны в Европейское пространство высшего образования. Но, в 2012 г. Рабочая группа Болонского процесса, рассмотрев пакет документов и заявку Республики Беларусь, отклонила просьбу. Причиной отказа стало отсутствие (по мнению Рабочей группы) в белорусской системе высшего образования таких основополагающих академических ценностей как «академическая свобода, институциональная автономия и участие студентов в управлении высшим образованием» [1]. От Беларуси потребовали проведения к 2015 г. ряда мероприятий, устраняющие данные недостатки. В мае 2015 г. в Ереване на форуме по

Болонской политике Беларуси было предложена «дорожная карта», содержащая требования реальных, а не декларированных реформ по внедрению академических ценностей в белорусскую систему высшего образования. Только после практической реализации положений «дорожной карты» (на что отводится 3 года) Беларусь в 2018 г. сможет стать полноправным членом Европейского образовательного пространства.

Создавать реальную Болонскую систему в республике будет нелегко. В СМИ аналитики много говорят о трудностях политического и экономического характера, и совсем не обращают внимания на культурные и социально-психологические проблемы, которые могут возникнуть в ходе реализации «дорожной карты». Не учитываются исторические особенности развития белорусского высшего образования и менталитет белорусов, склонных к консерватизму.

Беларусь обвиняют в отсутствии академических свобод. Но все забывают то, что независимость и возможность развития демократии Беларусь получила только 25 лет назад. Входя в состав Речи Посполитой, затем в состав Российской империи и далее СССР, белорусская прогрессивная мысль находилась под цензурой жестких авторитарных режимов, в то время как в Европе демократические принципы управления стали проявляться еще в средние века. Принцип автономии в белорусской ситуации не получил должного развития во многом благодаря историческим особенностям (не в последнюю очередь вследствие отсутствия здесь значимой традиции такой автономии на протяжении последних 200 лет).

Спорным являются претензии, высказываемы Беларуси в адрес студенческого самоуправления. В Беларуси оно существует, но не в тех формах, которые хотели бы видеть в Европе. Реально работающими органами студенческого самоуправления в Беларуси являются: студенческая профсоюзная организация, подчиняющаяся Федерации профсоюзов Беларуси, либо отраслевым профсоюзам и общественная организация «Белорусский республиканский союз молодежи». Но данные организации в Европе не признают из-за их чрезмерной зависимости от госструктур. Существуют также студенческие советы университетов, эффективность которых во многом зависит от активности и авторитетности ее членов – в этом, по мнению автора, и заключается самая большая проблема студенческого самоуправления в Беларуси. В студенческой среде с каждым годом растет количество инфантильной, социально незрелой молодежи, которую не привлекает общественная работа. Целеустремленные, амбициозные, эрудированные студенты в первую очередь предпочитают тратить свои силы на учебу и научную деятельность, т. к. качественное усвоение своей

процессии гарантирует в будущем материальное благополучие. И только 1–4 % белорусских студентов могут и желают заниматься общественной работой, но эффективность их работы зачастую снижена в первую очередь из-за отсутствия опыта организационной работы и финансовой независимости [2].

В самой Беларуси есть как сторонники, так и противники присоединения нашей страны к Болонскому процессу. Белорусские сторонники интеграции уверяют, что: во-первых, реформирование высшего образования будет безболезненным, так как оно изначально имело европейские корни; во-вторых, «на Евросоюз приходится значительная часть отечественной внешней торговли и иных внешне-экономических связей. Если высшее образование людей, реализующих эти связи, сопоставимо, то связи налаживать и поддерживать легче» [3]; в-третьих, повысится академическая мобильность белорусских студентов и преподавателей; в-четвертых, унификация образовательных стандартов сделает Беларусь привлекательной для иностранных студентов и т. д. Противники присоединения утверждают, что никакого экономического успеха мы не получим; европейские студенты скорее всего к нам в скором времени не придут из-за незнания нашей страны; как бы мы себя не хвалили, но белорусская наука по многим показателям отстает от европейской, поэтому популярностью наши преподаватели пользоваться в европейских университетах не будут; большинство студентов не смогут учиться в Европе по финансовым соображениям.

Всеохватывающие процессы интеграции, идущие во всем мире, рано или поздно, но приведут Беларусь в Европейское пространство высшего образования. Процесс этот идет давно и достаточно успешно. Но хотелось бы, чтобы выполняя требования «дорожной карты» европейские и белорусские чиновники учитывали не только политические и экономические риски, но и социально-психологические, а белорусская высшая школа смогла бы сохранить свою индивидуальность.

Список использованных источников

1. У Беларуси есть три года на выполнение условий членства в Болонском процессе [Электронный ресурс]. – Режим обращения: <http://news.tut.by/society/448403.html>. – Дата обращения: 10.10.2016.
2. Студенческое самоуправление Беларуси: сильные и слабые стороны [Электронный ресурс]. – Режим обращения: <http://bolognaby.org/?p=1148>. – Дата обращения: 10.10.2016.

3. Герасимович, С. В. Гармонизация системы высшего образования РБ через призму болонской декларации / С. В. Герасимович [Электронный ресурс]. – Режим обращения: <http://elib.bspu.by/handle/doc/6973>. – Дата обращения: 10.10.2016.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВІДПРАЦЮВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ СТУДЕНТАМИ І КУРСУ МЕДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ЗДМУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ЛІКУВАЛЬНА СПРАВА» КОМП'ЮТЕРНОГО ТЕСТУВАННЯ З БІООРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ У 2015–2016 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

*Антипенко Л. М., Запорізький державний медичний університет,
к. фарм. н., доцент кафедри органічної і біоорганічної хімії*

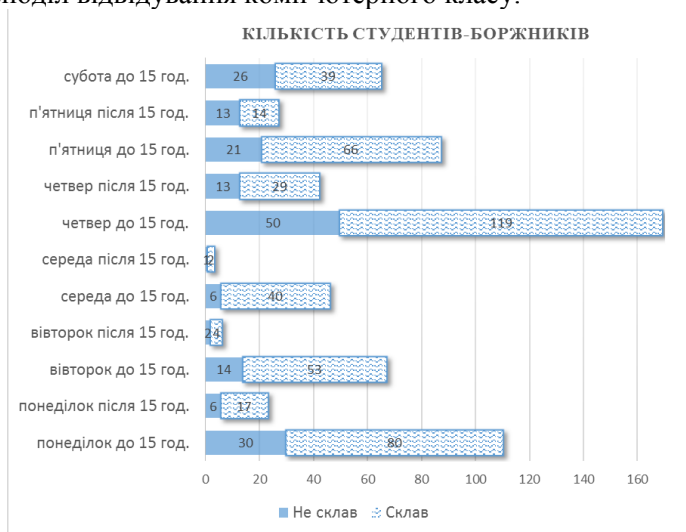
*Білий А. К., Запорізький державний медичний університет,
к. фарм. н., ст. викл. кафедри органічної і біоорганічної хімії*

Тестовий контроль є одним з найбільш поширених підходів до оцінювання знань студентів з багатьох дисциплін, зокрема хімічних. Згаданий метод вже досить давно увійшов у практику, але його розквіт почався з впровадженням інформаційних технологій у навчальний процес. Безумовною перевагою зазначеного методу є можливість паралельного контролю знань великих груп студентів з мінімальним втручанням викладача, що, по-перше, обумовлює відсутність суб'єктивності при оцінюванні знань студента, а, по-друге, значно зменшує тривалість даного процесу. Враховуючи вищенаведене, на кафедрі органічної і біоорганічної хімії було прийняте рішення про проведення субмодульного та модульного контролю знань студентів спеціальності «Лікувальна справа» у формі тестового контролю.

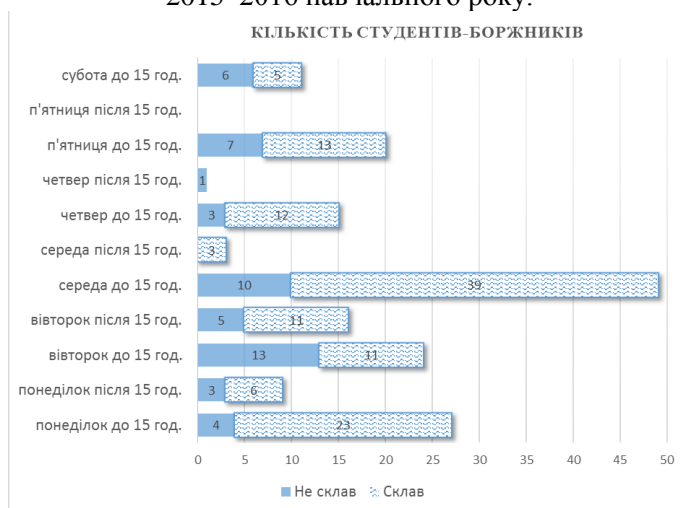
З понеділка по суботу з 12⁰⁰ до 17⁰⁰ години студенти мали одну спробу перетестування у комп'ютерному класі. Так, у осінньому семестрі з 303 студентів, ті що не склали з першого разу субмодульні та модульне комп'ютерні тестування, перескладали його 645 разів. Як видно з діаграми на рис. 1, кожного дня кількість успішних перескладань перевищувала невдалі, а саме, загалом для усього семестру - в 2,5 рази. В п'ять разів більша кількість студентів намагалася встигнути на відробку відразу після занять, тобто до 15 години дня, а четвер виявився найпопулярнішим днем. Цікаво, що у вівторок та середу у другій половині дня майже ніхто не з'являвся, та середа виявилась найменш відвідуваною студентами.

Що стосується другого семестру, то вже за наявності 151 студентів, було тільки 175 спроб перескладання тестування, що свідчить про підвищення свідомості молоді до успішного навчання, та зви-

кання до особливостей навчання у ВНЗ. Так, на рис. 2 зазначено новий перерозподіл відвідування комп'ютерного класу.

Рисунок 1 – Кількість відпрацювань студентами-боржниками комп'ютерного тестування протягом тижня в осінньому семестрі 2015–2016 навчального року.

Рисунок 2 – Кількість відпрацювань студентами-боржниками комп'ютерного тестування протягом тижня у весняному семестрі 2015–2016 навчального року

Перша половина дня тижня знову була лідером за загальною кількістю спроб, при чому, майже у п'ять разів. Кожного дня, окрім вівторка студенти успішно перескладали тестування с першої спроби. Середя виявилась найбільш відвідувана студентами, на відміну від першого семестру. Більш того, перша половина тижня для студентів була чи більш вільна для відпрацювання, чи більш організована, тому що студенти віддавали перевагу також вівторку та понеділку. На п'ятницю, особливо у другій половині дня, та суботу у студентів не вистачало сил та бажання прийти на відпрацювання, тому цими днями відвідування було мінімальне.

Таким чином, порівняльний аналіз семестрових результатів комп'ютерного тестування з біоорганічної хімії свідчить про підвищення самосвідомості та успішності навчання вітчизняних студентів спеціальності «Лікувальна справа» у весняному семестрі. Так, навіть середній бал у другому семестрі складає 3,70 проти 3,57 у першому. Більш того, можна зробити декілька висновків: по-перше, графік перескладань комп'ютерного тестування можна скорочувати до 16⁰⁰ згідно з динамікою відвідування комп'ютерного класу. По-друге, у першому семестрі необхідно провести тестування вже на першому, а не на п'ятому занятті, щоб студенти швидше призвичаїлись до цього типу контролю знань. Та, по-третє, встановити ліміт на перескладання, а саме – 3 спроби, щоб стимулювати покращення результатів студентів вже с першої спроби.

ВНЕУЧЕБНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Вишневецкая Л. В., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», заведующий кафедрой, к. п. н., доцент

Согласно Концепции непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь, ведущими видами деятельности обучающихся в высшей школе выступают учебно-профессиональная, общественная и внеучебная творческая деятельность [1, с. 15].

В условиях вступления Республики Беларусь в Болонский процесс внеучебная деятельность студентов приобретает особое значение. Предполагается, что посредством включения молодежи в различные виды внеучебной деятельности, в вузах будут созданы необходимые условия для развития студенческой инициативы, креативности, способности к самостоятельному управлению своей жизнедеятельностью.

Для того чтобы реализовать вышесказанное на практике, педагогические работники должны четко знать сущность и основные характеристики внеучебной деятельности студентов, разбираться в ее видах.

Анализ научной и справочной литературы показывает наличие большого количества определений категории «деятельность». В настоящем исследовании под деятельностью мы будем понимать «специфически человеческую форму активного отношения к окружающему миру, содержание которой составляет его целесообразное изменение и преобразование» [2].

Понятие «внеучебный» трактуют как то, что осуществляется в свободное, досуговое время – временное пространство, которое может быть использовано с определенной целью: для дополнительной профессиональной подготовки, духовного развития, активной общественной деятельности, отдыха [3, с. 70].

Проанализировав отечественные и зарубежные исследования, посвященные вопросам организации жизнедеятельности обучающихся вне учебного процесса, мы выявили следующие основные характеристики внеучебной деятельности:

- пространственно-временной характер (осуществление внеучебной деятельности в свободное, досуговое время);
- добровольный и нерегламентируемый характер (отказ от ограничений по месту и времени проведения внеучебной деятельности, количеству участников);
- индивидуально-дифференцируемый характер (учет возрастных и индивидуально-личностных особенностей участников внеучебной деятельности, диверсификация ее видов с учетом их интересов, потребностей, склонностей, способностей);
- целенаправленный и специально задаваемый характер (планомерная организация внеучебной деятельности с целью формирования того или иного качества личности, ее становления, развития, самореализации в различных сферах жизни: научной, спортивной, творческой, общественной, трудовой и др.);
- конструктивный и интегративный характер (моделирование во внеучебной деятельности разнообразных ситуаций, обеспечивающих связь теории с практикой, обучения и воспитания с жизнью);
- системный характер (наличие совокупности компонентов, образующих определенную систему: внеучебное время; субъекты и объекты деятельности; воспитательные мероприятия; формы и методы воспитательной работы) [4, с. 44].

Выявленные характеристики внеучебной деятельности послужили нам ориентирами при осуществлении классификации видов внеучебной деятельности студентов в высшей школе (таблица):

Таблица – Классификация видов внеучебной деятельности студентов

Критерий классификации	Виды внеучебной деятельности
Содержание деятельности	научно-исследовательская, трудовая, общественная, творческая, спортивная;
Направленность деятельности	общественно полезная, ценностно-ориентировочная, досуговая, природоохранная, благотворительная, оздоровительная, коррекционная, профилактическая и др.;
Количество участников	индивидуальная, групповая, коллективная, массовая;
Организационная форма	секция, факультатив, лаборатория, труппа, союз, отряд, кружок, клуб, объединение, ассоциация;
Способ управления	управляемая (педагогическое руководство), соуправляемая (партнерство), самоуправляемая;
Стратегия взаимодействия	кооперативная, кооперативно-соревновательная, соревновательная
Отношение студентов к внеучебной деятельности	формальная, неформальная; обязательная, обязательно-добровольная, добровольная (волонтерская)

Таким образом, внеучебная деятельность студентов в высшей школе представляет собой систему специально организованной во внеучебное время целенаправленной воспитательной работы на добровольных началах с учетом возрастных и индивидуально-личностных особенностей, потребностей, интересов и склонностей студентов.

Понимание педагогическими работниками сущности внеучебной деятельности студентов, знание ее характеристик и видов, на наш взгляд, могут облегчить создание на практике необходимых условий, обеспечивающих личностное, профессиональное и гражданское становление каждого студента в высшей школе, его успешную интеграцию в жизнь и деятельность общества.

Список использованных источников

1. Об утверждении концепции непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь : постановление М-ва образования Респ. Беларусь, 14 дек. 2006 г., № 125 // 3б. нармат. дак. М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь. – 2007. – № 2. – С. 9–40.
2. Деятельность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4276/ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ. – Дата доступа: 07.11.2016.

3. Гацук С. Ю. Внеучебные формы развития творческого потенциала студентов вузов культуры : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / С. Ю. Гацук. – СПб., 1999. – 177 л.
4. Вишневецкая Л. В. Организационно-педагогические условия развития гражданской активности студентов во внеучебной деятельности : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л. В. Вишневецкая. – Минск, 2012. – 196 л.

ВПЛИВ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НА РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Гергель В. В., Полтавський кооперативний коледж, викладач
Вовк М. О., Полтавський кооперативний коледж, викладач

Важливою умовою якісної вищої освіти є науково-дослідна робота студентів. Вона забезпечує безцінний досвід і навички роботи з інформацією, формування наукового світогляду.

Мета цього виду діяльності – сформувати науковий світогляд, сприяти молодим дослідникам в опануванні методології і методів наукового пошуку. Її ефективність залежить від скоординованості всіх компонентів системи професійної підготовки, спрямованості мотиваційної сфери студента на дослідницький пошук з першого до випускного курсів, особистісного підходу до навчання. Виконання науково-навчальної роботи у процесі опанування навчальних дисциплін відбувається при оптимальному співвідношенні репродуктивних і творчих завдань, індивідуальних і колективних форм організації процесу навчання, максимальному насиченні занять ситуаціями спільної творчої діяльності.

Становлення та розвиток студентської науково-дослідної роботи на товарознавчо-правовому відділенні Полтавського кооперативного коледжу має допомогти молодим дослідникам оволодіти методикою наукових досліджень, розвинути навички самостійної пошукової роботи, творчу ініціативу та здібності до теоретичного аналізу. Слід зазначити, що хоча студенти беруть активну участь у Всеукраїнських наукових конкурсах, олімпіадах, виступають на міжнародних конференціях, все-таки частка наукових напрацювань студентства у загальному обсязі наукових розробок коледжу є недостатньою.

У коледжі має бути створене наукове середовище, яке б залучало студентів до активної самостійної наукової діяльності. Слід підходити до вирішення цієї проблеми системно, тобто організувати проведення

науково-дослідницької роботи студентів упродовж усіх років навчання в коледжі. Система науково-дослідницької роботи студентів повинна здійснюватися органічно, поєднуючи два напрями: науково-дослідну роботу студентів під час навчального процесу і у вільний від навчання час.

Професійна підготовка спрямована на те, щоб підготувати товарознавця – працівника-дослідника нової генерації, якому притаманні високий динамізм та культ пошуку. Крім того, у процесі навчально-дослідницької роботи студенти повинні набути вмінь користуватися науковою, довідниковою, методичною літературою, методами інформаційного пошуку та навичками комп'ютерної обробки даних. Маємо констатувати, що на сучасному етапі залучення студентів до науково-дослідницької діяльності (особливо на молодших курсах) не підкріплене чіткими зв'язками з майбутньою професією і недостатньо вмотивоване. Навчальний план та навчальні програми з фахових дисциплін повинні бути спрямовані на те, щоб майбутній товарознавець на всіх етапах професійної підготовки з першого до випускного курсів отримав можливість розвивати наукові здібності.

Ставлячи на меті виховувати товарознавця працівника-дослідника, ми маємо спланувати навчально-виховну роботу таким чином, щоб цей процес проходив безперервно, починаючи з першого курсу навчання в коледжі. *Перший курс* для студента спеціальності «Товарознавство та комерційна діяльність» має стати своєрідною школою основ наукової культури, самопізнання, саморегуляції майбутнього товарознавця – працівника-дослідника. Для досягнення поставленої мети у процесі лекційних курсів викладачі мають активно використовувати проблемний виклад матеріалу, привчаючи студентів до аналізу та вирішення проблем, а на семінарські заняття підбирати такі практичні завдання, які вимагають застосування пошукових та дослідницьких умінь та навичок.

Стимулювати наукову спрямованість у навчальному процесі на першому курсі мають такі завдання, як підготовка рефератів і повідомлень з елементами наукового пошуку.

На *другому курсі* слід передбачити посилення та поглиблення знань, умінь та навичок майбутніх товарознавців щодо науково-дослідної роботи, вдосконалення фахової підготовки й забезпечення внутрішньої мотивації до наукового пошуку.

На *третьому курсі* за навчальним планом передбачено виконання курсової роботи із комерційної діяльності. Це новий етап у становленні молодих науковців, дослідно-пошукова робота має набути більш організованих і цілеспрямованих форм. Якщо до цього додати впровадження виробничої практики, то ми бачимо, що створюються

всі передумови для поєднання навчальних знань, практичних умінь та навичок і на цій основі виховання майбутнього товаровознавця, працівника-дослідника.

Позанавчальні форми науково-дослідної роботи, до яких залучаються студенти – це гуртки, конкурси, конференції, олімпіади з товаровознавства, комерційної діяльності, маркетингу, менеджменту. Такі гуртки сформовані на кожній фаховій цикловій комісії коледжу.

Для студентів старших курсів доцільно створити *проблемні гуртки*, які упродовж тривалого часу під керівництвом провідних викладачів-методистів досліджують фахову проблему, здійснюють наукові розвідки та готують доповіді. Кращі студентські роботи, після обговорення їх на засіданні гуртка, за рекомендацією керівника гуртка та циклової комісії комерційних дисциплін пропонуються на студентську конференцію, конкурс чи олімпіаду. Позанавчальна науково-дослідна форма проведення роботи зі студентами є об'єктивним засобом виявлення та відбору обдарованої студентської молоді, реалізації творчих здібностей майбутніх товаровознавців. Участь у конкурсах, конференціях, олімпіадах та визнання наукових результатів є гарним стимулом для подальшого зростання.

Важливу роль у роботі з науково обдарованою студентською молоддю відіграє, на наш погляд, система заохочень. Кращі студенти повинні мати постійну і відчутну мотивацію щодо відмінного навчання, творчих наукових пошуків, досягнення високих пізнавальних результатів, які виходять за межі середнього студентського стандарту. Вважаємо, що існуючий так званий спектр матеріальних і моральних заохочень студентів потрібно суттєво розширити.

Серед організаційних заходів цілком виправдано слід передбачити рейтингову оцінку загального рівня студентів (кращі студенти курсу, відділення, конкурс на кращу студентську групу).

Таким чином, незважаючи на прагматизм сучасної студентської молоді, вважаємо, що в силі залишаються такі моральні стимули, як подяки директора коледжу, зав. відділенням, завідувачів циклових комісій, особисті урочисті зустрічі з ними кращих студентів; публікація наукової статті за результатами дослідження у збірнику студентських наукових праць; рекомендація стосовно впровадження результатів дослідження у практику; участь у Всеукраїнських, міжнародних конкурсах, конференціях тощо.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII редакція від 09.08.2016 [Електронний ресурс] : офіційний веб-портал Вер-

ховна Рада України. Нормативно-правова база України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана.

- Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. – Д., 2014. – 416 с.

COMPETENCE-BASED APPROACH TO MILITARY STUDENTS TRAINING

Yefimova O. M., National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», senior lecturer, Department of the English Language of Technical Orientation № 2, Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogics).

Zhytska S. A., National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», senior lecturer, Department of the English Language of Technical Orientation № 2.

Mamochka I. O., Institute of Special Communications and Information Security, NTUU «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», specialty is «Security of Information and Communications Systems», student of group C-31.

Nowadays, the entire education system has the task of maximum disclosure of the creative potential of every individual. The new direction of pedagogical process is based on the idea of developmental education; however, this refers not only to the development of each student potential, but also to the continuous self-development of teachers, formation of their professional competence. As the analysis of the educational systems experience in many countries of Europe and the world shows, one of the ways of updating the content of education and educational technology, its coordination with modern needs, integration into the world educational space is to focus training programs on the competence approach and establishment of effective mechanisms of its implementation in the educational process.

Ukraine is going to enter the world community with defined priorities, which requires the higher education authorities to implement gradually existing components of the holistic educational megasystem, where the characteristic feature of its content is development of a competence-oriented basis of training. There are several reasons for this among which are: transition of the world community to an information society, where the priority is not a simple accumulation of the knowledge and subject skills,

but formation of the ability to learn, mastering the skills of information retrieval, abilities of self-learning throughout life, where these tumors are determining the sphere of professional activity [1]; implementation of a new model of personality-oriented educational process as a renewed paradigm of education, which involves the recognition of a student as an subject of this process, a carrier of two groups of qualities through the ability to learn and a desire to learn, it is the result of self-realization; the particular actualization of globalization in all spheres of the individual and society life in terms of civilizational trends of the modern world that demands from high schools [2] to give the young person the basic possibilities to integrate into different societies, to define themselves in life, to be active, to be competitive in the world labour market; the need to master the art of rapid transformational change in the educational systems both in the local (regional, national) environment and global space.

In the system of competence-based approach to learning new accents on requirements to training means are becoming more demanding. Formation of the information competence implies the use of computer technology and multimedia in educational process and ensures mastering the information processing techniques. Among the didactic materials, it is advisable to give preference to those, which contain communicative-situational tasks, tasks requiring skills of the students, close to life, stimulate students' critical thinking. Students need to have their own program of self-education to pass their educational trajectory. The activities of the main subjects of the pedagogical process in the context of the competence-based approach to teaching will also undergo a number of changes. New accents in the teachers' activity are associated with the redistribution of their functions priorities – from informational to organizational, consultative, and managerial. The teacher must not now be a transmitter of information, but an organizer of the students' work aimed at the solution of educational problems. Naturally, students' activities undergo changes as well; they need to be active, to provide an independent and self-educational work.

The objective problem of introduction of competence-based approach to training is the necessity of technological adaptation of the educational process in accordance with the new requirements. Traditional pedagogical technologies cannot efficiently form the competence of students. Thus, we should analyze the task of updating pedagogical technologies of teachers as the procedural conditions for implementing the competence-based approach to learning. The psychological factor, the ability to react to changes, flexibility to adopt new solutions, ability to overcome stereotypes of thinking and actions is another problem of introduction of competence-based approach to learning. To prepare teachers to implement new tasks in

personal and professional dimensions appears as a prerequisite to the implementation of the competence-based approach to the organization of the educational process.

The problem of intensive development of self-educational activity of students, which is the basis for the formation of their professional competences, is becoming more and more actual for further research. The leading direction is building a professional education not as an academic-oriented transfer of knowledge, but as a context training that teaches students to get knowledge and apply them in situations that simulate their professional activity. The main method of teaching throughout a person's life becomes individual independent cognitive activity. But the possibilities of improving the quality of this training on the basis of traditional training content are very limited, if a student does not see personal meaning in the learning formats, which in this case turn into the formal, superficial and fragile knowledge.

Thus, the main task of the modern education system is creation of conditions for high quality education, introduction of competence-based approach, which is essential in improvement of the quality of education. Key competencies are variable; they depend on the priorities of society, educational goals, and therefore are mobile and have changeable structure. In addition, the selection of key competencies is influenced by subjective factors related to the personality. Foreign experts have described this basic feature of key competencies: they must be favorable for all members of society, relevant to all people regardless of gender, age, race, class, culture, marital status and language. The quality of education involves achievement by students an educational level adequate to their personal potential and thereby creating the basis for self-development, self-improvement, self-education, for the development of life competencies that can provide a decent standard of life of the individual in modern society.

References

1. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30. – Режим доступа: http://portal.ntf.ru/BolonskProcess/NFPK-MONI/ou-cp_r_stat_zeer.doc
2. Иванов Д. А. Компетенції і компетентнісний підхід в сучасній освіті. Теорія і практика освіти / Д. А. Иванов. – 2008. – № 1.
3. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти // Освіта України. – 2006. – № 45–46. – С. 6–7.

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТОРГОВЕЛЬНОЇ СФЕРИ

*Іноземцев В. А., Полтавський кооперативний коледж, директор,
к. п. н.*

*Мороз С. Е., Полтавський кооперативний коледж, викладач-методист,
к. п. н.*

Впродовж останнього десятиріччя розвиток вищої школи в Україні характеризується активним пошуком ефективних шляхів підвищення рівня підготовки молодих фахівців, зміцненням матеріально-технічної бази навчальних закладів, розробкою нових напрямків і програм навчання, впровадженням сучасних освітніх стандартів і систем менеджменту якості.

Віддаючи належне проведенню реформам, доводиться констатувати, що у сучасній вищій школі залишаються не вирішеними проблеми, до числа яких можна віднести відсутність у молоді належних прагнень до прояву своїх талантів у сфері науково-дослідної роботи, а також недостатній зв'язок навчальних закладів з потенційними роботодавцями, з виробничими підприємствами тощо.

Роботодавцям потрібні фахівці, орієнтовані на завтрашній день, з комунікативними і лідерськими якостями. Підготувати конкурентоспроможних спеціалістів можливо за умови радикальних змін у системі вищої освіти, а саме:

- зміни підходів до визначення переліку і змісту спеціальних професійних компетенцій майбутніх фахівців, – під час їх формування вкрай необхідно співпрацювати із роботодавцями;
- зміни організації самого навчального процесу з орієнтацією на особистість кожного окремого студента;
- зміни у системі оцінювання, – необхідно, щоб кінцеві результати навчання оцінювала незалежна третя сторона – роботодавець.

У найзагальніших рисах йдеться про наступне: розробка освітніх стандартів і програм потребує активної участі представників ринку праці і професіоналів визначеної галузі. Саме побажання фахівців, на нашу думку, мають стати пріоритетними у визначенні переліку результатів навчання.

Навчальний заклад має зосереджувати свої зусилля виключно на навчальному процесі, тобто забезпечувати формування необхідних знань. При цьому ВНЗ має бути вільним у виборі тих прийомів, форм і методів, за допомогою яких, на його думку, навчання буде давати максимальний ефект (очна, заочна, дистанційна або будь-яка інша форма навчання, комп'ютеризація, лекції, семінари, індивідуальне

консультування, самопідготовка, проведення виробничих практик і т. д.).

Бажано ВНЗ налагодити такі стосунки із роботодавцями, щоб була можливість залучати їх до навчальних і виробничих практик, до тестування знань студентів не формально, а по-справжньому. Це суттєво вплине на подальше працевлаштування випускників.

Слід відзначити, що застосування компетентнісного підходу під час проектування навчально-виховного процесу у системі вищої професійної освіти відкриває нові перспективи для кардинального поліпшення якості підготовки випускників, оскільки з'явилися нові можливості для моделювання елементів професійної діяльності майбутніх фахівців.

Формування економічної компетенції майбутніх працівників торговельної сфери відбувається в умовах стрімкого зростання обсягів інформації і вимагає від студентів таких якостей, як ініціативність, винахідливість, підприємливість, здатність швидко і безпомилково приймати рішення, використовуючи творчий підхід до справи. Це особливо актуально для товарознавця-комерсанта – фахівця, який перебуває у авангарді сучасного виробництва та сфери послуг.

Зважаючи на специфіку професії, комерсантам постійно доводиться вирішувати різні бізнес-проблеми – починаючи від зародження маркетингової ідеї і закінчуючи її практичним втіленням. Причому освоювати ці професійно важливі функції студенти повинні ще під час навчання, а не на робочому місці, як найчастіше відбувається у реальному житті. Принаймні, сформовані у випускника ВНЗ основи економічної компетенції дозволили б значно полегшити процес професійної адаптації молодого спеціаліста на ринку праці.

Розвиток здібностей майбутніх товарознавців-комерсантів щодо системного бачення бізнес-проблем і їх творчого вирішення по суті, має стати одним із пріоритетних завдань ВНЗ, оскільки є основою економічної компетенції майбутнього фахівця.

У зв'язку з цим актуальною педагогічною проблемою є наукове обґрунтування і практична реалізація можливостей формування економічної компетенції у студентів ВНЗ в контексті максимального наближення навчальної діяльності до професійної.

В якості одного з найбільш ефективних напрямків у вирішенні даної проблеми може виступати моделювання навчально-професійної діяльності студентів на основі технології контекстного навчання [1].

Дана технологія забезпечує, насамперед, вирішення завдань повноцінної професійної підготовки компетентного фахівця. Її використання тільки у рамках спеціальних дисциплін є недостатнім (особливо у контексті формування професійних компетенцій). Для більшої ефек-

тивності технології доцільно передбачити організацію цілісного професійно спрямованого педагогічного процесу.

Специфічною особливістю контекстної технології є діяльнісна орієнтованість, спрямованість на максимальне наближення навчальної діяльності до професійної. Головна мета технології контекстного навчання – забезпечити у навчальному закладі умови для професійного становлення особистості сучасного конкурентоспроможного, компетентного фахівця.

У межах запропонованої технології зміст навчальної діяльності студента відбирається не тільки за логікою науки, а й через модель фахівця – у логіці майбутньої професійної діяльності, що забезпечує цілісність, системну організованість і особистісний сенс засвоєваним знанням, вмінням, професійно значущим якостям, які необхідно сформувати. Зміст навчання у даному випадку проектується не як навчальний предмет, а як предмет навчальної діяльності, який послідовно трансформуватиметься у предмет діяльності професійної.

Таким чином, технологія контекстного навчання дозволяє за допомогою системи адекватних форм і методів моделювати навчально-професійну діяльність студентів ВНЗ, сприяючи їх успішному залученню до майбутньої професії, формуванню їх професійних компетенцій. При цьому відбувається трансформація потреб студентів, їх мотивів, цілей, предметних дій і вчинків, засобів, предмета і результатів навчання. Найбільший ефект застосування даної технології досягається при використанні інтегрованого, міжпредметного змісту, який цілісно відображає системність професійної діяльності або конкретну професійну компетенцію, зокрема економічну.

Список використаних джерел

1. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи особистісного й професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / В. Ю.Стрельніков. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн. 2. – 230 с.

ФОРМУВАННЯ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО СПЕЦІАЛІСТА ЕКОНОМІКИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Ісакова В. С., Полтавський кооперативний коледж, напрям підготовки «Педагогіка вищої школи», викладач-методист

Сьогоднішня формує риси нової людини, яка визначатиме рівень культури майбутнього покоління. Підготовка молодших спеціалістів з

економічного напрямку має відображати ті зміни, які відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства.

Перед вищими навчальними закладами I-II рівнів акредитації поставлено завдання підготувати висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом спеціалістів. До майбутніх фахівців ставляться вимоги як з точки зору досконалого знання фаху, так і високого рівня володіння мовою, вільного користування нею у професійній та офіційно-діловій сферах. Уміння спілкуватися мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, підвищує ефективність праці, допомагає орієнтуватися у професійній діяльності та ділових контактах. Предметом вивчення практичного курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є мова фахової галузі, тому велика увага під час вивчення всіх тем цієї навчальної дисципліни приділяється засвоєнню мовних стереотипів комунікацій певного фаху. Робота над культурою мови студентів проводиться з урахуванням двох аспектів: підвищення загальномовної культури майбутніх спеціалістів та розвиток їхньої фахової мовленнєвої компетентності. У спілкуванні майбутній фахівець економіки формується і самовизначається, виявляючи свої індивідуальні особливості. Завдяки спілкуванню здійснюється інтеграція людей, виробляються норми поведінки, взаємодії.

Для багатьох професійних сфер діяльності існують свої норми й правила комунікацій. Розуміння сутності феномена бізнес-комунікацій і володіння методами їхнього здійснення – це провідний чинник у досягненні ділового успіху. Ділова комунікація виступає як процес доцільний, тобто, вступаючи в контакт, комуніканти переслідують певні цілі й інтереси. Їхні інтереси можуть збігатися між собою або вступати в протиріччя. У першому випадку комунікативний акт вимагає від комунікантів мінімальних комунікативних навичок щодо вибору й здійснення необхідної стратегії. У разі розбіжності інтересів на результат комунікації впливають як особистісні особливості комунікантів, так і низка соціальних чинників, а також їхня комунікативна компетентність, найчастіше зводиться до вміння впливати на співрозмовника у такий спосіб, щоб переконати в чинності своїх аргументів і домогтися здійснення власних інтересів [2; 4].

Ділова комунікативна компетентність молодшого фахівця економіки передбачає адекватну реакцію на контекст ситуації, правильну оцінку співрозмовника, а також його інтересів, особистих якостей, формування в нього позитивного сприйняття власної особистості. Ефективний менеджмент організації уможливорюється завдяки ефективним організаційним комунікаціям. Комунікаційний менеджмент – це самостійний вид спеціального менеджменту, що спрямований на

пізнання й використання закономірностей обміну інформацією, знаннями й інтелектуальною власністю в процесі формування й розвитку соціально-економічних систем.

У процесі фахової підготовки майбутній економіст залучається до певного виду діяльності (виступ на конференціях, круглих столах, звіт про проходження практики на підприємстві тощо), вступає у відносини з іншими членами суспільства. Необхідність у спілкуванні є однією з найважливіших соціальних потреб, яка з розвитком особистості розширюється й поглиблюється за формою та змістом.

Міжособистісні стосунки як вияв соціальної активності особистості майбутнього молодшого фахівця економіки містять у собі можливість вибору різноманітних варіантів поведінки, різних способів діяльності, адекватних конкретним суспільним відносинам і тим умовам, за яких вони реалізуються.

Учені визначають основні принципи ефективного спілкування у фаховому середовищі:

1. Спілкування за принципом «тут і тепер», головна ідея якого полягає в навчанні у групі, яка є своєрідним об'ємним дзеркалом, у якому учасник може побачити себе; у групі має існувати інтенсивний зворотний зв'язок, який ґрунтується на довірливому міжособистісному спілкуванні.

2. Принцип персоніфікації висловлювань полягає в добровільній відмові від безособових мовних форм, які допомагають у повсякденному спілкуванні приховувати власну позицію або ж уникати прямого висловлювання в небажаних випадках.

3. Принцип активності. Йдеться про реальне залучення кожного учасника до інтенсивної групової взаємодії з метою цілеспрямованого споглядання себе, партнера, групи загалом.

4. Принцип ділового спілкування. Передбачає створення сприятливих умов для довірливого спілкування, забезпечує групову динаміку, значною мірою визначає результативність занять.

5. Принцип конфіденційності, зміст якого міститься в рекомендації «не виносити» даних про спілкування за межі групи. Це сприяє встановленню довірливості учасників, упевненості, що зміст спілкування залишиться в межах цієї групи. Конфіденційність дає змогу групі зберегти свій дискусійний потенціал [1; 2; 4].

У таких обставинах формується ділова комунікативна культура майбутнього фахівця, що означає усвідомлення учасниками спілкування власних потреб та ціннісних орієнтацій, техніки вербального та невербального контакту, своїх перцептивних умінь, здатність сприймати навколишніх без упереджень і непорозумінь, бачення своїх можливостей з точки зору норм та цінностей інших соціальних груп та

культур, усвідомлення власних почуттів та станів у зв'язку з впливом факторів навколишнього середовища.

Оволодіння основами професії економіста розпочинається із засвоєння певної суми загальних і професійних знань, а також опанування мовленнєвими формулюваннями професійних завдань, тобто оволодіння мовою професійного спілкування.

Суттєвою ознакою комунікативної культури майбутніх молодших фахівців економіки є зворотний зв'язок, який в атмосфері взаємного піклування і довіри допомагає індивідуумам контролювати і виправляти неадекватну поведінку, дає інформацію про комунікаційні прогалини. Використовуючи зворотний зв'язок, можна краще зрозуміти, як треба будувати свої взаємини з іншими людьми, вдосконалити навички роботи з групою, подолати труднощі спілкування.

О. Тюття визначає, що зворотний зв'язок у спілкуванні досягає мети за дотримання таких умов:

1) описовий характер зворотного зв'язку: не потрібно аналізувати чи критикувати поведінку людини, навіть якщо це дратує, треба лише винести судження про те, що конкретно не подобається. Разом з тим недостатньо торкатися лише поверхового шару відносин;

2) невідкладність зворотнього зв'язку: більше користі він принесе тоді, коли людина готова вислухати, з'ясувати проблему. Несвоєчасність зауваження може викликати взаємну недовіру, заважати процесові пізнання і спілкування;

3) специфічність зворотного зв'язку, а не узагальненість: слід говорити прямо, конкретно і відкрито про проблему. Невизначені, опосередковані й обережні заяви некорисні і можуть лише ввести в оману, засмутити людину;

4) релевантність зворотнього зв'язку, потрібного і тому, хто отримує, і тому, хто дає: можна просто попросити про зворотний зв'язок. Це становитиме значний внесок у формування конструктивних робочих стосунків;

5) реалізація зворотнього зв'язку в контексті групи (перевірка та регулювання): після того, як різні точки зору об'єднуються і порівнюються, можна виявити однакові і суперечливі позиції; в цьому разі зворотний зв'язок розширюється і стає об'єктивнішим;

б) висловлювання з приводу таких властивостей, які можуть бути реально змінені: зворотний зв'язок, який не можна використати, мало чого вартий. Корисно запропонувати альтернативні засоби поведінки, які допомогли б людині виявити нові варіанти і шляхи розв'язання проблем [3].

Отже, ділова комунікація – складний багатоплановий процес, сутністю якого виступає встановлення й розбудова спілкування між

людьми, що зумовлено потребами спільної діяльності й обміном, інформацією, знаннями, інтелектуальною власністю. Своєю метою має вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття й розуміння іншої людини.

Ефективне управління діловою комунікацією вимагає розбудови комунікаційного менеджменту, що виступає системою управління, яка через інтегровану комунікацію з цільовими аудиторіями, сприяє досягненню максимальної ефективності в усіх напрямках розвитку організації в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Ефективний менеджмент неможливий без ефективних комунікацій як усередині організації, так і зовні. Комунікативна компетентність фахівця економіки як менеджера уможливує його усвідомлення сутності комунікаційного процесу, забезпечує вміння усного й письмового спілкування й розуміння того, як середовище впливає на обмін інформацією. Оскільки ділова комунікація передбачає взаємодію двох або більше унікальних і складних систем, що відбувається в різних ситуаціях з використанням різних засобів і каналів спілкування, типологізація видів ділової комунікації може здійснюватися на різних підставах, за різними критеріями, а саме: за місцем, часом здійснення, за цілями, за ознаками предмета комунікації, за засобами спілкування, за джерелами регулювання комунікації тощо.

Сучасний стан суспільних процесів дозволяє констатувати той факт, що природне формування ділової комунікативної компетентності не повністю відповідає вимогам соціальної дійсності. Цю проблему дозволяє вирішити цілеспрямоване формування ділової комунікативної компетентності в процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растянников. – М. : 1990. – 104 с.
2. Крижанская Ю. С. Грамматика общения / Ю. С. Крижанская, В. П. Третьяков. – Л. : 1990. – 108 с.
3. Тюття О. Комунікативна компетентність особистості / О.Тюття // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. зб. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.
4. Шавкун І. Г. Ділова комунікація: сутність та типологізація / І. Г. Шавкун // Гуманітарний вісник ЗДІА. – Запоріжжя, 2009. – С. 67–74.

РОЛЬ МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ГУРТКА У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ.

Карішина О. В., Полтавський кооперативний коледж Полтавської облспоживспілки, керівник художньої самодіяльності

Саме у творчому процесі складаються сприятливі умови для розвитку самореалізації особистості в процесі виховання творчої активності.

Мистецтво театру – це засіб пізнання світу й людини. Але водночас воно здатне вести людину за собою. Здійснюється це завдяки унікальному ефекту причетності, єдності зали зі сценою, а також глядачів – із подіями, що на ній відбуваються.

Під час проведення експериментального дослідження на базі Полтавського кооперативного коледжу, проаналізувавши та порівнявши результати, з'явилась стійка психотехнічна методика, яка дозволяє навіть за один сеанс консультування зняти фіксоване негативне хвилювання. У багатьох випадках учасники звертались за наступними бесідами-консультаціями для опрацювання іншого негативного хвилювання.

Методика налаштована на осмислення підлітком свого стану, який виключають тривожність. Виділяємо етапи:

1. Осмислення учасником своїх тривожних станів та негативних переживань, тобто виявлення своїх проблем.
2. Опанування учасником своїх позитивних бажань та шляхів їх досягнення завдяки уяві та фантазії.
3. Формування вміння співвідносити свої бажання зі своїми можливостями та самоаналіз.
4. Корекція керівника гуртка у разі потреби.

Метою використання методики є осмислення та опрацювання негативних емоційних хвилювань. Оптимальний вік – підлітковий, але дана методика є ефективною і з дорослими людьми.

Поштовхом до розвитку творчих здібностей підлітка є створення його емоційного настрою відповідно до подій, людей або якогось середовища. На такий настрій співчуття та співпереживання може надихнути мистецтво слова, література, поезія, музика, театр та яскраві події реального життя. Коли з'являється джерело натхнення, тоді уява включається наче сама собою. Це відбувається виключно на емоційному рівні. Відомо, що натхнення породжує ідею творіння, художній образ, у якому відображуються свої почуття.

Створюючи власні сценарії концертів, виховних годин, пишучи навіть п'єси студенти малюють ескізи декорацій, костюмів, намага-

ються випробовувати себе в ролі режисера. Але не можна грати в театральні ігри, перевтілюватися на сцені не знаючи основ театального мистецтва. Це і призвело на думку про необхідність вивчати азбуку театру. При цьому необхідно формувати у підлітків лексичні поняття та вміння за напрямками:

- етимологія слова;
- робота з синонімами та антонімами;
- спостереження за багатозначністю слів;
- підбір риму до слова;
- складання невеликих римовок, що розкривають зміст слова.

Творчий процес можна подати у вигляді своєрідної формули: творчість автора + творчість студента + творчість учителя = заняття як новий вид мистецтва.

Багато можливостей для розвитку творчості нам дає робота музично-драматичного гуртка. Як правило, активні члени гуртка – це старші за віком студенти. Щороку проводимо конкурс «Ми – таланти твої, Україно!» До участі у конкурсі залучаємо усіх студентів нового набору. Юні поети, співаки, танцюристи, музиканти, актори демонструють свої таланти. Переможці конкурсу мають можливість виступати на святковому «Гала-концерті» та у подальшому запрошуються на роботу у музично-драматичному гуртку, де вчимося працювати з образом, створювати його засобами мови, міміки, жестів, інтонації, костюму. На керівника покладається велика відповідальність за роботу, бо повинен бути не лише фахівцем у своїй роботі, а і режисером-постановником, бо кожна п'єса потребує певної корекції.

За час роботи керівником художньої самодіяльності кооперативного коледжу міста Полтави допомогла розвинути індивідуальні творчі здібності та піднятися на професійний щабель нашим випускником: Гордієв Ангел (закінчив Полтавське музичне училище, клас викладача Путько В. П., студент Київської консерваторії, соліст національної опери України), Марчук Вероніка (Красуня Полтавщини 2014 року, призерка конкурсу у Греції). Студенти, які займалися і займаються у гуртку, знаходять свою подальшу роботу співаками різних творчих колективів нашого міста (Піхуля Вадим, Лаврушко Вікторія, Козін Максим, Назарова Олександра, Шульга Марія, Гладка Валентина).

Кожен випускник гуртка – самодостатня особистість, звісно, креативна. Робота у гуртку готує до дорослого життя, дає можливість у будь-якій ситуації почуватися невимушено, розкуто, гідно.

Психологічна природа сценічного мистецтва театру близька дитячій грі, яка є одним з найбільш важливих інструментів виховання особистісних якостей підлітка. Підлітку необхідно відчувати себе

потрібним. Духовне життя стає повноцінним, якщо людина живе у світі творчості, фантазії, мистецтва. Завдяки співпраці у нашому творчому колективі розкрилися яскраві акторські таланти студентів, котрі раніше соромилися сцени і не згадували про свої здібності.

Великі виховні можливості театральної діяльності пояснюються також тим, що в процесі її здійснення, в рамках роботи над драматизацією, створюються сприятливі умови для формування й освоєння дітьми різних типів спілкування.

Позитивне емоційне спрямування і взаємний інтерес студентів між собою, студентів і педагога, студентів і батьків, педагога і батьків – невід’ємна умова для успішної реалізації колективної театральної діяльності.

Театральна діяльність може стати позитивною тільки за умови розуміння колективної природи театального мистецтва, його сутності і специфіки впливу на розвиток особистості. У процесі становлення самодіяльного колективу слід орієнтуватися не на художньо-творчі досягнення, а на вміння спостерігати за життям та робити об’єктивні висновки та оцінки. Розвиток особистої творчої активності, здібностей виконує позитивно-соціальну роль завдяки згуртованості, дружній атмосфері колективу, наявності сценічної культури.

Серед педагогічних проблем значне місце у виховному процесі підлітків належить естетичному вихованню, частиною якого є театральне мистецтво. Естетичне виховання становить фундамент духовного розвитку особистості, його морального та етичного вдосконалення. У концепції художньо-естетичного виховання учнів та студентів у навчальних закладах наголошується на необхідності формування у них особистісно-ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва, розвитку естетичної свідомості й художньої компетентності, здатності до самореалізації, потреби в духовному самовдосконаленні.

Таким чином, уміло скориставшись театральною діяльністю підлітка, враховуючи розвинену творчу активність у них, керівник гуртка виховуватиме сценічну культуру і виконає своє головне завдання естетичного напрямку.

Список використаних джерел

1. Виготський Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Виготський. – М., 1987.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М., 1987.
3. Дубина Л. Викладання мистецьких дисциплін з елементами театральної педагогіки / Дубина Л. // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 4. – С. 25–38.

4. Загадарчук Г. М. Розвиток творчих здібностей – важлива функція соціально-культурної діяльності // Творчий потенціал особистості: проблеми розвитку та реалізації. – К., 2005. – С. 71–73.
5. Иванова Є. Система Станіславського в педагогічних концепціях / Є. Иванова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 5. – С. 33–38.
6. Кирилов В. Театр и дети. Безграничные возможности в границах возможного / Кирилов В. // Рідна школа. – 2006. – № 4. – С. 29–31.
7. Комарова Т. С. Театрально-игровая деятельность как фактор интеграции образовательного процесса / Т. С. Комарова // Мир образования – образование в мире. – 2006. – № 1. – С. 54–56.
8. Станиславский К. С. Работа актера над собой / Собрание сочинений в восьми томах. – Т. 2. – М. : Искусство, 1954. – 423 с.
9. Сунтеева Ж. В. Работа с негативными эмоциями, переживаниями и высокой тревожностью / Ж. В. Сунтеева // Школьные технологии. – 2007. – № 2. – С. 137–155.

ЭЛЕМЕНТЫ ГЕНДЕРНОГО ВОСПИТАНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИСТОРИИ ФИЛОСОФИИ

Коростик С. С., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», направление подготовки «Бухгалтерский учет, анализ и аудит (в коммерческих и некоммерческих организациях)», студентка гр. Бс-21

Мижевич О. М., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», к. филос. н., доцент – научный руководитель

В Республике Беларусь гендерное воспитание является приоритетным направлением воспитательной работы в учреждениях образования, что нашло свое отражение в Кодексе Республики Беларусь об образовании от 13 января 2011 г. Гендерное воспитание в Беларуси оказалось привязанным к семейному воспитанию, что объясняется сложнейшей демографической ситуацией в республике. «Достигнутый в нашей стране показатель рождаемости обеспечивает воспроизводство населения лишь на 2/3. Для того чтобы население не убывало, рождаемость должна поддерживаться на уровне не ниже 2,1. Всё это диктует необходимость усиления мер государства и общества по стимулированию рождаемости и поддержке семей с детьми». [1] Как видно из вышеприведенной цитаты, объединение семейного и гендерного вос-

питания является весьма актуальным для Беларуси, что не раскрывает всех аспектов гендерного воспитания.

Анализ методической литературы, предлагаемой Министерством образования Республики Беларусь учебным заведениям всех уровней для проведения занятий по гендерному воспитанию, ясно указывает на необходимость ориентироваться в гендерном воспитании на патриархальные ценности, на четкое усвоение обучающимися традиционных женских и мужских ролей.

По мнению автора, подобный традиционализм не в состоянии решить сложнейшую современную проблему – проблему формирования гендерной идентичности молодого человека. Проблема заключается в том, что в современном обществе, пока еще скрыто, но существуют серьезные противоречия между гендерными стереотипами и тем, какие функции в действительности выполняют мужчины и женщины в современном обществе. Поэтому, учитывая специфику философии, затрагивающей практически все стороны общественной и личной жизни людей, включение элементов гендерного воспитания в наиболее подходящие для этого философские темы становится не только эффективным, но и целесообразным.

Изучая древнегреческую философию, можно акцентировать внимание обучающихся на том факте, что иерархия полов в европейской культуре с ее социально-психологическими последствиями сформировалась в античной культуре и оказала влияние на все общество в целом. В теме «Средневековая философия» указывается, что Церковь узаконила эту иерархию, и это обнаруживается уже в Новом завете, в правилах бытового благочестия, которые до сих пор читаются ври церковном браке. В соответствии с ними (глава 5 Послания к Ефесецам) мужчины – вершина иерархической пирамиды. Любит он, а жене, находящейся где-то внизу, даже не дается право осуществлять высшую христианскую добродетель – любить. Женщина должна бояться мужа. В Средние века мужчина был объявлен высшей формой человеческой жизни, а в женщине, даже крещеной, иногда не признавали Образа Божия.

Рассматривая западноевропейскую философию можно отметить, что именно в философии и науке середины XIX столетия зарождается интерес к гендерным проблемам: семейно-брачные и половые отношения, соотношение мужского и женского и т.д. Но все исследование в этой области вплоть до середины XX столетия опирались на патриархальную модель трактовки гендерных отношений. Наиболее радикально эта модель отражена в нашумевшей в свое время работе Отто Вейнингера «Пол и характер» (1902). «Женственность тождественна с безнравственностью» для Вейнингера женщина – «опасней-

ший враг, орудие дьявола, мучительный кошмар, перед которым бледнеют все остальные темные соблазны мира» [3, с. 329]. Иной, более мягкий подход наблюдается в позиции И. Я. Бахофена, чей труд «Материнское право» (1861) считается одним из первых фундаментальных исследований, посвященных эволюции половых и брачно-семейных отношений. Бахофен рисует образ женщины – носительницы таких четырех добродетелей как терпение, сострадание, заботливость и кротость.

В философии XX века традиционно вызывает живой интерес тема феминизма. Семинарское занятие по данной теме у всех обучающихся находит живой отклик. Например, бурно идет обсуждение вопроса «Являются ли гендерные стереотипы, сложившиеся еще в патриархальном обществе и которыми руководствуются в воспитании подрастающего поколения, несколько устаревшими и даже вредными?». Помимо того, в нашем университете обучающимся в качестве домашней работы предлагается подготовить презентации, либо написать эссе по проблемам, касающихся взаимоотношений полов. Для презентаций и эссе предлагаются следующие темы: «Мужчина, женщина и власть», «Возможность равенства, свободы и справедливости между полами», «Гендерная асимметрия современного общества», «Материнство и отцовство в современном мире» и др.

В ходе обсуждения вышеуказанных проблем как правило обучающиеся выходят на следующие положения, которые может быть и являются спорными, но в большей степени соответствуют основным принципам современной гендерной культуры.

1. В современном мире подавляющее большинство людей придерживается определенной точки зрения, какое поведение считается правильным для представителей того или иного пола, какими конкретными социально-психологическими качествами и свойствами личности должны обладать мужчины и женщины. Мужские характеристики обычно противопоставляются женским. Они рассматриваются как противоположные, дополняющие друг друга. В соответствии с этим для женщин главными социальными ролями считаются семейные роли, для мужчин – роли профессиональные.

2. Проблема современного гендерного воспитания заключается в том, что требования, предъявляемые к женщинам и мужчинам со стороны общества, чрезмерно велики.

3. Современное общество выдвигает на передний план проблему оптимального совмещения женщиной брачно-семейных, материальных и профессиональных функций. Но в последнее время становится ясным, что открытый доступ женщин во все сферы публичной жизни общества не решил проблему гендерного неравенства. Гендерные

отношений в современном обществе предстают как отношение различий, основанных на неравенстве возможностей. К сожалению, средства массовой информации сегодня усиливают это неравенство тем, что активно эксплуатируют сексуальную составляющую образа женщины.

Список использованных источников

1. Новые качественные характеристики населения Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим обращения: <http://www.ioevkraj.by/2011/02/Novye-kachestvennye-karakteristiki-naseleniya-Respubliki-Belarus/>. – Дата обращения: 13.10.2016.
2. Вейнингер, О. Пол и характер. Принципиальное исследование / О. Вейнингер. – СПб. : АСТ, 2011. – 393 с.
3. Номеровская, С. В. Трансгендерное общество: воспроизводство гендерной идентичности в массовой культуре / С. В. Номеровская // Парадигма. Философско-культурный альманах. Вып. 16. под ред. Н. Х. Орловой. – СПб. : Издательский Дом СПбГУ, 2011. – С. 28–36.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Крочак Л. В., Уманський медичний коледж, старший викладач, магістр педагогічної освіти, викладач фізіології

Формування світогляду, що базується на ставленні до людини як до найвищої цінності, стимулювання гармонійного розвитку й прояву творчого потенціалу особистості в праці – основа гуманізації сучасної освіти. Але вона може залишитися набором добрих намірів, якщо на практиці не вживати заходів для підвищення ефективності навчального процесу, поліпшення умов взаємодії викладача і студента, переведення студента на рівень активного субєкта навчального процесу.

Існують різні шляхи підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі. Вони можуть реалізовуватись шляхом вдосконалення комунікативних відносин викладача та студента, правильної організації самостійної роботи студентів, дотримання студентами гігієни розумової праці, оптимального вибору методів навчання, застосуванням таких форм організації навчального процесу як інтерактивне та кооперативне навчання тощо.

Отже, важливим завданням викладача є об'єктивна оцінка стану навчального процесу у даному ВНЗ та підбір саме тих шляхів для його вдосконалення та інтенсифікації, які підвищать його ефективність відповідно до закономірностей та принципів навчання у ВНЗ.

Закономірності і принципи навчання у ВНЗ

Закономірності навчання – це впорядкованість педагогічних явищ, яка ґрунтується на повторюваності фактів і відображає стійкі залежності між елементами процесу навчання (метою, змістом, засобами навчання, навчальною діяльністю), а також його залежність від об'єктивних, стійких зовнішніх зв'язків.

Є чимало праць, присвячених дослідженню закономірностей навчання. На основі їх аналізу можна стверджувати, що навчальний процес у вищому навчальному закладі характеризується такими закономірностями [1]:

- суспільними потребами у спеціалістах вищої кваліфікації для суспільного виробництва;
- залежністю від навчально-матеріальних, гігієнічних, морально-психологічних умов, за яких він відбувається;
- цілеспрямованістю у взаємодії викладача і студента, що виявляється в єдності їхньої діяльності;
- упровадження в навчальний процес проблемних ситуацій та організації виробничої практики та ін.

Принципи навчання – це система основних вимог, що спрямовують навчальний процес на досягнення поставлених педагогічних цілей на основі врахування закономірностей цього процесу.

Дидактичні принципи, які слід реалізовувати при навчанні у ВНЗ це і гуманістична спрямованість, і науковість, і систематичність та послідовність, і індивідуальний підхід до студентів та оптимізація навчального процесу та ін [1].

Ефективні методи комунікації викладача та студентів

Відповідно до сучасних уявлень можна виділити кілька комунікативних методик, які [2]:

- спрямовані на стимулювання когнітивних процесів (вирішення проблемних завдань, використання рольових та ділових ігор тощо);
- передбачають використання інтерактивних форм та прийомів навчання, що беруть до уваги інтерес, мотивацію студентів до навчальної та науково-дослідної діяльності;
- побудовані на моделюванні та імітації реальних чи віртуальних ситуацій;
- передбачають чітку взаємодію викладача вищої школи у межах малої творчої групи студентів за принципом єднання індивідів із різним креативним та інтелектуальним потенціалом.

Під час застосування цих комунікативних методів зосереджують увагу на ролі та функції викладача [2]:

- він є носієм необхідної для студентів інформації за фахом під час вивчення нового матеріалу;
- виконує функції спостерігача, коли студенти працюють у малих творчих групах, та надає їм індивідуальну консультаційну допомогу;
- викладач є консультантом у випадках, коли студенти працюють над певним проектом, ситуаційною вправою і потребують порад та рекомендацій щодо змісту завдань;
- викладач під час здійснення науково-педагогічної діяльності має бути психологом і психофізіологом, визначати настрій, самопочуття й активність студентів, уміти за допомогою педагогічних і психологічних прийомів підтримувати високий рівень їхньої фізичної та розумової працездатності.

Передумови ефективності навчальної роботи студентів

У сучасній вищій школі роль викладача все більше зводиться до організації пізнавальної діяльності студентів. Пізнання студент повинен здійснювати сам. Це має принципове значення. Тільки знання, здобуті власною працею, є міцними, глибокими і дієвими. Самостійної роботи студентів формує навички самостійної діяльності взагалі, що є конче необхідним у будь-якій професійній діяльності, виробляє здатність самостійно приймати відповідальні рішення, знаходити оптимальний вихід зі складних ситуацій.

Ефективність самостійної навчальної роботи зумовлюється сформованістю пізнавальних мотивів. Пізнавальні потреби, які спонукають до самоосвіти, формуються в активній самостійній пізнавальній діяльності людини, яка має бути суспільно значущою для особистості [1].

Самостійна навчальна робота студентів здійснюється у процесі взаємодії різних чинників: соціальних, психологічних, анатомо-фізіологічних. Важливу роль при цьому відіграють раціональні засоби: методи організації самостійної роботи, умови праці, режим дня, техніка праці та ін.

Отже, обізнаність із закономірностями ритмічності функціонування систем організму в певні періоди доби дає змогу людині більш ефективно організувати і спланувати свою діяльність протягом якогось конкретного часу.

Оптимальний вибір методів навчання та контролю з метою підвищення ефективності процесу навчання

Методи навчання завжди є засобом реалізації певних цілей навчання. Але результат діяльності викладачів і студентів не завжди такий, яким він уявляється у суб'єктивній формі мети. У цій взаємодії

мети, засобу і результату найважливішим є аналіз пізнавальної діяльності студентів, а також керівництво нею з боку вчителя [3]. Кожен викладач повинен пам'ятати, що методи не є незмінними. Їх внутрішня суть визначається змінами в змісті основ науки, техніки і мистецтв, які вивчаються у вищій школі.

Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності виконують освітню функцію та поділяються на такі види [4]:

➤ Перспективні методи, які виконують функцію організації та здійснення чуттєвого сприйняття навчальної інформації.

➤ Методи виділені за логічною ознакою, які спираються перш за все на класифікацію розумових дій.

➤ Методи стимулювання та мотивації навчання виконують виховну функцію.

Серед методів контролю та самоконтролю можна виділити методи усного (індивідуальне опитування, фронтальне опитування, усні заліки, усні екзамени, програмоване опитування), письмового (контрольні письмові роботи, письмові заліки, письмові екзамени, програмовані письмові роботи) та лабораторно-практичного (контрольні лабораторні роботи, машинний контроль) контролю.

Отже, методи навчання не можна сприймати як рецепт для розв'язання навчальних завдань. Тому лише творча мудрість викладача, яка опирається на наукові засади, може забезпечити оптимальний підхід до використання методів навчання з метою підвищення ефективності процесу навчання.

Висновки

Застосування заходів щодо підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі, поліпшення комунікацій між викладачем і студентом, переведення студента на рівень активного суб'єкта навчального процесу є основою гуманізації сучасної освіти.

Основною умовою забезпечення ефективності навчального процесу є дотримання сукупності основних закономірностей та принципів навчання. Гуманістична спрямованість, науковість, доступність, оптимізація навчального процесу є запорукою його інтенсифікації.

Отже, підвищення ефективності навчання у ВНЗ – досить складне питання. Воно далеко виходить за рамки суто педагогічних проблем, але об'єктивні чинники соціально-економічного розвитку диктують необхідність інтенсифікації навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.

2. Бойченко В. А. Шляхи підвищення ефективності навчальної діяльності студентів педагогічного університету / В. А. Бойченко // Вісник львівського університету. – 2009. – № 25. – С. 293–299.
3. Асахова В. М. Нові методи навчання / В. М. Асахова. – К. : Освіта України, 1998. – 247 с.
4. Пидкасистый П. И. Технологии игры в обучении и развитии / И. П. Пидкасистый, Ж. С. Хайдаров. – М. : МПУ, 1996. – 272 с.

ОБУЧЕНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАЦИИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТА ВУЗА

*Махаева А. К., Карагандинский экономический университет
Казпотребсоюза, магистр, старший преподаватель кафедры
иностранных и русского языков*

Набиева А., студентка группы Эко-22к

Современные социально-экономические отношения в Казахстане, совершенствование технологических систем вызвали качественные изменения в характере и содержании подготовки специалистов. Приоритетным направлением модернизации образования становится формирование профессиональной компетентности специалиста, о которой можно судить по тем умениям и навыкам, которые специалист применяет для решения сложных профессиональных и жизненных ситуаций, для эффективного социального взаимодействия. Компетентность – качество человека, обладающего всесторонними знаниями в какой-либо области и мнение которого поэтому является веским, авторитетным [1]. А. В. Хуторской определяет компетентность как состоявшееся личностное качество, владение, обладание человеком соответствующей компетенцией, отношение к ней и к предмету деятельности [2]. Характеристиками, позволившими определить границы содержания данного понятия, являются: «компетентность» – это деятельностная категория, то есть она проявляется только в определённой деятельности, причём значительную роль в проявлении компетентности играют контекст и конкретная ситуация.

Компетентностный подход к определению целей и содержания образования позволяет выделить значение формирования профессиональной коммуникативной компетентности в подготовке специалиста не только как основы для становления грамотного, культурного профессионала, но и как инструмента приобретения навыков будущей

профессиональной деятельности, позволяющих применять полученные в различных отраслях знания на практике.

Иностранный язык закономерно выступает одним из основных средств формирования профессиональной коммуникативной компетентности студента, поскольку это предмет интегративный и обучение иностранному языку предполагает концентрацию и интеграцию языкового и специального знания.

Владение иностранным языком является не только атрибутом культурного развития человека, но и условием его успешной деятельности в различных сферах производственной и общественной жизни. Иностранный язык используется выпускниками высших учебных заведений в процессе работы с иностранными компаниями, при коммуникации на различных профессиональных конференциях, в личном общении. Умение адаптироваться к новым информационным средствам (в плане определения их надежности, профессиональной значимости); быть готовым к участию в международных профессиональных коммуникациях; умение гибко приспосабливаться к условиям современного рынка труда – вот те качества, которые формируются в процессе развития иноязычной коммуникативной компетентности, и которые, наряду с квалификационными характеристиками выпускника современного вуза, определяют его конкурентное преимущество, обеспечивают его карьерный рост и определяют, в конечном счете, его жизненный успех. Стратегия обучения иностранным языкам в современных условиях нацелена на последовательную взаимосвязь, взаимообусловленность и взаимодействие практических, образовательных и развивающих задач. Очевидно, что формирование иноязычной коммуникативной компетентности является одним из важных аспектов профессиональной подготовки специалистов.

Структура профессиональной иноязычной коммуникативной компетентности достаточно сложна и включает не только лингвистический компонент (владение средствами речевой коммуникации), информационный компонент (профессиональная компетенция), но и культурологический компонент (наличие фоновых знаний о партнерах по коммуникации и реалиях, принадлежащих другой культуре). Коммуникативная компетентность представляет собой взаимодействие основополагающих систем знаний и умений, необходимых для осуществления общения.

Формирование иноязычной коммуникативной компетентности направлено на развитие умения практически пользоваться реальным, живым языком и призвано обучать не манипулированию языковыми структурами, а осознанному соотнесению лингвистических явлений с

их коммуникативными функциями: информативной, регулятивной, эмоционально-оценочной и этикетной.

И. А. Зимняя выделяет следующие коммуникативные умения, формируемые в ходе реализации данных функций:

- информационная функция – запрос информации, сообщение информации, восприятие и понимание воспринимаемой информации;

- регулятивная/побудительная функция – побуждение к чему-либо, просьба о чем-либо, совет, договор о чем-либо, восприятие побуждения и реакция на него;

- эмоционально-оценочная функция – выражение мнения, оценки, чувства, эмоции, убеждение, выражение удовольствия/неудовольствия; [4].

Для успешной реализации указанных функций средствами иностранного языка, необходимо владеть этими средствами, уметь употреблять их в основных видах речевой деятельности, знать страноведческие реалии, особенности речевого и неречевого поведения в социокультурном контексте.

Обучение иностранным языкам заключается не только в учении оперированию языковым и культурологическим наполнением материала, но и требует формирования навыков межличностного общения. Задачей преподавателя является организация такого взаимодействия, в котором студенты смогут выступать в качестве участников процесса восприятия и производства иноязычной информации в определенной ситуации, с определенной целью, с определенным партнером. Для успешной реализации такого общения необходимо усвоить необходимые способы взаимодействия с окружающими людьми и событиями, навыки работы в группе, владение различными социальными ролями в коллективе.

Таким образом, одна из основных целей обучения иностранному языку в высшей школе - формирование иноязычной коммуникативной компетенции - является средством достижения другой, общей цели – развития профессиональной компетентности студента. Обогащаясь за счет соответствующих знаний, умений и навыков в процессе учебно-профессиональной деятельности, иноязычная коммуникативная деятельность способствует формированию у обучаемых коммуникативной компетентности и обеспечивает в дальнейшем их успешную профессиональную деятельность.

Иноязычную коммуникативную компетенцию следует, на наш взгляд, рассматривать как ресурсное качество, которое выступает в качестве основы для формирования профессионально-компетентного специалиста и, следовательно, должно учитываться при конструировании образовательных программ нового поколения.

Список использованных источников

1. Кондаков, Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – С. 254.
2. Хуторской, А. В. Методологические основы личностно ориентированного направления модернизации российской школы / А. В. Хуторской // Педагогический журнал. – Оренбург : Изд-во ОГПУ. – 2002. – № 4(5). – С. 4–9.
3. Зимняя, И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
4. Тер-Минасова, С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособие / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово/Slovo, 2000. – 624 с.

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОЧИМА СТУДЕНТА

Мороз Т. Ю., Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, напрям підготовки «Професійна освіта», студентка групи ПН-32

Калашник О. В., Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доцент кафедри експертизи та митної справи, к. т. н., доцент – науковий керівник

Сучасна орієнтація освіти на формування компетенцій як готовності і здатності людини до професійної діяльності передбачає створення відповідних педагогічних умов. Оскільки нова освітня парадигма декларує розвиток особистості під час здобуття вищої освіти, дослідження ролі викладачів ВНЗ у забезпеченні професійної підготовки майбутніх фахівців набуває особливої актуальності.

У новій філософії освіти студент розглядається як активний суб'єкт педагогічної взаємодії, тому цілком природно, що роль викладача також трансформується. Сучасний педагог вже не може просто транслювати знання, він повинен сприяти всебічному розвитку майбутнього фахівця, вчити студентів самостійно здобувати знання, вільно орієнтуватися у різних життєвих ситуаціях. Для того, щоб кожний студент у ВНЗ відчував себе особистістю, мав можливість максимально повно реалізувати власний потенціал та зміг досягти найбільших успіхів у навчанні, на наш погляд, важливо урахувати ряд чинників.

По-перше, з самого початку студенти повинні відчувати себе у стінах ВНЗ комфортно. Ми погоджуємося з науковцями, які звертають

увагу на те, що адаптація студентів-першокурсників пов'язана з подоланням труднощів входження в нове соціальне середовище, встановленням внутрішньогрупових відносин, пристосуванням до нових форм навчання.

На наш погляд, пристосування студентів до навчання у педагогічному ВНЗ має свої особливості. Входження молодих людей у систему навчання у вищій школі, набуття нового соціального статусу вимагає моделювання нової поведінки, яка найбільше відповідатиме статусу студента – майбутнього вчителя. Відомо, що процес пристосування може викликати у людини перенапруження як на психологічному, так і на фізіологічному рівнях. Внаслідок такого стресу у студента може знизитися активність і він не зможе не тільки практикувати нові способи поведінки, але й виконувати звичні для нього види діяльності.

З огляду на вищезначене, ми вважаємо, що для якнайшвидшої адаптації абітурієнтів до нових умов навчання, які суттєво відрізняються від тих, що були у школі, кожен майбутній студент повинен «отримати» власного «опікуна», – викладача, або старшокурсника, який допоможе подолати невпевненість у собі, а, можливо, й страхи та комплекси. Традиційно роль такого «опікуна» у ВНЗ намагаються виконувати куратори академічних груп. Як правило, вони знайомлять молодь з навчальним закладом (бібліотека, читальні зали, музей, деканати, кафедри тощо), пояснюють майбутнім педагогам їх обов'язки, за виконання яких вони повинні нести відповідальність. Допомоги одного куратора всім членам академічної групи не завжди вистачає, оскільки студенти прагнуть спілкування, бажають, щоб їх вислуховували, підтримували, допомагали у вирішенні деяких проблем.

Незважаючи на уявну дорослість, першокурсник потребує ненав'язливого контролю з боку викладачів, тому що не завжди може сам зорієнтуватися у нових вимогах студентського життя. Хотілось би підкреслити, що саме перший рік навчання є найскладнішим з точки зору адаптації студента до нового середовища, тому в умовах сучасного вищого навчального закладу дуже важливо створити партнерські довірливі стосунки між студентами та викладачами. Безумовно, педагоги впливають на особистісне становлення студента, але може впливати й академічна група, тому підвищення авторитету куратора і академічної групи повинні бути віднесені до числа важливих завдань виховної роботи ВНЗ.

Професійна підготовка майбутнього вчителя – це процес інтерактивний, в якому досягнення позитивних результатів повинне забезпечуватися зусиллями зацікавлених сторін. У контексті теми, яку ми досліджуємо, здається слушною думка про доцільність впрова-

дження у систему вітчизняної вищої освіти інституту тьюторства. Пропозиція зміни традиційної ролі викладача на тьюторну ураховує позитивний європейський досвід і особливості сучасного етапу розвитку суспільства, яке характеризується інформатизацією всіх сфер життя та доступом до невичерпних інформаційних ресурсів. Очевидно, що у таких умовах роль вчителя, викладача, куратора, наставника повинна бути трансформована. Однак, на нашу думку, освітня реформи у цій царині лише декларується, а насправді ніяких суттєвих змін у поведінці переважної більшості викладачів не спостерігається.

Цікаву теорію з цього питання висуває український науковець Т. Литвиненко про те, що у сфері освіти панує інерційний авторитаризм... На думку ученого, авторитарне педагогічне мислення керує діяльністю переважної більшості вчителів, вихователів, методистів, працівників освіти, Авторитаризм закріплений наукою в педагогічній теорії, відображений у підручниках педагогіки та методичних посібниках... [1]. Ми цілком погоджуємося з такою точкою зору і маємо констатувати факт, що сучасна професійна підготовка вчителя без тьюторських технологій буде малоефективною.

Досить цікавий, на наш погляд, підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців реалізується в Англії, де студент сприймається як колега викладача. При цьому у спілкуванні враховується його точка зору, ідеї, погляди. Студент розглядається професорами в якості партнера, як людина, яка у майбутньому повинна чогось досягти і забезпечити успіх університету. У тамтешніх навчальних закладах відсутня ієрархія серед викладацького складу, міжособистісні відносини студентів і викладачів вільні та мало формалізовані. На нашу думку, такий досвід спілкування сприяє професійному становленню майбутніх фахівців. Студенти комфортно себе почувають і можуть під керівництвом старших товаришів зосередитися на самоосвіті, на питаннях, які їх цікавлять, на розвитку й удосконаленні власних здібностей, можливостей, талантів, ресурсів і потенцій. Так відбувається професійне становлення нового кваліфікованого фахівця, а одночасно і творіння нового суспільства.

Сьогодні в Україні у професійному середовищі освітян активно обговорюються найрізноманітніші напрямки освітньої реформи. Дискусії точаться навколо впровадження багатоступеневої практико-орієнтованої освіти, відносно відродження інституту наставництва та створення на базі ВНЗ бізнес-інкубаторів, розробки сучасних освітніх програм тощо. Для того, щоб ці освітні реформи не залишилися лише на папері, вони, на наш погляд, повинні відбуватися у тісній співпраці студентів, викладачів і роботодавців.

Список використаних джерел

1. Литвиненко Т. А. Індивідуалізація в освітньому процесі: шляхи тьютерської допомоги в приватних навчальних закладах [Електронний ресурс] / Т. А. Литвиненко. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/visnik_50_165.pdf – Назва з екрана.

МЕТОДИ ПІЗНАННЯ У ЗМІСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Москалюк Н. В., Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка викладач кафедри ботаніки та зоології, к. п. н.

Проблема фахової підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін в умовах реформування вищої і загальної середньої освіти є надзвичайно актуальною. Зміни, які відбуваються в освіті України, викликають необхідність створення і впровадження нової моделі навчання, розробки і практичної реалізації нових технологій. Сьогодні випускник вищого навчального закладу повинен мати не тільки професійні знання, уміння і навички в обраній ним галузі діяльності, а й мати фундаментальну освіту, бути здатним самостійно працювати, вчитися і навчати інших. Адже, в руках сучасних вчителів майбутнє нашої держави.

Сучасна дидактика розглядає засвоєння засобів і методів отримання знань як необхідну умову покращення ефективності навчання. Аналіз досліджень ряду вчених [3, 4, 5] підтверджує, що студенти значно краще засвоюють навчальний матеріал, набувають уміння самостійного поповнення знань, якщо розбираються в суті методів наукового пізнання, уміють користуватися ними в процесі навчально-пізнавальної діяльності. В сучасних програмах шкільних навчальних предметів [1] природничої галузі передбачено вивчення змістової лінії «методи наукового пізнання», яка регламентує ознайомлення учнів з основними методами наук при вивченні навчальних дисциплін. Акцентується увага на тому, що вивчення природничих дисциплін в школі повинне сприяти формуванню умінь здійснювати аналіз, синтез, порівняння біологічних об'єктів, а у ряді тем передбачені спеціально організовані спостереження і експеримент.

Проте, аналіз знань і умінь студентів засвідчив, що не дивлячись на вимоги програм, спостерігається недостатнє їх володіння методами наукового пізнання, необхідними для того, щоб навчити школярів

всебічному аналізу фактів, розкриття суті явищ, що вивчаються, загальних принципів, що лежать в основі законів, усвідомлення структури навчального матеріалу, його елементів, внутрішніх зв'язків і взаємозв'язків між ними – усього, що забезпечує успішне засвоєння програмного матеріалу.

Однією з причин слабого оволодіння студентами методів наукового пізнання, є недостатня увага до здійснення спеціального навчання цих методів. Оскільки, як свідчить практика, застосування тільки стихійного шляху формування прийомів розумової діяльності (В. Паламарчук, А. Степанюк), який полягає в попутному оволодінні методами пізнання при вивченні програмного матеріалу, не забезпечує належного рівня їх сформованості у майбутніх учителів природничих дисциплін [2, 4]. Тому виникає потреба в розробці методики ознайомлення студентів з методологічними знаннями, яка передбачає пряий і непряий шляхи формування відповідних умінь.

Зазначеним вимогам відповідає методика формування методів наукового пізнання у студентів, яка передбачає наступні етапи:

- поняття про загальні методи наукового пізнання (коротке ознайомлення з групою найбільш близьких, взаємозв'язаних методів наукового пізнання);

- послідовна конкретизація знань про кожний метод наукового пізнання з цієї групи (розкриття суті методу, його елементарної структури з наступним розвитком знань про структуру конкретного методу, що залежить від появи в змісті навчального матеріалу загальніших видів знань; застосування спеціальних завдань з метою оволодіння вміннями аналізувати, синтезувати, абстрагувати, порівнювати);

- узагальнення знань про кожен метод наукового пізнання;

- застосування завдань, що передбачають оперування методами наукового пізнання в умовах перенесення на нові об'єкти і нові зв'язки;

- узагальнення знань і умінь, що відносяться до групи методів наукового пізнання.

Загальне ознайомлення з групою найбільш близьких і взаємопов'язаних методів наукового пізнання відразу націлює студентів на усвідомлення взаємозв'язків і взаємопроникнення методів, орієнтує їх відносно місця і функцій кожного методу в їх системі і тим самим створює правильне розуміння перспективи їх подальшого застосування в навчанні. Розуміння того, що без оволодіння одним методом неможливо якісно опанувати іншим, більш складним, створює певну позитивну мотивацію студентів до подальшого навчання.

При цьому обов'язково подавати інформацію про методику формування цих знань. Наприклад, на вступних заняттях з ботаніки (анатомії і морфології рослин), систематики рослин, зоології, фізіології рослин цей матеріал логічно поєднується при розгляді предмету конкретної навчальної дисципліни та її завдань. Говорячи про завдання, які вирішують учені, тої чи іншої галузі знань, цілком доречно коротко охарактеризувати методи, за допомогою яких здійснюється їх вирішення, показати необхідність застосування методів в навчанні. Необхідно звертати увагу студентів на те, що на цих уроках доцільно дати учням визначення найбільш важливих в даній науці методів наукового пізнання і навести доступні приклади їх використання на конкретному навчальному матеріалі.

Наприклад, знання про аналіз і синтез конкретизуємо при вивченні програмної теми навчальної дисципліни «Зоологія» на занятті: «Клас Кісткові риби. Морфологічні особливості та внутрішня будова кісткових риб». Зміст навчального матеріалу теми сприяє для розкриття саме цих методів наукового пізнання, бо тут розглядаються внутрішні органи хребетних тварин як частини цілого. Розгляд ознак окремих систем органів базується на методі аналізу, а в основі розуміння взаємозв'язку органів в цілісному організмі лежить метод синтезу. Для розкриття суті цих методів викладач використовує приклади будови різних представників тваринного світу, що сприяє одночасному поглибленню і засвоєнню знань про суть, структуру цих методів. При вивченні теми: «Систематичне різноманіття та екологічні особливості кісткових риб» існує необхідність і є можливість частково розширити знання про метод порівняння. Зокрема, щоб студенти зрозуміли відмінність різних представників кісткових і хрящових риб, доцільно порівняти два конкретні представники, а для цього необхідно розкрити механізми порівняння 2-х видових понять на основі вивчення відповідних родових понять.

Отже, дана проблема потребує подальшого розгляду і дослідження, оскільки навчання студента – творчий і безперервний процес, що потребує постійної індивідуальної повсякденної роботи, оскільки у навчальному закладі не закінчується формування особистості спеціаліста, воно продовжується впродовж життя і практичної діяльності та безперервного підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Навчальні програми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>. – Назва з екрана.

2. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала / В. Ф. Паламарчук – Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2000. – 152 с.
3. Пометун О. І. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти [Електронний ресурс] / О. І. Пометун. – Режим доступу: [http:// visnyk.jatp.org.ua](http://visnyk.jatp.org.ua). – Назва з екрана.
4. Степанюк А. В. Дидактические условия вооружения учащихся общими методами научного познания (5–7 кл.) : дис....канд. пед. наук. 13.00.01. / А. В. Степанюк. – Киев. – 1985. – 200 с.
5. Фалько М. І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти : дис....канд. пед. наук: 13.00.02. / М. І. Фалько. – К., 2005. – 229 с.

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ, ЯК МЕТОД СТВОРЕННЯ І ВИРІШЕННЯ ВИРОБНИЧИХ СИТУАЦІЙ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ

*Нещадим Л. В., «Полтавський кооперативний технікум», викладач
I категорії*

Конкурентоспроможність випускників ВНЗ значною мірою залежить від того, наскільки вони опанували сучасні економічні знання, від рівня їхньої економічної культури, вміння мислити й діяти в системі ринкової економіки. Це, своєю чергою, зумовлює потребу застосування таких форм, методів, прийомів і засобів навчання, які можуть зробити навчальний процес інтенсивним, максимально активізувати пізнавальну діяльність студентів. Саме до таких методів належать метод конкретних ситуацій, проблемне навчання, ігрові методи тощо.

Формування потенційних можливостей сьогоdnішнього студента і майбутнього спеціаліста пов'язане з удосконаленням самого процесу навчання, спрямованого на активізацію розумової діяльності студента, розвиток його творчого мислення. Активізація творчої, пізнавальної діяльності студентів сприяє проблемному навчанню, яке в умовах швидкого росту обсягу інформації і необхідності її більш якісної переробки і засвоєння виступає вельми ефективним засобом досягнення міцних і глибоких знань, навичок і умінь.

Проблемне навчання – це така організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні студентами проблем.

Сучасна вища освіта вбачає головним своїм завданням «озброєння» майбутніх фахівців методологією творчого мислення. Процес творчості охоплює, насамперед, відкриття нового: нових об'єктів, знань, проблем і методів розв'язання цих проблем. У зв'язку з цим проблемне навчання, як творчий процес є процесом розв'язання нестандартних науково-навчальних завдань, максимально наближених до виробничих ситуацій, з якими студенти можуть зіткнутися в майбутній професійній діяльності.

Так, проведення занять із застосуванням методу аналізу конкретних ситуацій відрізняється від звичайних навчальних занять тим, що в основі такої ситуації лежить реальна проблема, яка може не мати однозначного вирішення. У традиційному навчальному завданні навпаки – чітко визначено, що дано, що треба шукати. Аналізуючи виробничі ситуації та проблеми, студенти формують економічне мислення і моделюють основні етапи своєї майбутньої професійної діяльності. Аналіз виробничих ситуацій є характерним прикладом проблемного навчання, що в ньому якнайповніше реалізуються вимоги єдності практичної та теоретичної діяльності, зв'язок вузівської підготовки із господарською практикою, економічними експериментами, досвідом передових підприємств. У вирішенні будь-яких проблемних ситуацій найкращих результатів досягає той, хто вміє відшукати можливості, яких не помічають інші. Ця якість просто необхідна майбутнім фахівцям економічного напрямку підготовки.

Так, наприклад, з дисципліни «Логістика» я проводжу практичне заняття у вигляді ділової гри на тему: «Розробка маршрутів і впорядкування графіків доставки товарів автомобільним транспортом». Умови ділової гри максимально наближені до дійсності, адже в основу покладено реальну ситуацію з практичної діяльності оптового торговельного підприємства. При цьому ситуація має певну методику розв'язання, яка вказана в методичних рекомендаціях, але не має вимоги стосовно чіткої послідовності дій та конкретного очікуваного економічного результату. Проблема полягає в тому, щоб кожна команда розробила свій варіант оптимальних маршрутів і графіків доставки товарів, який би дозволив максимально мінімізувати сукупні витрати підприємства. Капітан команди, яка розробила найоптимальніші маршрути доставки замовлень, зображує їх на дошці і обґрунтовує рішення команди, зазначаючи всі чинники, які дозволили мінімізувати витрати. Під час вирішення даної ситуації студенти не лише вчаться розробляти маршрути і графіки доставки товарів, а і набувають навичок оперативного аналізу та планування логістичних витрат. Практичні навички, яких набувають студенти при вирішенні такого роду ситуацій, дають їм змогу приймати обґрунтовані логіс-

тичні рішення у складних ринкових умовах, що дозволяє в значній мірі мінімізувати витрати у різних логістичних складових.

Особливістю проблемного навчання є також те, що воно змінює мотивацію пізнавальної діяльності: провідними стають пізнавально-спонукальні мотиви. Інтерес до навчання виникає у зв'язку з проблемою і розгортається у процесі розумової праці, пов'язаної з пошуками та знаходженням рішення проблемного завдання або сукупності завдань. Тому дуже доречним є застосування проблемного навчання і при проведенні лекційних занять. Проблемність лекції досягається послідовним створенням проблемної ситуації певної складності, яку студенти не в змозі подолати за допомогою наявних знань, а тому мотивується посилена навчально-пізнавальна активність у напрямку отримання нових знань, що вивчаються на лекції і становлять інтерес для майбутньої професійної діяльності. Так, з дисципліни «Торговельна реклама» я проводжу проблемну лекцію на тему: «Організація рекламної роботи на торговельному підприємстві». Протягом заняття студенти вирішують проблему: Як впливає реклама на ефективність роботи торговельного підприємства? Лекція проводиться у вигляді презентації, що дає змогу не лише ознайомитись з характеристиками рекламних засобів, а і оцінити якість їх виконання, естетичний вигляд і доцільність використання. Протягом лекції, вивчаючи ті чи інші засоби та заходи торговельної реклами, студенти охоче включаються до активної пізнавальної діяльності, співставляючи характеристики різних рекламних засобів та аналізуючи той вплив, який вони здійснюють на споживачів. Таким чином, наприкінці лекції, вирішення проблеми стає досить нескладним завданням для студентів та логічним підсумком заняття, що одночасно дозволяє закріпити набуті на лекції знання та посилити мотивацію у оволодінні майбутньою спеціальністю.

Зважаючи на актуальність застосування проблемного навчання, гадаю немає жодного викладача, який би його не застосовував. Тому, підсумовуючи все вищесказане, хочу акцентувати увагу на тих умовах, яких слід дотримуватись при проблемному викладенні матеріалу та створенні і вирішенні проблемних ситуацій:

- практичне чи теоретичне завдання, під час виконання якого студенти мають здобути нові знання чи навички, повинне базуватися на знаннях, що вже мають студенти;

- виконання завдання має викликати в студентів потребу в здобутті невідомих знань, тобто повинен з'явитися інтерес як мотив їхніх дій;

- проблемне завдання, що ставиться перед студентами, має відповідати їх інтелектуальним можливостям: бути досить складним, але

водночас можливим для розв'язання завдяки тим навичкам мислення, які в них уже сформовано;

– під час викладу навчального матеріалу необхідно враховувати рівень знань студентів, підтверджувати правильне рішення або, у разі необхідності, продемонструвати нову закономірність та спосіб дії, якщо студенти не впоралися з розв'язанням проблемної ситуації;

– якщо проблемне завдання занадто складне для певної групи студентів, його можна розділити на низку часткових проблемних завдань так, щоб їх розв'язання стало доступним для студентів.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні методи навчання: досвід впровадження / за ред. В. Д. Шарко. – Херсон : Олді-Плюс, 2012. – 210 с.
2. Теорія і практика проф. підготовки майбутніх фахівців засобами інтерактивних технологій : монографія / І. М. Мельничук. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – 326 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. – 2-ге видання, доповнене. – К. : Академвидав, 2014. – 456 с.

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ В ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ДИЗАЙНУ СВЯТКОВОГО СТОЛУ

Огуй Світлана, викладач-методист циклової комісії технологічних дисциплін Полтавського кооперативного технікуму Полтавської обласної спілки споживчих товариств

Україна на початку ХХІ століття переживає складний період трансформації суспільного розвитку і радикальних перетворень у галузі освіти, намагаючись вийти на рівень світових стандартів. В зв'язку з цим зростає роль факторів формування естетичної культури майбутніх молодших спеціалістів у галузі готельно-ресторанного сервісу.

Людина здатна пізнати і перетворити світ, лише оволодівши духовною культурою в її цілісності, в єдності мислення і почуттів, причому розвинута емоціональна сфера стимулює інтелектуальну діяльність.

В зв'язку з цим підвищується значення естетичної підготовки студентської молоді. На початку 90-х років ХХ ст. з'явилося багато публікацій, в яких вітчизняні науковці відзначали, що саме «дизайн

спроможний ефективно вирішити завдання зближення школи з естетичною культурою сучасності, тому потрібні кардинальні заходи для поширення дизайнерської освіти на різних виховних та освітніх рівнях» [3, с. 6].

В. П. Титаренко у своїх дослідженнях з розвитку дизайн-освіти у вищих навчальних закладах України зазначає, що «дизайн-освіта – цілеспрямована художньо-проектна діяльність, що поєднує професійні та наукові знання на основі розуміння проблем людського життя і суспільства з оточуючим середовищем. Це діяльність, яка виконує художньо-комунікативну функцію.

Викладачі технологічного відділення Полтавського кооперативного технікуму Полтавської обласної спілки споживчих товариств, розробляючи систему естетичного виховання студентської молоді засобами дизайну в процесі формування культури харчування використовують відомий і безперечно цікавий та цінний досвід. Були розроблені і впроваджені нові навчальні програми, які передбачали ознайомлення студентської молоді з різними видами художньої діяльності. Зазначена проблема і на сучасному етапі залишається досить актуальною: дизайнерська освіченість є важливим компонентом на рівні взаємодії «людина – навколишнє середовище» та незамінним елементом сучасної культури [1, 2].

Вивчення прогресивних світових тенденцій в роботі із студентами доцільно починати з визначення місця і значення дизайну у вихованні культури харчування, його специфіки і т. д. Але перш, ніж осмислювати загальні питання, вирішувати педагогічні аспекти проблеми, розробляти ефективні шляхи впровадження нових методик, необхідно з'ясувати і сформулювати поняття дизайну. «Дизайн – то якісно новий тип діяльності, який інтегрує технічну та гуманітарну культуру на проектній основі і направлений на організацію гармонійного предметного середовища» [5, с. 2].

В плані початкового ознайомлення студентів з дизайном на заняттях з Технології виробництва кулінарної продукції у змісті кожної теми структурно-логічною схемою виділяється блок художньо-проектної діяльності. До складу його входить різноманітний матеріал про технологічні прийоми приготування страв і кулінарних виробів, а також способи їх естетичного оформлення та подавання з елементами дизайну. Це дає можливість систематично, послідовно, комплексно засвоювати програмний матеріал та основи дизайну [7].

Вирішити проблему вдосконаленого вивчення дизайну на заняттях можна шляхом зміни змісту та методів навчання на основі врахування специфіки художньо-проектної діяльності, особливостей її опану-

вання та раціонального співвідношення теоретичної та практичної частини. Це дозволяє створити таку систему естетичного виховання студентів, яка зможе забезпечити необхідні передумови для послідовного відкриття світу дизайну – від пізнання до вивчення сучасного стану цього виду культурної діяльності. Так, наприклад вивчаючи основні правила сервірування столу (розділ дисципліни «Організація обслуговування в закладах ресторанного господарства»), студенти можуть практично реалізувати багато унікальних творчих ідей. Оформлення приміщення і столу починається з вибору кольорової палітри.

Таким чином, спочатку студенти повинні самостійно вирішити, як оформити стіл – гармонійно тон у тон, чи створити контрастну яскраву композицію. Далі завдання ускладнюються поетапно. Для створення гармонійного загального вигляду необхідно обрати основний колір для сервірування. Потім підібрати посуд, столову білизну, інші, необхідні для сервірування предмети. Отже, правильна організація лабораторно-практичних занять створює сприятливі передумови для формування культури харчування і, одночасно, для поглиблення вивчення дизайну в процесі художньо-проектної діяльності студентів з метою створення естетичного комфорту навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Дьяченко Р. В. Художньо-естетичні особливості закладів харчування як осередків дозвілля і розваг / Р. В. Дьяченко // Вісник НАККККіМ: Науковий журнал. – № 1. – 2015. – С. 132–136.
2. Пигулевский В. Дизайн і культура / В. Пигулевский. – М. : Гуманитарный центр. – 2014. – 316 с.
3. Самара Т. Эволюция дизайна. От теории к практике / Тимоти Самара ; пер. с англ. – М. : РИП-холдинг, 2009. – 272 с.
4. Тасалов В. Теория дизайна и проектная культура / В. Тасалов // Техническая эстетика. – 1991. – № 7.
5. Шпильчак В. Дизайн в освіті: проблеми та перспективи // Мистецтво та освіта. – 2000. – № 3.
6. Тиаренко В. П. Розвиток дизайн-освіти у вищих навчальних закладах України / В. П. Тиаренко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія педагогіка. – 2016. – № 1. – С. 287–290.
7. Черній С. Дизайн та освіта: перспективи взаємодій в постмодерному просторі // Мистецтво та освіта. – 2000. – № 3. – С. 11–14.

ІНТЕГРАТИВНІ НАВЧАЛЬНІ КУРСИ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПІДГОТОВЦІ ФІХІВЦІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Покудіна Л. С., Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут, ст. викладач, аспірант Хмельницького національного університету, спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Гомонюк О. М., Хмельницький національний університет, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та педагогіки – науковий керівник

Необхідність змін у змісті фінансово-аналітичної роботи та якості фінансової освіти викликана змінами пріоритетів в економічній та фінансовій системах України, зміцненням фінансово-кредитного сектора, посиленням його впливу на активізацію структурної перебудови та забезпечення соціально-економічного розвитку країни. У сучасних умовах господарювання та суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності одним із основних завдань вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку з економічних спеціальностей, є професійна підготовка фахівців з фінансів, які добре розуміють особливості сучасного і майбутнього економічного розвитку України, бачать шляхи розвитку фінансової системи та забезпечення фінансової стабільності і спроможні працювати в умовах інтеграції України у світове господарство. Як результат, зросли вимоги до професійної підготовки фахівців з фінансів.

Виникнення нових економічних відносин та розвинута інфраструктура сучасної економічної системи потребують від майбутнього фінансиста фундаментальної економічної освіти, сформованості економічного мислення, опанування значною кількістю професійних компетенцій. Сучасний економіст на основі використання сучасних методів має бути готовий усвідомити, спроектувати й реалізувати кардинальні зміни в економіці. Забезпечення високої якості у всіх сферах економічної діяльності є основною домінуючою складовою збільшення національного багатства держави.

Нині ефективність економіки, науково-технічний рівень виробництва та соціально-економічний прогрес як ніколи залежать від ефективності професійної освіти майбутніх фахівців і підготовки їх до активної творчої та інноваційної діяльності. Для підготовки фахівців нової формації потрібні нові підходи у розробці педагогічних методів, організаційно-педагогічних систем, освітніх технологій, спрямованих на професійний і особистісний розвиток людини, всебічну підготовку до життя й праці у швидкозмінному світі [1, с. 37].

Підготувати такого фахівця можливо лише завдяки інноваційному навчанню, що передбачає абсолютно нові способи навчання в нових умовах. Освіта переживає перехідний період на шляху до повного оновлення. Популізм та відсутність стимулів до інноваційної діяльності, недостатнє використання сучасної науки в обґрунтуванні нововведень і розрахунку можливих наслідків від їх втілення, інформаційний вакуум, незатребуваність нововведень, відсутність механізмів їх втілення, негативне ставлення людей до всього нового, на жаль, сповільнює впровадження інноваційного навчання у практику роботи вищих навчальних закладів.

Закон України «Про інноваційну діяльність» трактує її як таку, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг [2].

Інновація – ценова категорія, що з'явилась в економічній лексиці на етапі формування ринкових відносин. Тому процес формування знань, умінь та навичок в навчальному закладі, що діалектично пов'язаний з процесом синтезу наукового знання та інтеграційними процесами в науковому пізнанні, формує необхідність активного пошуку нових резервів якісної підготовки фахівців, їх професійної компетентності і особистісної зрілості.

Це зумовлено, перш за все, тим, що на практиці існуюча система авторитарної підготовки не сприяє дії принципів міждисциплінарної інтеграції й неперервності освіти.

Крім того, сучасні соціально-економічні умови та існуючі у вищих навчальних закладах протиріччя переконують в необхідності реформування ідей масово-репродуктивної освіти та активного впровадження концепції індивідуально-творчого підходу до підготовки студента – майбутнього фахівця. Все це передбачає пошук нового змісту та організаційних форм в системі неперервної освіти, надаючи особливого значення її методологічній складовій, найважливішими компонентами якої є розвиток творчої й конкурентоздатної особистості, здатної до саморозвитку.

Нині знання, що включене в зміст освіти, в основному, розглядається як зовнішня структурна форма, що повинна бути передана студенту і засвоєна ним у готовому вигляді. Але дати всі знання, які будуть потрібними на протязі життя, неможливо через експоненційне зростання їх, а також, через швидку зміну характеру і змісту професійної діяльності, її інтелектуалізації.

Виходячи з того, що основним пріоритетом політики нашої держави в сфері освіти визначена європейська інтеграція, а метою реформування національної системи вищої освіти є досягнення принципово нового рівня якості підготовки фахівців на нових методо-

логічних засадах, постає проблема формування теоретичного (аналітичного) стилю мислення, яке ґрунтується на фундаментальних теоретико-методологічних принципах теорії наукового пізнання, концептуальних положеннях щодо розвитку і всебічного формування особистості, а також особистісно-орієнтованого та ситуативно-рольового підходу до підготовки фахівців, тобто стати професійним суб'єктом («автономним» професіоналом), спроможним не тільки адаптуватися, але й впливати на зміни [3, с. 174].

Тобто мова йде про створення нового покоління проблемно-орієнтованих інтегрованих курсів, реалізація яких потребує від студентів та викладачів міждисциплінарного синтезу і об'ємного полідисциплінарного системного бачення. Розроблення таких курсів як основа формування інтегрованих якостей, компетентностей особистості має стати пріоритетною в психолого-педагогічних дослідженнях вищої економічної освіти.

Крім того, в освітній процес університету, на наш погляд, мають бути включені такі дисципліни і курси, зміст яких відображає процес інтеграції і диференціації в сучасній науці, тобто тут не обійтися без використання кібернетики, синергетики та інших галузей знань, що виникли на стиках наук і дозволяють виходити на системний рівень пізнання дійсності.

Поява інтегрованого навчання як інноваційного явища та впровадження його в педагогічну практику вищих навчальних закладів України викликано нагальною потребою у формуванні інтегративного типу мислення у майбутніх фахівців фінансово-економічної сфери для їх подальшого успішного розвитку й конкурентоздатності в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Сисоєва С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія / Сисоєва С. О. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – 324 с.
2. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://законодавство.com/ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-innovatsiynu-diyalnist-2002-1025.html>. – Назва з екрана.
3. Лузік Е. В. Інтегровані курси як методологічна основа в системі неперервної освіти XXI століття / Е. В. Лузік // Нові технології навчання. Матеріали міжнародної конференції «Духовно-моральне виховання і професіоналізація: виклики XXI ст.» Ч. 1: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ–Вінниця, 2010. – С. 173–176.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ ДО КОНСТРУЮВАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ЗНАНЬ У ВНЗ

Рева В. В., «Полтавський кооперативний коледж», напрям підготовки «Педагогіка вищої школи», викладач хімії

Кожен майбутній учитель для реалізації себе в сучасному суспільстві як особистості повинен мати сформовану наукову та інформаційну культуру, бо саме вона є важливим фактором успішності професійної діяльності та захищеності людини в суспільстві.

Підготовка вчителя хімії у вищих навчальних закладах спрямована на забезпечення та надання методичної допомоги при застосуванні інформаційних технологій на заняттях у вигляді методичних та педагогічних рекомендацій при використанні сучасної та новітньої мультимедійної техніки, електронних та візуальних засобів навчального призначення.

Реалізація візуалізації знань з дисципліни хімії залежить від сукупності педагогічних умов, які створюються викладачем, перебувають у взаємозв'язку, враховують вікові особливості студентів, об'ємність і професійну спрямованість програмового матеріалу, сприяють забезпеченню систематичного контролю на основі завдань індивідуального та диференційованого характеру [3].

Педагогічні умовами являють собою сукупність взаємопов'язаних заходів, необхідних для створення цілеспрямованого освітнього процесу з використанням засобів візуалізації та мультимедійних технологій.

Охарактеризуємо найважливіші педагогічні умови:

1. Мотиваційне забезпечення оволодіння слухачами візуальних засобів навчання в умовах створення мультимедійно-навчального середовища. Реалізація цієї умови передбачає створення умов, які спонукають до активного використання інноваційних форм навчальної діяльності, формують у них позитивну мотивацію впровадження мультимедійних засобів навчання, стимулюють активну навчально-пізнавальну діяльність із застосуванням візуалізації.

2. Алгоритмізація викладачами навчального процесу у ВНЗ на основі системного використання візуальних засобів. Дана педагогічна умова передбачає вдалий підбір методів застосування мультимедійних засобів та організаційних форм навчання, індивідуального та групового підходу щодо засвоєння студентами змісту даного мультимедійного продукту.

Необхідність алгоритмізації викладачами навчального процесу підтверджує психолого-педагогічна теорія навчання Гальперіна й Талізної, про поетапне формування розумових дій [1].

Алгоритмізація викладачами навчального процесу при використанні візуальних засобів навчання, а також застосування теоретичного матеріалу з хімії у вигляді блок-схем забезпечує планове, змістовне проведення заняття, вибір етапів навчального процесу, на яких доцільно застосовувати мультимедійні технології, визначення часу роботи з ними.

3. Оволодіння слухачами етапами мультимедійної візуалізації навчального матеріалу. Дана умова передбачає уміння створювати мультимедійні презентації для представлення самостійних завдань і досліджень.

Мотиваційне забезпечення студентами візуалізації на заняттях з хімії передбачає створення таких певних педагогічних умов, які спонукають до активного використання інноваційних форм навчальної діяльності, формують у них позитивну мотивацію впровадження мультимедійних засобів навчання, стимулюють активну навчально-пізнавальну діяльність із застосуванням візуальних засобів.

Умова, щодо оволодіння студентами етапами мультимедійної візуалізації навчального матеріалу передбачає уміння створювати мультимедійні презентації для представлення самостійних завдань і лабораторних досліджень. Проводячи хімічні досліди студенти здобувають елементарні вміння поводитись із хімічним посудом, реактивами та обладнанням хімічної лабораторії, вимірювати об'єм, масу, температуру плавлення і ін.

Візуальні засоби, як відомо, дозволяють успішно використовуватись в мультимедійному занятті у вигляді фрагментів відеофільмів. Використання відеоінформації і анімації найбільшою мірою сприяє візуалізації навчального процесу, представленню анімаційних результатів, імітаційному моделюванню різних процесів у реальному часі навчання. Там, де в навчанні не допомагає нерухома ілюстрація, таблиця, може допомогти 3-вимірне рухоме зображення, анімація, кадр, відеосюжет. Проте при використанні відеоінформації не слід забувати про збереження темпу заняття.

Специфіка хімії як експериментально-теоретичної науки визначає навчальний експеримент на одне із провідних місць. Хімічний експеримент в навчанні дозволяє ближче ознайомити студентів не тільки із самими явищами, але і з методами хімічної науки.

Призначення даного комплексу педагогічних умов полягає в створенні ефективної моделі поступового формування системи конкрет-

них експериментально-методичних вмінь проводити хімічні експерименти студентами [4].

Застосування візуальних засобів навчання на основі педагогічних умов у навчально-виховному процесі надає можливість викладачу удосконалити методику проведення заняття, а студенту – підвищити рівень навчально-пізнавальної діяльності.

Умовами ефективного конструювання візуальних засобів знань у ВНЗ є:

1) підготовка вчителя до роботи з використанням засобів візуалізації знань;

2) засоби візуалізації знань відповідають віковим та психофізіологічним особливостям студентів;

3) узгодженість візуальної хімічної інформації зі змістом матеріалу, планом заняття та його метою;

4) присутність чітких алгоритмів, методичних рекомендацій щодо роботи із засобами візуалізації знань;

5) залучення студентів до знаходження й аналізу інформації [2].

Отже, головним завданням процесу підготовки майбутнього вчителя хімії з погляду на його особистісне зростання під час навчання у ВНЗ має бути забезпечення педагогічних умов при використанні візуальних засобів знань на заняттях для створення сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному навчальному закладі, за якого студенти і викладачі залучаються в єдиний процес спільної навчально-педагогічної діяльності на основі принципів міжособистісних взаємин, творчості, активності і професійно-особистісного самоствердження.

Список використаних джерел

1. Бабюк Г. Ф. Формування пізнавального інтересу учнів до вивчення хімії з використанням різних форм і методів навчання / Г. Ф. Бабюк // Хімія. – 2007.
2. Житник Н. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки бакалаврів у коледжі II рівня акредитації: дис. кандидата пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Житник. – Кривий Ріг, 2001. – 223 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів (Рукопис) / І. В. Зайченко. – Чернігів, 2002. – 528 с.
4. Серьожнікова Р. К. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / Р. К. Серьожнікова, Н. Д. Пархоменко, Л. С. Яковицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 243 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧО- МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

Рябуха А. Ю., Полтавський кооперативний коледж, напрям підготовки «Педагогіка вищої школи», викладач, к. п. н.

У зв'язку з використанням сучасних технологічних інновацій у сфері освіти відбуваються докорінні зміни в діяльності викладача, істотно оновлюється розуміння його місця й ролі в навчальному процесі. Впровадження цих інновацій впливає на якість освіти, зокрема на формування у майбутніх фахівців певного інформаційного світогляду й рівня інформаційної культури.

Реалізація унікальних можливостей мультимедійних технологій створює передумови для інтенсифікації навчального процесу та створення методик, які зорієнтовані на розвиток особистості тих, хто навчається. Зазначимо ці можливості: миттєвий зворотний зв'язок між користувачем та інформаційно-комунікаційними технологіями; комп'ютерна візуалізація навчальної інформації про об'єкти або закономірності явищ, як таких, що реально відбуваються, так і «віртуальних»; архівне зберігання значних обсягів інформації з можливістю передачі, а також легкий доступ користувача до центрального банку даних; автоматизація процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, а також обробка результатів навчального експерименту з можливістю багаторазового відтворення фрагменту, або самого експерименту; автоматизація процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного керування навчальною діяльністю і контролю за результатами якості засвоєння матеріалу [1]. Саме реалізація цих можливостей у процесі навчання дозволяє розширити спектр видів навчальної діяльності, що приводить до якісної зміни освітнього процесу.

Застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі загальноосвітніх і вищих навчальних закладів розглядали Б. Андерсен, Т. Бабенко, В. Беспалько, В. Биков, Р. Гуревич, Ю. Егорова, М. Жалдак, Ю. Жук, Н. Іщук, Н. Клемешова, Е. Машбиць, О. Пінчук, Є. Полат, О. Шапран, О. Шликова та ін.

Мультимедійні технології дають змогу осмислено й гармонійно поєднувати різні види інформації, презентувати її в різних формах, таких як: зображення, включаючи скановані фотографії, креслення, карти й слайди; звукозапис голосу, звукові ефекти й музика; відео, складні відеоефекти й анімаційне імітування; анімації й симуляції. Презентації, що супроводжуються яскравими зображеннями або

анімацією, візуально є привабливішими, ніж статичний текст, і можуть підтримувати необхідний рівень пізнавальної активності студентів [2, с. 260].

Необґрунтоване використання мультимедійних технологій у навчальному процесі може виявитися не тільки неефективним, але навіть шкідливим. Як зазначає Б. Гаваліс, мультимедійних технологій, як і будь-які технології, мають певні недоліки: мультимедійні комп'ютери – це машини, що потребують технічного обслуговування і можуть перестати функціонувати у будь-який момент; мультимедійних технологій не забезпечують певних важливих рис реальної комунікації; деяким учням важко призвичаїтися до незалежної (від учителя) праці; деякі люди не сприймають відходу від традиційних методів навчання [3, с. 30].

Отримання майбутніми вчителями природничо-математичних дисциплін умінь і навичок застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі залежить від педагогічних програмних засобів предметів природничо-математичного циклу.

Педагогічні програмні засоби – це нові дидактичні засоби, призначені для часткової або повної автоматизації навчання за допомогою застосування комп'ютерної техніки. До комп'ютерних програм належать: графічні редактори, програми створення і відображення презентацій, навчальні програми, тренувальні програми, імітаційно-моделюючі програми, контролюючі програми, інструментальні програми.

Серед програмного забезпечення навчання математики важливе місце посідають математичні процесори. Основні можливості цих прикладних програм: обчислення значень числових виразів; побудова графіків функцій, заданих різними способами; трасування графіків (побудова таблиці значень функції на основі побудованого графіка); знаходження координат точок перетину графіків двох функцій на заданому проміжку; знаходження нулів і екстремумів функції на заданому проміжку; наближене знаходження розв'язків рівнянь та їхніх систем; графічне розв'язування нерівностей та їхніх систем; обчислення площ та об'ємів геометричних фігур. Наприклад, педагогічні програмні засоби «*Math Type*», «*Mathcad*», «*Mathematica*», «*Maple*», «*Microsoft Mathematics*»; вільно поширюване ППЗ «*Maxima*», «*Algebray*», «*Пакет динамічної геометрії DG*», «*Portable*», «*GeoGebra*», «*Математичний пакет SMath Studio*», «*Програма для побудови графіків функцій GraphAnder*».

Під час викладання фізики рекомендовано скористатись педагогічні програмні засоби: «*Фізика – 7, 8, 9*», «*Бібліотека електронних наочностей. Фізика 7–9, 10–11*», «*Віртуальна фізична лабораторія*».

7–9, 10–11», «Симулятор з фізики», стимулятор «Интерференция волн», стимулятор «Воздушные шары и подъемная сила», стимулятор «Оптический квантовый контроль», виконання лабораторних робіт з електрики можна проводити з використанням програми «ElektorM».

Під час викладання астрономії рекомендовано скористатись педагогічними програмні засоби: «Відкрита астрономія 2.5», «Астрономія 9–10 класи», «Астрономія 11 клас», астрономічна лабораторія *AstroLab*, 3D симулятор Сонячної системи *Celestia*, *Авіасимулятор* – симулятор польоту на певному повітряному судні.

Матеріал для занять у курсах математики, фізики, астрономії, хімії, біології, екології, валеології, природознавства та географії вимагає представлення моделей і явищ, розрахунків та перетворень. Такий матеріал важкий для запам'ятовування і не простий для розуміння. Розгляд на заняттях явищ і процесів матеріального світу за допомогою наукових візуалізацій у динаміці допоможе глибше проникнути в суть вивчених людиною законів природи. Можна також використовувати фото і відеоматеріал, отриманий у результаті наукових дослідів і експериментів, графіки та діаграми. Матеріал до таких занять може бути відображений і в навчальних фільмах і в електронних підручниках.

Отже, застосування мультимедійних технологій є одним із перспективних напрямів підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін. Мультимедійні технології покращують роботу майбутніх учителів, роблять її приємною, успішною, результативною, полегшують працю, забезпечують професійний ріст. Використання мультимедійних технологій у процесі підготовки викликає підвищений інтерес до матеріалу, який вивчається, розширює діапазон завдань, значно економить час студентів і викладачів.

Список використаних джерел

1. Богданов І. Т. Засоби інформаційних технологій, їх практичні можливості, дидактична доцільність використання й упровадження / І. Т. Богданов, О. В. Сергєєв // Інформаційні технології в освіті : матеріали наук.-практ. конф. – Бердянськ : БДШ, 2001. – С. 284–289.
2. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ : монографія / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, О. В. Шестопап ; за ред. Р. С. Гуревича. – Вінниця : ФОРМ Рогольська І. О., 2011. – 348 с.
3. Gavalis B. Computers and the EFL Class: Their Advantages and Possible Outcome / B.Gavalis // English Teaching Forum. – Vol. 35. – № 4. – 1998. – 64 p.

ЕСТЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДИЗАЙНУ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ З СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Северин Ольга, викладач-методист циклової комісії технологічних дисциплін Полтавського кооперативного технікуму Полтавської обласної спілки споживчих товариств

Реорганізаційні процеси, що почалися у суспільстві у зв'язку з розбудовою української державності, підступають і до професійної освіти. Проблема гуманізації навчально-виховного процесу гостро постає перед викладачами.

Основу гуманізму, який визначається як система ідей і поглядів на людину – найвищу цінність – та створення умов для її всебічного розвитку становлять загальнолюдські цінності, які можуть трактуватися і як критерії гуманізму.

Однією з важливих умов здійснення принципу гуманізації в навчальному процесі є опанування знань про всі сфери історії, буття, свідомості, природи, матеріальної й духовної культури українців. Використання цих знань буде сприяти процесу соціалізації студентської молоді в суспільстві. В зв'язку з цим найважливішим завданням професійної освіти є підготовка молодого покоління до кваліфікованого цивілізованого вирішення актуальних проблем сучасності.

Викладацький колектив технологічного відділення Полтавського кооперативного технікуму Полтавської обласної спілки споживчих товариств творчо підходить до проблеми навчання і виховання студентської молоді в напрямку розвитку особистості як передумови морального та інтелектуального становлення інтелігенції. Викладачі циклової комісії технологічних дисциплін дають студентам фундаментальні знання з основ наук і приділяють велику увагу виховному процесу. Ряд навчальних дисциплін, залежно від змісту кожної, дають змогу студента здобути систему знань про самобутній характер свого етносу, про особливості побуту українського народу і його виробничо-господарську діяльність. Можливість виховного впливу на студентів завдяки змісту навчальних дисциплін, особливо вільного вибору базується на емоційному сприйнятті кожною особою тих поглядів, подій та факторів, від яких залежить перетворення навчального матеріалу у власні особистісні цінності, які є одним із найважливіших утворень у структурі формування свідомості та самосвідомості людини. Дисципліни за обраною спеціалізацією мають значні потенційні можливості для здійснення загальнокультурної,

фахової та спеціальної підготовки майбутніх молодших спеціалістів у галузі харчових технологій. Так, наприклад, для спеціальності «Виробництво харчової продукції» зміст освітньої професійної підготовки студентів може бути забезпечений за умови поглибленого вивчення окремих дисциплін у вигляді спецкурсів або додаткової виробничої підготовки (або якогось іншого напрямку). Викладачі нашої циклової комісії вважають, що існуюча система підготовки майбутнього фахівця сфери обслуговування може зосередити увагу студентів на формуванні необхідних вмінь і навичок з приготування страв лише за умовою ознайомлення з різними видами художньої діяльності, що відповідає вимогам Державної національної програми «Освіта» [3, с. 2-6]. Зазначена проблема на сучасному етапі розвитку вітчизняної професійної освіти залишається найактуальнішою.

На практиці ці завдання можуть бути виконані під час навчання, якщо студентів залучити до творчої діяльності, через яку реалізуються духовні потреби особистості і забезпечується можливість досягнення поставленої мети. Наприклад, на заняттях з дисципліни «Технологія виробництва кулінарної продукції» студенти ознайомлюються із сучасними технологічними прийомами приготування кулінарних страв і виробів, а також мають можливість набути уміння і навички в декоруванні страв, необхідних для майбутньої фахової діяльності. Програмний зміст дисципліни визначає теоретичні відомості про властивості харчових продуктів, їх здатність до формоутворення композицій та орнаментів. Зміст практичних занять будується за принципом: від простого до складного. Спочатку студенти виконують прості прикраси для страв і кулінарних виробів, пізніше – складні.

На нашу думку, при такій системі побудови практичної частини навчального процесу заслуговує на увагу використання методу поступового навчання з покроковим ускладненням індивідуальних і колективних завдань. Як показує досвід, особливу увагу необхідно звернути на початкові етапи формування умінь і навичок тих студентів, які не виявляють творчих здібностей, але колективна художньо-трудова діяльність обумовлює подальший розвиток особистості природньо, таким чином, що студент навіть не відчуває, що його хтось навчає або виховує. Одним із головних чинників, що впливають на формування особистості у процесі в процесі художньо-трудової діяльності, є результат праці. В зв'язку з цим найцікавішими і найважливішими є заняття із захисту творчих робіт. Вони спрямовані на узагальнення і систематизацію вивченого теоретичного і практично закріпленого матеріалу курсу. Такі заняття стають мотивом для вдосконалення своєї особистості, спонукають до підвищеної відповідальності і старанності. Створені вироби викликають почуття

гордості за свої досягнення, а пізніше будуть формувати усвідомлення своєї гідності, розвивати інтерес до усіх проявів художньої діяльності.

Тому саме художньо-трудова діяльність є найближчою до сприймання і може стати основою для формування свідомості і самосвідомості особистості шляхом прищеплення прагнення до творчої діяльності, через яку засобами дизайну реалізуються духовні потреби молодого людини.

На наш погляд, саме цим забезпечується реалізація одного із основних напрямів попередньо визначених завдань підготовки молодших спеціалістів у галузі харчових технологій.

Список використаних джерел

1. Кузнецова М. Е. Украшение блюд / М. Е. Кузнецова. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 160 с.
2. Черній С. Дизайн та освіта: перспективи взаємодій в постмодерному просторі / С. Черній // Мистецтво та освіта. – 2000. – № 3.
3. Шпільчак В. Дизайн: проблеми та перспективи / В. Шпільчак // Мистецтво та освіта. – 2000. – № 3.

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ МАТЕМАТИКИ ТА ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ

Северин Ю. М., Полтавський кооперативний коледж, напрям підготовки «Педагогіка вищої школи», викладач математики

У сучасному світі мабуть відсутні галузі, де б не використовувався комп'ютер і освітня галузь не є виключенням. Інтерес до предмету багато в чому залежить від того, як проходять заняття. Не виключенням є заняття з математики та вищої математики. Застосування інформаційних технологій на заняттях дозволяє зробити заняття нетрадиційним, яскравим, насиченим, наповнюючи його зміст знаннями із інших наочних областей, що перетворюють математику з об'єкту вивчення в засіб отримання нових знань.

Використання інформаційних технологій може відбуватися різними способами, відповідно до потреб конкретного заняття, рівня володіння різними програмами та наявності сертифікованих програм в навчальному закладі.

Їх можна представити у вигляді схеми:

- Використання інформаційної технології
- Використання як у фронтальній, так і в груповій роботі

- Використання в індивідуальній роботі
- Використання окремих типів файлів (зображення, відео, аудіо, анімації)
- Створення власних уроків (інтеграція різних об'єктів в один формат – презентації, веб-сторінки)

Технології проведення мультимедійних занять передбачає наявність наступних структурних елементів:

- 1) Мотивації заняття. Часто мотивація містить проблемне питання.
- 2) Оголошення теми та очікуваних результатів заняття.
- 3) Основна частина заняття – опанування навчальним матеріалом заняття за допомогою мультимедійних засобів навчання через різноманітні форми роботи.

Мультимедійні технології дозволяють розширити межі заняття, включити практичні завдання, не обмежуючись лише викладанням теоретичних засад.

4) Підбиття підсумків заняття включає – рефлексію почуттів (що сподобалось найбільше на занятті), способів діяльності студентів, відтворення основних понять заняття, оцінювання результатів навчальної діяльності. Відповідні слайди з текстовими фрагментами доцільно знову продемонструвати на дошці

Необхідність використання засобів нових інформаційних технологій на заняттях з математики сьогодні немає потреби доводити. Завдяки зусиллям та ентузіазму науковців і викладачів комп'ютерні технології навчання здобули визнання широкого загалу освітян. Можна було б говорити навіть про те, що психологічного бар'єру для використання ІКТ у навчанні вже не існує. Але досвід застосування нових інформаційних технологій у навчанні значний і можна сформулювати методичні проблеми, що виникають на цьому шляху, та способи їх розв'язання.

Завдання викладача на сучасному етапі полягає в тому, щоб озброїти студентів знаннями з предметів, навчити їх вирішувати певні типи завдань і виконувати певні дії за відомим алгоритмом, а й у тому, щоб розвинути їх творчі здібності, розвинути їх увагу, сприйняття, пам'ять, мову, мислення, уяву.

Математика, як навчальний предмет, чи не найкраще підходить для вирішення задачі комп'ютерної грамотності студентів. Математика дає студентам саме ті теоретичні знання, без яких неможливо будувати високоякісні математичні моделі.

Нові інформаційні технології докорінно змінили порядок вирішення математичних завдань. Тепер рішення завдань і виконання математичних перетворень доцільно проводити за допомогою спеціальних програм. Це і MathCad і Wolfram Mathematica, і Maxima, і Gran і Maple.

Для контролю знань студентів існує велика кількість тестуючих програм, що дозволяють витратити мінімум часу як для створення тесту, так і для його проведення, а також отримувати точні та надійні результати.

Інтеграція інформаційних технологій в навчальний процес розвиває пізнавальний інтерес учнів до вивчення математики, сприяє посиленню ефективності учбового процесу і самоосвіти. Використання інформаційних технологій створює комфортну обстановку на занятті, формує загальні прийоми інформаційної і алгоритмічної культури.

Список використаних джерел

1. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании / И. Г. Захарова. – М. : Академия. 2003. – 192 с.
2. Калинкина Е. И. Использование ИКТ на уроках математики в основной школе [Электронный ресурс] / Е. И. Калинкина. – Режим доступа: [http://www. Slideshare.net/rcnovo/11-33283535](http://www.Slideshare.net/rcnovo/11-33283535). – Назва з екрана.

РОЛЬ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сипко Л. М., Полтавський кооперативний коледж полтавської облспоживспілки, викладач іноземної мови вищої кваліфікаційної категорії

У сучасному світі з кожним роком посилюється роль іноземної мови, що виступає засобом міжкультурної взаємодії в соціальній та професійній сферах. Цим пояснюється необхідність переосмислення не тільки концепції вищої професійної освіти, а й мовної освіти в нових умовах. Нова педагогічна парадигма передбачає створення системи освіти, орієнтованої на гуманізацію, продуктивність, творчий і розвиваючий характер педагогічного процесу. Багато в чому умови, в яких вища школа могла б забезпечити досягнення випускниками нових ефективних результатів при вивченні іноземної мови, визначаються саме вибором педагогічних технологій, активних методів і форм навчання, які організовують творчу і самостійну діяльність студентів, які передбачають включення в освітній процес елементів проблемності, наукового пошуку. Однією з технологій навчання, що набуває сьогодні все більш поширений характер в педагогічному процесі навчання іноземної мови є ігрова.

Поняття «ігрові педагогічні технології» включає велику групу методів і прийомів організації педагогічного процесу. Ігрові технології є складовою частиною педагогічних технологій, однією з унікальних інтерактивних форм навчання, яка дозволяє активізувати всі психологічні процеси і функції того, хто навчається. Іншою позитивною стороною гри є те, що вона сприяє використанню знань в новій ситуації, урізноманітнює і викликає зацікавленість до навчального процесу. Ігрові технології дозволяють будувати навчання іноземної мови у вищій школі таким чином, щоб студент розумів і приймав цілі навчання, поставлені педагогом, і в той же час виступав активним учасником їх реалізації.

Ігрові технології включають такі способи навчання, як: ділові ігри, навчальні ігри, ігрові ситуації; ігрові прийоми і процедури; дискусії та тренінги в активному режимі.

Особливе значення мають рольові ігри, спрямовані на підвищення мотивації до вивчення іноземної мови, удосконалення процесу навчання іншомовної комунікації, що має важливе значення для розвитку комунікативної компетенції студентів. Рольові ігри є одним з ефективних способів активізації вже пройденого матеріалу і мотивації в пізнанні нового, поєднуючи моделювання реальної ситуації комунікації з принципом проблемності, пошуково-дослідницької діяльності в процесі вирішення ігрової задачі. Найпростіші вправи типу «інсценуйте діалог або ситуацію» (role-play the dialogue or the situation) займають сьогодні стійке місце в арсеналі методичних прийомів викладача іноземної мови.

Виділяються кілька видів рольових ігор: контрольована, помірно контрольована, вільна, епізодична, тривала. Застосування того чи іншого виду ігрових прийомів залежить від рівня володіння англійською мовою аудиторії, а також психофізіологічних і соціальних особливостей студентів: віку, інтересів, ступеня згуртованості колективу студентів і їх знайомства один з одним та ін. Так, контрольована гра є більш простим видом і може бути побудована на основі діалогу або тексту. У першому випадку студенти знайомляться з базовим діалогом і відпрацьовують його. Потім вони обговорюють зміст діалогу, опрацьовують необхідну англомовну лексику і мовні кліше. Після цього студентам пропонується скласти свій варіант діалогу. Другим видом контрольованої гри є рольова гра на основі тексту. У цьому випадку після знайомства з текстом одному зі студентів пропонується зіграти роль якогось персонажа з тексту, а іншим студентам – взяти у нього інтерв'ю, влаштувати дискусію з якої-небудь проблеми. В обох випадках викладач дає інструкції студентам і контролює хід гри.

Більш складним варіантом є помірно-контрольована рольова гра, в якій учасники отримують загальний опис сюжету і опис своїх ролей. В даному випадку особливості рольової поведінки відомі лише самому виконавцю, що і визначає складність даного виду гри. Всім учасникам рольової гри важливо здогадатися, якої лінії поведінки слідує їх партнер, і здійснити власну комунікативну реакцію.

Але найскладнішими все ж є вільна і тривала рольові ігри, що відкривають простір для ініціативи і творчості студентів в іншомовній діяльності. При включенні в педагогічний процес вільної рольової гри студенти повинні самі вирішувати, яку лексику їм використовувати, як будуть розвиватися події рольової гри, що передбачає досить високий рівень володіння комунікативною компетенцією і хороший рівень знайомства з досліджуваною темою. Завдання викладача в даному випадку полягає лише в позначенні теми гри. Потім студентам пропонується скласти різні ситуації, що зачіпають різні аспекти даної теми.

Таким чином, найважливішою перевагою рольової гри як навчального прийому є те, що вона виступає точною моделлю спілкування, що особливо важливо для організації навчання в умовах мовного середовища. Крім того, рольовій грі характерні численні можливості мотиваційно-спонукального плану, так як точно позначені передбачувані обставини створюють загальний спонукальний фон, а конкретна роль, яку отримує студент, змушує його до суб'єктивного мотиву. Рольова гра передбачає зусилля особистісної причетності до всього, що відбувається, а це підвищує емоційний тонус студентів, що позитивно позначається на результаті – якості засвоєння іншомовних знань і розвитку комунікативних здібностей студентів. Рольова гра також сприяє формуванню навичок співпраці та партнерства.

У висновку необхідно відзначити, що ігрова форма навчання англійської мови сприяє використанню та розвитку різних способів мотивації студентів, а крім того, виступає найважливішим елементом, що дозволяє забезпечити зв'язок теоретичних і практичних знань студентів. Навчання в грі здійснюється за допомогою власної діяльності студентів, що носить характер особливого виду практики, в процесі якої засвоюється до 90 % інформації. Рольова гра створює навчально-пізнавальну ситуацію, в якій студенти, будучи учасниками, відчують потребу в придбанні знань, в певній теоретичній підготовці, оскільки в грі ці знання знаходять безпосереднє застосування, виявляючи тим самим їх цінність.

Список використаних джерел

1. Гаврилова, О. В. Рольова гра у навчанні іноземних мов / О. В. Гаврилова // *English*, 2008. – № 1. – Р. 7–8.

2. Калімуліна, О. В. Рольові ігри в навчанні діалогічного мовлення / О. В. Калімуліна // Іноземна мова в школі. – 2003. – № 3. – С. 17–20.
3. Соловова, Є. В. Методика навчання іноземних мов: базовий курс лекцій / Є. В. Соловова. – М. : Просвещение, 2005. – 239 с.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Тараненко Ю. П., Бердянський державний педагогічний університет, старший викладач кафедри хореографії, аспірант 2 року навчання

Коваль Л. В., Бердянський державний педагогічний університет, д. пед. н, професор, декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв – науковий керівник

Успіх професійної діяльності майбутніх учителів хореографії безпосередньо залежить від того, як здійснювалася їх фахова підготовка, наскільки органічно розвивалася особистість студента під час навчання. Нині, відповідно до соціальних вимог, однією з пріоритетних тенденцій удосконалення професійної освіти стає компетентнісна орієнтація – тобто набуття спеціалістами певного рівня професійної компетентності в процесі навчання. Сьогодні випускники мають поєднувати в собі професійні, міждисциплінарні та інноваційні компетенції для задоволення широких потреб ринку праці й суспільства в цілому [3, с. 6].

Компетентнісний підхід є ключовим у процесі модернізації вищої освіти в Україні, саме тому висвітлення його основних положень у контексті вдосконалення професійної підготовки студентів є актуальною потребою часу.

Компетентнісний підхід широко представлений у працях І. Беха, Н. Бібик, В. Бондаря, А. Вербицького, Н. Глузман, О. Гури, І. Зимньої, Л. Коваль, Н. Кузьміної, В. Краєвського, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Скворцової, А. Хуторського, М. Чошанова, D. Ravena, T. Hoffmana, M. Linarda та ін.

Відома вчена О. Савченко зазначає, що «визначальним фактором у реалізації компетентнісного підходу є зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь, смислових орієнтацій, адаптаційних можливостей, досвіду і способів трансформаційної діяльності з отриманням конкретного продукту [4].

Поняття «компетентнісний підхід» В. Химинець тлумачить як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Компетентнісний підхід скеровує освіту на формування цілого набору компетентностей (знань, умінь, навичок, ставлень тощо), котрими мають оволодіти учні. При цьому науковець наголошує на тому, що традиційна система освіти акцентувала основні зусилля на набутті знань, умінь і навичок, що догматично абсолютизувало знання і формувало знаннєвий підхід до навчання.

Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок в площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти й творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях [5, с. 10].

Л. Єлагіна зазначає, що компетентнісний підхід дозволяє здійснити відбір змісту професійної освіти відповідно до потреб особистості, яка розвивається, і одночасно орієнтує його на інноваційний досвід успішної професійної діяльності в конкретній галузі [1, с. 20].

Отже, компетентнісний підхід відображає уявлення про професіоналізм та ділові якості сучасного вчителя, позитивно впливає на розвиток інноваційних процесів у системі педагогічної освіти. Надається можливість більш точно визначити орієнтири в конструюванні змісту педагогічної освіти, визначенні ключових, загальних і спеціальних компетенцій, дозволяє розробити діагностично вивірену систему рівня професійно-педагогічної компетентності майбутнього фахівця на всіх етапах його підготовки.

Професійна підготовка майбутніх учителів хореографії з позицій компетентнісного підходу буде, на наш погляд, ефективною за умови єдності компонентів професійної компетентності (професійно-змістовного, професійно-діяльнісного та професійно-особистісного), а також суб'єктивного, об'єктивного та предметного компонентів професійної діяльності.

На всіх етапах професійної підготовки майбутніх учителів хореографії доцільно використовувати сучасні навчальні технології до яких ми віднесли: тренінги, навчальні ігри, дискусії, розв'язання проблемних методичних задач, навчальні проекти, відео спостереження тощо.

Таким чином, аналіз літератури та власний педагогічний досвід показує, що впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів хореографії дозволяє не лише застосувати вихідні знання та вміння, але й формує здатність до практичної діяльності в конкретних професійних ситуаціях, сприяє творчому вирішенні професійних проблем, а також дозволяє легко орієнтуватися в професійному середовищі та володіти культурою праці.

Список використаних джерел

1. Елагіна Л. В. Формирование культуры профессиональной деятельности будущего специалиста на основе компетентностного подхода (методология, теория, практика) [текст] : автореф. дис. на соис. учёной степени доктора пед. наук : 13.00.08 [спец. «Теория и методика профессионального образования»] / Л. В. Елагіна. – Челябинск, 2008. – 55 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / Бібліотека з освітньої політики [за заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К. І. С.», 2004. – 112 с.
3. Мартиненко О. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії в процесі фахової підготовки / О. В. Мартиненко // Розвиток художньо-естетичного світогляду майбутніх учителів хореографії на основі інтегративного підходу : колективна монографія [за заг. ред. О. В. Мартиненко]. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. – С. 6–39.
4. Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – Випуск 3. – 361 с.
5. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] [Електронний ресурс] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>. – Назва з екрана.

«ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ»

ВПЛИВ ЗАСОБІВ ТА МЕТОДІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Говорова А. А., Національна металургійна академія України, направлення підготовки «Комп'ютерні системи», студентка групи КН01-15с

Чекмарьова Н. Г., Національна металургійна академія України, доцент кафедри фізичного виховання, канд. наук з фіз. вих. та спорту, доцент – науковий керівник

Сучасним суспільством перед студентською молоддю поставлено глобальне соціально-економічне завдання по інтегруванню вітчизняного культурного потенціалу в світове співтовариство. Однак його реалізація під силу тільки фахівцям нової формації, які мають цілий комплекс професійних та особистісних якостей [3]. Крім глибоких професійних знань з обраної спеціальності такий фахівець повинен володіти: високими фізичними кондиціями та працездатністю, особистою фізичною культурою, духовністю, неформальними лідерськими якостями. Він повинен не боятися конкуренції, вміти приймати самостійні рішення, тобто бути творчо мислячою, активною і високomorальною особистістю [5].

Як відомо, фізичне виховання є органічна частина загального соціально-педагогічного процесу виховання, спрямованого на укріплення здоров'я, гармонійного розвитку форм, функцій організму людини, його фізичних здібностей, якостей, вдосконалення рухових навичок, вмінь, необхідних в біту та виробничій діяльності, для досягнення фізичної досконалості. Сенс всебічного розвитку особистості полягає в тому, щоб духовне багатство людини базувалося на здоровій і гармонійно розвиненій природній основі. Проте досить важливим питанням остається пошук засобу ефективного формування моральних якостей у студентів, що є важливим для виховання культурних, добropорядних громадян України. Саме тому фізичне виховання, як ефективний засіб, може слугувати не тільки для сприяння фізичної активності, а і впливати на формування моральних якостей у студентів. Не випадково український педагог Г. Ващенко, розкриваючи завдання виховного ідеалу, на перше місце поставив: «виховання здорової зміни, підготовку до захисту Батьківщини, підготовку до фізичної праці» [4].

Виховання підрастаючого покоління шляхом залучення до знань із фізичної культури і спорту, на нашу думку, сприяє формуванню моральних якостей людини. На формування моральної поведінки

особистості впливає сукупність економічних, соціально-політичних і духовних умов фізкультурної та розумової діяльності, цілеспрямоване використання яких є основою формування морального світогляду, високих моральних якостей. Використання різних форм, засобів, методів фізичної культури становлять методичний інструментарій впливу на культуру моральної поведінки студентів.

Заняття фізичною культурою формують цілеспрямовані здорові інтереси молоді до боротьби з шкідливими звичками, послідовно прищеплюють студентам потребу фізичного і морального вдосконалення, як цього вимагають Державна національна програма «Освіта (Україна XXI)», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст., Комплексна програма фізичної культури, Концепція національного виховання, Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здоров'я нації».

Основною формою фізичного виховання студентів є заняття, під час яких викладач надає програмний матеріал із предмету, дбає про усвідомлення ними значення фізичного вдосконалення для їх гармонійного розвитку, зміцнення здоров'я, активної участі у розбудові держави. Значні виховні можливості мають і такі форми занять фізичною культурою, як ранкова гімнастика, фізкультурні хвилинки та паузи, рухливі ігри, заняття у спортивних секціях, участь у туристичних походах, виступи на різних змаганнях, організація Днів здоров'я та ін. [2].

Таким чином, повсякденні заняття студентів фізичною культурою в урочний і позаурочний час, у спортивних секціях мають надзвичайне значення для підготовки морально стійкого, фізично розвиненого, здорового, життєрадісного, готового до праці і захисту Батьківщини молодого покоління [1].

Є очевидним, що активна життєва позиція молоді сприяє формуванню у них групи позитивних рис характеру:

1. Риси характеру студентів, що відображають загальне ставлення до явищ і подій навколишньої дійсності (принциповість, патріотизм та ін.).

2. Риси характеру, які свідчать про ставлення спортсменів до своїх товаришів та інших членів нашого суспільства (повага, колективізм, товариськість, чуйність та ін.).

3. Інтегративні риси, які свідчать про ставлення молоді до суспільно корисної праці, громадської діяльності (ентузіазм, ініціативність, активність, працьовитість і т. д.).

4. Риси, що характеризують високий рівень самовиховання (самокритичність, скромність, акуратність тощо).

Успішне здійснення процесу виховання всебічно розвиненої особистості не можливе без активної цілеспрямованої діяльності з фізичного виховання молоді.

Курсом фізичної культури навчальних закладів України передбачається:

- виховання у студентів високих моральних, вольових і фізичних якостей, моральної свідомості, підготовка до праці і захисту Батьківщини;

- збереження і зміцнення здоров'я юнаків і дівчат, сприяння правильному формуванню і всебічному розвитку організму, підтримання високої працездатності;

- всебічна фізична підготовка молоді з урахуванням високих вимог до майбутнього покоління;

- професійно-прикладна спрямованість фізичної підготовки студентів з урахуванням сфери майбутньої трудової діяльності;

У ході навчання, суспільно корисної, продуктивної праці, під час занять фізичною культурою і спортом, спілкування з оточуючими проявляються моральні настанови і цінності, відбувається поступове усвідомлення студентами норм поведінки і вимог, перетворення їх внутрішніх переконань у регулятори моральної поведінки молоді.

Таким чином, дана робота показує, що фізичне виховання є засобом, завдяки якому можливо формувати моральні якості студентів у рамках занять фізичною культурою. Поняття «моральні якості» є неоднорідним, а комплексним, а складові частини моральних якостей вказують на позитивний вплив духовно-соціального розвитку студентів.

Список використаних джерел

1. Андреева Е. В. Мотивационные факторы учебной деятельности учащихся / Е. В. Андреева // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: 36 наук.-практ. конф. – Луцьк, 1999. – С. 771–774.
2. Антікова В. А. Виховання у студентів інтересу до занять з фізичної культури / В. А. Антікова, А. О. Єфімов // Роль ФК у здоровому способі життя: Матер. І наук.-практ.кофн. – Львів, 1992. – С. 171-172.
3. Бачинська Н. В. Основи інноваційних технологій фізичного виховання / Н. В. Бачинська, В. І. Саричев // Актуальні проблеми фізичного виховання студентів в сучасних умовах : Матер. регіон. наук.-практ.конф. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 295–299.
4. Ващенко Г. Твори. Том 4. Праці з педагогіки та психології. – К. : «Школяр» – «Фада» ЛТД, 2000. – 416 с.
5. Волков Л. В. Физическое воспитание учащихся / Л. В. Волков. – К. : Радянська школа, 1988.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ РУХІВ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Дейнеко А. Х., Харківська державна академія фізичної культури, доцент кафедри танцювальних видів спорту, фітнесу і гімнастики к. фіз. вих.

Вишня О. В., Харківський Національний медичний університет, старший викладач кафедри фізичної реабілітації та спортивної медицини з курсом фізичне виховання та здоров'я

На сьогодні в Україні існує гостра потреба у створенні належних умов для здорового фізично активного способу життя учнівської молоді. У цьому складному процесі важлива роль відводиться школі, адже саме в цей період закладаються основи фізичного і психічного здоров'я дітей, формуються їх потреби й мотиви щодо використання фізичних вправ для підтримки власного здоров'я та засвоюються цінності здорового способу життя. У сучасній науково-методичній літературі аналізуються та пропонуються різні підходи до процесу вдосконалення функціонування системи фізичного виховання школярів [2, 3, 6]. Це обумовлене тим, що на даний час простежується чітка тенденція до зниження рівня дитячого здоров'я, як фізичного так і психічного [8]. Як свідчать результати аналізу спеціальної науково-методичної літератури, один із напрямів вирішення проблеми здоров'я школярів пов'язаний з удосконаленням змісту урочної та позаурочних форм фізичного виховання [7, 9]. Для підвищення рівня фізичної активності учнів науковцями пропонуються додаткові заходи пов'язані з розширенням у першу чергу варіативної складової навчальних програм, у той же час практично немає досліджень які б розкривали нові підходи до удосконалення існуючих структурних компонентів урочної форми, у першу чергу це стосується інваріантної її складової, зміст якої пов'язан з використанням засобів основної гімнастики.[4]. Очевидно, що ефективне використання основної гімнастики в системі фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів дозволить вирішити проблему формування в них певного рівня особистісної фізичної культури, адже однією з граней фізичної культури особистості є культура рухової діяльності, яка включає, з одного боку, техніку виконання рухових дій, з іншого – стосується сфери мотивів, потреб і цінностей людини. Однак, такий підхід ще не отримав належного розвитку [2, 4].

У спеціальній науково-методичній літературі проблема формуван-

ня у людей культури рухової діяльності розробляється досить послідовно. Так, умови, закономірності, способи розвитку і засвоєння культури рухової діяльності сформульовані в дослідженнях Г. Наталова [5]. Він пропонував ввести в систему фізкультурної освіти теорію формування культури рухової діяльності, як інтегральну загальнопрофільнуючу дисципліну. Р. Абзалов [1], визначаючи місце культури рухової діяльності в загальній культурознавчій діяльності людини, надає їй рівноцінну частку в загальній культурі поряд з іншими: культура поведінки, культура естетичної діяльності, культура розумової діяльності та ін. (рис 1). У загальному розумінні культура – це сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених *людством* протягом *історії*. Складовою частиною культури людини є культура поведінки, яка виступає зовнішнім проявом духовного багатства особистості та її внутрішнього світу (рис. 1).

Рисунок 1 – Місце культури рухової діяльності в загальній культурі людини [1]

У системі культури виокремлюють таку її складову, як естетична культура (рис. 1). Естетична культура – це процес і результат людської діяльності, спрямованої на формування та піднесення духовних потреб суспільства в створенні, розповсюдженні, споживанні, обміні, збереженні цінностей. Невід’ємною частиною загальної культури сучасного суспільства є культура розумової діяльності (рис. 1). Освіта розглядається в усьому світі як процес, що супроводжує людину впродовж усього життя в її професійній, пізнавальній, суспільній діяльності. Окремою ланкою загальної культури людини Абзалов Р. виділяє культуру рухової діяльності, визначаючи дві форми рухової діяльності: рухову культуру (культуру рухів, культуру рухових дій) та культуру рухової діяльності, яка включає не тільки рівень досконалості рухів, але і їх розвиток.

Проведений вище аналіз свідчить про те, що проблема формування культури рухової діяльності досить активно вивчається. Разом з тим, необхідно відмітити, що поняття «культура рухів» використовується тільки в початковій школі і сутність його не розкрита. Навчальний матеріал для перших-четвертих класів розподілений по способам рухової активності, де тільки в одному розділі, пов'язаному з гімнастикою, йдеться про культуру рухів, а в інших розділах («школах») цього поняття немає, однак елементи основної гімнастики присутні у всіх «школах» (школа пересувань, школа стрибків, школа м'яча, школа розвитку фізичних якостей і т. д.). У перших-четвертих класах формування культури рухів є початковим етапом фізичного виховання і навчання дітей, який робить акцент на комплексний розвиток їх рухової активності і формує загальну рухову компетенцію. В основній же школі завдання щодо формування в учнів культури рухової діяльності програмою не передбачені. Тобто навчальний матеріал для учнів п'ятих-дев'ятих класів, фактично, не супроводжується смисловим продовженням формування у школярів культури рухової діяльності. Хоча саме в цьому віці в них відбувається якісне вдосконалення не тільки рухових навичок, а й починає формуватися ціннісно-мотиваційний блок (з'являється усвідомлення користі фізичної культури, формуються знання про її позитивний вплив на здоров'я людини, що сприяє мотивації для занять фізичними вправами).

Таким чином, результати аналізу спеціальної літератури свідчать, що поняття «культура рухів» використовують лише в початковій школі, і суть його не розкрита. В основній школі завдання щодо формування в учнів культури рухової діяльності програмою не передбачено. Для вирішення означеної проблеми науковці пропонують удосконалювати зміст урочної форми фізичного виховання школярів. Для цього потрібно розробити технології, використання яких забезпечувало б реалізацію завдань шкільної програми з дисципліни «Фізична культура», зокрема і щодо формування в учнів культури рухової діяльності засобами основної гімнастики.

Список використаних джерел

1. Абзалов Р. А. Теория и методика физической культуры и спорта : [учеб. пособие] / Р. А. Абзалов, Н. И. Абзалов. – Казань : Вестфалика, 2013. – 202 с.
2. Дейнеко А. Х. Організаційно-педагогічна технологія формування культури рухової діяльності як засіб підвищення рівня фізичної підготовленості учнів 5-х класів / А. Х. Дейнеко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. – 2015. – № 8. – С. 24–32.

2. Дейнеко А. Х. Формування культури рухової діяльності учнів 5–6 класів засобами основної гімнастики / А. Х. Дейнеко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. – 2015. – № 1. – С. 24–28.
3. Дейнеко А. Х. Формування культури рухової діяльності в учнів п'ятих та шостих класів засобами основної гімнастики : автореф. дис. ... канд. наук. фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / А. Х. Дейнеко – Львів, 2016. – 20 с.
4. Наталов Г. Г. Эволюция научных представлений об объекте и кризис общей теории физической культуры / Г. Г. Наталов // Теория и практика физической культуры. – 1998. – № 9. – С. 40–42.
5. Современные проблемы организации физического воспитания школьников / О. С. Красникова, Л. Г. Пашенко, А. В. Коричко, А. Ю. Пашенко, Л. Н. Полушкина // Теория и практика физической культуры. – 2014. – № 12. – С. 38–40.
6. Сороколіт Н. С. Удосконалення фізичного виховання учнів 5–9 класів із застосуванням варіативних модулів навчальної програми : автореф. дис. ... канд. наук фіз. виховання та спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Н. С. Сороколіт. – Л., 2015. – 19 с.
7. Сутула В. О. Як бути зі здоров'ям школярів? / В. О. Сутула, Т. С. Бондар, Ю. В. Васьков // Освіта. – 2009. – № 3/4. – С. 7.
8. Холодний О. Деякі аспекти вдосконалення процесу фізкультурної освіти школярів / О. Холодний // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2010. – № 1. – С. 121–123.

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Косован А., Чернівецький державний комерційний технікум, напрям підготовки «Товарознавство та комерційна діяльність», студентка групи ТКД-106

Шпортій В. Р., Чернівецький державний комерційний технікум, викладач фізичного виховання

Проблема збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді в умовах інформаційного суспільства набуває особливої актуальності, оскільки майбутній фахівець повинен відзначатися не тільки високим рівнем професійної підготовки, але і гарним фізичним та моральним станом здоров'я.

Статистичні дослідження встановили, що на даний час близько 90% студентів мають серйозні відхилення в стані здоров'я, 50 % із них знаходяться на диспансерному обліку, а кожного п'ятого студента віднесено до підготовчої чи спеціальної медичної групи або звільнено за станом здоров'я від фізичних навантажень, більше 70 % студентів мають низький і нижче середнього рівні соматичного здоров'я [2]. Наведені статистичні дані свідчать про те, що інтерес до фізичної культури має формальний характер, її засоби у повсякденному житті студентів використовуються дуже обмежено. Це зумовлене низкою факторів, що впливають на цей процес, зокрема визначено негативне ставлення до фізичного виховання; нестача вільного часу у студентів, відсутність у студентської молоді інтересу до фізичної культури; слабка доувзівська фізична підготовка тощо.

Крім цього, як зазначає Д. Давиденко, сьогодні є ряд проблем у галузі фізичної культури та спорту, що вимагають невідкладного рішення, у тому числі [1]:

- недостатнє залучення населення до регулярних занять фізичною культурою;
- невідповідність рівня матеріальної бази та інфраструктури для занять фізичною культурою і спортом;
- недостатня кількість професійних тренерських кадрів;
- втрата традицій міського спорту вищих досягнень;
- відсутність на міському рівні активної пропаганди занять фізичною культурою та спортом, як складової здорового способу життя;
- передача спортивних споруд, що належали раніше промисловим підприємствам, у комунальну власність, та їх погане фінансування.

Таким чином, питання збереження і зміцнення здоров'я студентів є важливою культурно-освітньою, економічною і соціально-політичною проблемою.

Проте варто зазначити, що сьогодні в Україні значна увага приділяється розвитку національної системи фізичного виховання майбутніх фахівців, що знайшло своє відображення у відповідних нормативно-правових актах – Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Концепції національного виховання студентської молоді та Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту [3].

Означені документи визначають стратегію розвитку системи фізичного виховання студентської молоді, реалізація якої повинна забезпечити формування у молоді світоглядних позицій та ціннісних орієнтацій, виховати у них відповідальне ставлення до власного здоров'я, до здорового способу життя, створити умови для їх повноцінного фізичного та духовного розвитку. Незважаючи на значну

увагу з боку держави до системи фізичного виховання студентської молоді, остання залишається усе ще малоефективною.

Саме тому, у процесі навчання в Чернівецькому державному комерційному технікуму у курсі фізичного виховання передбачено вирішення наступних завдань:

- виховання у студентів високих моральних, вольових і фізичних якостей;
- формування готовності до високопродуктивної праці;
- збереження і зміцнення здоров'я студентів;
- сприяння правильному формуванню і всебічному розвитку організму;
- підтримка високої працездатності протягом усього періоду навчання;
- професійно-прикладна фізична підготовка студентів з урахуванням особливостей їх майбутньої професії;
- виховання у студентів переконаності в необхідності регулярно займатися фізичною культурою і спортом.

Список використаних джерел

1. Давиденко Д. Фізична культура и культура здоров'я / Д. Давиденко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 2. – С. 65–70.
2. Статистичний щорічник України за 2010 рік. Державний комітет статистики України. – К. : Консультант, 2011. – 654 с.
3. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту». (Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 1505/2005 (1505/2005) від 21.10.2005.

ОСОБЕННОСТИ ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА В АРМРЕСТЛИНГЕ

Коченя Д. Л., учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины», г. Гомель, Республика Беларусь, магистрант

Осипенко Е. В., учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины», к. п. н., старший преподаватель – научный руководитель

Успех в армрестлинге, как и в любом виде борьбы, состоит из многих составляющих. Основными являются сила, скорость, вынос-

ливость, техника и тактика. Все эти параметры совершенствуются благодаря специфическим особенностям тренировочного процесса, а также специальным средствам, применяемым в процессе подготовки спортсменов.

Практически все рукоборцы активно выполняют базовые силовые и общеразвивающие упражнения, занимаются гармоничным развитием всех физических качеств. Проведённый нами опрос (более десятка мастеров спорта по армрестлингу, 2 мастера спорта международного класса) и последующий его анализ, а также анализ личных материалов процесса подготовки спортсменов-профессионалов мирового уровня, позволил выявить специфику средств, используемых ими в тренировочном процессе для достижения наивысших спортивных результатов.

Наше исследование посвящено выявлению специфических особенностей тренировочного процесса у спортсменов различной квалификации, специализирующихся на армрестлинге.

Следует отметить, что многие упражнения в армрестлинге выполняются на многофункциональных тренажерах блочного типа, используя помимо стандартных рукоятей дополнительные приспособления, ремни, и рукоятки различных типов. Широко распространены круглые вращающиеся рукоятки различного диаметра и формы. Благодаря их использованию, эффективно укрепляются мышцы предплечья, и повышаются силовые показатели сгибателей пальцев. Рукоятки эксцентрикового типа и шарообразные рукоятки также повышают силу пальцев, кисти и силу хвата. С подобными рукоятками работают спортсмены различного уровня, развивая и укрепляя суставной и связочный аппарат лучезапястного, локтевого и плечевого суставов – основных травмоопасных областей в армрестлинге.

Наряду с использованием различных рукоятей стоят резиновые петли, получившие в последнее время огромное распространение. Это очень удобный и эффективный тренажер, задействующий во время занятий огромное количество мышц. Способы и области их применения крайне разнообразны. С резиновыми петлями выполняются как общеразвивающие упражнения, так и специально-подготовительные и соревновательные. Практически все армрестлеры различной квалификации активно используют резиновые петли для разминки во время соревнований. На тренировках они в основном используются для разминки, оттачивания технических навыков, совершенствования стартового движения (работа на взрыв) и выполнения соревновательных упражнений в различных вариациях. Универсальность петель позволяет прикладывать вектор силы борца под различными углами к поверхности стола. Это значительно расширяет арсенал технических

приемов и возможностей спортсменов. Резиновые петли так же могут выступать в роли дополнительного сопротивления при спарринге и регулировать величину и вектор сопротивления, оказываемый на руку занимающегося.

Работа с резиной может использоваться как с целью постановки техники у начинающих атлетов, так и с целью базового увеличения силы или совершенствования быстроты и скорости реакции у спортсменов любого уровня [1].

Известно, что большинство высококвалифицированных рукоборцев включают в тренировочный процесс очень эффективное с точки зрения развития силовых качеств для армрестлинга – лазание по канату. В армспорте оно отличается от классического варианта выполнения и подъем по канату производится без помощи ног – для акцентирования нагрузки на руки и достижения максимального тренировочного эффекта. Спуск зачастую выполняется короткими прерывистыми движениями с ослаблением хвата и характерной фазой падения (25–40 см). Руки при этом все время находятся в согнутом состоянии под углом аналогичному при борьбе («рабочий угол»). Это обуславливает ударную нагрузку на связочный аппарат локтевого сустава, постепенно укрепляя его, укрепляются мышцы плечевого пояса и туловища в целом, а так же значительный тренирующий эффект оказывается на бицепс, который в фазе подъема работает в изотоническом режиме, а в фазе спуска – в изометрическом.

Учитывая тот факт, что во время борьбы мышцы преимущественно находятся в состоянии статического напряжения, многие спортсмены уделяют значительное внимание всевозможным статическим упражнениям. В данных упражнениях атлет, занимая рабочее положение, выполняет удержание веса (блока, резины, ремней) в течение заданного времени. Как правило, в качестве рабочих положений для статических упражнений используются рабочие углы, непосредственно связанные с техникой борьбы атлета. Их используют преимущественно для повышения силы или выносливости спортсмена.

Беря во внимание специфику борьбы, которая состоит в том, что одни мышцы работают в статическом режиме, а другие в динамическом, тренировки армрестлера могут включать соответствующие статодинамические упражнения. В ходе таких упражнений атлет выполняет свое рабочее движение, сохраняя определенный угол за счет статического напряжения одних мышц и динамической работы других.

Примером такого упражнения может служить боковое давление на блоке, когда угол в локтевом суставе остается неизменным и обеспечивается за счет статического напряжения мышц сгибателей пред-

плеча и плеча. А динамическое движение осуществляется за счет сокращения мышц корпуса и спины [2].

Таким образом, армрестлинг, как и любая другая спортивная дисциплина, предлагает спортсменам множество тренировочных средств и приемов. Разумное использование и комбинирование различных средств позволит достигнуть наивысших результатов. Эффективность представленного нами подхода будет изложена позже после окончания педагогического эксперимента.

Список использованных источников

1. Sportcom информационное агентство [Электронный ресурс] / Методика тренировок. Как тренируются чемпионы? – Режим доступа: <http://www.armsport.spb.ru/metod2.html>. – Дата доступа: 29.11.2016.
2. LastManStanding силовой тренинг, бодибилдинг [Электронный ресурс] / Тренировки в армрестлинге: основные положения – Режим доступа: <http://last-man.org/trenirovki-v-armrestlinge-osnovnye-polozheniya/>. – Дата доступа: 29.11.2016.

THE USE OF PHYSICAL MINUTES AT THE ENGLISH LESSONS WITH CHILDREN OF MIDDLE SCHOOL AGE AND ITS PECULIARITIES

Misyura A. A., «F. Skorina Gomel state university», undergraduate
Gusinets E. V., «F. Skorina Gomel state university», senior lecturer – research supervisor

The modern lesson of a foreign language at elementary school is characterized by rather high level of intellectual loading, high intensity and neuroemotional pressure which is supplemented with the insufficient physical activity leading to the decrease in intellectual and physical efficiency of school students. The learning of foreign language demands high concentration of pupils attention throughout all the lesson and it's sometimes very difficult to achieve it especially with the children of younger and middle school age. One of the main tasks facing the reform of comprehensive school today is the problem of improvement of quality of teaching and educational process and the protection of children's life and health. In the field of studying English, one of the most popular and significant foreign languages around the world, it means the search of the most effective teaching methods in studying foreign language.

Physical minutes at lessons of English is represented by simple physical exercises which influence the restoration of intellectual ability, prevent pupil's organism from exhaustion and raise an emotional spirit of pupils.

According to Chaplinskaya Yu. G. the main types of physical exercises are: walking, inclinations and turns of a trunk, the movements which are carried out by hands and legs however the lessons of English require the use of rhyming, poems and songs in English in combination with the movements. Such type of physical activity promotes the best mastering of material, removal of fatigue and increase motivation to learning. [1].

Table 1 – Examples of the physical minutes, used at the English lessons

Brush Your Hair Brush (3 times) your hair and say This is a happy day! Clap (3 times) your hands and say This is a happy day! Stamp (3 times) your feet and say This is a happy day Brush your hair Clap your hands Stamp your feet	Let`s Play (song) Let`s play Let`s play follow the leader Let`s go! Touch your toes Wave your arms Hop and skip And now sit down! Click your fingers Stamp your feet Hop and skip And now sit down! Clap your hands And turn around Hop and skip And now sit down!
--	---

The increase of intellectual working capacity in general educational subjects at school is a very significant task in the introduction of health preserving technologies in educational process. Such subjects as mathematics, Russian and Belarusian language, geography, history, foreign language, etc. are directly connected with brainwork of the child, which includes constant reception and information processing. This process demands active functioning of the touch device, and the structures of a brain providing such mental processes as attention, memory, thinking and emotions. [2].

Intellectual working capacity represents the property of the person determined by the condition of the highest mental functions and characterizing his ability to carry out a certain activity with the required quality and during the required time interval. Its criteria are: work efficiency, quality and accuracy (a faultlessness of work or existence of the mistakes caused by exhaustion) [3].

Besides attention research, certain authors gave an assessment of intellectual working capacity of school students on the basis of studying of an individual biological rhythm of psychophysiological functions [4].

The main indicators of intellectual working capacity are:

- 1) speed of the task performance;
- 2) concentration;
- 3) efficiency and attention stability [5].

We have conducted scientific research to reveal the influence of physical on the indicators of intellectual working capacity. This research was conducted within the master thesis during all academic year from September to May, 2015, and also since September, 2016 till present on the basis of gymnasium No. 56 in Gomel with school students of 5-6 classes. 23 school students of the 5th classes and the same 23 school students, but passed into the 6th class participated in the experiment. Children were divided into control and experimental group. The level of intellectual working capacity was determined by V. Ya. Anfimov's technique [6].

This method is the most informative to identify the changes of intellectual working capacity. The tests were carried out regularly (September, 2015 – October, 2016) by the same examinees. All obtained data have been entered in the relevant protocols. In total more than 20 measurements have been taken. More than 250 protocols are to be processed..

The school students participating in a pedagogical experiment have been divided into control and experimental groups. A standard lesson of English was conducted in control group. The same lesson with physical minutes was conducted in experimental group. Physical minutes contained rhyming in English within 2-3 minutes length in the middle of the lesson (the 20-25th minute from the beginning of the lesson). Prior to the experiment significant distinctions in indicators of intellectual working capacity haven't been revealed, however during the further experiment the results showing positive dynamics of intellectual working capacity of school students in experimental group in comparison with control have been received.

Physical minutes carried out by teachers during studies prevent bearing and sight violations . With their help the attention, memory, intellectual working capacity are focused, intellectual and physical stress is removed. Besides, the speech develops, the lexicon is enriched, improves the pronunciation, and the children interest to English is maintained. The numerous repetitions of songs promote easy and involuntary storing of lexical and grammatical designs. Strong storing is also promoted by a complex of such factors as a rhyme, a harmony, a tonality, a melody.

The list of the used sources

1. Chaplinsky Y. G. Physical minutes at the English lessons in the light of new decisions on increase in physical activity of school students // Modern pedagogics. 2013. № 10 [An electronic resource]. URL: <http://pedagogika.snauka.ru/2013/10/1906> (date of the address: 10.14.2016).
2. Nikulenko, T. G. Age physiology and psychophysiology [Text]: studies. Grant / T. G. Nikulenko. – Rostov n/D : Phoenix, 2007. – 410 p.
3. Timkiv, A. S. Features of efficiency of intellectually backward deaf school students: Abstr. of the thesis of the candid. of psychologic. sciences: 19.00.15 / A.S.Timkiv; RSPU of A. I. Herzen. – SPb., 1999. – 21 p.
4. Gavrilenko, V.A. Experimental research of pupils attention at the age of 7–8 years: Abstr. of the thesis of the candid. of. pedagogic sciences: / V.A. Gavrilenko. – Tartu, 1971. – 25 p.
5. Vasilyeva, A. A. The assessment of intellectual efficiency of students taking into account a condition of adaptation [An electronic resource] / A. Vasilyeva // Urgent problems of student's youth health: the materials of the XXIX student's scientific and practical conference at chemical and biological faculty of OSU. – URL: <http://www.osu.ru/doc/1576> (date of the address: 14.10.2016).
6. Solodkov, A. S. Human physiology. Common. Sports. Age [Text]: textbook/A.S. Solodkov, E. B. Sologub. – M. : Olympia Press, 2005. – 528 p.

НОВІ ПРІОРИТЕТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Ніколайчук В. С., ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ», напрям підготовки «Фізичне виховання», студентка групи 21-Ф

Бойко Л. А., ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ», викладач загальноосвітніх дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

У сучасних умовах інтегрування України у європейську систему вищої освіти на перший план виходить необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення, підвищення рівня якості. Впродовж останнього десятиріччя в Україні склалася тривожна ситуація: різко погіршилося здоров'я і фізична підготовленість студентської молоді. В основах законодавства України «Про освіту»,

«Про фізичну культуру і спорт», «Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ ст.)» зазначено, що одним із пріоритетних завдань вищих навчальних закладів є охорона і зміцнення здоров'я молоді. Національна доктрина розвитку освіти України 21 ст. своїми пріоритетними напрямками проголошує збереження та зміцнення здоров'я молоді.

На сьогоднішній день серйозне занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я сучасної Української молоді. Публікації останніх років з питань національного відродження України свідчать, що стан здоров'я Української нації викликає тривогу. У підростаючого покоління різко прогресують хронічні хвороби серця, гіпертонія, неврози, артрити, ожиріння, сколіози, хвороби очей. Тому на даному етапі розвитку України все гостріше постає проблема виховання здорового способу життя, збереження і зміцнення здоров'я людей і, в першу чергу, молоді.

Серед багатьох проблем однією з актуальних є втрата інтересу молоді до занять фізичною культурою, що зумовлено низкою вагомих причин.

На момент вступу до навчального закладу в системі цінностей першокурсників виявляється «провал», який полягає в тому, що далеко не всі студенти орієнтовані на використання у своєму житті здорового способу життя. За даними медичного обстеження студентів 2015–2016 н. р. у РДАК навчається приблизно 60 % відносно здорових студентів. Серед основних захворювань студентів – порушення зору, сколіози, ВСД.

Чисельність студентів з порушенням зору має тенденцію до зростання, зі сколіозом – зменшується і знову зростає. Підтримка власного здоров'я у хорошій формі – це безпосередній обов'язок кожного. Проте, часто ми бачимо молодих людей, які не правильним способом життя, гіподинамією, переїданням ще у молодому віці доводять себе до катастрофічного стану.

Слід визначити, що порушення стану здоров'я студентів впливає на погіршення їх розумової і фізичної діяльності, що виявляються в процесі навчання від молодших до старших курсів.

Серед факторів, що погіршують здоров'я студентів, можна назвати національну організацію навчального процесу, низьку рухову активність, невідповідність методик і змісту навчання віковим та індивідуальним особливостям студентів тощо.

Головною метою навчально-виховного процесу в ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ» є формування особистості, яка здатна займатися самовихованням та самоосвітою, знати своє місце в суспільстві, творчо реалізувати свої здібності. Досягнення цього цільового

орієнтиру зумовлює створення в коледжі умов, необхідних для збереження і зміцнення здоров'я студентів.

Найважливішим та основним формуючим чинником здорового способу життя є оптимальний руховий режим. Його основу складають систематичні заняття фізичними вправами і спортом, які ефективно вирішують завдання зміцнення здоров'я і розвитку фізичних здібностей молоді, збереження здоров'я і рухових навичок, посилення профілактики несприятливих вікових змін. При цьому фізична культура і спорт виступають як найважливіший засіб виховання.

Фізична культура і спорт є однією з обов'язкових складових навчальних процесу у ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ».

Фізичне виховання реалізовується на заняттях фізкультури і через такі форми занять: додаткові заняття, у тому числі зі студентами, що мають відхилення у стані здоров'я, через фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня, поза академічні форми занять (спортивні секції, групи спортивного вдосконалення, самостійні заняття), спортивно-масові і фізкультурно-оздоровчі заходи. Усе це забезпечує кожному студенту рухову активність не менше 8–10 годин на тиждень.

Фізичне виховання і спорт у ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ» сприяють підготовці майбутніх фахівців то високопродуктивної праці, протидіють негативним факторам, що впливають на здоров'я і навчання у коледжі, сприяють умінню самостійно використовувати засоби фізичної культури в праці і відпочинку, формують загальну і професійну культуру здорового способу життя і т. д.

Мета фізичного виховання в коледжі в тому, щоб кожен студент засвоїв доступний йому зміст і обсяг фізичної культури.

Навчальні заняття є основною формою фізичного виховання. Вони плануються в навчальних планах по всіх спеціальностях, і їх проведення забезпечується викладачами кафедр фізичного виховання.

Всі студенти в ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ» за станом здоров'я розділені на наступні фізкультурні групи: основна, спеціальна, підготовча, звільнені.

Відповідно до «Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах» (2006 р.) студентів, у яких є відхилення у стані здоров'я розподіляють до навчальної секції фізичної реабілітації (спеціальна група). До неї зараховують студентів, які за даними особистої медичної картки, медичного обстеження віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи або звільнені від фізичних занять.

Навчальні групи, секції фізичної реабілітації комплектують за видами захворювань, визначеними в навчальній програмі з фізичного виховання.

Переважна кількість студентів ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ» займається в основній групі – 85,2 %, проте слід відмітити, що частка цих студентів зменшується. В спецгрупі займається біля 5 % студентів коледжу, приблизно така ж частка студентів, звільнених від занять фізкультури.

Програма фізичного виховання студентів, віднесених до спеціальної медичної групи, базується на вимогах діючої програми з фізичного виховання з урахуванням стану здоров'я, стадією та динамікою патогенезу захворювання.

За даними профілактичних оглядів на виявлених хворих студентів ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ» складається план лікувально-оздоровчих заходів, який передбачає профілактичне лікування, санаторно-курортне лікування, дієтичне харчування.

В коледжі проводиться велика робота по організації здорового відпочинку студентів. При чому, спланований цей відпочинок таким чином, щоб кожен студент знайшов собі цікаве і змістовне заняття.

Студенти мають можливість займатися в спортзалі коледжу улюбленими видами спорту. Створена база для проведення оздоровчих і спортивних заходів. Тому немає проблеми із місцем проведення занять або спортивним інвентарем. У кожній навчальній групі ведуться листки здоров'я. Розроблені правила для студентів, які сприяють формуванню здорового способу життя.

На заняттях з фізичного виховання викладачі враховують вікові та анатомо-фізіологічні особливості розвитку студентів, розкривають значення занять фізичними вправами, сприяють формуванню вмінь та навичок здорового способу життя, профілактики захворювань, травматизму.

Шляхом вирішення навчальних проблем, розвивальних (оздоровчих), пізнавальних та виховних цілей викладачі фізичного виховання працюють над розвитком в студентів основних фізичних якостей та рухових здібностей, сприяють формуванню життєво важливих рухових навичок та вмінь, виховують любов та звички до занять фізичними вправами, надають елементарні знання з фізичного виховання, гігієни та здорового способу життя, виховують бережливе ставлення до свого здоров'я, сприяють вихованню морально-вольових і психологічних якостей особистості.

На заняттях з фізичного виховання здійснюється диференційований підхід до студентів, враховується рівень здоров'я та рівень фізичної підготовленості. Базуючись на цих показниках, викладачі підбирають фізичні вправи, навантаження, враховують їхню інтенсивність.

Масові оздоровчі, фізкультурні і спортивні заходи в коледжі спрямовані на широке залучення студентської молоді до регулярних занять

фізичною культурою і спортом, зміцнення здоров'я, вдосконалення фізичної і спортивної підготовленості студентів. Ці заходи проводяться на основі широкої ініціативи і самодіяльності студентів, при методичному керівництві викладачів кафедри фізичного виховання.

Загалом спортивно-масова робота ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ» включає: проведення спартакіад серед навчальних груп і відділень з різних видів спорту; залучення студентів до участі в спартакіаді серед ВНЗ Рівненської області; участь у легкоатлетичному кросі; секційна робота; організація спортивно-масових заходів у рамках тижня спортивно – масової роботи; участь в проведенні «Дня здоров'я», інші спортивні заходи.

Викладачі кафедри фізкультури проводять масові оздоровчі, фізкультурні і спортивні заходи, комплектацію збірних команд, підготовку і організацію їх для участі в спартакіадах, вносять на розгляд студентської ради питання з фізичного виховання та масового спорту, організують роботу спортивних секцій.

Протягом 2015–2016 н. р. були проведені спартакіади коледжу з легкоатлетичного кросу (дистанція 500 м для дівчат і 1 000 м для юнаків), баскетболу, шашок, гирьового спорту, армреслінгу, волейболу, настільного тенісу, міні-футболу.

Переможці та призери змагань в командному заліку нагороджуються грамотами, в особистому заліку – преміями. В загальнокомандний залік по відділеннях враховується 7 кращих результатів.

Збірні команди коледжу приймають участь в спартакіаді міста Рівне, Рівненської області та Всеукраїнських змаганнях серед ВНЗ I–II р. а.

В коледжі діють секції з наступних видів спорту: футбол, міні-футбол, баскетбол, волейбол, настільний теніс, шахи, ритмічна гімнастика, легка атлетика, що дозволяє студентам і викладачам підвищувати рівень своєї спортивної майстерності. Секційною роботою охоплено понад 350 студентів (11 секцій).

Традиційним стало проведення щорічного спортивно-оздоровчого заходу «День здоров'я», вечорів «Спортивної слави», «Хто ти – майбутній олімпієць?», виставки спортивних газет.

Спортивно-масова робота займає значне місце у житті студентів ВСП «Рівненський коледж НУБіПУ» і спрямована на широке залучення студентської молоді до самостійних систематичних занять фізкультурою, виховання у студентів здорового способу життя, зміцнення здоров'я, формування фізичних і духовних цінностей особистості, підвищення рівня фізичної підготовленості, навчальної та трудової активності. У зв'язку з цим розширюється календар змагань, а також програма традиційних комплексних спартакіад коледжу.

Проведенні дослідження свідчать про низький рівень фізичного стану студентської молоді, що обумовлює необхідність формування, збереження та зміцнення їх здоров'я. Відмічено, що істотну роль в оптимізації цієї ситуації відіграє змістовне наповнення режиму для студентської молоді ефективними доступними та привабливими формами і видами рухової активності.

Список використаних джерел

1. Кириченко Т. Г. Формування здорового способу життя студентів педагогічного вузу в процесі фізичного виховання : дис. канд. пед. наук :13.00.01 / Т. Г. Кириченко. – К., 1998. – 188 с.
2. Боднар І. Р. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем фізичної підготовленості: автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. і спорту. – Луцьк, 2000. – 19 с.
2. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 368 с.
3. Бойченко Т. Валеологія-мистецтво бути здоровим / Т. Бойченко // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – № 2. – С. 1–4.
4. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'я зберігаючих технологій у навчальному-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – № 8. – С. 1–6.
5. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.
6. Сіренко Р. Методичне забезпечення самостійної роботи з фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів / Р. Сіренко // Збірник наукових праць Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2005. – С. 187–189.

EFFECT OF PHYSICAL CULTURE ON STUDENTS PERSONALITY FORMATION

Popovych O. I., Lviv State University of Physical Education, assistant professor of Academic Department of Athletic Sports, Candidate of Historical Sciences, Higher Senior Officer

Healthy lifestyle is a complex of recreation activities which ensure the harmonious development, health promotion, workforce productivity. Under these conditions, the health of students is changing and expressly

improving. Useful habits help in shaping the harmonious development of personality.

The concept of "lifestyle" is rather multifaceted, covers various spheres of human activity and, therefore, is used in many scientific disciplines and researches: in philosophy, political science, cultural studies, sociology, pedagogy, psychology and other subject areas. The analysis of this concept by many scientists reveals the relationship of objective processes in the life of society [2, 5].

Lifestyle is not determined only by the nature of human behavior that positively or negatively affects its health. A behavior pattern itself is due to physical environment, cultural ambience, education, financial resources. Formation of the lifestyle is influenced by stereotypes of relationship between people, their life experiences and social conditions that are defined by environment and depend on it. [3]

Some varieties of lifestyle strengthen health, develop a person physically and mentally, protect against the negative effects of stress while the others have negative impact on its health. For example, smoking or alcohol consumption, bad habits are sometimes the result of a stressful situation and turn into system of somebody's life. By its means they apparently try to appease the life or expand opportunities for social contacts [3].

To attract the attention of the wide range of the public to the problem of healthy lifestyle a lot of organizations are implementing programs which members have opportunity to get acquainted with the theoretical and methodological backgrounds of formation of a healthy lifestyle, with laws and regulations of Ukraine on formation of a healthy lifestyle among young people, health assessments and factors of healthy lifestyle of Ukrainian youth based on results of a sociological survey, positive foreign and domestic experience in implementing of social programs and projects on formation of a healthy lifestyle of young people [2].

However, it is equally important the problem of ensuring of compliance of applicable legislation on health promotion and healthy lifestyles on the part of all entities of social regulations: institutional bodies of executive branch of the government and local governance, enterprises, non-governmental organization and individuals. At present, a fairly wide statutory framework which have been developed in Ukraine, is not effective because of the failure of existing laws.

Analysis of legal acts of the world community and the legislation of some Western countries to promote the introduction of a healthy lifestyle, as well as domestic legislation on these problems allows to make a generalization that the international community is increasingly coming out of the need of human rights to the preservation and promotion of health.

This right is provided by the Declaration of Human Rights, the European Social Charter and other international instruments. One of the main strategic objectives of national education is to educate the youth in the spirit of a responsible attitude to their own health and to the health of others as the highest individual and social value [2].

The main factor of the creation of a harmoniously developed personality is the physical culture and sports. At the present stage of development of society the demands to people's physical training are increasing because the level of health is often a major factor of working capacity in the process of human life-sustaining activity.

Over the last years certain works, associated with the study of health problems and healthy lifestyles within academic activity of professional school have appeared: there are discussions about general issues of health of students; the reviews of contagion of alcoholism and drug addiction among young people; the examinations of the impact of various factors on the formation of a healthy way of life of students; the studies on the character and level of veleological knowledge among students are held; it is carried out the search of conditions and means of formation of a healthy way of life of young people [7].

The student as a person of a certain age can be described as a personality from three positions:

- 1) from the social side, which reflects the public manifestation of the relationship;
- 2) from the psychological side (individual psychology);
- 3) from biological (physical state of a student).

Students age is characterized by intensive work on the formation of their personality, the learning of style of behavior.

Young people during this period, have a great potential for learning, for social activities. Therefore, physical education and sport is becoming really important mean of health promotion, the natural biological basis for the formation of personality, the effective learning and successful social activity. Those students who actively and regularly attend classes on physical education, a certain stereotype of the regime of the day is produced, the confidence in behavior increases and also the level of observance of standards of a healthy way of life [4, 5, 6].

Conclusions Thus, physical exercise, active motion state are of a great importance for the formation of a healthy lifestyle, spiritual and physical development of students, as well as health improvement, an increase of neuropsychic endurance to emotional stress, support physical and mental working ability [8].

References

1. Gusak P. M. Responsible Attitude to Health: Theory and Technology : monograph / P. M. Gusak, N. V. Zymivets, V. S. Petrovich; [Ed. Doctor of Education Professor P.M. Gusak]. – Lutsk : JSC "Volyn regional printing house", 2009. – 219 sp.
2. Potashnyuk I. V. Theoretical and Methodological Basis of Usage of Therapeutic Impact of Physical Culture on the Formation and Recovery of Health / I. V. Potashnyuk, A. V. Kubovych // Physical education, Sport and Health Culture in Modern Society: Coll. Scientific Ed. Of Volyn National University named after Lesya Ukrayinka – Lutsk, 2011. – № 1 (13). – P. 47–51.
3. Balakiryeva O. M. Tobacco, Alcohol and Drugs among Young People: Use, Addiction, Effective Prevention / O. M. Balakiryeva, O. O. Stoyka and others. – K. : State. Inst. Of Family and Youth Affairs, Ukr. Institute of Social Research, 2004. – 196 p. (ser. "Promotion of Healthy Lifestyle among Youth": 14 books, Vol. 7).
4. Balan M. M., Plachinda T. S. Use of Biological Rhythms, Active Rest, Sensible Nutrition to Improve Health and Mental Capacity of Students // Scientific Notes. – Series: Pedagogical Sciences. – Ed. 49. – Kirovohrad : RIO KSPU named after V. Vynnychenko. – 2004. – P. 148–151.
5. Modern Technologies of Preserving and Strengthening of Health of the Healthy: mater. Of scientific and practical. conference. (c. Kyiv, October 2005). – K. : PPNV, 2005. – 154 p.
6. Kuznetsova O. T. Methods of Amelioration of Mental and Physical Performance of Students with Low Levels of Physical Fitness: Toolkit for Physical Education Teachers of Higher Educational Institutions / O. T. Kuznetsova, AS Kuts. – Exactly : PPDМ, 2005. – 161p.
7. Goncharenko M. S. Valeological Aspect Of Humanization Of Education / M. S. Goncharenko S. V. Kirilenko // Formation, Preservation And Health Promotion of The Younger Generation as Mandatory Component of National Education: Mater. of Int. Scient. and Practical. Conf. of Valeology. (Dnipropetrovsk, 22–24 October 1996). – K. – 1997. – P. 60–65.
8. Dutchak M. V. Physical Education of Population of Ukraine: Problems and Mechanisms of Resolution / M. V. Dutchak // Psycho-Pedagogical Foundations of Humanization of Educational Process at School and University: Coll. of Scient. Works. – Rivne, Volynski Oberehy, 2002. – P. 103–105.

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ЛЕЧЕБНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ (ЛФК) В МИРЕ

Сторчак О. Ю., Национальная металлургическая академия Украины, направление подготовки «Компьютерные системы», студент группы КН01-15с

Чекмарева Н. Г., Национальная металлургическая академия Украины, доцент кафедры физического воспитания, канд. наук по физ. восп. и спорту, доцент – научный руководитель

Лечебная физическая культура (ЛФК) – это самостоятельная медицинская дисциплина, использующая средства физической культуры для профилактики заболеваний, лечения некоторых заболеваний, а также восстановления работоспособности. Основным таким средством, что и отличает лечебную физическую культуру от других методов лечения, являются физические упражнения, как стимулятор жизненных функций организма [1, 3]. ЛФК развивает силу, выносливость, координацию движений, прививает навыки гигиены, закаливает организм. Как отмечает Л. В. Капилевич, занятия лечебной физической культурой – это специального вида тренировки, которые помогают в устранении или улучшении проблем со здоровьем, что в последствии способствует восстановлению определенных функций организма (отдельных его систем и органов) [2]. ЛФК прошла нелегкий путь, прежде чем занять свое место в современном здравоохранении.

Наука ЛФК как раздел медицины состоялась только в середине прошлого столетия. История лечебной физкультуры – это история применения физических движений и природных факторов для лечения и профилактики болезней – это история цивилизации, история медицины и здравоохранения, история физической культуры и спорта.

Рассмотрим исторические аспекты развития ЛФК в Древнем Китае, Древней Греции и Риме, а также в средневековой Европе.

ЛФК в Древнем Китае. Понимание того, что движения являются самым доступным и самым эффективным лекарством, сложились в глубокой древности. В Древнем Китае гимнастика для лечения впервые упоминается в книге «Кунг-Фу», название которой можно перевести как «трудный путь к совершенству». Эта книга была составленной более 2500 лет до н. э. Она впервые была переведена с китайского языка в 1776 году. В Китае физические упражнения для здоровья использовались на протяжении многих тысячелетий. В Древнем Китае были врачебно-гимнастические школы, где обучали лечебной гимнастике и массажу, и применяли их в процессе лечения

больных. В китайских врачебно-гимнастических школах лечили болезни сердца, легких, искривления позвоночника, переломы костей и вывихи. В VI в. н. э. впервые в мире в Китае был создан государственный медицинский институт, где уже тогда преподавали лечебный массаж и гимнастику как обязательную дисциплину. С тех пор различные гимнастики, приспособленные для индивидуальных оздоровительных занятий, в разных комбинациях широко применяют в китайских санаториях и домах отдыха как основная форма ЛФК.

ЛФК в Древней Греции и Древнем Риме. Древнегреческий философ Платон (около 428–347 г. до н. э.) называл движение «целительной частью медицины», а писатель и историк Плутарх (127 г.) – «кладовой жизни». В Древней Греции первые сведения о медицинской гимнастике относят к 5 веку до нашей эры и связывают их с врачом по имени Геродик. Его считают основателем лечебной гимнастики, впервые больные стали обращаться за помощью не в храмы, а в гимназии – в учреждения, в которых преподавали гимнастику. Позже Гиппократ, ученик Геродика, которого справедливо называют отцом медицины. (460–377 г. до н. э.) привнес в греческую гимнастику определенные гигиенические знания и понимание «лечебной дозы» физических упражнений для больного человека. Гиппократ считал физические упражнения одним из важнейших средств медицины. И заботясь о сохранении здоровья людей, он рекомендовал заниматься тем, что сегодня называется физкультурой – «Гимнастика, физические упражнения, ходьба должны прочно войти в повседневный быт каждого, кто хочет сохранить работоспособность, здоровье, полноценную и радостную жизнь» – говорил он. Клавдий Гален (129–201 г. н. э.) – последователь и поклонник Гиппократа, анатом, физиолог и философ, первый известный нам спортивный врач, который в начале своей врачебной карьеры лечил гладиаторов в древнем Риме. Он создал основы медицинской гимнастики – гимнастики для восстановления здоровья и гармоничного развития человека.

В своих трудах Гален обобщил уникальный опыт лечения боевых травм, а также опыт последующей мирной врачебной практики. Он писал: «Тысячи и тысячи раз возвращал я здоровье своим больным посредством упражнений».

Труды Галена были единственным авторитетным источником медицинских знаний вплоть до эпохи возрождения.

ЛФК в Европе. В средние века в Европе занятия физическими упражнениями, практически не применялись, хотя в эпоху возрождения (в XIV–XV веках) с появлением работ по анатомии, по физиологии и по медицине, интерес к физическим движениям для лечения болезней естественно повысился. Итальянский врач и ученый Меркуриалис, на основании анализа доступной литературы того времени

написал известное сочинение «Искусство гимнастики», в котором он описал массаж, баню и телесные упражнения древних греков и римлян. Если бы не это произведение, то возможно в те годы в Европе так и не пробудился бы интерес к лечебной гимнастике древних целителей.

Клемент Тиссо (1747–1826) военный хирург в армии Наполеона разработал новую для того времени реабилитационную концепцию, которая включала гимнастику в постели, раннюю активизацию тяжелых больных, дозирование упражнений, применение трудотерапии для восстановления утраченных функций. Собственно Тиссо и является автором самого термина – медицинская гимнастика. Его афоризм «движение может заменить разные лекарства, но ни одно лекарство не в состоянии заменить движение» стал девизом лечебной физкультуры.

Огромное влияние на современную лечебную физкультуру оказала шведская система гимнастики. Пэр-Генрих Линг (1776–1839 гг.) создал основы современной врачебной гимнастики, с его именем связано открытие в Стокгольме Государственного гимнастического института. Его работа «Общие основы гимнастики» и составленные его сыном «таблицы гимнастических упражнений» являются основой издаваемых пособий по шведской гимнастике.

Существует мнение, что на создание Лингом гимнастики большое влияние оказала переведенная к тому времени книга Кунг-фу. Шведская гимнастика не допускает никаких движений, кроме имеющих цель развития силы и здоровья человеческого тела, а также – выносливости, ловкости, гибкости и силы воли. Этот принцип подбора упражнений лежит и в основе современного ЛФК.

Новое направление в медицинской гимнастике связано с именем Густава Цандера (1835-1920), который осуществлялся с помощью разработанных им специальных аппаратов, и был назван машинной гимнастикой.

В настоящее время лечебная физкультура – обязательная и необходимая составная часть современной практической медицины.

Список использованных источников

1. Вайнер Э. Н. Лечебная физическая культура / Э. Н. Вайнер. – М. : Наука, 2009. – 424 с.
2. Капилевич Л. В. Лечебная физическая культура / Л. В. Капилевич, С. В. Радаева. – Т. : ТГУ, 2001. – 116 с.
3. Попов С. Н. Лечебная физическая культура: учеб. для студ. высш. учеб. заведений / С. Н. Попов, Н. М. Валеев, Т. С. Гарасеева и др. ; под ред. С. Н. Попова. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ СРЕДСТВ ТРЕНИРОВКИ БЕГУНОВ В ГОДИЧНОМ ЦИКЛЕ НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА БИОМЕХАНИЧЕСКИХ ДАННЫХ ТЕХНИКИ БЕГА

Сукалов Е. К., учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины», г. Гомель, Республика Беларусь, магистрант

Осипенко Е. В., учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины», к. п. н., старший преподаватель – научный руководитель

Высокий уровень спортивных достижений напрямую связан с системой подготовки спортсменов. Следует отметить, что достижения выдающихся спортсменов, на наш взгляд, связаны с интенсификацией учебно-тренировочного процесса спортсменов.

В настоящее время физическая подготовка бегунов нуждается в оптимизации различных компонентов тренировочного и соревновательного процессов с учётом индивидуальных процессов на различных этапах многолетней подготовки.

Применение индивидуального подхода в тренировке позволяет учитывать технические, функциональные, физиологические и психологические особенности бегунов, является актуальной и важной практической задачей в деятельности тренера.

Анализ техники бега при выполнении соревновательного и тренировочного упражнения спортсменами является отправной точкой в дозировании тренировочной нагрузки и ее средств.

Цель исследования – разработать и экспериментально обосновать программу тренировочных занятий для бегунов на этапе углубленной специализации в годичном цикле на основе анализа техники бега.

Необходимо отметить, что в настоящее время нами разработана программа тренировочных занятий для бегунов на этапе углубленной специализации и проводится её экспериментальная апробация. В педагогическом эксперименте принимают участие спортсмены (квалификация – I взр. разряд, мастера спорта), занимающиеся лёгкой атлетикой в Лидском училище олимпийского резерва, в количестве 12 человек (возраст – 14–16 лет). Спортивные специализации бегунов следующие: спринт, барьерный бег и средний бег. Количество тренировок бегунов в недельной микроцикле – 8–10.

Нами проводился мониторинг бега спортсменов с использованием фото и видеосъёмки. Проведённый анализ техники бега спортсменов позволил выявить индивидуальные особенности бегунов, разработать программу индивидуализации их тренировочного и соревновательного процесса.

Нами выявлены грубые ошибки техники бега, ухудшающие спортивные результаты бегунов. К ним мы относим: медленная работа стопой во время контакта с землей, отклонение корпуса назад, недостаточное выпрямление ноги в колене во время отталкивания, непопадание в таз (таз сзади), недостаточная горизонтальная составляющая бега, бег через пятку, уход плеч вперед.

Мы считаем, что технической подготовке бегунов уделяется недостаточное внимание, на что и был сделан упор в авторской программе тренировочных заданий для бегунов. Содержание одной тренировки в микроцикле (вечерняя тренировка – вторник) включает преимущественно упражнения общей физической подготовки с акцентом на укрепление отстающих групп мышц. При этом две тренировки (вечерние в понедельник и пятницу), посвящены упражнениям с барьерами, во время выполнения которых акцентируется внимание на исправлении деталей техники, технических ошибок бега.

Таким образом, учёт индивидуальных особенностей важен в практике спорта, а индивидуализация средств тренировки бегунов в годичном цикле следует считать важной практической задачей тренировочного процесса. Эффективность предложенного нами подхода будет изложена после завершения педагогического эксперимента. Перспектива дальнейших исследований связана с апробацией авторской программы на бегунах высокой квалификации.

Список использованных источников

1. Комплексный контроль в подготовке юных спортсменов : монография / В. Г. Никитушкин. – М. : Физическая культура, 2013. – 198 с.
2. 555 специальных упражнений в подготовке легкоатлетов / В. Б. Попов; Всероссийская федерация легкой атлетики, Московский региональный центр развития легкой атлетики ИААФ.
2. Гапеев, А. В. Построение годичного цикла тренировки юных бегунов на короткие дистанции 17–19 лет с учетом индивидуальных особенностей физической и технической подготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / А. В. Гапеев ; ВНИИФКиС. – М., 1999. – 23 с.
3. Петров, А. А. Индивидуальная оценка перспективности юных бегунов на средние дистанции при отборе в группы спортивного совершенствования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Петров Андрей Александрович ; ВНИИФКиС. – М., 2001. – 144 с.
4. Чернышева, Е. Н. Индивидуальные нормы физической подготовленности юных бегунов на короткие дистанции на этапе углуб-

ленной спортивной тренировки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Е. Н. Чернышева ; ВНИИ физ. культуры и спорта. – М., 1997. – 12 с.

5. Германов, Г. Н. Методология конструирования двигательных заданий в спортивно-педагогическом процессе : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Г. Н. Германов. – Волгоград, 2011. – 56 с.
6. Врублевский, Е. П. Технология индивидуализации подготовки квалифицированных спортсменов: теоретико-методические аспекты / Е. П. Врублевский [и др.] ; М-во образования Республики Беларусь, Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2016. – 223 с.

ИГРОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ВАЖНЫЙ ЭЛЕМЕНТ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ЮНЫХ ВОЛЕЙБОЛИСТОВ

Табулина О. И., учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины», г. Гомель, Республика Беларусь, магистрантка специальности «1-08 80 04 – теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры»

Осипенко Е. В., учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины», к. п. н., старший преподаватель – научный руководитель

В настоящее время приоритетной задачей развития физкультурно-оздоровительного и спортивного движения в нашей стране является максимальное вовлечение детей в активные занятия спортом.

Волейбол – один из наиболее популярных видов спорта среди занимающихся физическими упражнениями. Развитие физических качеств, укрепление опорно-двигательного аппарата, повышение работоспособности систем организма, эмоциональный заряд, получаемый в процессе игры, сохранение бодрости – вот далеко не весь перечень его достоинств.

Большую роль при начальном обучении волейболу мы отводим подвижным играм. Подвижные игры используются нами как средство общего физического воспитания детей, как средство подготовки к спортивным играм. Характерной особенностью подвижных игр является ярко выраженная роль движений в сочетании игры (бега, прыжков, метаний, бросков, передач и ловли мяча, сопротивлений и др.) Эти двигательные действия мотивированы ее сюжетом (темой,

идеей). Они направляются на преодоление различных трудностей, препятствий, поставленных на пути достижения цели игры [1].

Любая игра, применяемая в процессе воспитания детей, не должна оказывать отрицательного влияния на их физическое здоровье. Поэтому нами, с одной стороны, регулируется нагрузка, получаемая детьми в играх в зависимости от их физического здоровья, уровня физической подготовки, возраста, пола и индивидуальных особенностей, а с другой стороны, – организуем своевременный педагогический контроль.

Цель исследования – разработать и экспериментально обосновать методику игровой деятельности юных волейболистов.

Следует отметить, что экспериментальная работа проводится с сентября 2016 года с детьми спортивной школы по игровым видам спорта (волейбол). В ней принимают участие дети НП–1 и НП–2 года обучения (юноши).

Благодаря анализу научно-методической и специальной литературы, а также личному спортивному опыту нами была разработана методика игровой деятельности юных волейболистов. Так, на первом году обучения для начальной технической подготовки юных волейболистов подвижные игры используются нами в течение 30–40 минут учебно-тренировочного занятия. На пути совершенствования процесса обучения юных волейболистов нами разработаны комплексы подвижных игр с учетом особенностей целостной игровой соревновательной деятельности: для развития физических качеств и совершенствования техники передачи мяча сверху двумя руками, защитных действий, нападающих ударов, блокирования, подачи, упражнений в чередовании и переключении действий. Игры подобраны с разной категорией сложности, взаимодополняющих друг друга и характеризующиеся сопряженным воздействием на развитие физических качеств волейболистов, его техническое совершенство [2].

Применение в игре изучаемых решений и способов деятельности затруднено возникновением случайных ситуаций. Поэтому действия играющих в абсолютном большинстве случаев носят незапрограммированный характер. Повысить обучающий эффект игрового метода можно путем использования системы дидактических средств – игровых упражнений, игр-заданий, упрощенных вариантов более сложных игр, применяемых по принципу постепенного усложнения характера деятельности.

Процесс обучения начинаем с наиболее простых приемов (техники перемещений), с которыми дети чаще всего знакомятся в игре (обычно без мяча). Освоение различных вариантов бега в сочетании с прыжками, остановками, поворотами помогает детям облегчить правиль-

ный выбор места в ходе игры, который представляет собой базовый элемент игровой деятельности. Уже на этом этапе включается изучение обманных движений, что помогает начать формирование тактического мышления.

На занятиях по специальной физической подготовке одновременно с развитием физических качеств совершенствуются приемы в нападениях и защите. В защите важнейшее значение имеет выбор места на площадке. При низких и скоростных передачах необходимы быстрая реакция, умение мгновенно оценивать обстановку, принимать мяч с падениями и кувырками, быстро перемещаться по площадке, не теряя мяча из поля зрения. В усвоении техники этих приемов важную роль играют подвижные игры.

Одной из важных особенностей подготовки в волейболе является длительность освоения технического арсенала, которая вызвана высокой сложностью технических элементов игры. Такая ориентация должна была бы обязать тренеров делать ставку на раннюю специализацию, чтобы растянуть обучение во времени. Однако последняя в волейболе невозможна, так как младшие школьники не подготовлены физически к выполнению технических элементов игры.

Несмотря на то, что структура отдельных технических приемов кажется довольно простой, ее эффективное применение в игре связано с определенными трудностями:

- кратковременность касания мяча, вследствие чего невозможно исправить ошибку;
- малая площадь соприкосновения с мячом усложняет достижения точности выполнения приема;
- три касания мяча требуют высокой точности исполнения и целенаправленности [1].

Поэтому овладение рациональной техникой игры – главная задача в технической подготовке волейболистов. Применение большого количества подвижных игр и элементов спортивных игр в процессе учебно-тренировочных занятий юных волейболистов групп начальной подготовки способствует одновременному развитию физических качеств и формированию основных двигательных навыков, составляющих основу техники волейболиста. Этап начального обучения технике игры имеет большое значение. На этом этапе закладывается фундамент технического мастерства волейболиста.

Таким образом, игровая деятельность является важным элементом физической подготовки юных волейболистов, направленным на развитие физических качеств занимающихся. При этом эффективность разработанной нами методики игровой деятельности юных волейболистов будет представлена после окончания педагогического экспе-

римента с занимающимися волейболом. Предварительные результаты апробации свидетельствуют о повышении уровня мотивации детей, уровня развития физических качеств.

Список использованных источников

1. Беляев, А. В. Волейбол: теория и методика тренировки / А. В. Беляев, Л. В. Булыкина. – М. : Физическая культура и спорт, 2007. – 176 с.
2. Былеева, Л. В. Подвижные игры : учебное пособие для ин-тов физ. культ. / Л. В. Былеева, И. М. Коротков. – М. : ФК и С, 1982. – 224 с.

ИССЛЕДОВАНИЕ ЗДОРОВЫХ ПРИВЫЧЕК У СТУДЕНТОВ ГГУ ИМ. Ф. СКОРИНЫ

Ягелло А. В., УО «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины», старший преподаватель

Севдалев С. В., УО «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины», доцент, кандидат пед. наук – научный руководитель

В современном мире решающим фактором экономического, политического и социального развития является сохранение здоровья людей, и, прежде всего, здоровья подрастающего поколения. В Республике Беларусь воспитание здорового образа жизни является важнейшей составной частью идеологической и воспитательной работы с молодежью. Это в первую очередь актуально для высшей школы, готовящей будущих специалистов [1, с. 22].

Проблемы здоровья молодежи в настоящее время находятся в сфере первостепенных интересов государства. Политика государства в этом направлении предполагает формирование физически здоровой, образованной, всесторонне развитой, социально активной личности [2, с. 15].

Многие ученые обеспокоены тем, что сегодня как никогда ранее востребован здоровый человек, к сожалению, на здоровый образ жизни его «вдохновляют» в основном болезни и жизненные кризисы. Без сформированной ответственности за собственное здоровье современное общество молодежи не воспринимает идеи здорового образа жизни [3, с.2].

Изменить положение вещей может только целенаправленная работа, проводимая в рамках учреждений образования. Именно там по

мнению многих авторов, нужно формировать ценностное отношение к здоровью, моду на здоровье, культ здорового образа жизни [4].

Понимая озвученную выше проблему, факультет физической культуры ГГУ им. Ф. Скорины активно участвует в реализации различных образовательно-воспитательных программ мероприятий и волонтерских проектов, направленных на повышения уровня информированности учащейся молодежи и преподавателей по пропаганде здорового образа жизни (ЗОЖ), профилактике заболеваний, отказа от вредных привычек, сохранению и укреплению здоровья. Одной из форм учебно-воспитательного процесса по формированию ЗОЖ в Гомельском государственном университете им. Ф. Скорины, является «Выставка здоровья».

Основная цель предлагаемой программы выставки: привлечь внимание молодежи и сотрудников вуза к принципам ЗОЖ и вопросам нравственности.

Основная задача программы: дать посетителю общую информацию о состоянии организма и побудить к изменению образа жизни.

В рамках выполнения магистерской диссертации нами предпринята попытка исследования физического состояния студентов первого курса различных специальностей, которые проходят через программу выставки здоровья, а также выявить у них наличие или отсутствие здоровых привычек.

В представленном исследовании приняли участие 64 студента юноши и девушки первого курса: математики, биологи и физкультурники. В результате обследований студентов, а также их анкетирования на предмет количества здоровых привычек (полноценный завтрак, отсутствие перекусываний между основными приемами пищи, воздержание от употребления алкоголя, никотина и кофеина, восьми часовой сон, регулярные занятия физическими упражнениями, поддержание физиологически нормального веса) были получены результаты, которые мы представили в нижеследующем рисунке 1.

На рисунке 1 видно, что ни один из 64 студентов, принявших участие в данном обследовании не имеют всех здоровых привычек. Студенты факультета физической культуры в отличие от студентов биологического и математического факультетов имеют в среднем более чем на одну здоровую привычку больше, чем все остальные факультеты вместе взятые. При этом 61,5% студентов факультета физической культуры имеют 4 здоровых привычки из 7, в то время как все остальные факультеты лишь 34,4%. Не физкультурные специальности расположились на диаграмме таким образом, что все основные привычки находятся между 2 и 4. Это на самом деле грустная

картина, так как 85 % из всех участников эксперимента имеют биологический возраст равный или превышающий паспортный от 1 до 8 лет. Это значит, что если они не поменяют свой образ жизни, то их средняя продолжительность жизни составит около 59 лет у мужчин и 71 у женщин, что на 7 лет меньше ожидаемой средней продолжительности жизни по Республике Беларусь по данным на 2016 год.

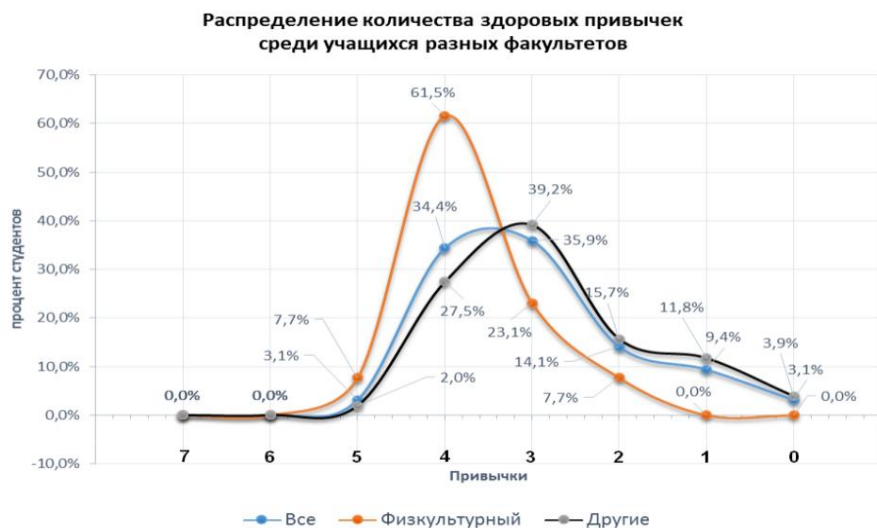

Рисунок 1 – Распределение количества здоровых привычек среди учащихся различных факультетов

В результате проводимого исследования нами будут получены и обработаны данные приведенных выше показателей и составлен биологический портрет студента и студентки Гомельского государственного университета, основанный на показателях физического состояния и принципах ЗОЖ, которые соблюдают или игнорируют современные учащиеся вуза. Будут сформулированы практические рекомендации по дальнейшему совершенствованию ЗОЖ студентов и разработана целенаправленная стратегия основных образовательных, оздоровительных и иных профилактических мероприятий, которые будут призваны решать актуальные задачи здорового образа жизни современных студентов гомельского региона.

Список использованных источников

1. Здоровый образ жизни как молодежная проблема: региональные аспекты / Г. М. Грибов, С. Т. Кавецкий, В. В. Коклюхин и др. ; под ред. М. Н. Хурса. – Минск : ИСПИ, 2002. – 142 с. (1\219358 31 3-46).
3. Сизанов, А. Н. Здоровье и семья: психологический аспект / А. Н. Сизанов. – Минск : Беларусь, 2008. – 584 с.: ил.
4. Актуальные проблемы здорового образа жизни в современных условиях: республиканская научно-практическая конференция (Минск, 27 мая 2011 г.): тезисы докладов / [редколлегия: Ю. М. Кашинский и др.]. – Минск : Академия МВД, 2011. – 260, [1] с. – Издание имеется в ИЦ РНТБ (Библиотека по устойчивому развитию), шифр хранения: 140/2693.
5. Аверина, Т. Е. Факторы здоровья / Т. Е. Аверина // Проблемы формирования здорового образа жизни населения средствами физической культуры в новых социально-экономических условиях : Тез. докл. Международ. науч. –практ. конф. (Минск, 15–17 окт. 1997 г.). – Минск, 1997. – С. 220–221.

ПРАВОВЕДЕНИЕ

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ «НАРОДНОГО IPO»

Абдулла А. Б., Евразийский Национальный университет имени Л. Н. Гумилева, направление подготовки «Правоведение», студент группы ЮР-31

Кожжахметова С. Г., Евразийский Национальный университет имени Л. Н. Гумилева, старший преподаватель кафедры гражданского и экологического права – научный руководитель

Республика Казахстан всегда стремится усовершенствовать рынок ценных бумаг и благоприятствовать простым гражданам, приобрести акции основных отечественных компаний.

По реализации Программы «Вывода пакетов акций дочерних и зависимых организаций акционерного общества «Фонд национального благосостояния «Самрук-Казына» ожидаются, в период с 2011–2022 гг., что гражданам Республики Казахстан будут предложены акции национальных компаний, и возможность получать от этого прибыль в виде дивиденда. Эта программа также должна содействовать развитию рынка ценных бумаг и дать возможность приумножить сбережение имеющегося у населения, а также главное, обеспечение государством социального благополучия всей страны.

В условиях рыночных отношений как бы не были развиты мировое законодательство и экономика, ни в одном государстве программа первичного публичного размещения акций, так называемое «народное IPO» нигде не дано официальной дефиниции. Поэтому в настоящее время об IPO как о способе привлечения денег на основе выпуска акций можно говорить лишь на понятийном уровне, но не на официальном законодательном. Причем это касается всех стран – как развитых, так и развивающихся [1, 53].

Под IPO (от англ. Initial Public Offering) понимается первичное публичное предложение или размещение, – первая публичная продажа акций акционерного общества, в том числе в форме продажи депозитарных расписок на акции, неограниченному кругу лиц [2].

Чтобы понять определение этой аббревиатуры, нужно разграничить его особенности от классического IPO. Обратимся к труду профессионального специалиста, который отмечает: «С технической точки зрения, «народное IPO» предполагает прямую продажу большому количеству розничных инвесторов, то есть проведения разме-

щения акций должно быть таким образом, чтобы в нем приняло участие большое количество казахстанских граждан. А смысл обычного IPO заключается в том, что акционеры действующей компании решают продать часть своих или дополнительно выпущенных акций широкому кругу инвесторов» [3, 38].

Подобная практика достаточно широко используется в мировых развитых странах на волне экономического роста. Например, в Малайзии, точнее в результате приватизации государственных корпораций в 1970–1980-х годах на рынок акций страны было привлечено более 8 млн. человек, что дало сильный толчок развитию фондового рынка, а акции госпредприятий и по сей день остаются самыми ликвидными инструментами малазийского рынка капитала.

Согласно постановлению правительства Республики Казахстан от 8 сентября 2011 года № 1027 Об утверждении Программы вывода пакетов акций дочерних и зависимых организаций АО «ФНСК» на рынок ценных бумаг в ходе реализации программы планировалось привлечь к участию не менее 160 000 физических лиц – граждан Республики Казахстан. Хотелось бы отметить, что во время реализации программы были обнаружены некоторые причины препятствующие продолжению программы «Народное IPO» в Казахстане. Так как был создан Международный финансовый центр «Астана», то была поставлена задача вывести компании на IPO на новую международную арену. Следовательно, это меняет в корне основные подходы и принципы при осуществлении акций компаний.

Следующей причиной программы является ограничение по участию иностранных граждан в покупке акций. Кроме того, шло сокращение государственных программ с интеграцией отдельных отраслевых программ в стратегические планы государственных органов. Это связано с тем, что Министерство нацэкономики РК в рамках реализации 92 шага Плана нации «100 шагов» решило реализовать пять институциональных реформ. Поэтому было предложено упразднить программу «Народное IPO» и интегрировать положения программы в Стратегию развития Фонда [4].

На сегодняшний день по текущему состоянию рынка ценных бумаг на 1 июля 2016 года брокеры и дилеры, реализующие свою деятельность на основе лицензии составляют – 48, а управляющие инвестиционным портфелем – 23 [5].

Анализируя вышесказанное, программа рассматривается как средство преумножения сбережений граждан и как способ привлечения дополнительного капитала для национальных компаний. Необходимо

отметить, что роль программы «Народное IPO» явилось в том, что она выступила одним из образцов участия граждан, обычных людей (не предпринимателей) в деятельности РЦБ, тем самым улучшая финансовую грамотность населения.

Таким образом, как показывает время, реализация программы «народное IPO», является неудачной попыткой, шанса на успех в рынке ценных бумаг. По нашему мнению, для успешного итога необходимо привлечь для публичного размещения на казахстанском рынке ценных бумаг новых эмитентов и снизить роль компаний «квазигосударственного сектора». Одним из приоритетных направлений пути развития «народного IPO» является, снижение требования к минимальному размеру уставного капитала, смягчить требования к системе управления рисками и программно-техническому обеспечению, внеся изменения в ст. 12 Постановления Правления Национального Банка Республики Казахстан от 27 августа 2013 года № 214. Возможно, необходимо перенять опыт у Малайзии, которая еще в XX веке успешно провела программу народного IPO, и на сегодняшний день акции госпредприятий оказывают влияние на мировую экономику. Тем самым, мы должны присмотреться, изучить и возможно позаимствовать некоторые моменты от малазийцев. Вероятно, мы сможем достигнуть эффективных результатов в дальнейшем, но пока что данная программа приостановлена на небольшой промежуток времени, и этот механизм IPO предполагается продолжить в рамках функционирования Международного финансового центра г. Астаны.

Список использованных источников

1. Вавулин Д. А. О некоторых особенностях первичных публичных размещений акций в российских условиях / Д. А. Вавулин // Финансы и кредит, 2012. – № 30(510). – С. 53.
2. IPO (от англ. Initial Public Offering) // URL:<https://ru.wikipedia.org>
3. Мухаметкалиев Б. А. IPO как метод финансирования национальных компаний РК / Б. А. Мухаметкалиев // Банки Казахстана, 2012. – № 9. – С. 38.
4. Сатаева А. Названы причины упразднения программы «Народное IPO» в Казахстане. URL:https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/nazvaniy-prichinyi-uprazhneniya-programmyi-narodnoe-IPO-284213/
5. Текущее состояние рынка ценных бумаг Республики Казахстан по состоянию на 1 июля 2015 года. URL: <http://www.nationalbank.kz/cont>

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ПРАВОЗНАВСТВА

*Варюта Т. І., Харківський механічний технікум ім. О. О. Морозова,
викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії*

Останнім часом все гостріше ставиться питання про інтенсифікацію освітнього процесу і підвищення якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах освіти.

Сьогодні життя вимагає підготовки спеціалістів, які вміють творчо мислити, активно працювати, вирішувати неординарні питання. Забезпечення процесу формування творчих здібностей студентів є однією з актуальних проблем навчально-виховного процесу. Освіта повинна готувати людину, органічно адаптовану до життя, бути самодостатньою особистістю, здатною брати на себе відповідальність, вміти розв'язувати складні життєві задачі і бути ефективною в ринковій економіці. Практика свідчить, що професійні здібності можна сформувати за умови активної навчальної діяльності студента. Засобом розвитку творчих здібностей студентів є вміле застосування методів і прийомів, які забезпечують високу активність тих, хто навчається.

Вирішенню цих складних задач у технічному навчальному закладі сприяє курс правознавства. В умовах сучасного суспільства процес правової підготовки студентів має бути наближеним до реального життя, а також пов'язаним з майбутньою професійною діяльністю. Головним завданням розвитку інтересу студента до навчання є наближення його до сьогодення, заохочення, щоб оволодіння знаннями стало для нього бажанням і потребою. За наявності інтересу знання засвоюються ґрунтовно, міцно, за відсутності – навчальний матеріал засвоюється важко, часто формально, не знаходить застосування у житті, легко й швидко забувається. Тому сьогодні вже неможливо розраховувати на засвоєння знань традиційними методами, необхідно застосовувати сучасні ефективні технології, які відрізняються самоконтролем, проблемністю і самостійністю студентів.

Знання – це скарб, а вміння вчитися – це ключ до нього, і процес навчання повинен стати проблемно-пошуковим, цільовим, у якому студент перетворюється із пасивного об'єкта на активного суб'єкта навчання і отримує необхідний комплекс знань, професійні вміння і навички.

Одним із шляхів формування позитивного ставлення студентів до засвоєння правових норм і розвитку творчих здібностей є застосування практичних робіт, індивідуальні практикуми з права. Вони

сприяють участі студентів у дослідницькій та пошуковій роботі, тобто переходу від методики догматичного до методики активного управління пізнавальною діяльністю, формування у майбутніх спеціалістів умінь і навичок, застосування знань в практичній діяльності. Їх характерними рисами є опора на нормативні акти, добірливий матеріал. На практичних заняттях закріплюються теоретичні знання, набувають розвитку навиків та вміння щодо виконання індивідуальних правих завдань. В методичних рекомендаціях до практичних робіт додаються завдання різного рівня складності, що дає можливість враховувати рівень можливостей кожного студента. Рішення правових казусів передбачають розвиток умінь, встановлення причинно-наслідкових зв'язків раніше отриманих знань, спостережень, тощо. Метою практичних робіт є вироблення навичок опрацювання правової літератури, нормативних і інших матеріалів, необхідних для належного засвоєння предмета, а також для розвитку сталих умінь до самостійного вивчення і опрацювання одержаної інформації.

Теми для практичних занять і завдання обрані з проблем, що найбільш частіше зустрічаються на практиці. Студенти творчо, із зацікавленістю підходять до рішення задач практичної роботи. Крім контрольних питань, приведених в них, необхідно вміти відповідати на інші питання, що впливають із задачі. За допомогою практичних робіт студенти привчаються застосовувати свої знання на практиці, вміло оперувати ними, а викладачеві це дає змогу перевіряти ці вміння.

Але життям доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці, дії, будуть насправді міцні. Поняття «практична робота студента» включає всі види самостійного вивчення, дії з осмисленого засвоєння знань. Основним принципом практичної роботи є попереднє ознайомлення з теорією, а розв'язуючи задачу, студент повинен прагнути не тільки одержати правильну відповідь, але й засвоїти методи розв'язання подібних задач, а задача викладача-організувати і забезпечити ефективну роботу студентів. Практична робота не тільки позитивно впливає на якість знань студентів і виробляє вміння, навички навчальної праці, а й виховують такі риси, як старанність, уважність, послідовність, сприяють розвитку мотивації навчальної та науково-дослідницької роботи, формує в них серйозне ставлення до навчальної дисципліни і всього навчального процесу.

Цінністю сучасного навчання є розвиток творчого та критичного мислення, придбання досвіду та інструментарію для дослідницької діяльності, самостійного пошуку інформації, вчать майбутніх фахівців засобу дії. Практичні роботи з правознавства можна розглядати як форму організації діяльності студентів, як один з методів розвитку

творчих здібностей студентів і формування стійкого пізнавального інтересу до дисципліни.

Практична робота – один з найважливіших складників навчального процесу, в якому вирішальна роль належить викладачеві, бо він повинен навчити працювати з нормативними актами самостійно. Важливим у цьому процесі є усвідомлення, що практична робота з правознавства передбачає максимальну активність кожного, хто навчається. Дійсно, навчитись чогось, можна лише працюючи активно, самостійно робити певні висновки у процесі спостережень, проводити аналіз явищ, подій, зіставлення їх, встановлення зв'язків між ними, придбання досвіду для дослідницької діяльності, творчого самостійного мислення. Раціональна організація практичних занять значно підсилює всі пізнавальні процеси студентів – відчуття, сприймання, пам'ять, увагу, уявлення, мислення, мову, можливість використовувати отриманні знання у житті.

Пошуки нових форм навчання переслідують мету отримання міцних знань, роблять навчальну діяльність захоплюючою, вчать долати труднощі. Це є важливим засобом розвитку розумових сил студентів, їх самостійності і активності, творчого мислення, які студенти мають отримати відповідно європейських стандартів, оскільки якість освіти в Україні – запорука розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Горб Т. Й. Громадянське виховання: інструменти дотику до особистості / Т. Й. Горб // Історія в школі : наук.-метод. журн. – 2013. – № 2. – С. 16–17.
2. Довбня О. Аналіз результатів опитування студентської молоді щодо рівня сформованості громадянської та політичної свідомості / О. Довбня // Освіта і управління = Education and Management : наук.-практ. журн. – 2012. – Том 15, № 2/3. – С. 119–126.
3. Зеленов Є. Педагогічні основи планетарного виховання студентської молоді / Євген Зеленов // Вища школа. – 2008. – № 12. – С. 62–78 : портр.
4. Краснощок І. П. Особливості системи виховної роботи у вищому навчальному закладі / І. П. Краснощок // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. В. В. Радул [та ін.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 93. – С. 83–88.
5. Жигулин А. А. Правовая культура как профессиональное пространство / А. А. Жигулин // Alma mater. Вестник высшей школы : ежемес. науч. журн. – 2013. – № 7. – С. 58–62. – Бібліогр. в кінці ст.

РОЛЬ ПЕРВОГО ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В РАЗВИТИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МОЛОДЕЖИ

Каирбаева Н. А., Казахстан, город Астана, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, Юридический факультет, студентка группы ЮР-35

Кожаметова С. Г., Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, Юридический факультет, старший преподаватель кафедры гражданского и экологического права – научный руководитель

В условиях динамичной мировой конкуренции основным фактором экономического развития является инновационный процесс и его скорость. Сегодня у казахстанской молодежи существуют различные возможности и стимулирование от государства для того, чтобы эффективно использовать знания и технологии и развивать инновационную деятельность. Отметим, в свои молодые годы Первый Президент РК Н. А. Назарбаев учился в Украине, в профессиональном училище Днепродзержинска, что является огромным стимулом для студентов, которые учатся там. Являясь доктором экономических наук, Лидер нации Н.А. Назарбаев в рамках реализации Плана «100 шагов нации» уделил особое внимание образованию, как указывается в 79 шаге «Главная цель – повышение конкурентоспособности выпускаемых кадров и рост экспортного потенциала образовательного сектора» [1].

Вкратце, о переходе к новым экономическим преобразованиям, то в своей книге Первый Президент страны отмечает, так: «За короткое время с 1992 по 2000 год были разработаны и утверждены указами Президента четыре программы реформ в экономике. Последовательное осуществление намеченных программ привело экономику к глубоким структурным изменениям. Все эти годы активно внедрялись и поддерживались частная собственность, предпринимательство, малый бизнес... В органы власти смело вводились молодые и образованные, свободные от догм старой системы, мыслящие по-новому люди [2, 256].

Исторические этапы правового регулирования инновации были закреплены в следующих актах: Закон РК от 3 июля 2002 года «Об инновационной деятельности», Закон РК от 23 марта 2006 года «О государственной поддержке инновационной деятельности», Закон РК от 9 января 2012 года «О государственной поддержке индустриально-инновационной деятельности».

Важнейшим аспектом для развития инновационной деятельности является ее стимулирование. Президент РК – Лидер нации Н. А. Назарбаев в своем Послании «Стратегия «Казахстан-2050» – Новый политический курс для нового Казахстана в быстро меняющихся исторических условиях» отмечал: «Наша молодежь должна учиться, умело и эффективно использовать знания и технологии в повседневной жизни» [3]. В Казахстане за годы независимости были созданы практически все элементы индустриально-инновационной инфраструктуры, согласно ст. 247 Предпринимательского Кодекса РК от 29 октября 2015 года эти элементы включают в себя специальные экономические зоны, индустриальные зоны, технопарки, центры коммерциализации технологий, инновационные кластеры и др.

Государственная поддержка в развитии индустриально-инновационной деятельности и ее правовое регулирование осуществляется следующими нормативно-правовыми актами: Предпринимательским Кодексом РК от 29 октября 2015 года; Законом РК от 31 октября 2015 года «О коммерциализации результатов научной и (или) научно-технической деятельности»; Законом РК от 21 июля 2011 года «О специальных экономических зонах в Республике Казахстан»; Законом РК от 31 октября 2015 года «О государственно-частном партнерстве». В следующем Послании «Новое десятилетие – новые возможности Казахстана» Н. А. Назарбаев определил: «молодежь – основа будущего, получит новые возможности строить свое будущее» [4].

Н. А. Назарбаев на каждой встрече и на мероприятиях призывает казахстанскую молодежь заниматься наукой. Примером, является встреча со студентами Казахского национального университета имени аль-Фараби, где Лидер Нации ознакомился с выставкой инновационных проектов молодых людей. Также следует отметить, встречу лауреата Нобелевской премии Мухаммада Юнуса со студентами Евразийского национального университета им. Л. Н. Гумилева «Казахстанская инновационная экономика в период глобализации, как фактор устойчивого развития», где была представлена вниманию студентов его собственная концепция микрокредитования. В следующем труде Первый Президент, отмечает: «Сегодня молодые казахстанцы должны обладать такими навыками и знаниями, которые не только помогут им достойно жить в глобальном мире, но активно влиять на существующую действительность, изменяя ее к лучшему» [5, 453].

Подготовка инноваторов начинается со школьной скамьи. Так, например, были созданы Назарбаев Интеллектуальные школы во всех регионах страны, куда набирают талантливых детей и создают все

условия для развития их мышления. 5 ноября 1993 года Постановлением Президента РК Н. А. Назарбаева была учреждена международная стипендия «Болашак», которая стала гарантом успешного карьерного роста и профессиональной самореализации выпускников [6]. Один из выпускников программы «Болашак» Кеттебеков С. вернувшись в Казахстан, возглавляет автономным кластерным фондом Almaty Tech Garden с 2015 года. Также в Послании Президента РК Н. А. Назарбаева «Нурлы жол – Путь в будущее» и реализации его Послания открываются всесторонние возможности углубления индустриально-инновационных процессов в экономике.

Как указывается в Постановлении Правительства РК от 27 февраля 2013 г. № 191. «О Концепции государственной молодежной политики РК до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее»» ...огромная надежда и ответственность возлагаются на молодежь, которой предстоит продолжить эстафету созидательных дел старшего поколения, поднять планку национальной конкурентоспособности еще выше, обеспечить Казахстану в XXI веке процветание и мировое признание [7]. Так при поддержке государства был проведен форум «Молодежь. Энергия. Инновации», посвященный 25-летию Независимости РК в стенах Назарбаев университета. На форуме более 500 молодых предпринимателей и ученых представили инновационные и научные разработки, в особенности в рамках проведения международной специализированной выставки «ЭКСПО-2017».

Таким образом, молодежь, являясь «вечным двигателем» будущего, должна развивать в себе инновационный потенциал, во благо всеобщего экономического роста и благосостояния народа. Из вышеизложенного, прослеживается то, что идеи и направления Первого Президента РК Н. А. Назарбаева по реализации инновационной деятельности в стране оказывают влияние на экономику в целом. Результаты реализации программ инновационной деятельности, достижимы молодым поколением, через их непосредственное участие в долгосрочных инновационных проектах.

Список использованных источников

1. Назарбаев Н. А. План нации – 100 шагов по реализации пяти институциональных реформ // www.akorda.kz/
2. Назарбаев Н. А. Стратегия независимости. – Алматы, 2003. – 303 с.
3. Назарбаев Н. А. Послание Президента Казахстана: Стратегия «Казахстан-2050» – Новый политический курс для нового Казахстана // Казахстанская правда. – 2013. – 18 октября.

4. Назарбаев Н. А. Послание Президента Казахстана: Новое десятилетие – новый экономический подъем – новые возможности Казахстана // Казахстанская правда. – 2010. – 30 января.
5. Назарбаев Н. А. Казахстанский путь. – Алматы, 2012. – 460 с.
6. «Об учреждении международных стипендий Президента РК «Болашак» Постановление Президента РК от 5 ноября 1993 года // http://adilet.zan.kz/rus/docs/K930001394_
7. О Концепции государственной молодежной политики РК до 2020 года «Казахстан 2020: путь в будущее» [Электронный ресурс]: Постановление Правительства РК от 27 февраля 2013 г. № 191. – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz>. – Название с экрана.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Лашко Г., Харківський механічний технікум ім. О. О. Морозова, напрям підготовки 133 «Галузеве машинобудування», студент групи 312-А-2

Белова Т. М., Харківський механічний технікум ім. О. О. Морозова, викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії – науковий керівник

Конституція нашої держави визначає Україну демократичною, соціальною, правовою державою, але для реалізації цього положення необхідно ще провести багато реформ. Подальші економічні й політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її в цивілізоване світове співтовариство неможливі без участі молоді. Та для проведення цих реформ потрібні нові, добре освічені й кваліфіковані спеціалісти. Вони повинні бути рішучою силою, а не спостерігачами, прагнути розвивати свою країну.

Сучасний фахівець має бути не тільки професіоналом у своїй справі, а й людиною широкої ерудиції і культури, досконало володіти знаннями про державу і суспільство, бути патріотом своєї Батьківщини.

Патріотизм виявляється в самовідданій любові до рідної землі, народу, власної родини, національній свідомості громадянина, почуттів відповідальності за майбутнє держави, власної гідності, розуміння сенсу свого життя. Необхідно враховувати, що студентський вік є періодом найбільш інтенсивного соціального формування особистості. Це період пошуків самоствердження, морального удосконалення і формування соціальної зрілості, розвитку професійного мислення, тобто період, який суттєво впливає на всі подальші роки життя.

Людина не народжується з готовими ціннісними уявленнями, їх формування проходить у процесі життя. Саме тому особливій актуальності набувають вивчення правознавства, основним завданням якого є формування творчої особистості, виховання молодого людини як громадянина, що має міцну правову підготовку, на основі оволодіння гуманістичними цінностями і нормами правової культури.

Сьогодні, щоб в Україні підвищився рівень правових знань, необхідна професійно організована правова освіта і виховання. Стабільність та могутність держави залежить від її громадян. Тобто знання права є найважливішим фактором у формуванні громадянина, здатного жити і працювати в умовах демократії, спроможного забезпечувати незалежність України, мати постійну відповідальність за себе, за свою країну. Правове виховання студентської молоді є засобом підвищення рівня правосвідомості та правової культури і розглядається як цілеспрямований, повсякденний вплив на свідомість студентів з метою виховання в них відповідного рівня правової культури та відповідної поведінки.

На мою думку, основи права повинна знати кожна людина. Тому курс правознавства дозволяє збільшити свій світогляд, усвідомити свої права, обов'язки та розуміти своє становище у суспільстві. Цю дисципліну викладають у вищих навчальних закладах, бо вона необхідна кожному студентові та взагалі будь-якій людині. Якщо ми знаємо права, етнічні норми та свої обов'язки, то маємо широкі можливості в подальшому житті.

Освіта повинна для цього докласти максимум зусиль. Головне завдання – зацікавити студента, щоб він оволодівав знаннями за власним бажанням і відчував, що це його справа. Ще дуже важливо, коли у людини є мотивація, заради чого йому потрібно розвиватися, навчатися, ставати конкурентно спроможним спеціалістом.

Тому на навчальні заклади покладається завдання підготувати таких спеціалістів. Важливу роль у цьому процесі відіграють всі ланки системи освіти та правова освіта зокрема. Вона дозволяє забезпечити механізм самореалізації особистості, вивільнення особистості від різного роду обмежень, щоб людина почувалася не спостерігачем, а виконавцем тих процесів, які відбуваються у суспільстві, бути відповідальним за свої вчинки. Удосконалення виховної роботи у навчальному закладі обумовлюється необхідністю мати всебічно розвиненого висококваліфікованого спеціаліста.

Список використаних джерел

1. Борисенко, Ю. Професійно-нравственная культура студента и роль куратора в ее формировании / Ю. Борисенко, Е. Гвильдис

// Новий колегіум: науковий інформаційний журнал. – 2007. – № 4. – С. 11–36.

2. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб. для вищих навч. закладів / Т. Ю. Осипова [та інші] ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с.
3. Міщенко С. Підвищення ефективності виховної і організаційної роботи / С. Міщенко // Освіта. Технікуми, коледжі: навчально-методичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 40–45.

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

***Нестеренко О. М.,** Полтавський кооперативний коледж Полтавської облспоживспілки, викладач юридичних дисциплін*

Неякісне і несвоєчасне виконання рішень судових та інших органів в Україні зажди було проблемою, яка найбільше непокоїла громадян, бізнесові кола та юристів.

2 червня 2016 року Верховна Рада України прийняла нову редакцію Закону «Про виконавче провадження» [1], який набув чинності 5 жовтня. Цей закон покликаний підвищити ефективність примусового виконання судових рішень. Зміни торкнулися повноважень державних виконавців, вимог до виконавчого документа, процедур відкриття виконавчого провадження і виконання рішень, оскарження дій (бездіяльності) державного виконавця. Крім цього змінений порядок звернення стягнення на нерухомість боржника, порядок звернення стягнення на зарплату, стипендію, пенсію боржника, порядок виконання рішення, за яким боржник зобов'язаний особисто вчинити дії або утриматися від їх вчинення. Змін зазнали і порядок виконання рішення про поновлення на роботі та порядок виселення боржника.

Новелами нового закону є те, що дата народження фізичної особи-боржника стала обов'язковим реквізитом виконавчого документа, а ідентифікаційний номер боржника-фізичної особи, навпаки, не обов'язковим реквізитом (ст. 4 Закону). Державний виконавець тепер не відмовляє у відкритті виконавчого провадження, а повертає виконавчий документ стягувачу. Повернення здійснюється шляхом надіслання рекомендованого листа з повідомленням про вручення (ст. 4 і ст. 28). Передбачено право стягувача самостійно направляти виконавчий документ про стягнення періодичних платежів до підприємства, установи, організації (ст. 7).

З'явився відкритий Єдиний реєстр боржників, в якому будь-хто зможе перевірити свого контрагента на предмет відкритих виконавчих проваджень (ст. 9). Державний реєстратор може відмовити у вчиненні реєстраційних дій, якщо боржник внесений до Реєстру.

Що стосується строків у виконавчому провадженні, то строк пред'явлення виконавчих документів до виконання змінився з 1 року до 3 років (ст. 12). А опис та арешт майна тепер здійснюється не пізніше як на п'ятий робочий день з дня отримання інформації про його місцезнаходження (ст. 13). Змінився строк для винесення виконавцем постанови про відкриття виконавчого провадження не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа, а також зобов'язано боржника подавати декларацію про доходи та майно (ст. 26). Змінено з трьох до одного місяця строки для подання виконавчого документа до виконання після поновлення виконавчого провадження (ст. 41) і строки вирішення питання про залишення майна стягувачем з 15 до 10 робочих днів, а також змінилась ціна, за якою таке майно передається (ст. 61).

Статтею 25 Закону «Про виконавче провадження» передбачено утворення виконавчих груп. Виконавчі групи утворюються за наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення (у разі якщо виконавчі провадження про стягнення коштів з одного боржника відкрито у кількох органах державної виконавчої служби, якщо боржник та його майно перебувають на території адміністративно-територіальних одиниць, віднесених до підвідомчості різних органів державної виконавчої служби, тощо), або у разі виконання зведеного виконавчого провадження в органах державної виконавчої служби.

За новим законом виконавче провадження відкривається лише при сплаті авансового внеску стягувачем. Встановлюється плата за подання заяви про примусове виконання рішення – 2 відсотки суми, що підлягає стягненню, але не більше 10 мінімальних розмірів заробітної плати, а за рішенням немайнового характеру – у розмірі одного мінімального розміру заробітної плати з боржника-фізичної особи та в розмірі двох мінімальних розмірів заробітної плати з боржника-юридичної особи (ст. 26). Змінилась черговість повернення окремих платежів у разі якщо під час розподілу грошових сум у випадку, передбаченому пунктом 3 частини першої статті 45 Закону, стягнутої суми недостатньо для задоволення вимог стягувачів за виконавчими документами. Збільшено з 10 до 20 розмірів мінімальної заробітної плати суму стягнення, при якій можливо звертати стягнення на єдине житло боржника (ст. 48).

Встановлена можливість виконавцю самостійно розстрочувати або відстрочувати виконання рішень (крім судових) (ст. 33). А право

державного виконавця зупинити виконавче провадження вилучене.

Згідно нового закону, якщо строк дійсності звіту про оцінку майна боржника закінчився після передачі майна на реалізацію, повторна оцінка такого майна не проводиться. Тобто не потрібно повторно робити оцінку майна, якщо воно вже передано на реалізацію. Також передбачена можливість визначення оцінки за згодою сторін (ст. 57). Введено поняття продажу арештованого майна шляхом електронних торгів або за фіксованою ціною (ст.61), а натомість вилучено поняття продажу майна на комісійних умовах.

Окрім цього, змінився максимальний розмір стягнення, при якому можливо звертати стягнення на заробітну плату – з 3-х мінімальних зарплат до 5-ти. Зросли штрафи за невиконання вимог державного виконавця: до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для боржника-фізичної особи, 200 неоподатковуваних мінімумів для посадових осіб і 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для боржника-юридичної особи. У перехідних положеннях Закону «Про виконавче провадження» розширено перелік майна, на яке не можна звертати стягнення.

Серед важливих новацій цього закону є запровадження інституту приватних виконавців як одного із перспективних напрямків розвитку виконавчого провадження, правовий статус та організація діяльності яких встановлюється Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». [2] Вказаний закон визначає основи організації та діяльності з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) державними та приватними виконавцями.

Приватним виконавцем може бути громадянин України, який досяг 25 років, має вищу юридичну освіту не нижче другого рівня, володіє державною мовою, має стаж роботи у галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років та склав кваліфікаційний іспит (ст. 18 Закону). Згідно з Порядком допуску до професії приватного виконавця, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 25 жовтня 2016 року, особи, які мають намір здійснювати діяльність приватних виконавців, повинні пройти відповідну процедуру допуску до професії приватного виконавця. Першим етапом процедури допуску є проходження навчання. Наступними етапами після проходження навчальних курсів буде стажування та складання кваліфікаційного іспиту.[3]

Таким чином, зміни до законодавства про виконавче провадження є досить прогресивними. Головне, щоб вони були ефективними і дієвими в умовах державно-правового реформування розвитку України.

Список використаних джерел

1. Про виконавче провадження [Електронний ресурс] : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/paran2#n2>. – Назва з екрана.
2. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів [Електронний ресурс] : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1403-viii>. – Назва з екрана.
3. Про затвердження Порядку допуску до професії приватного виконавця [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції України від 25.10.2016 р. № 3053/5. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1445-16>. – Назва з екрана.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦІЄЮ МЕТОДІВ ПЕРЕКОНАННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ

Перун С. В., Полтавський кооперативний коледж Полтавської облспоживспілки, викладач юридичних дисциплін

Курс України на європейську інтеграцію обумовлює необхідність забезпечити ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. Одним зі шляхів досягнення поставленої мети – розбудови демократичної правової європейської держави, безумовно, є реформування правоохоронної системи. У зв'язку з цим було проведено суттєве оновлення законодавства у даній сфері, зокрема, прийнято закон України «Про Національну поліцію».

У законі детально розкрито різноманітні питання, які стосуються повноважень поліції та обмежень їх обсягу. Закон України «Про Національну поліцію» передбачає створення нового за своєю сутністю правоохоронного органу, завданнями якого є надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Вирішення поставлених перед Національною поліцією завдань багато в чому залежить від правильного застосування методів та заходів впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування.

Виділяється два основних методи впливу на суспільні відносини: переконання та адміністративного примусу.

Переконання полягає в сприянні добровільному та свідомому виконанню всіма громадянами закріплених у правових нормах правил поведінки, виховання поваги до закону. У діяльності поліції переконання являє собою засіб впливу на свідомість та поведінку людей, комплекс виховних, пояснювальних та заохочувальних заходів, які здійснюються з метою підвищення свідомості, організованості та дисциплінованості, сумлінного дотримання громадянами всіх правових норм. Цей вплив може відбиватися в моральному, правовому вихованні, здійсненні організаційно-масової роботи, заохоченні та ін. Першочергове завдання цього заходу полягає у підвищенні загальної правової культури людей та, відповідно, знань, формування правильних установок поведінки, прищеплення практичних навичок у здійсненні тих чи інших суб'єктивних повноважень, що зобов'язують самостановлення.

Найбільш поширеними формами використання методу переконання є: здійснення систематичної роз'яснювальної роботи щодо норм адміністративно-правових актів; критика антигромадських вчинків; інформування населення про стан забезпечення правопорядку; заохочення громадян, які активно беруть участь в охороні правопорядку. Будучи основним методом адміністративної діяльності, переконання не завжди є достатньо ефективним заходом впливу на поведінку осіб, які вчиняють протиправні дії. У зв'язку з цим держава, охороняючи недоторканність особи, її права і свободи, законні інтереси, уповноважує співробітників поліції застосовувати примус до того, хто не піддається впливу заходів переконання.

Примус є одним із засобів боротьби зі злочинністю, оскільки спрямований на забезпечення законності, охорону прав і свобод громадян та перевиховання злочинців. Застосування методу примусу в демократичному суспільстві відбувається лише за умов, якщо всі інші заходи виховного характеру не дали необхідних результатів. Це свого роду антизахід держави на протиправну поведінку правопорушника. Громадяни, які не порушують правил поведінки, встановлених нормами права, повинні бути впевнені, що їхні права та свободи будуть захищені за будь-яких обставин і від будь-яких посягань. Метод примусу в діяльності поліції – це її владний, негативний вплив на індивідів всупереч їх волі з метою забезпечення права людини на безпеку.

Повноваження поліції, в тому числі, щодо застосування різних примусових заходів визначено законом України «Про Національну поліцію». Відповідно до ст. 30 даного закону поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або

припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом.

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати такі превентивні заходи, передбачені статтею 31 Закону: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування [1].

Слід наголосити, що законодавець встановив обов'язкову вимогу до застосування перерахованих вище поліцейських заходів, а саме обов'язок поліції, в тому числі й патрульної, під час проведення превентивних поліцейських заходів повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Якісно іншу групу поліцейських заходів складають поліцейські заходи примусу. До таких стаття 42 Закону відносить: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї. Такий перелік є вичерпним як для поліцейських превентивних заходів, так і для поліцейських заходів примусу [1]. Надання пріоритету тому чи іншому заходу залежить від рівня розвитку суспільства. Зміна будь-яких соціальних умов тягне за собою зміну форм і засобів захисту поліцією правопорядку. Проте слід пам'ятати, що у громадянському суспільстві перевага завжди надається заходам переконання, бо лише за умов переконання громадян у правильності вибору того чи іншого варіанту поведінки можна створити правову державу, яка є найвищою сходинкою в організації суспільства.

Обрання конкретних методів адміністративної діяльності і їх практичне застосування обумовлюються рядом факторів суб'єктивного й об'єктивного характеру. Велике значення у використанні методів має суб'єктивний фактор. Так, авторитарний підхід до обрання й застосування методів недостатньо кваліфікованим працівником правоохоронних органів може привести до негативних наслідків, до викривлення цілей адміністративної діяльності. Відтак, важливо, щоб суб'єкт

діяльності мав високий рівень кваліфікації, почуття відповідальності за обрання того або іншого методу впливу. Методи використовуються в реальному процесі адміністративної діяльності. У зв'язку із цим повинні враховуватися актуальні завдання, що поставлені перед адміністративною діяльністю, особливості й стан суб'єкта й об'єкта діяльності, характер і специфіка конкретної життєвої ситуації, можливості ефективного використання наявного арсеналу методів.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. – Назва з екрана.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТОРІН В ДОГОВОРІ ПРО ЗАКУПІВЛЮ

Пичоха С. О., Університет державної фіскальної служби України, напрям підготовки «Правознавство», студент групи ПМГ-15

Мацелик М. О., Університет державної фіскальної служби України, напрям підготовки «Правознавство», доцент кафедри господарського права і процесу, к.ю.н., доцент – науковий керівник

Згідно ЗУ «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 [1] договір про закупівлю визначається як договір, який укладається між замовником і учасником за результатами процедури закупівлі та передбачає надання послуг, виконання робіт або набуття права власності на товари за державні кошти.

Поняття договору про закупівлю можна розглядати як узагальнююче для позначення групи договорів, що укладаються між замовником і учасником за результатами процедури закупівлі.

Наведене визначення поняття договору про закупівлю, на нашу думку, не можна визнати вдалим, оскільки воно не враховує, що у разі поставки чи купівлі-продажу товарів до замовника, якщо ним є юридична особа (у тому числі суб'єкт господарювання), заснована на державній або комунальній власності (а саме такі суб'єкти найчастіше є замовниками), переходить не право власності, а право господарського відання чи право оперативного управління. Отже, це положення мало б знайти відображення в законодавчому визначенні поняття договору про закупівлю.

У юридичній літературі існує багато визначень поняття змісту договору. Наприклад, А. С. Йоффе визначав зміст договору як сукупність його умов, сформульованих сторонами або випливають із закону, на якому засновано укладення договору [4]. Деякі інші вчені висловлюють схожу думку і під змістом договору розуміється сукупність його умов, що визначають склад дій, що підлягають виконанню сторонами, вимоги до порядку і термінів їх виконання [5]. Ряд сучасних українських вчених відзначають, що зміст зобов'язання розкривається через права та обов'язки його учасників, визначені умовами договору [6, с. 29].

До елементів будь якого зобов'язального правовідношення передусім належать його суб'єкти. Однією із індивідуальних ознак договору поставки для державних потреб є спеціальний суб'єктивний склад. Із ст. 1 ЗУ «Про публічні закупівлі» випливає, що сторонами договору про закупівлю є замовник і учасник.

Замовники – органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи соціального страхування, створені відповідно до закону, а також юридичні особи (підприємства, установи, організації) та їх об'єднання, які забезпечують потреби держави або територіальної громади, якщо така діяльність не здійснюється на промисловій чи комерційній основі, за наявності однієї з таких ознак:

- юридична особа є розпорядником, одержувачем бюджетних коштів;

- органи державної влади чи органи місцевого самоврядування або інші замовники володіють більшістю голосів у вищому органі управління юридичної особи;

- у статутному капіталі юридичної особи державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків.

До замовників також належать юридичні особи та/або суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання та відповідають хоча б одній з таких ознак:

- органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування належить частка у статутному капіталі суб'єкта господарювання в розмірі більше ніж 50 відсотків або такі органи володіють більшістю голосів у вищому органі суб'єкта господарювання чи правом призначати більше половини складу виконавчого органу або наглядової ради суб'єкта господарювання;

- наявність спеціальних або ексклюзивних прав;

Учасник процедури закупівлі (далі – учасник) – фізична особа, у тому числі фізична особа - підприємець, юридична особа (резидент або нерезидент), яка подала тендерну пропозицію або взяла участь у

переговорах у разі застосування переговорної процедури закупівлі;

Держава в особі Кабінету Міністрів України виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників [1].

Одним із недоліком є найменування сторін договору про закупівлю, які в ст. 1 ЗУ «Про публічні закупівлі» [1] сторони іменуються «Замовник» і 3 «Учасник», що є безпідставним перенесенням найменування суб'єктів, які беруть участь у конкурсних торгах. Але ж у договорі про закупівлю, залежно від його виду, сторони мають зовсім інші найменування, визначені відповідними статтями ЦК [3] і ГК[2] України та інших законів: «Постачальник» («Продавець») і «Покупець» у договорах поставки (купівлі-продажу); «Підрядник» і «Замовник» у договорах підяду; «Виконавець» і «Замовник» – як загальні найменування сторін у договорах про надання послуг.

Також необхідно зазначити, що з відповідними змінами в законодавстві не було внесено змін до Господарського кодексу України, а саме ст. 183 ГКУ, де сторонами є державний замовник і виконавець.

Варто зауважити, що суб'єктний склад договору поставки, що регулюється нині Цивільним та Господарським кодексами України та ЗУ «Про публічні закупівлі» дещо різниця, а саме: відповідно до ГК України (ч. 3 ст. 265) постачальниками та покупцями можуть бути лише суб'єкти господарської діяльності (як господарські організації, так і індивідуальні підприємці); згідно з ЦК України (ч. 1 ст. 712) встановлюється вимога лише до постачальника, який має буди суб'єктом підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Про публічні закупівлі [Електронний ресурс]: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19>. – Назва з екрана.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – [Режим доступу]: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрана.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.
4. Йоффе А. С. Обязательственной право [Електронний ресурс] / А. С. Йоффе. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/content/6549.html>. – Назва з екрана.

5. Суханова Е. В. Цивільне право. У 2 т. [Електронний ресурс] / под ред. Е. В. Суханова. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/grazhdanskoe-pravo-3/index.htm>. – Назва з екрана.
6. Дзера А. В. Обязательственное право / под ред. А. В. Дзери. – М. : Юридическая литература, 1998. – 912 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРА, ЯК СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНОГО СУБ'ЄКТА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Романов Я. В., Чернігівський національний технологічний університет, доцент кафедри товарознавства, експертизи, митної справи та торгівлі, кандидат юридичних наук

В умовах реформування правоохоронної системи України, питання протидії корупції виходить на перший план. Співвідношення корупції з будь-якою сферою публічних відносин, можна виразити наступним чином: рівень корупції в державі дорівнює рівню довіри інвесторів.

Застосовуючи даний алгоритм до правоохоронних органів України, випливає, що рівень корупції обернено пропорційний рівню довіри населення до них.

Законом України «Про запобігання корупції», визначено правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Також, Законом уповноважено спеціальних суб'єктів на протидію корупції. До таких суб'єктів відносено, в тому числі, органи прокуратури.

Проте, незважаючи на законодавче закріплення даного статусу, виникають проблемні питання при здійсненні прокурорами своїх повноважень, як спеціально уповноваженими суб'єктами, одним з яких є законодавча неврегульованність питань, пов'язаних зі збором ними відповідної інформації.

Зокрема, як у Законі України «Про прокуратуру», так і в Законі України «Про запобігання корупції», відсутні норми, що надають право прокурору витребувати від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій ін-

формацію, необхідну для здійснення аналізу стану законності у сфері запобігання корупції з метою попередження та виявлення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень у публічній і приватній сферах суспільних відносин, притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності.

Єдиним документом, за яким прокурор може витребувати необхідну інформацію є лист. А оскільки адміністративна відповідальність настає за ухилення від виконання саме законних вимог прокурора, то надання запитуваної інформації залишається правом, а не обов'язком адресата листа.

Ще одним дискусійним питанням є проблема поширення зупинених судом строків розгляду справи про адміністративне правопорушення, в порядку ч. 4 ст. 277 КУпАП, на строки накладення адміністративного стягнення, передбачені статтею 38 КУпАП. Дане питання є досить спірним, і в судовій практиці залежить здебільшого від внутрішнього переконання судді, в результаті чого правопорушники хоча й визнаються винними, проте уникають відповідальності, в результаті закриття справи судом на підставі п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП.

Позбавлення прокурора права складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, при обов'язковій його участі в судовому розгляді справ зазначеної категорії – ще одне проблемне питання. Оскільки неможливість прокурора впливати на якість зібраних, суб'єктами, уповноваженими складати відповідні протоколи, матеріалів, переданих до суду, негативно впливає й на судові вирішення справ про адміністративні правопорушення по суті.

Вирішити наявні проблеми, у випадку прийняття, зможе проект Закону України № 5177 від 23.09.2016 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (в частині забезпечення реалізації функцій прокуратури).

Даним законопроектом передбачається не тільки повернути прокурору право складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачені статтями 172⁴–172⁹ КУпАП, а й внести зміни, у тому числі, до проблемних на практиці положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, пов'язаних зі збиранням доказів вчинення адміністративного правопорушення та визначенням строку накладення стягнення, у випадку зупинення строку розгляду справи судом.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання корупції», Верховна Рада України; Закон від 14.10.2014 № 1700-VII.
2. Закон України «Про прокуратуру», Верховна Рада України; Закон, Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення, Верховна Рада УРСР; Кодекс України, Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X.
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (в частині забезпечення реалізації функцій прокуратури), Верховна Рада України; проект 5177 від 23.09.2016.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС

Савчук К. О., Донецький національний університет імені Василя Стуса, напрям підготовки «Правознавство», студентка 2 курсу, група «А»

Мілієнко О. А., Донецький національний університет імені Василя Стуса, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права та адміністративного права – науковий керівник

Відповідно до класифікації методів публічного адміністрування, невід'ємною складовою системи методів державного управління суспільством, залежно від міри використання владних повноважень публічної адміністрації, є метод примусу. Здебільшого виділяють кримінальний, цивільно-правовий, дисциплінарний та адміністративний примус. Дані види примусів в сукупності становлять державний примус [1]. Вчені тлумачать державний примус, як психологічний або фізичний вплив публічної адміністрації, який застосовують після всіх засобів впливу на особу, яка порушувала приписи законів та інших нормативно-правових актів. Державний примус має законний і правовий характер [2]. Його метою є спонукання суб'єкта виконувати правові норми та досягнення особами поведінки, яка нормативно встановлена. Також він відрізняється від інших видів державного примусу високою мобільністю, здатністю швидкої адаптації до ситуації в державі та питомою вагою, що визначається в зацікавленості учених-адміністративістів.

Дана тема є предметом вивчення як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників – В. Б. Авер'янова, А. Т. Комзюка, М. А. Комзюка, Д. М. Бахраха, О. М. Бандурки, С. Л. Дембіцької та багатьох інших. Пи-

тання актуальності застосування адміністративного примусу є предметом постійних дискусій серед науковців та практиків.

Авторитарність адміністративного примусу незаперечна. Тому, що він передбачає імперативне, субординаційне, безумовне підпорядкування людини та громадянина волі держави [3]. Адміністративний примус не забезпечує людину свободою вибору. Він зобов'язує певним чином діяти лише у той спосіб, який був визначений суб'єктами публічної адміністрації. Вчені виділяють три варіанти впливу, за допомогою адміністративного примусу: фізичний, матеріальний та психічний. Фізичний вплив – це найбільш жорстка форма адміністративного примусу, що впливає на свідомість суб'єкта та його фізичний стан (свободу діяльності, недоторканість тощо). Матеріальний вплив спрямований на фінансовий (матеріальний) аспект. Наприклад, обов'язок особи сплати штраф, компенсувати збитки та інше. Психічний вплив передбачає можливість донести інформацію, без застосування інших форм адміністративного примусу, до суб'єкта протиправного діяння про шкідливість його вчинку. На основі даної інформації, в сучасних умовах, склалася класифікація заходів адміністративного примусу. Вона поділяється на заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративної відповідальності за порушення нормативно-правових положень [4].

Першим видом адміністративного примусу, який має профілактичний (попереджувальний) характер, є адміністративно-попереджувальні заходи, які мають на меті, по-перше, не дозволити протиправному діянню відбутися (виявлення і попередження правопорушень для забезпечення громадського порядку та безпеки), по-друге, попередити про настання шкідливих наслідків при надзвичайних ситуаціях. Адміністративно-попереджувальні заходи в сукупності застосовують заходи фізичного, матеріального, психічного характеру впливу. Через різноманітність заходів впливу, законодавством не закріплено вичерпний перелік адміністративно-попереджувальних заходів. Прикладами такого виду заходів є перевірка документів, заборона або обмеження руху транспорту і пішоходів на певних ділянках доріг, введення надзвичайного стану тощо.

Іншим видом заходів адміністративного примусу є заходи адміністративного припинення. Заходи адміністративного припинення безпосередньо пов'язаний із фактом наявності протиправного діяння. Насамперед, даний вид, має терміновий та екстраординарний характер, застосовується для припинення, переривання протиправної поведінки, запобігання нових порушень тощо. Особливістю заходів адміністративного припинення є те, що вони поділяються на заходи загального та спеціального призначення. Заходи адміністративного припинення загаль-

ного призначення, у свою чергу, мають два різновиди: оперативні (самостійні) заходи та заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні проступки. До оперативних (самостійних) заходів відносяться: зупинка транспортних заходів, вимога припинення протиправної поведінки тощо. Другий різновид заходів адміністративного припинення загального характеру включає в себе привід (ч. 2 ст. 268 КУпАП), тимчасове вилучення посвідчення водія (ст. 265-1 КУпАП), адміністративне затримання (ст. 261-263 КУпАП) тощо. Заходи адміністративного припинення спеціального призначення, на відміну від загальних, застосовуються тільки до індивідуальних осіб. Вони включають заходи фізичного впливу (різні види єдиборства, застосування рукопашного бою, удушення тощо), спеціальні засоби (гумові кийки, водомети, службові собаки тощо), вогнепальну зброю [5]. Підтримую думку, В. М. Павліченка, який стверджує, що заходи адміністративного припинення застосовуються у випадках, коли для цього є необхідні і достатні підстави, тобто передбачених законом обставин, які визначають законність застосування таких заходів [6].

Заходи відповідальності за порушення нормативно-правових положень утворюють останню групу заходів адміністративного примусу. Цей різновид відрізняється від інших своєю метою, підставами, юридичними наслідками та процесуальними особливостями. Для застосування даної групи примусів є необхідним адміністративне провадження та прийняття рішення про застосування відповідного заходу адміністративного примусу публічною адміністрацією. Також законодавець передбачив певний перелік заходів відповідальності: адміністративні стягнення, заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх осіб за вчинення адміністративних проступків, дисциплінарні стягнення, накладення стягнень на юридичних осіб за порушення нормативно-правових приписів та санкції, які накладаються на органи публічної адміністрації за порушення прав і свобод людини та громадянина, прав та інтересів юридичних осіб тощо [7].

Таким чином, адміністративний примус – це вид державного примусу, що здійснюється в односторонньому порядку уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації до фізичних та юридичних осіб та застосовується від імені держави незалежно від волі та бажання суб'єктів правопорушення [8]. Актуальність законодавчого регулювання та наукового вивчення правової категорії адміністративного примусу, зумовлена суспільною важливістю адміністративного примусу, як крайнього заходу методу державного управління, коли неефективними виявилися інші методи.

Список використаних джерел

1. Дембіцька С. Адміністративний примус як вид державного примусу / С. Дембіцька // Право і суспільство. – 2016. – № 1. – С. 136–141.
2. Дембіцька С. Законність та правовий характер адміністративного примусу / С. Дембіцька // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 71. – С. 25–31.
3. Дембіцька С. Адміністративний примус як беззаперечний метод здійснення державної влади / С. Дембіцька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2015. – Вип. 31(2). – С. 121–124.
4. Дембіцька С. Правомірність застосування заходів адміністративного примусу / С. Дембіцька // Митна справа. – 2014. – № 2(2.1). – С. 222–228.
5. Курочка М. Адміністративний примус, обумовлений необхідністю припинення правопорушення / М. Курочка // Форум права. – 2015. – № 4. – С. 133–136.
6. Павліченко В. Поняття та види адміністративного припинення адміністративних правопорушень / В. Павліченко // Право і Безпека. – 2012. – № 2. – С. 64–68.
7. Ігнатенко В. Застосування заходів адміністративного примусу за законодавством про адміністративну відповідальність / В. Ігнатенко // Право і суспільство. – 2016. – № 3(1). – С. 98–101.
8. Живко М. Зміст поняття «адміністративний примус» і його роль в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ / М. Живко, Х. Босак // Юридичний вісник. – 2015. – № 2. – С. 137–142.

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Северенчук Т. М., Полтавський кооперативний коледж Полтавської облспоживспілки, викладач юридичних дисциплін

Для правильного вирішення господарської справи, прийняття законного і обґрунтованого рішення господарський суд встановлює дійсні взаємовідносини сторін конкретного спору, перевіряє обґрунтованість вимог позивача та заперечень відповідача. Суд з'ясовує, чи було порушено права та інтереси позивача та чи існує обов'язок відповідача щодо відновлення порушених прав. Усі ці обставини, що мають відношення до даного спору, можуть бути з'ясовані господарським судом шляхом вивчення доказів, що містять інформацію стосовно відповідних фактів.

Доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору [1].

Доказування – це пізнавальна і розумова діяльність суб'єктів доказування, яка здійснюється у врегульованому процесуальному порядку і спрямована на з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін, встановлення певних обставин шляхом ствердження юридичних фактів, зазначення доказів, а також подання, прийняття, збір, витребування, дослідження і оцінка доказів [2].

При доказуванні суд і особи, які беруть участь у справі, обґрунтовують обставини предмета доказування та його елементи за допомогою доказів, що допомагають сформувати нове знання, яке має значення для вирішення справи. Правова природа обов'язків по доказуванню і правил їх розподілу пояснюється такими принципами господарського судочинства як змагальність та об'єктивна істина. Головною ідеєю принципу змагальності є паритетне покладання тягара доказування на осіб, які беруть участь у справі і, відповідно, зниження активності суду. Принцип об'єктивної істини вимагає розгляду справи в господарському суді у порядку, який забезпечує всебічне, об'єктивне і повне з'ясування прав і обов'язків сторін, всіх обставин справи і причин виникнення спору, і зобов'язує господарський суд вжити всіх передбачених законом заходів для з'ясування дійсних обставин справи і винесення правильного і обґрунтованого рішення [3].

Для господарського процесуального права обов'язок доказування розуміється специфічно. Стимулом, який збуджує сторони до активної процесуальної діяльності по доказуванню, як правило, виступає інтерес в отриманні сприятливого для заінтересованої особи рішення. Нерідко суд вимушений розглядати справу за наявними у справі доказами, оскільки учасник процесу не надає докази на вимогу суду. Це тягне за собою іноді не зовсім повний та об'єктивний розгляд справи та винесення не достатньо обґрунтованого рішення. Таке рішення, як правило, змінюється або скасовується судом апеляційної чи касаційної інстанції. Для усунення цього недоліку необхідно в ГПК внести норму, яка б передбачала наявність санкцій за невиконання сторонами й іншими учасниками процесу обов'язків по доказуванню [4].

Частиною першою статті 35 ГПК передбачено можливість звільнення від доказування перед судом обставин, які визнаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі. У застосуванні відповідної норми господарським судам необхідно враховувати таке.

Визнання обставин може здійснюватися учасниками судового процесу:

- в письмовій формі шляхом зазначення про таке визнання у позовній заяві, відзиві на позовну заяву, поданих суду заяві, клопотанні, листі тощо;

- в усній формі під час надання суду усних заяв, клопотань і пояснень; у такому разі про визнання обставин зазначається у протоколі судового засідання. За необхідності суд може зажадати від учасника судового процесу подання відповідної заяви, клопотання, пояснення в письмовій формі.

Про визнання обставин може свідчити й зміст поданих суду письмових документів: претензій та відповідей на них, листів та інших письмових звернень учасників судового процесу один до одного (наприклад, лист, надісланий у відповідь на претензію, в якому зазначається про повне або часткове визнання заявленої до стягнення заборгованості).

Визнання обставин учасниками судового процесу не є для господарського суду обов'язковим та остаточним. Суд може не прийняти такого визнання, якщо:

- визнана обставина викликає сумнів у її достовірності, тобто у тому чи відповідає вона дійсності, оскільки не узгоджується з іншими обставинами, вже з'ясованими в тій же справі, або такими, що мають для останньої преюдиціальне значення;

- сумнівною є добровільність визнання певних обставин, оскільки воно вчинене даним учасником судового процесу під впливом помилки, обману або ж погрози чи насильства, інших протиправних дій.

За наявності відповідних сумнівів суд вправі зажадати від учасників судового процесу доведення обставин за загальними правилами статей 4-³, 32–34 ГПК.

Обставини, визнані учасниками судового процесу і відображені в судових рішеннях, є преюдиціальними в розумінні частини третьої статті 35 ГПК.

Не потребують доказування преюдиціальні обставини, тобто встановлені рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, – при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини. При цьому не має значення, в якому саме процесуальному статусі виступали відповідні особи у таких інших справах – позивачів, відповідачів, третіх осіб тощо [5].

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України // ВВР, 1992, № 6, ст. 56, редакція від 05.10.2016 р.
2. Господарське процесуальне право України : підручник / В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос (ст.), В. П. Нагребельний, Д. М. Лук'янець ; за заг. ред. к. ю. н. В. Д. Чернадчука. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2009. – 378 с.
3. Козлов А. С. Актуальні проблеми доказування в господарському процесі / А. С. Козлов // Вісник господарського судочинства. – 2007. – № 2. – С. 186–193.
4. Щербина В. С. Предмет доказування в господарському процесі / В. С. Щербина // Економічні та соціально-правові аспекти розбудови громадянського суспільства в Україні: Матеріали науково-практичної конференції. – К. : Вісник Академії праці і соціальних відносин. – 2007 р. – № 4. – С. 60–64.
2. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» від 26.12.2011 № 18, редакція від 14.07.2016.

ПРАВОВІ ЗНАННЯ, ЯК ЧИННИК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Сердюк Е., Харківський механічний технікум ім. О. О. Морозова, напрям підготовки 274 «Автомобільний транспорт», студент групи 309-А-2

Варютта Т. І., Харківський механічний технікум ім. О. О. Морозова, викладач-науковий керівник

На сучасному етапі розвитку українського суспільства одним із головних завдань постає зміцнення його демократичних основ. Участь кожного громадянина у суспільному житті, рівень правової культури індивідів стає невід'ємною умовою демократичного способу життя.

Сьогодні курс правознавства є обов'язковою дисципліною будь-якого навчального закладу. Саме він є основою засвоєння особистістю соціокультурного досвіду, який дозволяє людині відчувати себе юридично, соціально, морально й політично дієздатною. Моральна і правова культура, яка виявляється в почутті власної гідності, внутрішньої свободи людини, здатної виконувати свої ролі обов'язки, дисциплінованості, повазі до інших громадян, держави, владних структур, гармонійному поєднанні патріотичних, національних та міжнародних почуттів належить до основних громадянських цінностей.

Вивчення правознавства у вищому навчальному закладі забезпечує не тільки правові знання, а й формує громадянськість як інтегровану якість особистості. Правові знання у системі вищої освіти сприяють загальнокультурному розвитку студентів, формуванню творчої уяви, вмінню вірно орієнтуватися у навколишньому середовищі. Метою вивчення правознавства є формування правової свідомості і підвищення правової культури, виховання поваги до права, вимоги якого стали б особистим переконанням кожного. Правове виховання і формування правової культури по своєму змісту є безперервний, постійний процес перетворення існуючих правових знань у внутрішній світ людини. Засвоєння студентами норм, правил та звичок повинні стати необхідними для кожного як об'єктивна реальність.

Отже, формування правосвідомості і правової культури – одне з головних завдань правознавства. Це не тільки знання, розуміння і психологічне сприйняття права, а й поведінка особи у житті в межах чинної правової моделі.

Курс правознавства посідає як цілеспрямований, повсякденний, систематичний вплив юридичної теорії та практики на свідомість студентів з метою виховання в них відповідного рівня правової свідомості, культури та відповідній поведінці. Його метою є не тільки формування свідомості і підвищення на цій основі правової культури майбутнього фахівця, а й виховання поваги до права, щоб його вимоги стали особистим переконанням людини, а повсякденне додержання юридичних норм – звичкою, допомогою в оволодінні всією сукупністю юридичних знань із різних галузей і сфер функціонування права, умілому використанні їх у житті.

Сучасний світ вимагає від молоді вивчення правових норм, знання прав та обов'язків громадян у демократичній державі. Враховуючи найважливішу роль права в суспільстві, кожному громадянину необхідно знати, як функціонує держава, як впливають на людину її закони, як громадяни можуть впливати на політику і життя своєї громади і держави в цілому.

Я вважаю, що правова освіта дуже важлива у розвитку молоді. Чому? Тому що кожна молода людина повинна вміти критично мислити і спілкуватися з людьми, позитивно ставитися до громадянських дій, в неї повинно бути бажання і здатність брати участь у суспільному житті. Кажуть: «Молодь – це майбутнє країни». Під цим висловлюванням ми розуміємо, що «майбутнє країни» повинно вчитися, розвиватися, думати «як в майбутньому покращити стан своєї держави».

Але, на превеликий жаль, в ХХІ столітті дуже багато молоді, яка ні до чого не прагне, її не цікавить стан своєї країни, вони, взагалі, нічим

не цікавляться, окрім своїх «інтернет-іграшок». Можна сказати, що дехто з молоді почав деградувати. Безліч підлітків травлять своє здоров'я шкідливими звичками (паління, вживання алкогольних напоїв, наркотиків). Тільки тоді, коли «золота молодь» почне усвідомлено думати про своє майбутнє, свою країну можна сподіватися, що щось зміниться.

Взагалі, я вважаю, що в нашій країні потрібно приділяти особливу увагу правовій підготовці. Тому що, на даний момент, не так багато молоді, яка прагне досконало вчитися, пізнавати нові реалії, щоб в майбутньому запропонувати державі заходи щодо її покращення.

Формування духовного світу людини, особливо молоді, має актуальне значення для побудови незалежної української держави з власним державним устроєм, соціальними відносинами і правовою системою.

Одним з найоптимальніших шляхів формування правової свідомості та правової культури молоді є засвоєння основ правознавства в навчальному процесі. Зокрема, майбутні спеціалісти повинні оволодіти всією сукупністю правових знань, щоб використовувати для подальшого життя та професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Барильнік А. І. Громадянське виховання в умовах українського державотворення : (з досвіду роботи політико-правового клубу «Феміда») / А. І. Барильнік // Виховна робота в школі : наук.-метод. журн. – 2012. – № 5. – С. 25–29 : табл. – Бібліогр.: с. 29.
2. Данильян О. Проблема взаємовпливу правового виховання і державотворчого процесу: українські реалії / О. Данильян, О. Петришин // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 1. – С. 28–39. – Бібліогр. в підрядк. прим.
3. Жигулин А. А. Правовая культура как профессиональное пространство / А. А. Жигулин // Almatater. Вестник высшей школы : ежем. науч. журн. – 2013. – № 7. – С. 58–62. – Бібліогр. в кінці ст.

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ: ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Стрілко Д. Л., Полтавський кооперативний технікум, викладач циклової комісії юридичних дисциплін

У процесі демократизації українського суспільства постала проблема боротьби з правовим нігілізмом, як одним із проявів деформованої

правосвідомості. За даними соціологічних досліджень, він є розповсюдженим не лише у свідомості населення, а й серед державних посадовців, що є несумісним з розбудовою та існуванням правової держави.

Слід відрізнити правовий нігілізм від критики права. Критика направлена на заперечення «дефектних» норм, консервативних правових звичок, негативних правових стереотипів, недосконалих юридичних інститутів, у той час як правовий нігілізм – це незгода із прогресивними ідеями, ідеалами, цінностями в правовій сфері.

Правовий нігілізм присутній на всіх рівнях правосвідомості. На рівні повсякденної правосвідомості правовий нігілізм виражає поширена думка-прислів'я: «Закон – дишло, куди повернув, туди й вийшло», «Закон, що стовп: не перескочити, але обійти можна», «Що нам закони, коли судді знайомі», «Суддя, що тесляр: що забажає, те й вирубне», «Коли гроші говорять, правда мовчить» тощо. На рівні наукової правосвідомості правовий нігілізм виражають такі вчення, як анархізм, лівий радикалізм (П. Прудон, М. Бакунін, М. Штірнер та ін.). На рівні професійної правосвідомості правовий нігілізм виражають різного роду стереотипи мислення юристів-практиків, котрі не мають нічого спільного із принципом законності – основою діяльності посадової, службової особи. Наприклад, вважається, що «зі злочинністю можна боротися злочинними методами», «була б людина, а стаття для неї знайдеться» і т. ін.

Витоки правового нігілізму сягають в історичне минуле України, коли багатовіковим порушенням прав людини в Російській імперії та СРСР сформувалося зневажливе ставлення до права як виразника інтересів тільки владних структур, яке покликане було виконувати лише каральні функції. Виникненню та розвитку нігілістичних поглядів у дореволюційний період сприяла також суспільно-політична думка. В особі слов'янофілів, народників, анархістів культивувалась ідея шкідливості, непотрібності правових норм та необхідності їх заміни моральними регуляторами поведінки. У післяреволюційний період існував комуністичний нігілізм, який на теоретичному (ідеологічному) рівні закріплював зневажливе ставлення до права, проголошуючи його тимчасовим явищем, а владу пролетаріату – необмеженою законом.

Відшукувати причини правового нігілізму лише в минулому було несправедливо, оскільки на теперішній момент визріли, так би мовити, і сучасні джерела даного явища, серед яких можна виокремити:

- правовий ідеалізм. Переоцінка об'єктивних можливостей права,

його ролі у вирішенні найскладніших проблем суспільства є приводом у розчаруванні в ньому.

- низький рівень культури правозастосування. Судова й слідча практика дає численні приклади порушень, котрі свідчать не стільки про незнання закону слідчими, прокурорами, судьями, скільки про неповагу до нього, про впевненість в безкарність, байдужість до долі людини.

- правовий вакуум, тобто такий стан, коли цілі сфери життєдіяльності суспільства не врегульовані правом, хоча потребують нормативно-правової регламентації.

- політичний радикалізм та популізм, як прояви політичної кризи. Прихильниками радикальної політики та популізму право сприймається не інакше, як зовнішні обмеження благородних політичних мотивів, хитрощі політичного противника або як інструмент підтримки здійснення певної політичної лінії.

- соціально-економічна нестабільність. В умовах інфляційних процесів відчай та відсутність засобів для існування є поштовхом до скоєння правопорушень.

- романтизація злочинного світу в кінематографі, в художній літературі та інших сферах мистецької діяльності. Наприклад, фільм режисера Олексія Сидорова «Бригада».

Наслідками вищевказаних причин, як свідчать непоодинокі події суспільно-політичного життя, є різноманітні прояви нігілістичних настроїв. Серед основних можна назвати:

- свідоме недотримання або невиконання правових приписів органами державної влади, організаціями та громадянами. Наприклад, ухилення від сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності;

- «війна законів та судових рішень», тобто видання суперечливих або таких, що виключають дію один одного нормативно-правових актів та судових рішень;

- неузгодженість дій та конфронтація окремих гілок влади;

- підміна законності політичною, ідеологічною або прагматичною доцільністю;

- порушення прав і свобод людини й громадянина тощо.

Лише після з'ясування джерел та проявів юридичного нігілізму можна окреслити і основні шляхи його подолання в чотирьох наступних сферах:

- ✓ у сфері загальнодержавної стратегії – спрямованість державної політики на захист інтересів особистості, всебічне забезпечення добробуту громадян, суворе дотримання Конституції і законів усіма державними органами;

✓ у сфері правотворчості – професійна законодавча діяльність, розширення кола суб'єктів законодавчої ініціативи, широке публічне висвітлення законопроектної діяльності, вдосконалення правової експертизи нормативно-правових актів;

✓ у сфері правозастосування – ліцензування юридичних професій, розвиток судової системи, забезпечення прямої дії норм Конституції, проведення практичних семінарів для працівників державних органів, створення консультативних рад при юридичних відомствах;

✓ у сфері юридичного виховання – популяризація правових знань через різні форми правового виховання, пробудження інтересу до правових знань і забезпечення їх доступності;

Лише подолавши правовий нігілізм шляхом застосування координаційного системного підходу, Україна отримає шанс сформувати громадянське суспільство, побудувати правову державу, а також – стати членом європейської спільноти з її демократичними ідеалами.

Список використаних джерел

1. Демидов А. И. Политический радикализм как источник правового нигилизма // Государство и право. – 1992. – № 4. – С. 73–78.
2. Дзьобань О. П. Передумови та сенс правового нігілізму // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – Х. : НЮАУ, 2009. – Вип. 1. – С. 42–50.
3. Дручек О. В. Правовий нігілізм як вид деформації правової свідомості правоохоронця: причини, форми прояву // Юридичний вісник Причорномор'я. – 2011. – № 1. – С. 278–288.
4. Луцький А. І. Правовий нігілізм в умовах формування української правової держави // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького – 2010. – № 1. – с. 16 – 19.
5. Матузов Н. И. Правовой нигилизм и правовой идеализм как две стороны «одной медали» // Правоведение. – 1994. – № 2. – С. 3–16.
6. Пінська О. С. Деформація правової свідомості та її класифікація // Право і Безпека. – 2011. – № 1. – С. 24–33.
7. Шульга А. М. Правовий нігілізм: український досвід // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ – 2010. – № 4. – С. 32–36.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА САЇДА НУРСІ ТА ПАМФІЛА ЮРКЕВИЧА: ПОРІВНЯННЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ І МУСУЛЬМАНСЬКОЇ ДОКТРИНИ ОСОБИСТОЇ АВТОНОМІЇ

Шеляженко Ю. В., Університет КРОК, аспірант, спеціалізація «081 – Право»

Француз-Яковець Т. А., к. ю. н., завідувач кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного права Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» – науковий керівник

Закон трьох стадій розвитку свідомості, сформульований Огюстом Контом, передбачає три стадії пізнання: теологічну, метафізичну та позитивну. Це стосується і розвитку правосвідомості, саме тому в преамбулі Конституції України [1] йдеться про нашу відповідальність перед Богом і тому в кожній правовій системі актуальні дослідження релігійних коренів правосвідомості. А оскільки в сучасній глобальній моделі конституційних прав людини, як зазначає К. Мюллер, розвивається теорія єдності прав у формі загального права на особисту автономію, тобто, права на все, що відповідає інтересам суб'єкта відповідно до його самовизначення [2], доктрина особистої автономії представляє особливий інтерес при вивченні духовних підвалин права.

Автор обрав вчення С. Нурсі та П. Юркевича для порівняння православних та ісламських коренів філософії права через феномен поєднання ними духовного і світського авторитету в національній правосвідомості (українській та турецькій) і через прихильність до їхнього природно-правового підходу.

Памфіл Данилович Юркевич (1827–1874) – професор Київської духовної академії та Московського університету, відомий як автор морально-правової концепції, викладеної у роботах «Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого», «Мир з ближніми як умова християнського співжиття» та інших.

Бадіуззаман Саїд Нурсі (1878–1960) – турецький ісламський теолог, суфій, суніт шафійського мазхабу, муфасир (тлумач Корану), автор тафсиру (коментаря Корану і суні) під назвою «Risale-i Nur» (Рісале-і Нур; «Листи Світла»), за походженням курд. Оскільки в перші роки Турецької Республіки ісламська релігія була заборонена, Саїда Нурсі репресували за коментування Корану, яке він звав ненасильницьким «джихадом слова»; його коментарі Корану прибічники переписувати від руки і поширювали, лише в 1956 році він дав згоду їх надрукувати. Популярність Рісале-і Нур в сучасній Турції пояснюється силою духу, показаною на особистому прикладі та яскраво переданою у творчості.

Спільним у правовому вченні С. Нурсі та П. Юркевича є, перш за все, відданість народовладдю та верховенству права.

Саїд Нурсі підтримував республіканську форму правління як найкращу гарантію верховенства ісламського права без його придушення свавільним правлінням окремих осіб, хоча закликав до мирного спротиву замість бунту в умовах тиранії та застерігав від сепаратизму. Якщо традиція надавала велике значення особистому зв'язку шейха і послідовника, то С. Нурсі закликав мусульманських чоловіків і жінок звільнюватися від архаїчних звичаїв, керуватися розумом, виявляти волю до прийняття цінностей раціональності, ефективності та прогресу; він доводив, що Коран містить знання природничих наук, і мріяв про ісламські університети, вважаючи іслам основою національної єдності та навіть можливого об'єднання всіх мусульман в одну націю попри мовні відмінності [3]. Розуміння Саїдом Нурсі верховенства права як верховенства ісламу легко пояснити, оскільки у мусульманському праві юридичні норми вважаються тотожними ісламській догматиці [4].

Памфіл Юркевич відносив до джерел права національний дух, народний характер і власне ідею права, але, як апологет природного права, ґрунтованого на об'єктивному науковому знанні про право, вважав забобонами всі версії найкращої форми влади чи верховенства народу. До джерел права він відносив і релігійність, зазначав, що у своїй поведінці люди мають керуватися вірою, що Ісус Христос покликав весь людський рід до єдності під одним Богом. При цьому він зазначав, що у своєму розвитку людина керується рухами серця, потягом до виявлення добра і щастя в собі та інших. Життєва правда і любов, на думку П. Юркевича, є загальним правом, що перемагає незгоди і сутички між людьми, встановлює мир і спільність людей [5].

Визнаючи за людиною здатність керувати власним життям, тобто, автономію особи, С. Нурсі та П. Юркевич пов'язують цю здатність із моральним обов'язком робити правильний вибір. Саїд Нурсі вдається до притч у «Словах» (Sözler), що особливо переконливо, і показує, що віра призводить до радості, а невіра – до страждання; при цьому іман, віру в Аллаха і пророка Мухаммада, він бачить як розуміння і довіру до передбаченого Аллахом порядку речей, де все добро робиться в ім'я Аллаха (Бісмільяг), всі створіння по-своєму кажуть «Бісмільяг». Наприклад, у Другому Слові двоє мандрівників і торговців потрапили в одну країну, але один був нещасний і не побачив у цій країні нічого доброго, не отримав там жодного прибутку та задоволення, а інший був щасливий, його візит в ту країну став святом і обернувся великим прибутком, за що він дякував Аллаху. Хакан Куро пояснює концепцію Саїда Нурсі таким чином, що свобода волі людини не може спричи-

нити, щоб щось сталося, але Аллах користується цією конкретною волею, щоб здійснювати свою універсальну волю і вести людей в необхідному напрямку, причому так, що люди несуть відповідальність за результати свого вибору [6]. У розумінні Памфіла Юркевича, людина серцем розрізняє добре і погане і завдяки своєму розумові може зробити вільний вибір між добрим і поганим; при цьому він вказував, що розум як законодавець може керуватися природним правом, тобто, природним внутрішнім зв'язком людини із божественним розумом, або позитивним правом, розрізняти право і неправу не як добро і лихо, а як згоду чи незгоду з кодексом [7]. Позитивне право він вважав версією істини, отруєною невірою і пов'язаною з нею бездушністю, приреченою на нещастя й невігластво.

Можна зрозуміти вкрай негативне ставлення до невіри, яке також єднає П. Юркевича та С. Нурсі, останній навіть закликав мусульман та християн боротися із невірою спільними зусиллями. Обидва моральні авторитети були стурбовані злочинами войовничого безбожництва в їхню епоху. Водночас автор змушений не погодитися із поспішними висновками обох, і через об'єктивність (не всі безбожники войовничі), і через власні релігійні переконання, як віруючий душевної релігії (віри в найвищу цінність людини, поклоніння Богу як продовженню людини через душу до нескінченності), де Богоодкровенне Священне писання передає слово Боже таким чином: іслам досконалий, бо вчить мудрій покорі; християнство досконале, бо вчить мудрій любові; але й атеїзм досконалий як заперечення недосконалих уявлень про Бога [8]. Вважаю, що справжніх атеїстів приводить до Бога послідовний сумнів у правильності будь-яких догм: від невіри в Бога вони прислухаються до голосу Бога у власній совісті та уникають конфліктного фанатизму, від тієї ж невіри в Творця вони парадоксальним чином обожають природу в теорії еволюції, яка приписує всесвіту універсальний розум, вважаючи, що він, подібно до мислячої людини, породжує фантазією довільні форми життя та відбирає з них найкращі, гідні виживання – таким чином, невіра виступає формою звичної для кожного віруючого невидимої повсюдної присутності Бога та його законів. На мою думку, якщо б невіруючі не причинили стільки болю чи покалися за життя С. Нурсі та П. Юркевича, одному б вистачило терплячості визнати, що і такі істоти, як «невіруючі», своєю мовою кажуть «Бісмілляг», а другий би побачив, що «невіра» може бути питомим рухом серця.

У С. Нурсі (Восьме Слово) та П. Юркевича (трактат про серце) ідея верховенства права як основи безпечного життя пояснюється образом дерева пізнання з привабливими та отруйними плодами. П. Юркевич каже, що древо пізнання не є деревом життя, істина стає благом лише тоді, коли вона лягає нам на серце [9]. С. Нурсі звертається до образу

дерева як демонстрації щедрості господаря прихованого саду, який дає людям різні можливості (плоди) і дозволяє обирати між розумінням, що треба спитати дозволу, та спокусою не питаючи, як тварина, накинута на їжу, яка може виявитися отруйною [10].

Отже, у філософії права Саїда Нурсі і Памфіла Юркевича право є внутрішнім, природно притаманним людині зв'язком із Божественним началом, що радить правильно розпоряджатися своєю свободою волі. Віра розглядається як передумова розвитку особистої автономії, хоча у ісламській доктрині Саїда Нурсі Бог спілкується з людиною через розум, а у християнській доктрині Памфіла Юркевича – через серце. Ця різниця не символічна, а комунікативна: християнський підхід до створення правових відносин базується на співчутті, тоді як ісламський – на взаєморозумінні. Незважаючи на цю відмінність, філософії права Саїда Нурсі та Памфіла Юркевича однаково властивий демократизм, боротьба з невірою, здійснення особистої автономії на основі верховенства права для забезпечення безпеки.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Kai Möller. The Global Model of Constitutional Rights. – Oxford : Oxford University Press. – 2015. – 240 p.
3. Yildiz Atasoy. Turkey, Islamists and Democracy: Transition and Globalization in a Muslim State. – New York : I.B.Tauris&Co Ltd, 2005. – 256 p.
4. Лубська М. Мусульманське право: Сутність, джерела, структура : монографія / М. Лубська. – Київ : Академвидав, 2009. – 256 с.
5. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – 464 с.
6. Nakan Çoruh. Bediuzzaman Said Nursi and his understanding of exegesis in his Risale-i-Nur (Doctoral thesis, Australian Catholic University, 2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://researchbank.acu.edu.au/theses/516>
7. Юркевич П. Д. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник / Юркевич П. Д. – Київ: Український світ, 1999. – 756 с.
8. Открытая религия: священное писание, душевная традиция, моральный закон и богословская наука религиозной веры в наивысшую ценность человека. – Киев, 2016. – 220 с.
9. П. Юркевич. Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого / П. Юркевич // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення). – Київ : Знання, 2009. – С. 491.

10. Нурсі, Саїд. Короткі слова / Бадіуззаман Саїд Нурсі ; переклад українською В. Щепанського, М. Якубовича. – Корсунь-Шевченківський: Гавришенко В. М., 2016. – 118 с. – Переклад за виданням : Küçük Sözler / Bediüzzaman Said Nursi. – 2016.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ ТА БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Яременко В. В., Вищий навчальний заклад «Донецький Національний університет імені В. Стуса», напрям підготовки «Правознавство», студентка групи 2-А

Мілієнко О. А., Донецький національний університет імені Василя Стуса, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права та адміністративного права – науковий керівник

Великий проміжок часу в науці адміністративного права більшість досліджень були присвячені адміністративно-правовому статусу іноземців, що призвело до того, що адміністративно-правовий статус біженців залишився поза увагою науковців – саме це і зумовлює актуальність даної теми.

Тому метою даної роботи є дослідження, з'ясування та порівняння адміністративно-правового статусу іноземців та біженців.

Насамперед розуміння адміністративно-правового статусу іноземців треба розглядати як частину його загального правового статусу, а до його складу входять елементи, які вказують на іноземців як самостійних суб'єктів адміністративних правовідносин. При такому підході структурні елементи адміністративно-правового статусу іноземців можна поділити на базові або основні (права, свободи та обов'язки), які обумовлюють існування так званих вторинних, або факультативних складових (принципи, відповідальність та ін.). Саме в базових елементах адміністративно-правового статусу іноземців відображається правова природа, сутність суб'єкта, його призначення в державі та суспільстві, розкривається необхідність його функціонування, принципи взаємодії з органами державної влади.

Адміністративно-правовий статус іноземців в Україні в загальному розумінні зводиться до того, що відповідно до законодавства України іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією України. Нормативними актами, що регулюють адмі-

ністративно-правовий статус іноземців на території України, є Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 року, Закон України «Про імміграцію» від 07.06.2001 року, Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 року, Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 року, Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 року та низка підзаконних нормативно-правових актів. [1]

Незважаючи на досить розвинуту нормативно-правову базу регулювання адміністративно-правового статусу іноземців в Україні, на практиці в цій сфері існують значні проблеми та недоліки. Конституція України закріплює право іноземців на захист свого порушеного права, в тому разі і через звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Аналіз даних щодо звернень іноземців до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини демонструє існуючі недоліки в правовому регулюванні їх правового статусу. Необхідно звернути увагу на те, що біженці на рівні з іноземцями, незалежно від того, законним чи незаконним в їхнє перебування на території певної держави, користуються основними правами людини, які мають універсальний характер.

Вчений Ковалишин І. Г. зазначає, що проблема адміністративно-правового статусу біженців, з одного боку, – це частина загальної проблеми адміністративно-правового статусу особи в сучасному світі, прав людини і громадянина, з іншого – цю проблему необхідно розглядати як складову проблеми адміністративно-правового статусу іноземців у країні їх тимчасового перебування.

Необхідно зазначити, що за наявності всіх ознак, які визначають особу біженцем, для встановлення законності перебування на території України необхідно отримати офіційний статус біженця, тобто визнання центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, іноземця або особи без громадянства біженцем [2].

Свобода вільно пересуватися є одним із основних прав людини та правовою підставою міграції людей. Воно закріплене як одне з основних прав людини в багатьох міжнародних документах [3].

На підставі аналізу міжнародно-правових актів ЄС та норм національного законодавства охарактеризовано поняття «біженець» та його зміст, і визначено, що доктринальне розуміння та міжнародно-правове

визначення цього поняття потребують удосконалення, оскільки у світовій практиці виокремлюють: а) «конвенційних біженців», або біженців де-юре; б) «не конвенційних біженців», або так званих біженців де-факто; в) осіб, які шукають притулку. [4]

На основі визначення терміну «біженець», що подане у ст. 1 ЗУ «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», виділяються наступні ознаки, що характерні виключно для цієї категорії суб'єктів:

1. знаходження поза країною походження;
2. існують достатньо обгрунтовані побоювання переслідування;
3. ознаки переслідування: раса, віросповідання, громадянство (національність), приналежність до певної соціальної групи та політичні переконання;
4. відсутність захисту країни походження;
5. потреба в захисті.

Отже, якщо кваліфікуючою ознакою для поняття «іноземець» є наявність у нього іноземного громадянства, то поняття «біженець» взагалі не включає цю ознаку. До того ж, якщо твердження про фактичну наявність в іноземця громадянства є справедливим по відношенню до іноземців, то про стійкий зв'язок не можна стверджувати, розглядаючи поняття біженців, оскільки вони, покидаючи терени країни своєї громадянської приналежності, фактично розривають такий зв'язок з нею. Тобто біженці не в змозі користуватися захистом країни, громадянами якої вони є, оскільки держава не може забезпечити дотримання основних прав та свобод свого громадянина, що і змусило його її покинути. З цієї ситуації випливає, що, незважаючи на тривалий зв'язок (де-юре) між біженцем та його державою, фактичні відносини між ними припинені або призупинені, і біженець не користується правовим захистом своєї держави (де-факто). Як справедливо стверджує О. Кузьменко, оскільки біженці не користуються дипломатичним і консульським захистом держави громадянства, «це говорить про те, що біженець втрачає громадянство своєї держави». Також із суті поняття «іноземець» випливає, що він, перебуваючи на території України, повинен підкорятися не тільки українському законодавству, а й законодавству країни своєї громадянської належності.

Передусім, біженці, на відміну від звичайних іноземців, не користуються захистом держави громадянської приналежності і не пов'язані з нею якими-небудь зобов'язаннями, хоча формально і вважаються її громадянами. До того ж біженці, відповідно до норм міжнародного права, не підлягають видачі тій державі, в якій вони можуть бути піддані переслідуванню, інакше втрачається сенс самого

права притулку. Відповідно, особи, які визнані біженцями в Україні, користуються додатковими, порівняно з іноземцями, правами, що суттєво розширює обсяг їх прав та свобод. Отже, робимо висновок, що дана категорія суб'єктів адміністративних правовідносин наділена спеціальним адміністративно-правовим статусом. [5]

Таким чином, адміністративно-правовий статус біженців багато в чому схожий зі статусом іноземців, однак він має цілий ряд відмінних особливостей, які не дозволяють вести мову про їх ідентичність.

Список використаних джерел

1. Кістанова Я. М. Питання визначення та реалізації адміністративно-правового статусу іноземців в Україні / Я. М. Кістанова // *Правова держава*. – 2016. – № 22. – С. 26–31.
2. Микитенко Є. В. Щодо особливостей правового регулювання статусу біженців / Є. В. Микитенко // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. – 2015. – № 14. – С. 38–40.
3. Ченшова Н. В. Особливості регламентації статусу біженця у законодавстві України як потенційної держави-учасниці Європейського Союзу / Н. В. Ченшова // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – 2015. – випуск 35. – С. 157–161
4. Ченшова Н. В. Проблематика вдосконалення законодавства України у сфері регулювання статусу біженця та його гармонізації з правом Європейського Союзу / Н. В. Ченшова // *Альманах міжнародного права*. – 2015. – № 9. – С. 64–72.
5. Тимчак Г. С. Адміністративно-правовий статус іноземних громадян та біженців в Україні: порівняльно-правовий аналіз / Г. С. Тимчак // *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2014. – № 2. – С. 79–81.

ФІЛОЛОГІЯ

«ЛІНГВІСТИКА, ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ ДІЛОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ»

АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ МЕТАФОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Вознюк Т. В., Луцький базовий медичний коледж, викладач I категорії

Останніми роками у лінгвістиці спостерігається стрімке зростання інтересу до текстів медичного спрямування, що призводить до необхідності дослідження їх способів перекладу у світлі постійного розвитку термінології. Сучасний професійний медичний переклад тексту – один з найскладніших у практиці перекладу, а переклад спеціальної термінології є нагальним, адже термінологія, що функціонує в медичних колах, регулярно поповнюється новими назвами і визначеннями. Такий процес відбувається завдяки значній науковій роботі, яка проводиться у світових масштабах, новим відкриттям і досягненням в усіх сферах медицини.

Серед досліджень, присвячених питанням медичної термінології, значне місце належить визначенню способів її творення, що розглядалися такими вченими, як: А. В. Боцман, О. Б. Петрова; становленню специфіки функціонування іншомовних медичних термінів: W. Labov; освітленню проблем їх етимології – С. В. Вострова [2]. Дослідженням різних аспектів окремих терміносистем присвячені праці багатьох вчених, зокрема: Л. Ю. Зубової, Т. Р. Кияка, Д. В. Самойлова, С. Galinski та інших.

У кожній мові функціонує декілька тисяч медичних термінів, які постійно оновлюються та поповнюються новими найменуваннями, наприклад, з галузі методів дослідження та діагностики захворювань. Медична термінологія взагалі поділяється на низку більш вузьких відгалужень, серед яких виокремлюють підсистеми термінів настільки вузьких, що для адекватного перекладу необхідно або мати відповідні знання, або залучати до роботи фахівців медичної галузі. До проблем перекладу текстів медичного спрямування відносяться декілька факторів таких, як: – значна кількість синонімів; – широке використання аббревіатур та скорочень; – медичний вокабуляр, що постійно поповнюється та розширюється; – «хибні друзі перекладача».

Тому стаття ставить на меті визначення основних аспектів перекладу англійських медичних метафоричних термінів на українську мову.

Виходячи з цієї мети, ставляться наступні завдання:

1. дати визначення поняття «метафора» та дослідити особливості її функціонування в медичній термінології;
2. класифікувати терміни-метафори в англійській мові;
3. дослідити основні способи перекладу медичних мовних та мовленнєвих термінів-метафор.

Об'єктом статті виступають матеріали медичних словникових статей. Предметом – особливості перекладу медичних метафоричних термінів з англійської мови на українську.

Науково-технічні тексти медичної тематики часто містять *метафори* – слова чи словосполучення, вжиті в переносному значенні для позначення якогось поняття в медичній термінології за подібністю певних ознак. Ці терміни-метафори класифікують як *мовні або «стерті»* та *мовленнєві або образні* (індивідуально-авторські). Стерті метафори, в свою чергу, можна поділити на *номінативні*, які за схожістю називають певне явище, що не має іншого найменування, та частину *когнітивних*, які за схожістю розкривають одну з характерних властивостей певного явища. Номінативні метафори служать джерелом омонімії в мові, а когнітивні метафори – це джерело полісемії. Такі метафори зафіксовані в словниках і входять в мовлення як готові елементи для більш експресивного вираження думки [1].

Мовні метафори перекладаються шляхом вибору словникового відповідника, причому не обов'язково метафоричним словом. Якщо мовна метафора перекладається метафорою, остання не обов'язково містить той же образ, що й відповідна метафора у мові оригіналу [3]. Наприклад, українським відповідником метафоричного терміну *сир* може бути метафоричний український термін *брунька*: *ocular sir* – очна *брунька*; або англійський метафоричний термін *sar* перекладається як *цибулина*: *duodenal sar* – *цибулина* дванадцятипалої кишки [2].

Медичні мовні терміни-метафори можуть передаватися наступними способами:

1) метафоричним словом: *abdominal ring* – пахове *кільце*; *axon hillock* – аксонний *горбик*; *bronchial tree* – бронхіальне *дерево*; *splanchnic wall* – *стінки* внутрішнього органа; *endolymphatic sac* – ендолімфатичний *мішок*;

2) неметафоричним словом: *abrasion spoon* – *кюретка*; *agar plate* – *шар живильного середовища*; *incontinence bag* – *сечоприймач* або *кало приймач*.

Інколи мовні медичні терміни-метафори можуть перекладатися як метафоричним словом, так і неметафоричним відповідником залежно від загального стилістичного аналізу тексту: наприклад, метафоричний термін *venous lake* може перекладатися як «венозне озерце», «телеангіоектазія», «судинна пляма» та «венозне розширення»[4]; або

метафоричний термін *cherry eye* може перекладатися як «вишневе око» та «гіпертрофія і пролапс залози мигальної перетинки ока» [2]. У таких випадках вибір варіанту перекладу визначається залежно від загального стилістичного аналізу тексту.

Мовленнєві або образні медичні терміни-метафори – це семантичні новоутворення, що не мають усталених перекладних відповідників. Образні метафори можуть співпадати у мовній концептуальній картині світу у двох мовах, або можуть мати інше вираження. Мовленнєві метафори можуть перекладатися трьома основними способами [3]:

1) метафоричним словом з таким же або подібним характером образності: *medical wallet* – медична сумка; *nail bed* – нігтьове ложе; *parrot-beak nail* – ніготь, викривлений на зразок дзьоба папуги; *pigtail* – катетер у формі свинячого хвостика; *pike-mouth attachment* – насадні щипці у формі щучої пащі; *stationary bridge* – незнімний мостоподібний зубний протез; *wooden-shoe heart* – серце у вигляді дерев'яного черевика; *wooden belly* – дошкоподібний живіт (різке напруження м'язів черевної порожнини) [4];

2) метафоричним словом з іншим характером образності: *aortic spindle* – цибулина аорти; *metabolic fate* – метаболічний шлях; *bird* – дихальний мішок [4];

3) неметафоричним словом, що передає тільки денотативний зміст англійського метафоричного слова, а не образність: *cradle cap* – себорейний дерматит у новонародженого; *bread pill* – плацебо (фармакологічно індиферентна речовина, що імітує певний лікарський засіб за виглядом і смаком); *dog disease* – флеботомна пропасниця; *dwarf bladder* – гіпоплазія сечового міхура; *enamel niche* – мезенхіальний простір емалевого органа; *gauze trailer* – турунда (невеликий вузький марлевий тампон); *inoculating hood* – бокс для асептичних маніпуляцій; *physiologic cup* – фізіологічна екскавація, поглиблення диска зорового нерва; *secondary union* – загоєння вторинним натягненням; *bird-arm* – атрофічне вкорочення передпліччя [2, 4, 5].

Слід зауважити, що зараз спостерігається тенденція до збереження метафоричної образності при перекладі медичних метафоричних термінів на українську мову [3].

Отже, метафоризація медичних термінів в англійській та українській мовах часто співпадає, і багато метафор мають прями відповідники у двох мовах. Проте асоціативна база метафоричного переносу може відрізнитися в українській та англійській мовах. Метафоричний перенос значення може проходити в межах однієї частини мови, а також може супроводжувати деривацію чи конверсію. При перекладі медичних метафоричних термінів на українську мову образ-

ність мовних метафор необов'язково передається, а образність мовленнєвих метафор передається при можливості.

Список використаних джерел

1. Верба Л. Порівняльна лексикологія англійської та української мов / Л. Верба. – В. : Нова книга, 2008. – 246 с.
2. Ілюстрований медичний словник Дорланда. – Л. : Видавничий дім Наутілус, 2002. – 2688 с.
3. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. Карабан. – В. : Нова книга, 2001. – 562 с.
4. Новий англо-український медичний словник / під ред. В. Л. Ривкіна, М. С. Бенюмовича. – К. : Арій, 2007. – 782 с.
5. Dictionary of Pharmacy / Dennis B. Worthen Editor in Chief. – New York, London, Paris: Pharmaceutical Products Press, 2004. – 528 p.

ПЕРЕКЛАД ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Врабель Т. Т., Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», доцент кафедри прикладної лінгвістики, к. ф. н., доцент

У наш час перекладознавство динамічно розвивається і тим самим розширює можливості перекладацької діяльності. Ми спостерігаємо збільшення обсягу перекладу ділових текстів з англійської мови українською у галузі перекладознавства, а відтак, із ростом бізнес спільноти в Україні зростає і потреба у кваліфікованих перекладачах. Наявність фахівця, здатного здійснити адекватний переклад документів з англійської мови українською, розширює можливості компанії на ринку і дозволяє вийти за межі країни.

Переклад ділових документів неможливий без розуміння особливостей офіційно-ділового стилю, під яким ми розуміємо сукупність мовних засобів, спрямованих на обслуговування сфери офіційно-ділових відносин між державними установами, організаціями, їх підрозділами та приватними особами у процесі виробничої, економічної, господарської, дипломатичної та юридичної діяльності [2].

Переклад текстів офіційно-ділового стилю фокусується на передачі змісту і має інформативний характер. Офіційно-діловий стиль має свої особливості, зокрема й з точки зору еквівалентності перекладу. Для нього характерна смислова єдність оригіналу й перекладу, яка крім

збереження мети комунікації, вказівки на ситуацію й спосіб її опису, передбачає ще й максимально близькі значення співвіднесених синтаксичних і лексичних одиниць. Іншими словами, важливо не тільки «для чого», «про що» та «що» повідомляється у тексті оригіналу, але й «як це повідомляється» [3].

У наш час зростає популярність так званого «Business English», який містить різні напрями, зокрема:

- ділову англійську;
- юридичну англійську;
- економічну англійську [1].

«Business English» виник на фоні швидкого розвитку міжнародних економічних, комерційних відносин і зростаючої потреби у спілкуванні англійською мовою в межах багатоаспектної економічної діяльності. Більше того, вміння спілкуватися й вести ділову кореспонденцію англійською мовою часто визначає рівень професіоналізму співробітника.

Під час перекладу ділових документів необхідно звертати особливу увагу на адекватний вибір лексичних одиниць, тобто еквівалентність, що, у свою чергу, вимагає високий рівень компетентності як у термінології вихідного тексту, так і у сфері перекладацької діяльності. Неприпустимо калькувати й уникати термінологічного використання або пом'якшення понять.

Переклад ділових документів з англійської мови українською складається з декількох елементів. Одним з найважливіших є переклад ділових листів, які мають цілу низку відмінних характеристик, зокрема: чіткий виклад інформації та відсутність емоційних елементів. Таким чином, до головних вимог, яким повинен відповідати переклад ділового листа, належать:

- точність;
- стислість;
- ясність;
- літературність.

Останній критерій вимагає уточнення. Літературність полягає у тому, що текст перекладу повинен відповідати нормам літературної мови без застосування синтаксичних конструкцій мови оригіналу.

У процесі вивчення ділової англійської мови необхідно зрозуміти структуру ділової кореспонденції.

1. листи, зокрема електронні;
2. меморандуми;
3. рекомендаційні листи;
4. резюме;
5. рахунки;
6. договори.

Перерахувати усі види ділових листів неможливо, проте їх об'єднує спільний стиль, загальноприйняті вирази та формат. Під час перекладу ділового листа суворо заборонено змінювати структуру викладу інформації, передбачену нормами ділової кореспонденції.

Отже, для адекватного перекладу ділових документів необхідні знання широкого спектру термінології й навички лаконічної передачі інформації спираючись на вузький спектр лексики.

Список використаних джерел

1. Ванслав М. В., Ярв И. В., Ивлева Е. С. Особенности перевода деловых писем и контрактов [Текст] // Филология и лингвистика: проблемы и перспективы: материалы II междунар. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2013 г.). – Челябинск : Два комсомольца, 2013. – С. 96–98.
2. Граудина Л. К., Ширяев Е. Н. Культура русской речи : учебник для вузов. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 560 с.
3. Коготкова С. С. Передача особенностей официально-делового стиля в переводе [Электронный ресурс] / С. С. Коготкова. – Режим доступа: por-diro.ru/ru/node/380. – Название с экрана.

РАЗВИТИЕ У СТУДЕНТОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ В ИЗУЧЕНИИ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Кайгородова Н. В., «Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза», направление подготовки «Лингвистика, теория и практика перевода делового иностранного языка», студентка группы УА-23

Корабаева А. А., «Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза», доцент кафедры иностранных и русского языков, к. ф. н., доцент

Свободное владение иностранными языками позволяет более широко использовать открывающиеся безграничные возможности. В современном мире в связи с глобальными экономическими и социокультурными изменениями к человеку предъявляются все новые и новые требования, возрастают требования современного производства к уровню профессиональной подготовленности кадров. Так, возрастает потребность свободно общаться на иностранном языке, а иногда даже на нескольких. Изменилась жизнь и способы восприятия информации, отсюда и подходы к обучению должны измениться. Так,

теперь уже практически никто не сомневается в целесообразности обучения студентов профессиональным иностранным языкам.

Одной из ведущих задач современного высшего образования является создание условий для профессионального самоопределения, способствующего эффективному становлению будущего специалиста, обеспечивающего раскрытие его творческого потенциала и самореализацию в обществе.

Знание одного или нескольких иностранных языков считается одним из ключевых элементов для современного человека. В Казахстане эта тенденция также набирает обороты, и владение иностранным языком рассматривается как одно из главных преимуществ на рынке труда. Глава нашей Республики Назарбаев Н. А. сказал: «Знание трех языков – это наше будущее. Мир становится все более глобализированным, и будущим поколениям важно уметь ориентироваться в мультиязычной среде. Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками. Это: казахский язык – государственный язык, русский язык – как язык межнационального общения и английский язык – язык успешной интеграции в глобальную экономику. Казахстан создал все условия, чтобы каждый этнос сохранял свой язык, культуру и традиции. Еще раз хочу сказать: в нашей стране никто не должен ущемляться по принципу принадлежности к тому или иному языку» [1].

В качестве основных личностно-профессионально-формирующих факторов выступают язык и культура. В процессе совместной деятельности педагога и студентов по изучению предмета или предметных областей средствами родного и иностранного языка достигается синтез профессиональных компетенций, что обеспечивает владение иностранным языком и освоение предметно-профильного содержания образования.

Несомненно, что вузовский курс должен носить профессионально-ориентированный характер, что подразумевает удовлетворение как познавательных, так и коммуникативных потребностей специалиста соответствующего профиля. Целью обучения иностранным языкам в неязыковом вузе является обучение студентов межкультурному профессионально-ориентированному общению. Поэтому главной задачей является подготовка студентов, творчески мыслящих, умеющих на практике применять полученные знания и умения, умения аргументировать и отстаивать свою точку зрения.

В настоящее время особое место среди изучаемых иностранных языков занимает немецкий, пусть его популярность за последнее время значительно снизилась, так как лидирующие позиции во всех

сферах стал занимать исключительно английский язык, но все же, многим по различным причинам требуется учить именно немецкий.

Не смотря на ограниченное распространение языка, желающих знать немецкий не убавляется, и это, прежде всего связано с историческим значением этого языка, а также мощным, прочным политическим и экономическим положением Германии во всем мире. Многих привлекает эта страна также доступным и престижным образованием. В этой связи возникает необходимость проводить большую работу по популяризации немецкого языка: объяснять, что его изучение может стать вкладом в будущее, способствовать развитию отношений с немецко-говорящими странами.

Иностраный язык для его успешного овладения должен быть включён в систему жизненных интересов личности. Одним из таких интересов для большинства студентов, я считаю должно являться всё, что связано с их профессиональным самоопределением. Изучая программу профессионального обучения, я ставлю перед собой определённую цель и стараюсь её конкретизировать – овладеть элементами непосредственного и опосредованного иноязычного общения для последующего использования и совершенствования выработанных умений в профессиональной деятельности.

Сейчас, обучаясь в университете по специальности «Учет и аудит», я продолжаю изучать немецкий язык уже на профессиональном уровне. Практическое владение иностранным языком способствует повышению уровня моей профессиональной компетенции и предполагает умение осуществлять некоторые аспекты моей профессиональной деятельности: ознакомление с новыми технологиями и тенденциями в сфере будущей профессии; установление контактов с зарубежными фирмами, предпринимателями; развитие разговорной практики с иноязычными коллегами.

При изучении немецкого языка мы вместе с преподавателем подбираем тексты с профессиональной направленностью через интернет, газеты, профессиональные журналы. Где включаем работу с профессиональной лексикой, выполнение различных лексико-грамматических упражнений, чтение и перевод профессиональных текстов, составление схем и терминологических словарей профессиональной лексики, которые активно применяются при проведении деловых игр. Такая работа заставляет студентов мыслить, развивает профессиональное мышление.

Обладание профессиональным иностранным языком для специалистов в области экономики является одним из условий успешной работы и карьерного роста. Бизнес все больше интегрируется в мировую экономику, и знание иностранного языка, хотя бы одного,

становится таким же базовым навыком как умение работать на компьютере.

Предприятия и фирмы стараются отказываться от услуг переводчиков, по крайней мере, с европейских языков, и охотнее принимают на работу сотрудников, владеющих иностранным языком и способных переводить узкопрофильную литературу и документацию. Следовательно, студентам высших учебных заведений необходимо приобрести такой уровень иноязычной профессиональной компетентности, который позволил бы им пользоваться иностранным языком в качестве дополнительного средства повышения квалификации, формирования профессиональной мобильности [3].

Именно поэтому, сегодня существует такая дисциплина в вузах, а также специальные курсы как иностранный язык в профессиональной сфере, где обучающиеся приобретают междисциплинарные, терминологические и межкультурные навыки необходимые в их профессии.

Таким образом, иноязычная компетентность для будущего профессионала очень значима. Именно она выделяет его из ряда других специалистов, является критерием интеллектуальной личности и расширяет круг его профессиональных возможностей. Изучая иностранный язык, студент получает доступ к информации всего мира и возможность успеха в карьере, повысить культуру речи, приобретает ряд личностных качеств ценного сотрудника в любой области, относиться с уважением и пониманием к своей будущей профессии.

Список использованных источников

1. Назарбаев Н. А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к Обществу Всеобщего Труда / Н. А. Назарбаев // Казахстанская правда. – 2012. – № 218–219. – 10 июля.
2. <http://www.allbest.ru/>

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Кандзюба Л. І., викладач Полтавського кооперативного коледжу

Вимоги часу до методик викладання іноземної мови націлюють викладача до нестандартного підходу у викладанні іноземної мови та використання інноваційних технологій навчання. Інноваційні навчальні технології мають потужні навчальні можливості. Вони сприяють розвитку творчих здібностей, креативності та мають міцний інформаційний базис.

Інноваційні методи навчання англійської мови у ВНЗ спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості студента, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного поліпшення навчального процесу у вищих навчальних закладах. Завдання викладача полягає в тому, щоб створити умови практичного опанування мови для кожного студента, вибрати такі методи навчання, які б дозволили проявити свою активність, творчість.

Методи навчання не є простими алгоритмізованими одиницями, їх раціональне та вмотивоване використання на заняттях з іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача. Якісна мовна підготовка неможлива без використання сучасних інноваційних освітніх технологій. Сучасні інноваційні технології в освіті — це використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчанні, проектна робота в навчанні, робота з навчальними комп'ютерними й мультимедійними програмами, дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій у програмному середовищі Microsoft PowerPoint, використання ресурсів всесвітньої мережі Інтернет.

На заняттях з іноземної мови за допомогою Інтернет-ресурсів можна вирішувати цілу низку дидактичних завдань: формувати навички й уміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати вміння писемного мовлення; поновлювати словниковий запас; формувати стійку мотивацію до вивчення іноземної мови та інше. Аудіовізуальні матеріали з Інтернет-ресурсів можуть мати різне застосування у процесі навчання іноземної мови, проте переважно такі матеріали використовуються для спеціального вжитку і можуть бути як аутентичними (не створеними спеціально для лінгвістичних цілей), так і спеціальними (створені викладачами або самими студентами). Використання Інтернет-ресурсів можуть допомогти викладачам поглибити власний рівень та підвищити ефективність проведення практичних занять з іноземної мови спеціального вжитку зі студентами будь-якого напрямку підготовки у вищому навчальному закладі.

Підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільності добору і використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі методів навчання, а також від активізації всього навчального процесу. Відомо, що одним з основних методичних інновацій є інтерактивні методи навчання. Потрібно пам'ятати, що суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес повинен бути постійно наповнений активною взаємодією всіх студентів. Це базується на співпраці, взаємонавчанні: викладач – студент, студент – студент. При опануванні іноземною мовою у студентів виникає

ряд проблем, однією з яких є низька мотивація до вивчення мови. В таких випадках саме інтерактивні технології виступають цінними для застосування, тому що вони створюють такі умови, коли студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Однією з технологій, що забезпечує особово-орієнтоване навчання, є метод проектів як спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності. Метод проектів дає змогу студентам продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та в команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, виявляти ініціативу, підтримувати відносини, спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати проекти індивідуальних і колективних дій. В основі проекту лежить певна проблема. Робота над проектом – процес творчий. Елемент творчості робить проектну роботу суто індивідуальною. Працюючи над проектом, студенти виконують невелику дослідницьку роботу: шукають та опрацьовують матеріал у підручниках та Інтернеті, виокремлюючи найголовніше, знаходять ілюстрації, готують проект до представлення на аудиторію.

Одним із сучасних методів є використання мультимедійних та комп'ютерних технологій при вивченні іноземної мови, який відкриває перед студентами доступ до нових джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає нові можливості для творчості. Застосування комп'ютерних засобів, інформаційних джерел мережі Інтернет сприяє розвитку високого рівня комунікативної компетентності, формуванню професійного мислення англійською мовою, підвищенню мотивації до вивчення навчальних предметів.

Використовуючи мультимедійні технології, викладач може подати інформацію в абсолютно новій та ефективній формі, зробити її більш повною, цікавою та наближеною до тематики, що вивчається. Крім того, мультимедійні технології дозволяють розробити яскраві та більш цікаві вправи на говоріння. Для студентів вивчення іноземної мови із застосуванням мультимедійних технологій також має певні переваги. Оскільки ці технології є достатньо новітніми, студентам цікаво мати справу з джерелами нових видів отримання інформації. А також важливо те, що засвоєння нової інформації з використанням мультимедійних технологій проходить в ігровій формі. Застосування мультимедійних технологій дозволяє студентам самостійно готувати міні-проекти за тематикою спілкування та презентувати їх.

На жаль, на практиці викладачі англійської мови часто застосовують перевірені часом стандартні навчальні методи. У більшості випадків процес викладання англійської мови продовжує залишатися дещо осучасненим варіантом граматико-перекладного методу. В умовах реформування вищої школи змінюються освітні технології

викладання англійської мови. Внаслідок упровадження модульно - рейтингової системи поступово модернізується навчання англійської мови. Міждисциплінарна інтеграція, демократизація та економізація освіти потребують упровадження інновацій, що нині стали важливими складовими викладання англійської мови.

Використання інноваційних педагогічних технологій сприяє зміні моделі поведінки між викладачем та студентами, допомагає розвивати навик мислення, здібності та можливості студентів, дозволяє застосовувати ці ж технології у повсякденному житті.

Ефективність інноваційних підходів до викладання іноземних мов у ВНЗ залежатиме від бажання і здатності викладачів скористатися позитивним досвідом вітчизняних і іноземних учених і практиків щодо творчого підходу у навчанні, розуміння необхідності відмовитися від авторитарних і схоластичних методів.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Комар О. Застосування інтерактивних технологій – один із напрямів удосконалення навчального процесу / О. Комар // Школа (Шк. світ). – 2006. – № 6. – С. 64–67.
3. Ярмоленко О. М. Сучасні технології у вивченні іноземної мови [Електронний ресурс] / О. М. Ярмоленко. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Yarmolenko.php>. – Назва з екрана.

РОЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ ЖИТТІ

Мітченко Р. В., викладач Полтавського кооперативного коледжу

Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина.

Знання англійської мови в нинішній час відіграє все більш важливу роль у пристосуванні кожної людини до сучасних умов і дає просто величезні переваги майже у всіх сферах життя тим людям, які її вивчили як іноземну. Англійська мова заслужено вважається міжнародною мовою спілкування, адже нею розмовляють у 51 країні світу. Багато лінгвістів, спираючись на існуючі тенденції, приходять до висновку, що менше, ніж через сто років, мовний бар'єр практично

перестане існувати, і люди будуть використовувати для спілкування винятково англійську мову.

Вивчення іноземних мов – нелегка справа. Це тривалий і складний процес, що вимагає багато часу і зусиль. У наш час з'являється все більше і більше охочих знати іноземні мови. Люди розуміють важливість їх вивчення. Вони не вважають це прагнення лише даниною моді, а замислюються про ті переваги, які дає знання іноземних мов будь-якій культурній людині.

Мета навчання іноземної мови в процесі професійної підготовки майбутніх представників різних професій полягає в тому, щоб допомогти людині, яка навчається, стати компетентною з іноземної мови за її фахом, тобто здатною одержувати відповідну інформацію іншою мовою і здатність порозумітися іноземною мовою.

Навчання студентів немовних спеціальностей іноземної мови має свою специфіку як стосовно цілей навчання, так і стосовно вибору методів та прийомів роботи в процесі професійної підготовки. Провідним напрямом в оволодінні іноземною мовою є здобуття тими, хто навчається, такого рівня комунікативної компетенції, який дозволить би користуватися іноземною мовою в певній галузі професійної діяльності.

Так, наприклад, студенти технологічного відділення Полтавського кооперативного коледжу проходять практику у закладах ресторанного господарства, де їм часто доводиться обслуговувати іноземних туристів. Знання англійської мови стане у нагоді. При організації обслуговування груп іноземних туристів, бригадир постійно знаходиться в залі, обслуговує споживачів, приймає замовлення на додаткову продукцію за готівковий розрахунок, керує роботою офіціантів. Члени бригади сервірують столи, отримують продукцію у сервіс-барі та обслуговують споживачів. Офіціанти та бармени повинні знати як мінімум одну з європейських мов. В бригаду включаються офіціанти, які володіють різними мовами. Крім того, обіди та вечері відпускають іноземним туристам відповідно замовленню а ля карт, яке має бути надруковане двома мовами (рідною та іноземною). Тому такі теми як «В ресторані (кафе). За столом», «Столовий етикет», «Культура поведінки за столом» є досить актуальними на сьогоднішній день.

Забезпечення вільного володіння розмовною мовою особливо ускладнюється через недостатність спілкування з носіями мови та неможливість удосконалення мовленнєвих навичок у реальному мовному середовищі. Тому на сьогоднішній день, актуальності набуває жива співпраця та обмін студентами з закладами Європи. А це – справді важливий момент реформування системи вивчення іноземної

мови. Гарним прикладом служить те, що студенти технологічного відділення Полтавського кооперативного коледжу успішно проходять практику і працюють у країнах Європи таких, як Болгарія, Туреччина та набувають міжнародного досвіду, вдосконалюють уміння і навички в своїй професійній підготовці. Практикою доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду та діям, будуть насправді міцні.

Сьогодні володіння англійською мовою – не розкіш, а життєва необхідність. Знання англійської стане в нагоді під час закордонних подорожей на відпочинок або у відрядження.

Немає ніяких обмежень за віком, статтю, освітою, національністю або соціальним статусом для вивчення англійської мови. Єдиною умовою успіху є велике бажання опанувати мову та сумлінна праця над мовними навиками.

Для покращення процесу вивчення англійської мови доцільно використовувати такі методи і прийоми як рольова гра, що наближає до реальних життєвих умов, дає можливість самим студентам моделювати ситуації, метод проєктів, направлений на те, щоб урізноманітнити навчальний процес, навчальні програми, такі як *Lingua Leo*, використання ІТ для організації посилення мотивації студентів.

В процесі навчання англійської мови потрібно спробувати різні методи і у кінцевому підсумку знайти той, який підходить найкраще. З усього вищевикладеного можна зробити висновок, що для кожної людини, яка прагне побудувати гарну кар'єру, розширити межі свого спілкування, черпати новітню інформацію з першоджерел, відкрити нові життєві перспективи і врешті-решт урізноманітнити своє життя і зробити його більш цікавим, вивчення англійської мови просто необхідно.

Список використаних джерел

1. Романенко Л. М. Професійно-орієнтований підхід під час вивчення іноземної мови у старших класах профільної школи / Л. М. Романенко // Англійська мова та література. – 2015. – № 6. – С. 8–9.
2. Мильруд Р. П. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы / Р. П. Мильруд // Иностранный язык в школе. – 2002. – № 2. – С. 11–21.
3. Синагатуллин И. М. Новый миллениум: роль и место иностранного языка в поликультурном социуме / И. М. Синагатуллин // Иностранный язык в школе. – 2002. – № 1. – С. 32.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЯПОНСЬКОМОВНОЇ ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Сморочинська А. О., Київський національний лінгвістичний університет, напрям підготовки «Філологія» (японська мова та друга іноземна), студентка групи Мфяп59-15

Пирогов В. Л., Київський національний лінгвістичний університет, завідуючий кафедри мов і цивілізації Далекого Сходу, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник, доцент – науковий керівник

На сьогодні, переклад ділової документації є одним з найбільш поширених видів перекладу. Для встановлення і розвитку відносин між різними країнами виникла необхідність перекладати документи різного характеру та ступеня складності. Для кожного з цих видів документів існують свої відповідні штампи та кліше. В обох мовах існують певні правила складання ділових документів, які неухильно дотримуються носіями мови. Окрім цього, набір документів може також бути різним для кожної сторони. Особливу складність представляє собою переклад документів з української на японську або їх складання на японській мові. У цьому випадку виникає проблема правильного використання кліше офіційно-ділового стилю, книжкових й епістолярних слів та виразів, характерних для офіційних документів.

У структурі офіційно-ділового стилю виділяють два підстиля: офіційно-документальний, тобто мова дипломатії, законів; побутово-діловий (ділові документи, кореспонденція).

Діловий стиль має комунікативну ціль – встановлення зв'язків між двома домовляючимися сторонами та досягнення угоди між ними.

Перекладаючи тексти юридичної тематики, потрібно пам'ятати, що переклад повинен бути дослівним, проте японськомовні юридичні документи у два рази компактніше і коротше, ніж документи написані українською [3].

Для ділового стилю характерна точність викладу, достовірність, об'єктивність і нейтральність тону викладу, повнота інформації й стислість викладу, особлива офіційність, ефект якої створюється різними способами; зведення до мінімалізму особистого моменту, використання логічних, а не емоційно-експресивних засобів оцінки ситуації і фактів, тематична однорідність і логічна зв'язність інформації, чіткість структури та композиції.

До особливостей перекладу ділової документації відносять дотримання суворих правил і використання стандартних мовних кліше. Для

перекладу угод, контрактів та інших видів ділових документів, перекладач повинен вільно володіти мовою, а також знати особливості ділової переписки, правила використання кліше, мовних зворотів, а також мати представлення щодо особливостей використання їх у різних країнах, та мати навички ділового етикету[1].

Основною рисою ділової кореспонденції є збереження структурних форм та використання певних синтаксичних конструкцій. Тому, кожна частина ділового документу або офіційного письма має містити заголовок, дату, вступне звернення, основну частину та заключну частину.

Відмінною лексичною особливістю даного виду документації є використання загальноприйнятої термінології, фраз, виразів, аббревіатур, умовних знаків та скорочень, котрі варіюються в залежності від типу документа та конкретних умов переписки.

Ділову кореспонденцію можна поділити на дві великі групи:

1. Листи, призначені для читання всередині фірми, такі як: листи-повідомлення (оголошення, сповіщення), протоколи, повідомлення, які містять план, наказ, інструкцію, план роботи, доповідь і т. п.
2. Листи, адресовані іншим фірмам: торгова документація (заявка, замовлення, сповіщення, запит, рекомендації), листи ввічливості (лист-привітання).

В японській мові надзвичайно розвинена система форм ввічливості. Увага до ввічливості проявляється, зокрема, в послідовному вживанні ділового мовлення зневажливих форм і виразів по відношенню до своїх і перебільшено урочистих по відношенню до чужих і вищим.

У письмовій формі комунікації це проявляється в наявності спеціальних наборів початкових заключних вітань, ряду інших етикетних виразів.

Для японців дуже важлива та частина спілкування, яка присвячена погоді, здоров'ю співрозмовника, особистими відчуттями з цього приводу.

Розширення вживання іншомовних слів західного походження, в усній і письмовій мові пояснюється частково властивим запозиченій лексиці ореолом престижності, елітарності, почасти ж тим, що вживання цієї лексики в багатьох випадках допомагає забезпечити ясність вираження, так як зменшує небезпеку омофона.

В Японії дуже високо цінуються грамотність, компетентне володіння виключно складною і важкою для засвоєння системою японського письма, основу якого складають ієрогліфи.

Щодо питання орфографії і пунктуації, можна констатувати, що сучасна ділова переписка в основному орієнтована на дотримання правил вживання ієрогліфів, хірагани, катакани і розділових знаків, відповідно до інструкцій кабінету міністрів Японії та інших норма-

тивних документів, що регулюють питання японського правопису. Однак, зазначається, що в реальному листуванні нерідко зустрічаються коливання і відхилення від норми [2].

При перекладі з японської на українську мову перекладач зіштовхується з проблемою не співвідношення структури речень. Структура українського речення та структура японського речення відрізняються порядком слів, частин речення, або розташуванням самих речень: головного та підрядного. Також у деяких випадках, частини мови, котрі виражені частинами японського речення, передаються іншими частинами мови.

Таким чином, можна зробити висновок, що переклад японськомовних текстів офіційно-ділового стилю повинен адекватно передавати зміст оригіналу та бути, наскільки можливо, близьким до форми оригіналу.

Список використаних джерел

1. Быкова С. А. Японский язык : пособие по переводу документации / С. А. Быкова, Я. Мидори [Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, Ин-т стран Азии и Африки]. – М. : ИД «Муравей», 2001. – С. 3–5.
2. Неверов С. В. Письменная деловая речь современной Японии : учеб. пособие для V–VI курсов / С. В. Неверов. – М. : Моск. гос. ин-т междунар. отношений, 1984. – 125 с.
3. Потапова Я. М. Норма делового стиля в японском языке : автореф. дис. на соискание научной степени канд. филол. наук : спец. 10.02.22 / Я. М. Потапова ; РАН Ин-т востоковедения. – Москва, 1995. – С. 5–10.

РОЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В СФЕРЕ ЛОГИСТИКИ

Турлубеков Д. Д., Вагнер Д. Д., «Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза», направление подготовки «Лингвистика, теория и практика перевода делового иностранного языка», студенты группы Лог-23

Корабаева А. А., «Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза», доцент кафедры иностранных и русского языков, к. ф. н., доцент

В настоящее время в мире активно происходит процесс глобализации. Глобализация проявляется в сближении различных националь-

ных культур, традиций, мировоззрения, экономике, образования, а также усиливается сотрудничество между иностранными компаниями. В глобализацию также активно входит и логистика. Логистические компании одни из первых чувствуют изменения происходящие в глобализации. Специалисту в сфере логистики необходимо владеть иностранным языком для общения с клиентами по телефону, вести переписку с зарубежными партнерами, знакомится с информационными материалами на иностранном языке, разбираться в тонкостях договоров на различных языках, владеть специальной лексикой, используемой в области логистических операций и перевозке грузов. В настоящее время языком международного общения является – английский язык [1].

Логистика является относительно молодой и бурно развивающейся наукой. Многие вопросы, относящиеся к её понятийному аппарату и терминологии, постоянно уточняются и изменяются, наполняясь новым содержанием. В связи с этим интересно проследить тот исторический путь, который прошла логистика, оценить её состояние на современном этапе и перспективы развития за рубежом и в нашей стране [2].

Так что же такое «логистика»? Логистика – это процесс наиболее рационального продвижения товаров и услуг от поставщика к конечному потребителю. В настоящем времени логистика является ключевым и важным элементом в современной экономике, а следовательно и потенциал развития у этой профессии очень большой. Хороший логист обладает отличными организаторскими и аналитическими способностями, а также имеет знание иностранного языка.

Любая работа часто связана с поиском и получением информации, а работа специалиста по логистике связана с этим напрямую, где знание профессионально-ориентированного языка необходимо. Так как мы обучаемся по специальности логистика, то мы изучаем профессионально-ориентированный иностранный язык. При обучении профессионально-ориентированному иностранному языку мы применяем различные методы изучения языка. Мы учим профессиональные термины, слова, читаем различные тексты, связанные с логистикой и составляем терминологический словарь, прослушиваем различные аудиозаписи, просматриваем видеоролики связанные непосредственно с логистикой. При подготовке к занятиям мы готовим презентации, доклады, рефераты связанные непосредственно с нашей будущей профессией логистикой, где мы сравниваем и анализируем зарубежные логистические системы. Так как логистика в Казахстане новый вид экономической деятельности, то для эффективного обучения мы изучаем опыт зарубежных компаний. За период обучения профессио-

нально-ориентированному иностранному языку нами были рассмотрены такие темы как, а именно: транспортная система Республики Казахстан, сферы логистики, транспортная упаковка, транспорт и транспортные перевозки, организация перевозок, обеспечение экологической безопасности при перевозке грузов, моя будущая профессия и мои планы на будущее, и многие другие темы.

В настоящее время в нашей стране логистике уделяется большое внимание. Так, в Послании Президента РК Н. А. Назарбаева народу Казахстана от января 2014 г. «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее» отмечалось необходимость развития сектора логистических услуг. Прежде всего подчеркивалось «...речь идёт о максимальном использовании территории Таможенного союза для транспортировки наших грузов. Нужно сокращать сроки таможенной обработки грузов, повышать пропускную способность пограничных переходов, усилить мощность порта Актау, упростить процедуры экспортно-импортных операций» [3].

Без логистики в современном мире не обходится не одна компания, а так как залогом ее успешной деятельности является правильная организация транспортировки и бесперебойность поставок до конечного потребителя логистические отделы имеет практически каждое предприятие. Так как логистика развита повсеместно, специалисты этой специальности тесно контактируют с представителями зарубежных компаний, отсюда и вывод, что для эффективного сотрудничества специалистам в области логистики необходимо владеть иностранным языком.

На сегодняшний день происходят бурные межкультурные контакты. Это проявляется в общении между людьми, говорящими на различных языках, а также при учебе по обмену, различных международных конференций, а также выставок. С развитием международных деловых контактов, освоением новых зарубежных технологий и расширением профессионального сотрудничества с иностранными специалистами возросла потребность в знании профессионального иностранного языка. Глобализация неизбежна, это означает, что для успешной адаптации в современном обществе необходимо владеть иностранным языком.

В конечном итоге цель изучения профессионально-ориентированного иностранного языка в области логистики, заключается в подготовке логистов с хорошими знаниями иностранного языка в своей сфере и обеспечения им конкурентного преимущества на рынке труда. Так как, знание одного и более иностранных языков в современном мире дает квалифицированному специалисту успешные условия работы и карьерный рост. Владение профессиональным иностранным язы-

ком необхідно для взаємодія в різних сферах життя, в тому числі і логістики.

Список использованных источников

1. <http://www.scienceforum.ru/2014/509/3295>
2. Смагулова К. С. Основы логистики / К. С. Смагулова. – Караганда 2015 г.
3. Послание Президента РК Н. А. Назарбаева народу Казахстана от января 2014 г. «Казахстанский путь – 2050: Единая цель, единые интересы, единое будущее».

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Шукалович Г. О., Луцький базовий медичний коледж, викладач вищої категорії

Медична термінологія належить до найбільш інтенсивно прогресуючих частин словникового складу мови, що зумовлюється, перш за все, стрімким розвитком медицини та міжнародною науковою інтеграцією у цій сфері знань.

Складність перекладу термінів полягає в його багатозначності. Знайти правильний переклад терміну, що буде відповідати даному конкретному тексту, можна лише тоді, коли добре розумієшся на тому, що перекладаєш.

Кожен спеціаліст повинен запам'ятати певну кількість термінів, знання яких дозволить легко засвоїти та перекладати похідні від них слова. Деякі терміни легко перекладати через їх звукову та графічну співзвучність. Але треба бути дуже уважним, оскільки їх схожість з українською мовою може призвести до неправильного перекладу. Через відмінності мовних систем мови-оригіналу та мови-перекладу, відмінності в культурному фоні носіїв двох мов стовідсоткова передача інформації при перекладі тексту чи навіть лексичної одиниці окремо практично виключається. Це можна розглянути на прикладі іменників.

Іменник опосередковано пов'язує мовну співвіднесеність зі світом понятійних явищ. Як частина мови, іменник характеризується предметністю, яка виражається за допомогою категорій роду, числа та відмінка і вживається у реченні як підмет чи додаток. Унаслідок цього він відзначається певними труднощами перекладу в лексичному, лексико-граматичному та граматичному відношеннях. Розбіжності мови-оригіналу та мови-перекладу стосуються лексичного змісту

мови, а також правил їх граматичного оформлення. Подібні відхилення охоплюють різномовні розбіжності форм однини та множини, різнотипні множини омонімів та різнотипне оформлення відмінків. Стандартними випадками таких відхилень при перекладі медичних термінів є вживання однини та множини, наприклад: die Pocken, die Masern (*мн.*) – віспа, кір (*одн.*); das Arzneimittel (*одн.*) – ліки (*мн.*).

Для дослідження особливостей морфологічної будови медичних термінів всі іменники можна поділити на три групи:

1) прості іменники: der Puls, die Labien, der Nerv;

2) похідні іменники, до яких належать іменники з напівпрефіксами, суфіксами та напівсуфіксами: der Reinfarkt, die Demenz, die Dilatation, die Injektion, die Subazidität, das Medikament;

3) складні іменники: die Extrauteringravidität, der Palmarbogen.

Німецька мова має особливу здатність утворювати складні слова, які є важливим засобом з точки зору мовної економії. Складне слово ущільнює в одному слові значення, яке повинно виражатися іменником та означенням або навіть групою слів чи обставинним реченням. Саме такі слова викликають особливі труднощі при перекладі.

Значення складних та похідних слів, як правило, фіксуються у двомовних словниках, оскільки переклад таких слів часто дуже важко зробити, виходячи лише із значень його складових елементів, наприклад: das Blutwasser – не «кров'яна вода», а «сироватка крові». Проте переклад багатьох похідних іменників не зафіксовано у словниках, тому що їх значення легко вивести із значення складових елементів. У двохкомпонентному слові останнє слово є опорним, а попереднє означувальним. Останній компонент позначає якусь категорію предмета чи явища, а все складне слово – різновид цієї категорії, наприклад: die Blutkrankheit – хвороба крові, der Dienstarzt – черговий лікар.

При перекладі складних та похідних слів із загальним компонентом слід пам'ятати, що в таких слова загальний компонент в німецькій мові не повторюється, а замінюється дефісом, наприклад: die Blut- und Urinuntersuchung – аналіз крові та сечі.

Вживання дефіса замість компонента, що повторюється, слід відрізнити від дефіса, що розділяє багатоконтактне складне слово на смислові групи, наприклад: der Hals,- Nasen,- Ohrenarzt – лікар-отоларинголог.

У багатоконтактному складному іменнику опорний та означувальний компоненти можуть складатися як із одного, так і з декількох коренів, наприклад: der Blutfarbstoff (1+2), das Blutgefäßnetz (2+1), das Blutdruckmeßgerät (2+2). У слові das Blutdruckmeßgerät означувальне і опорне слово складаються з 2 компонентів. Означувальне слово der Blutdruck складається з компонентів das Blut «кров» та der Druck «тиск», перекладається як «кров'яний, артеріальний тиск».

Опорне слово *das Meßgerät* складається зі слів *messen* «вимірювати» і *das Gerät* «прилад», все слово перекладається як «вимірювальний пристрій». Складний іменник *das Blutdruckmeßgerät* перекладається як «пристрій для вимірювання артеріального тиску».

У складному іменнику означувальне слово може приєднуватись до основного безпосередньо як у слові *die Blutprobe* – аналіз крові. Якщо означувальним словом є іменник, то обидва корені можуть приєднуватись за допомогою сполучних елементів *-(e)s-*, *-(e)n-*: *der Krankenwagen* – автомобіль швидкої допомоги; *die Einatmungskur* – лікування інгаляцією. Якщо означувальним словом є корінь або основа дієслова, то сполучним елементом буде *-e-*, *-er-*: *das Bindegewebe* – сполучна тканина, *die Halterfunktion* – опорна функція.

Якщо ж все-таки складне слово не подане у двомовному словнику, то його переклад завжди потрібно починати з опорного слова, так як воно розкриває основне поняття і допомагає зрозуміти означувальне слово, наприклад: *der Rippenbogen*. Основне слово *der Bogen* – дуга, означувальне слово *die Rippen* – ребра. Загальне значення – реберна дуга.

Складні іменники містять окрім кореня суфікси та префікси. Значення суфіксів та префіксів звичайно також зафіксовані у словниках, наприклад суфікс *-er* утворює:

- 1) назви людей за видом їх діяльності: *der Krankenpfleger* – санітар;
- 2) назви інструментів та інших предметів: *der Nadelhalter* – голкотримач.

Розглянувши всі варіанти перекладу медичних термінів, виражених складними іменниками, ми зробили висновок, що їх можна перекладати наступним чином:

- 1) одним словом: *die Durchleuchtung* – рентгеноскопія;
- 2) прикметник + іменник: *das Pulvergemisch* – складний порошок;
- 3) іменник + іменник у родовому відмінку: *die Körperzelle* – клітина організму;
- 4) іменник + прийменник з іменником: *die Milchdrüsenverhärtung* – ущільнення в молочній залозі;
- 5) виразом: *die Krampfadern* – варикозне розширення вен.

Список використаних джерел

1. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. Карабан. – В., 2002.
2. Коптілов В. Теорія і практика перекладу / В. Коптілов. – К., 2003.
3. Москальская О. И. Большой немецко-русский словарь в трех томах / О. И. Москальская. – М., 1999.

«ЛІНГВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ»

АЛЮЗИВНІ ТОПОНІМИ NAZARETH, JERUSALEM, MECCA, VATICAN: ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

*Лифар А. А., Полтавська державна аграрна академія, викладач
кафедри іноземних мов та українознавства*

У лінгвістичних розвідках сучасності важливе місце посідає питання трактування почутого чи прочитаного, тобто «декодування» мовного знака. У нашому науковому дослідженні ми розглянемо поняття алюзії та алюзивних мовних одиниць. Алюзія як лінгвістична фігура займає чільне місце в сучасному англomовному художньому дискурсі, адже серед характерних рис постмодернізму одними з головних є мовна гра та багатоплановість значення. Термін *алюзія* походить від латинського *alludere* (сміятися, натякати) [2, с. 56] та означає прихований натяк на події, явища, людей і т. д.

Якщо подивитися на це явище з позиції когнітивної лінгвістики, то можна стверджувати, що це засіб мовної системи, завдяки якому одна людина сприймає явища та об'єкти у термінах іншої. Досить часто виникають непорозуміння, адже інколи фонових знань однієї людини не вистачає для сприйняття якоїсь інформації, якою володіє інший учасник комунікативної ситуації, або ж реципієнт неправильно трактував «мовний знак», який передавав мовець. Для ілюстрування цього явища доречно навести слова Ф. Тютчева: *Как сердцу высказать себя? / Другому как понять тебя? / Поймет ли он, чем ты живешь? / Мысль изреченная есть ложь.*

Топонім – власна назва місцевості, регіону, населеного пункту, об'єкту рельєфу, будь-якої частини поверхні Землі, тобто географічна назва [1, с. 13]. Термін *toponym* вперше зустрічається в англійській мові в 1876 році; замінивши термін *place-name* [3, с. 7].

У межах нашої наукової розвідки ми розглянемо топоніми *Nazareth, Jerusalem, Mecca, Vatican*, що відомі більшості людей як святі місця для прибічників різних релігій.

Nazareth – місто, в якому, за Євангелієм, пройшло дитинство Ісуса Христа, тому у наведеному нижче прикладі актуалізується алюзивне

значення «місце народження спасителя»: «... *this barren land after Emancipation,*» he intoned, «*this land of darkness and sorrow, of ignorance and degradation, where the hand of brother had been turned against brother, father against son, and son against father; where master had turned against slave and slave against master; where all was strife and darkness, an aching land. And into this land came a humble prophet, lowly like the humble carpenter of Nazareth, a slave and a son of slaves, knowing only his mother. A slave born, but marked from the beginning by a high intelligence and princely personality; born in the lowest part of this barren, war-scarred land, yet somehow shedding light upon it where 're he passed through*» (Ralph Ellison *Invisible Man*).

Jerusalem – найбільш легендарне релігійне місце у світі, яке притягує паломників до священних місць, а особливо до Храму Гробу Господнього, який був побудований на місці розп'яття Ісуса Христа. У наступному прикладі актуалізується концепт «дороге серцю місце, яке зруйноване»: «*If I can be of any use,*» Rowe said. «*This is so strange to me. I didn't imagine war was this,*» staring out at desolation. ***Jerusalem*** must have looked something like this in the mind's eye of Christ when he wept... (Graham Greene *The Ministry of Fear*).

У наступному прикладі актуалізується концепт «Святе, рідне серцю місце, за яке ладен віддати життя»: «*How can this be?*» «*I don't know, Bradley, you tell me.*» *The Albert Hall, the Science Museums, Centre Point, the Tower of London, St Paul's Cathedral, the Festival Hall, the Houses of Parliament, the Albert Memorial. The precious and beloved skyline of my own Jerusalem* processed incessantly behind that dear mysterious head. Only the royal parks were already places of darkness, growing inkily purple with night-time and its silence (Iris Murdoch *The black prince*).

Топонім *Jerusalem* зустрічаємо у назві книги «*Jerusalem the golden*» (*Margaret Drabble*). Головна героїня роману ніколи не відвідувала Ізраїль. Єрусалим для неї – це не місто, в якому вона мріє побувати, це місце поза простором і часом, до якого вона прагне всією душею, коли намагається вирватися із задушливого дому в Англії, з сім'ї, в якій немає любові. У назву книги англійська романістка винесла уривок з улюбленого псалма головної героїні. ***Jerusalem the golden,*** / *With milk and honey blest,* / *Beneath thy contemplation* / *Sink heart and voice oppressed* (*J. Neale*). Тобто місце, де відпочиваєш душею, яке манить твоє серце і душу.

Mecca – найвідоміше місто Саудівської Аравії, найважливіше релігійне місце для прихильників ісламу. До цього міста паломники здійснюють «хадж». У поданому нижче прикладі актуалізується

концепт «святе місце»: *I practised religious rituals that I adapted to the circumstances – solitary Masses without priests or consecrated Communion hosts, darshans without murtis, and pujas with turtle meat for prasad, acts of devotion to Allah not knowing where Mecca was and getting my Arabic wrong (Yann Martel Life of Pi).*

Як відомо, досить часто люди змінюють релігію протягом життя, обираючи для себе ту, яка найбільш відповідає їхнім духовним пошукам, тому у наступному прикладі Мекка протиставляється Риму та актуалізується алюзивне значення топонімів Мекка як узагальнене «Іслам» та Рим як «Католицизм»: *Ravi had a field day of it when he found out. «So, Swami Jesus, will you go on the hajj this year?» he said, bringing the palms of his hands together in front of his face in a reverent namaskar. «Does Mecca beckon?» He crossed himself. «Or will it be to Rome for your coronation as the next Pope Pius?» He drew in the air a Greek letter, making clear the spelling of his Mockery. «Have you found time yet to get the end of your pecker cut off and become a Jew? At the rate you're going, if you go to temple on Thursday, mosque on Friday, synagogue on Saturday and church on Sunday, you only need to convert to three more religions to be on holiday for the rest of your life.» And other lampoonery of such kind (Yann Martel Life of Pi).*

Vatican – світовий центр католицької релігії, досить часто релігійні діячі підпадають під шквал критики з боку письменників, оскільки не завжди дотримуються заповідей: *Ghastly Vatican. / I am sick to death of hot salt. / Green as eunuchs, your wishes / Hiss at my sins. / Off, off, eely tentacle! There is nothing between us (S. Plat Medusa).*

Отже, можемо зробити висновок, що алюзивні топоніми *Nazareth, Jerusalem, Mecca, Vatican* є досить поширеними в сучасному англо-мовному художньому дискурсі та найчастіше використовуються для того, щоб підкреслити значущість і святість явища чи місця. Але в окремих випадках такі топоніми, навпаки, підсилюють іронічний ефект.

Список використаних джерел

1. Воробьева И. А. «Язык Земли» / И. А. Воробьева // Западно-Сибирское книжное издательство, Новосибирск, 1973. – 151 с.
2. Baldick С. The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms. – Oxford, New-York : Oxford University Press, 2008. – 368 p.
3. Cameron, Kenneth. English PlaceNames. London : B. T. Batsford, 1961 – 268 p.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ТАДЖИКСКИХ ГЛАГОЛЬНЫХ ИДИОМ НА РУССКИЙ И АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫКИ

Мадалиев М. М., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», направление подготовки «Финансы и кредит», студент группы Ф-41

Дзвинковская Н. А., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», старший преподаватель кафедры иностранных языков – научный руководитель

Язык в обществе служит для выражения человеческих мыслей и обмена ими. Все виды предложений выражают какое-либо чувство и отношение говорящего к объекту речи. В сущности, это касается и более мелких единиц языка, таких как слова и словосочетания. Абсолютное большинство слов наряду с определенным смыслом одновременно выражает и эмоции говорящего. Например, когда произносим слово «цветущий» (тадж. «*муаттар*», англ. «*blooming*»), вместе с номинативным значением «*свежий, здоровый, прекрасный*» передается и положительная эмоция. И наоборот, слово «*лентяй*» (тадж. «*танбал*», англ. «*loafer*») является не только характерной чертой того или иного человека, но и вызывают отрицательное чувство.

К сожалению, эмоциональные особенности фразеологизмов изучены недостаточно, о типологическом же исследовании и речи быть не может [1, с. 6].

Среди фразеологических единиц любого языка наибольший удельный вес составляют глагольные фразеологизмы, абсолютное большинство которых является выразителем человеческого чувства как выразительное средство языка, основывающееся на метафоричности значения. Метафора, базирующаяся на переносном значении слов, почти всегда вызывает у слушателя или читателя определенную эмоцию. Эмоционально-экспрессивные особенности глагольных фразеологизмов, как правило, определяются по четырем признакам.

Первым из таких признаков является обладание метафорическим значением. Компонентам фразеологизмов обычно не свойственно метафорическое значение. Слова-компоненты лишь в том случае могут вливаться в состав фразеологизмов, когда обретают аллегорическое значение [2, с. 89]. Так, в таджикском языке «*гирифтан*» (*брать*), «*курта*» (*рубаха, платье*), «*гуит*» (*мясо*) как отдельные слова лишены метафорического смысла, но, объединившись, они образуют фразеологическое словосочетание с ярко выраженным метафорическим значением: «*курта-куртагуитгирифтан*», дословно:

«*брать в рубаху мясо*»; смысл – *радоваться*. В английском языке таким же образом фразеологизм «*lookthroughgreenglasses*» образован из нейтральных слов «*look*» (*смотреть*), «*through*» (*через*), «*green*» (*зеленые*), «*glasses*» (*очки, стекла*). Лишь объединившись, эти слова выражают *чувство ревности или зависти чьему-либо успеху*. В русском языке подобным примером может служить такой фразеологизм, как «*отдать сердце кому-либо*», в переносном смысле данный фразеологизм выражает *чувство любви и симпатии*.

Вторым признаком является наличие эмоциональной лексики, которая служит доминирующим словом фразеологизма. Например, в русском языке примерами выражения *чувства муки* посредством фразеологизмов может послужить выражение «*испытывать муки ада*» (эмоциональная окраска передана словом «*муки*»). В таджикском языке «*озор ёфтан*» в буквальном смысле обозначает «*найти мучение*», смысл – *мучиться*; «*диликасе озор ёфтан*», в буквальном смысле: «*чье-то сердце нашло мучение*» (*мучится*); «*касоро озор додан*», в буквальном смысле: «*кому-то дать мучение*» (*мучить кого-либо*). Все выражения как основной компонент в своем составе имеют эмоциональное слово «*озор*» (*мука*). В английском языке яркими примерами, выражающими *чувство муки*, являются, к примеру, такие слова, как «*martyr*», «*hard*» или «*tormented*» в следующих выражениях: «*make a martyr ofoneself*», в буквальном смысле «*делать мученика из кого-то*» (*мучиться, принимать на себя муки*), «*have a hard timewithsomebody*», в буквальном смысле «*иметь трудное время с кем-то*» (*мучиться, испытывать трудные времена/трудности*), «*be tormented withsomething*», буквально «*быть мучимым чем-либо*» (*мучиться чем-либо*).

Третьим признаком является наличие соматических слов, посредством которых человек воспринимает положительные и отрицательные воздействия окружающего мира, таких как «*сердце*» – «*дил*» – «*heart*» или «*лицо*» – «*руй*» – «*face*», распространенных в употреблении в трех языках. Яркими примерами глагольных фразеологизмов со словом-доминантом «*сердце*» – «*дил*» – «*heart*» могут служить нижеследующие: «*отдать сердце кому-либо*» – «*дил додан*» – «*give heart tosomebody*»; «*потерять сердце*» – «*дил бохтан*» – «*loseone's heart*»; «*быть в чьем-то сердце*» – «*дар дили касечошудан*» – «*beenthronedinthe hearts*»; «*добиться чьей-либо любви*» – «*диликасороёфтан*» – «*winsomebody's heart*».

Четвертым признаком является наличие пояснительных сочетаний, по которым можно определить различные чувства. Так, в русском языке «*быть самим не своим от радости*», а в таджикском языке *чувство радости* может быть выражено как «*аз шавк*

токирбаосмонпартофтан», буквально: «от бурной радости кидать тюбетейку в небо», в английском «beas merry as a marriage-bell», буквально: «быть веселым как свадебный колокол». Следующая группа выражает чувство волнения: «задрожать от волнения», «аз хаячонсебисурхиудан», буквально: «от волнения стать красным яблоком», «beonthe anxious bench», буквально: «быть на тревожной скамье» (сидеть как на иголках).

Глагольные фразеологизмы широко используются в художественных произведениях, выполняя при этом важные стилистические функции в речи автора и персонажей, так как они позволяют избежать бесцветных повторов глаголов. Широкое употребление подобных фразеологизмов характерно для языка художественной литературы, как поэтического, так и прозаического жанра, что наглядно подтверждается приведенными в работе иллюстрациями из русского, таджикского и английского языков.

Список использованных источников

1. Азимова, М. Н. Сопоставительно-типологический анализ фразеологической системы таджикского и английского языков / М. Н. Азимова. – Душанбе, 2006.
2. Ухтомский, А. В. Английские фразеологизмы в устной речи / А. В. Ухтомский. – М. : Либроком, 2009.
3. Francis, B. Oxford Idioms: Dictionary for learners of English / B. Francis. – Oxford : University press, 2010.

STANDARDIZED MARITIME ENGLISH AS A TOOL AGAINST MARINE CASUALTIES

Ojedapo A., Kherson State Maritime Academy, field of study «Transport», specialization «Navigation», student of 117i group

Frolova O., Kherson State Maritime Academy, associate professor of English Language Department for Deck Officers, candidate of pedagogical sciences – research supervisor

The modern shipping industry is characterized by its diversity (multilingual and multinational crews on board ships) due to the increasing internationalization and globalization processes. As the vessel is a social, cultural and working environment for crewmembers on board, the chances that they have to encounter the personnel of different nationalities and cultural backgrounds are very high. Future seafarers shall communicate

both between ship and shore in ordinary and emergency situations.

Thus, there is an urgent need in clear and accurate on-board communication for safety of the crew and the vessel and effective social and cultural interaction among the crewmembers. These issues are very important as many maritime accidents are caused by communication failures and misunderstandings. Unfortunately, real situation with communication in mixed crews is rather problematic and often results in unsuccessful attempts to understand each other.

In this regard, training of future seafarers for effective communication using Maritime English on board is a key issue for maritime institutions.

Review of related literature. The problems connected with effective communication using Maritime English among crewmembers, balanced and efficient working atmosphere on board the ship have been deeply studied and examined by researchers: N. Bobrysheva, C. Chirea-Ungureanu, C. Cole, J. Horck, H. Iakovaki, S. Kozak, V. Kudryavtseva, C. Logie, A. Noble, C. Popescu, M. Progoulaki, I. Salter, V. Smelikova, L. Stan, L. Sun, I. Theotokas, P. Trenkner and others.

Most of them are focused on intercultural communication within mixed crews and necessity to prepare future seafarers for a diverse working environment on board.

But much of the focus must be on development of proficiency of Maritime English as a tool against marine casualties.

The purpose of the article is to prove the importance of Maritime English so as to prevent and avoid hazards at sea.

The global shipping industry has grown to a stage where the idea of a single nationality crew is no longer met and we think the solution to this is by really knowing the long term effect of Maritime English in the maritime world that will not serve only as a means of hazard reduction in the shipping industry but also make work more efficient, enjoyable and faster for seamen or the port workers and also add to the growth of this industry.

The ability to communicate properly and effectively through writing and conversation is very important not only for the safety of the ship or the task to be carried out but also for the well-being of the crew as communication is not just about reading, writing and conversing but also exchange of ideas and as we all know that communication is not only the key to a sound and reliable operation of any ship but also a vital ingredient for a successful teamwork.

The shipping industry bears a vast amount of the world's economy and if not major [2]. As one of the vital breathing tools of the world's economy it automatically means that the pillars beneath the shipping industry too must be well seated or appropriately fixed and this is one of the reasons why we think Maritime English is very crucial to prevent or avoid hazards

on board ships, so for this reason we think it should be considered not as one of the optional requirements of becoming a seafarer but as one of the primary basis everyone that aspires to be a seafarer should go through. According to Prof. Dr. P. Trenkner of Wismar University of Technology, Department of Maritime Studies, «The sooner we identify the greater demands on Maritime English instruction and research, the better position we will be in to satisfy the new provisions and thus the complex requirements of the maritime industry» [3].

Currently student-centered approach is the most appropriate to training maritime professionals for further international seagoing service [1]. Though traditional methods such as explanation, practice and comparison are useful to some extent, they are not very effective in arising future seafarers' enthusiasm for work within multilingual and multinational crews. Some sample activities and techniques can be recommended as follows:

1. The teacher shall use authentic and real-life / near-real information. As it is difficult to take the students to real working site area, authentic real-life / near-real information can be rather useful for the trainees to meet with challenges of a diverse working environment. The information is selected from different resources: maritime accident reports, maritime officers' memoirs, ship's log books, ship's and shipping company's correspondence, maritime journals, the Internet etc.

2. Group discussions are highly recommended to develop Maritime English communication skills. While learning Maritime English, the training process may be more successful if it is based on cooperative and interactive teaching. The students are given a task to solve different problems by discussing a particular profession-focused topic in a group.

3. Role-plays can be helpful when making presentations of daily life scenes of mixed crews in dramatized form. The best way is to have these scenes acted out by the trainees. Each scene shall be planned to demonstrate a cultural value or problem. After the role-play is performed it shall be discussed in a class.

4. The trainees shall be involved into research work. The instructor may advise some topics to do a deep research by guiding / assisting students to prepare projects or presentations on suggested topics. Such activity can raise future seafarers' motivation to learn new information about their maritime career.

5. There is a great need in a universally recognized examination that checks a mariner's ability to use Maritime English and understand it concentrating particularly on listening and speaking abilities. This examination could be the first of a series of examinations for deck and engineering officers following the levels of the Council of Europe

framework. The examination would be more useful if as many members of the industry as possible get involved.

Conclusion. Communication can be achieved in many ways but the primary method for operational communication is through speech. And when in an operational condition or situation such as fighting a fire, ship-to-ship bunkering, berthing a ship etc., it is crucially important that those involved can maintain effective communication, so for these reasons Maritime English should be given appropriate attention. So in our view all practicing mariners should participate in the effectiveness of Maritime English and it should as well be instilled in young maritime students the appropriate skills and knowledge to ensure that failures of communication are no longer cited as a contributory cause of accidents or hazards in the shipping industry.

References

1. Frolova O. O. Developing Training Course Focused on Future Seafarers' Sociocultural Communication in Multinational Crew / O. O. Frolova // Педагогічний альманах : збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : Вид-во КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. – Випуск 31. – С. 200–206.
2. Pritchard B. Maritime English within MET systems – some mobility issues / B. Pritchard, M. Borucinsky // Proceedings of IMEC-22. – Alexandria : Multimedia Center AASTMT, 2010. – P. 17–28.
3. Trenkner P. Raising the Maritime English bar: The STCW Manila Amendments and their impact on Maritime English / P. Trenkner, C. Cole // Proceedings of IMEC-22. – Alexandria : Multimedia Center AASTMT, 2010. – P. 3–16.

ВИКОРИСТАННЯ БЛОГ-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Падалка Я. В., Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «УБС», напрям підготовки «Фінанси і кредит», студентка групи БФКБ 2-14

Потапенко Л. В., Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «УБС», доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, к. філол. н. – науковий керівник

При сучасному рівні розвитку інформаційних технологій очевидно стає необхідність інтеграції інформаційно-програмних ресурсів в освітній процес.

Проблемою формування іншомовленневих навичок за допомогою Інтернет-ресурсу блогів цікавились такі вчені, викладачі та методисти, як М. Бухаркіна, О. Григорович, І. Грітченко, С. Данилюк, С. Дяченко, А. Синявська, А. Філатова, А. Приходько.

Так, І. Грітченко та А. Синявська розглядали впровадження Інтернет-технологій в освітній процес загалом. О. Григорович, С. Данилюк та А. Філатова досліджували функції та властивості блогів, аналізували їх роль у навчальному процесі.

Блог (англ. blog, від web log, «мережевий журнал або щоденник подій») – це веб-сайт, у який регулярно додаються записи, зображення або мультимедіа. Для блогів характерні недовгі записи тимчасової значущості. Блогерами називають людей, що ведуть блог. Сукупність усіх блогів Мережі прийнято називати блогосферою.

У контексті нашого дослідження продемонструємо ефективність застосування блогу у формуванні іншомовленневих навичок на заняттях англійської мови.

У блогах можуть бути представлені будь-які матеріали: навчальну інформацію, вправи, презентації, відео, Інтернет – статті, завдання для самооцінювання і т. д [1, 35].

З технічної точки зору блог складається зі:

- вступної частини (назва, інформація про автора, теми);
- центральної частини (інформація, коментарі, малюнки, фото тощо);
- побічних частин (зв'язки з іншими блогами, елементи дизайну та інше) [2].

Синявська А. М. виділяє три види блогів у навчальному процесі:

Блог викладача – це журнал чи щоденник, що призначений для оголошення студентам завдань, у якому викладач може розмістити як основну, так і додаткову інформацію з курсу тощо. Працюючи у такому блозі студенти можуть лише коментувати.

Блог академічної групи – це спільна робота всіх студентів групи, що схожа на форум для обговорення певної теми, до співпраці можуть залучатись учасники з інших країн. Викладач у такому блозі виконує роль спостерігача.

Студентський блог – індивідуальна робота кожного студента, що зазвичай є частиною великого проекту. Завдання для постів повинні сприяти обдумуванню і пошуковій роботі [3, 331].

Блоги викладачів, які розміщені у мережі Інтернет, виконують такі функції: дидактичну, соціальну, комунікативну, інформаційну, лінгвістичну.

Дидактична функція проявляється у тому, що блог має навчальний характер і реалізується через різні наочні матеріали, які можуть про-

читати, переглянути, прокоментувати, проаналізувати студенти.

Соціальна функція – можливість викладачів/студентів взаємодіяти між собою, обмінюватись думками на відстані, при цьому формується так зване «віртуальне педагогічне співробітництво».

Комунікативна функція – учасники блогу знаходяться в рівних умовах і можуть обмінюватись своїми поглядами і думками.

Інформаційна функція представляється у тому, що інформація, розміщена в блозі: Інтернет-посилання, короткі анотації до різних робіт, що допомагають правильно орієнтуватися в інформації та включають можливість пізнання нового.

Лінгвістична функція дозволяє листуватися різними мовами світу.

Залежно від мети блогу надають можливості: обмінюватися думками, ідеями з колегами, професійного розвитку, дізнатись щось нове.

На кожне повідомлення викладача або члена навчальної групи пишеться коментар. У цьому плані коментований (відкритий) web-блог дуже схожий на форум. Саме в коментарях відбувається спілкування між учасниками навчального процесу. У процесі неформального спілкування викладачів і студентів, готових критикувати і видозмінювати гіпотези, висловлювати свою власну думку з тієї чи іншої проблеми, розвиваються навички критичного мислення.

Студентові вдається за допомогою даної програмної платформи, виявляючи в дискусії членів навчальної групи, продемонструвати їм, що здобувати знання і певні навички та вміння можна не тільки просто запам'ятовуючи складну інформацію, а, що набагато важливіше, добуваючи її у результаті пошуку, відповіді на питання, обговорення, критичної оцінки висунутих пропозицій, аналізу.

Блог має важливе значення у формуванні іншомовленнєвих навичок студентів, так як створює спеціальне середовище для навчання мови за допомогою перегляду відеоматеріалів, читання текстів, виконання письмових вправ, повторення теорії до теми, що сконцентрована в одному місці.

Отже, глобальна мережа інтернет займає все більш важливе місце в нашому житті, тому ми не можемо ігнорувати необхідність поєднання інноваційних технологій з класичними принципами і методиками навчання. У наші дні студенти все більше часу проводять перед екраном комп'ютера, і цей час може бути з марного перетворено в корисне: здобуття знань, умінь і навичок.

Застосування блог-технологій на заняттях з іноземної мови дає змогу охопити низку проблем, не передбачених навчальною програмою, проте які є істотними з погляду ефективного оволодіння комунікативною компетенцією, а також з точки зору загально-особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Данилюк С. С. Особливості використання Інтернет-технології «блог» у процесі формування професійної компетентності майбутніх філологів / С. С. Данилюк // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – № 3 (29). – С. 32–37
2. П'янковська І. В. Введення блогів для навчання іншомовної лексики. [Електронний ресурс] / І. В. П'янковська. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2015/>. – Назва з екрана.
3. Синявська А. М. Використання Інтернету при викладанні англійської мови / А. М. Синявська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – № 30 (83). – С. 331–334.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ В СУЧАСНІЙ МОВОЗНАВЧІЙ НАУЦІ

*Пасько Г. М., Національна металургійна академія України,
ст. викладач, к. філол. н.*

Мовленневожанровий підхід до вивчення різноманітних виявів комунікації є актуальним явищем сучасної лінгвістики. Станом на сьогодні мовленнєвий жанр (далі – МЖ) є досить різнобічним об'єктом дослідження, проте в будь-якому разі незмінним залишається визначальний складник будь-якого МЖ – комунікативна мета, що неодмінно відносить нас до витоків цього явища. Зачинатель теорії МЖ у вітчизняному мовознавстві М. М. Бахтін розумів під цим поняттям відносно стійкі типи висловлень, у кожному з яких ми розпізнаємо мовленнєвий задум мовця, що є критерієм визначення об'єму і меж висловлення в цілому [1, с. 270]. Дослідник поділяв МЖ на первинні (прості), що склалися в умовах безпосереднього мовленнєвого спілкування, та вторинні (складні), які охоплюють та переробляють первинні МЖ і є результатом відносно високорозвинутого й організованого культурного спілкування [1, с. 252]. Вплив ідей М. М. Бахтіна, викладених у статті «Проблема речевих жанров» (1953), визначив подальші становлення й розвиток теоретичного та функційного вивчення МЖ.

Дефініцією **мовленнєвого жанру** термінологічний апарат лінгвістики завдячує Дж. Свайлсу. Водночас трапляються випадки вживання терміну мовний жанр, а тому, для уникнення двозначності використуваних дефініцій, принагідно зазначимо, що обидва тер-

міни позначають єдину мовленнєву категорію, мають значеннєво спільне кодифіковане тлумачення, пор.: **мовний жанр** – «стереотипна одиниця мовлення як системи, інваріант певної сфери вербальної комунікації, який має спільність тематичного змісту, композиційно-структурних, стилістичних, інтенційно-прагматичних та ін. ознак» [9, с. 239] та **мовленнєвий жанр** – «... дискурсивний інваріант, ... що характеризується певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів та інтенційно-прагматичними особливостями» [10, с. 433]). Різниця в їхній термінологічній номінації, вірогідно, спричинена специфікою перекладу. Напрями дослідження жанрів мовлення характеризуються своєю багатовекторністю. Апологети теорії МЖ М. М. Бахтіна розвинули ідеї свого попередника в багатьох напрямках. Так, К. Ф. Седов визначає МЖ як вербально-знакове оформлення типових ситуацій соціальної взаємодії людей [7, с. 147; 8, с. 8], а В. В. Дементьєв наголошує на важливості лінгвістичного та прагматичного вивчення МЖ. Методом синтезу зазначених двох напрямів вчений виділяє окрему галузь лінгвістичного знання – комунікативну генристику, тобто вивчення МЖ як засобу формалізації соціальної взаємодії [5, с. 42–50]; подібної думки дотримується К. А. Долінін [6, с. 7–13]. В. Є. Гольдін вважає МЖ типом тексту [4, с. 51]. Як тип висловлення дефінує МЖ М. Ю. Федосюк [11, с. 66–88]. Т. В. Шмельова виходить з розуміння МЖ як певної закладеної в мовленнєвій свідомості мовленнєвої моделі, що характеризується за сімома конститутивними ознаками, а саме: комунікативною метою, образом адресанта та адресата, образом минулого/майбутнього, диктумним змістом, параметром мовного втілення [12, с. 82–83]. Ф. С. Бацевич у межах лінгвістичного підходу до МЖ вважає останні комунікативним явищем дискурсивної природи, згідно з яким МЖ виступає «категорією організації мовного коду в комунікації поряд із дискурсом і мовленнєвим актом» [2, с. 51]. Польська дослідниця А. Вежбицька пропонує оригінальний підхід до вивчення МЖ з погляду семантичної теорії елементарних смислових одиниць. Її метод семантичних примітивів дозволяє моделювати МЖ за допомогою послідовності простих речень, що виражають мотиви та інтенції мовця, які в свою чергу визначають тип висловлення [3, с. 72].

Для західних лінгвістів характерним є тлумачення жанру як комунікативної події (див., напр. Г. Кук [14, с. 52], І. Аскехейв, Дж. Свайлс [13, с. 197]), як поєднання МА в різноманітних моделях комунікації (Г. Віддоусон) [16, с. 67], як типів розмовного та письмового дискурсу [15, с. 140]. Таким чином, вектори дослідження МЖ торкаються його текстових, соціо-прагматичних, семантичних, когнітивних, комуніка-

тивно-дискурсивних аспектів. Поділяючи ідеї Ф. С. Бацевича, під МЖ ми розуміємо як продуковані комунікантами мовленнєві повідомлення певної тематики, так і потенційно можливу за певного ситуативно зумовленого дискурсивного контексту актомовленнєву актуалізацію автентичних текстів, котрі забезпечують ідентифікацію типу спілкування адресатом мовлення як відповідного МЖ і водночас виступають імпліцитними конвенційними регламентаторами мовленнєвих дій адресанта та адресата.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров / М. М. Бахтин // Эстетика словесного творчества / [сост. С. Г. Бочаров]. – 2-е изд. – М. : Искусство, 1986. – С. 250–296.
2. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія : проблеми і перспективи / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2005. – 264 с.
3. Вежбицка А. Речевые жанры [в свете теории элементарных смысловых единиц] / А. Вежбицка // Антология речевых жанров : повседневная коммуникация / Вежбицка А., Гольдин В. Е., Данилин С. Ю. [и др.]. – М. : Лабиринт, 2007. – С. 68–80.
4. Гольдин В. Е. Русский язык и культура речи : [Учебник для студентов-нефилологов] / Гольдин В. Е., Сиротинина О. Б., Ягубова М. А. / [Под ред. О. Б. Сиротининой]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 216 с.
5. Дементьев В. В. Изучение речевых жанров в России : аспект формализации социального взаимодействия / В. В. Дементьев // Антология речевых жанров : повседневная коммуникация / Вежбицка А., Гольдин В. Е., Данилин С. Ю. [и др.]. – М. : Лабиринт, 2007. – С. 39–61.
6. Долинин К. А. Речевые жанры как средство организации социального взаимодействия / К. А. Долинин // Жанры речи. Вып. 2. – Саратов : Колледж, 1999. С. 7–13.
7. Седов К. Ф. Дискурс и жанры речи / К. Ф. Седов // Онтопсихолінгвістика : становление коммуникативной компетенции человека. – М. : Лабиринт, 2008. – С. 146–154.
8. Седов К. Ф. Человек в жанровом пространстве повседневной коммуникации / К. Ф. Седов // Антология речевых жанров : повседневная коммуникация / Вежбицка А., Гольдин В. Е., Данилин С. Ю. [и др.]. – М. : Лабиринт, 2007. – С. 7–38.
9. Селіванова О. Дискурс української загадки / Селіванова О. // Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспект): [монографія]. – К. – Черкаси : Брама, 2004. – С. 202–219.

10. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К, 2010. – 844 с.
11. Федосюк М. Ю. Исследование средств речевого воздействия и теория жанров речи / М. Ю. Федосюк // Жанры речи. – Саратов : Коледж, 1997. – С. 66–88.
12. Шмелева Т. В. Модель речевого жанра / Т. В. Шмелева // Антологія речевих жанров : повседневно-комунікативна / Вежбицка А., Гольдин В. Е., Данилин С. Ю. [и др.]. – М. : Лабиринт, 2007. – С. 81–89.
13. Askehave I. Genre Identification and Communicative Purpose : A Problem and a Possible Solution / I. Askehave, J. M. Swales // Applied linguistics. – 2001. – № 2. – P. 195–212.
14. Cook G. Applied Linguistics / G. Cook. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 134 p.
15. Duranti A. Linguistic anthropology / A. Duranti. – China : Peking University Press : Cambridge University Press, 2002. – 398 p.
16. Widdowson H. G. Linguistics / H. G. Widdowson. – Oxford University Press, 2002. – 134 p.

КООПЕРАТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

*Савенкова О. О., Полтавська державна аграрна академія,
старший викладач кафедри іноземних мов та українознавства*

Процеси євроінтеграції орієнтують вітчизняну вищу освіту оперативно реагувати на потреби ринку праці й активно брати участь у формуванні соціального замовлення на підготовку висококваліфікованих кадрів. Нові підходи до вирішення проблем освіти, в тому числі у викладанні іноземних мов у немовних ВНЗ, висувають нові вимоги і до підготовки кваліфікованих фахівців, які б практично володіли навичками та вміннями іншомовного професійного спілкування і були здатними залучатися до комунікації та співпраці зі своїми зарубіжними партнерами.

Створити умови для ефективного формування навичок і вмінь іншомовної комунікації у здобувачів вищої освіти з урахуванням рівня володіння мовою й індивідуальних особливостей, підвищити мотивацію навчання та забезпечити активну взаємодію в навчальному процесі дозволяє методика кооперативного навчання.

Кооперативне навчання – це технологія навчання в невеликих групах, коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду. Це сприяє не лише

глибшому розумінню навчального матеріалу, а й розвитку мислення та мовлення. Члени великої групи розподіляються на декілька малих груп і діють за інструкцією, яка спеціально була розроблена для них викладачем. Кожен з учасників працює над своїм завданням, своєю частиною матеріалу до повного розуміння питання, яке вивчається, та завершення роботи над ним. Потім учасники обмінюються знахідками таким чином, що робота кожного є дуже важливою та суттєвою для роботи інших, оскільки без неї завдання не буде виконане (частина важливої інформації буде втрачена, інші учасники групи її не отримають). Методика «кооперативне навчання» іноді перекладається як «навчальна співпраця» [1].

Американські дослідники Д. Джонсон і Р. Джонсон виділяють п'ять основних критеріїв успішного кооперативного навчання:

1. **Позитивна залежність.** Успіх кожного учасника залежить від сумлінності інших учасників. Учасники вчаться взаємної відповідальності і роботі в команді.

2. **Пряма підтримка.** Учасники підтримують один одного безпосередньо. Вони обмінюються думками, джерелами та матеріалами, дають оцінку виконаній роботі один одного з метою отримання спільного результату роботи. Вони роз'яснюють один одному новий матеріал і допомагають усувати прогалини в знаннях.

3. **Відповідальність.** Кожен учень бере участь в роботі групи і вносить свій внесок у роботу над заданою проблемою. Кожен учасник несе відповідальність за результат групової діяльності. Кожен учасник виконує посылну йому роботу, намагається вникнути в суть питання і вміти роз'яснити його іншим учасникам.

4. **Соціальна компетентність.** Учасники вчаться взаємній довірі і повазі. Учасники вчаться чітко і ясно висловлювати свої думки при комунікаціях і вирішувати виникаючі протиріччя і конфлікти.

5. **Власна оцінка.** Учасники вчаться оцінювати власний внесок в успіх групової роботи, а також оцінювати спільну роботу групи з точки зору використовуваних методів роботи і виділяти причини невдач.

До технологій кооперативного навчання належать такі інтерактивні технології, як: робота в парах, ротаційні (змінні) трійки, два - чотири - всі разом, карусель, робота в малих групах, акваріум [2].

Їх можна ефективно використовувати як на заняттях засвоєння, так і на заняттях застосування знань, умінь і навичок. Це може відбуватись одразу ж після викладу нового матеріалу, замість опитування, на спеціальному занятті, присвяченому застосуванню знань, умінь і навичок, або бути частиною узагальнювального заняття.

Ефективна реалізація моделі кооперативного навчання Д. Джонсона і Р. Джонсона передбачає здійснення викладачем наступних дій: визначення навчальної мети та соціальних навичок кооперативної

взаємодії, які викладач планує розвивати; прийняття рішення щодо кількості здобувачів вищої освіти у групі (від 2 до 6 чол.); утворення груп і їх розташування в аудиторії; планування розподілу навчального матеріалу для забезпечення позитивної взаємозалежності; призначення ролей; пояснення завдання та перевірка його розуміння здобувачами вищої освіти; формулювання кінцевої мети кооперативної взаємодії; структурування індивідуальної відповідальності шляхом перевірки та оцінки рівня залучення кожного здобувача вищої освіти до виконання спільного завдання; організація міжгрупової кооперації; роз'яснення критеріїв оцінки групової роботи; визначення бажаних моделей поведінки, таких як не підвищувати голос, називати один одного на ім'я, заохочувати кожного до взаємодії, здійснювати перевірку, чи всі члени групи розуміють матеріал і погоджуються з відповіддю, критикувати ідеї, а не партнерів тощо; постійний моніторинг навчальної взаємодії; надання допомоги під час виконання завдання, роз'яснення інструкцій, уточнення тощо; втручання за необхідності, щоб запропонувати більш ефективну модель співпраці; навчання кооперативним навичкам; підведення підсумків заняття; аналіз успішності кооперації в групі та оцінка навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Доречною навчальна кооперація є і під час виконання здобувачами вищої освіти самостійної роботи для пошуку додаткової інформації з теми, підготовки презентацій, виконання проєктів тощо.

Таким чином, доцільність використання кооперативного навчання в системі вищої освіти не викликає сумнівів. В основу такого навчання покладено особистісно-орієнтований підхід, розвиток пізнавальних навичок і вмінь самостійно конструювати наявні знання та видобувати нові. Запровадження кооперативних методів у навчальний процес вищої школи розкриває широкі можливості для формування у здобувачів вищої освіти самостійності, критичного мислення, оволодіння навичками пізнавальної діяльності і соціальними вміннями.

Список використаних джерел

1. Джонсон Д. Методы обучения. Обучение в сотрудничестве / Д. Джонсон, Р. Джонсон, Э. Джонсон-Холубек. – СПб., 2001. – 245 с.
2. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
3. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання // Упоряд. Л. Галіцина. – К. : Ред. загальнопед. газет, 2005.

ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ІМЕННИКІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Шиян Д. О., ДВНЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж», викладач іноземної мови, старший викладач

Мова є найважливішим і довершеним засобом людського спілкування, засобом обміну думками, знаряддям творчості. Мова є невід'ємним компонентом усіх без винятку видів діяльності людини й основним джерелом збереження інформації. Мова представляє собою дуже гнучку і в той же час відмінно організовану систему.

Науковою дисципліною, що займається дослідженням природи мови, її структури, функціонування та розвитку, є мовознавство або лінгвістика. Об'єктом мовознавства є мова в усіх її проявах, в усьому обсязі її властивостей та функцій, її будова, функціонування та історичний розвиток. За визначенням В. В. Іванова, мовознавство (лінгвістика) – це «наука про природну людську мову взагалі та про всі мови світу як її індивідуальних представників».

Мовознавство виникло у зв'язку з практичними потребами, але поступово розвинулось у цілу систему дисциплін, які мають як теоретичний, так і практичний характер. Так зіставне або порівняльне мовознавство вивчає дві споріднені або неспоріднені мови з навчально-методичною метою, для полегшення засвоєння матеріалу різних мов, передусім нерідних. Так для полегшення вивчення англійської мови студенти вивчають порівняльну стилістику, лексикологію, граматику англійської та української мов.

Метою статті є порівняння особливостей граматичної категорії числа іменників в англійській та українській мовах.

Іменник – частина мови, що означає найменування предметності і має граматичні категорії роду, числа і відмінка. Категорія предметності є в усіх мовах, але граматично виражається в різних мовах по-різному. В українській та англійській мовах значення предметності іменників граматично виражається в категоріях роду, числа і відмінка.

Іменник в українській мові характеризується наявністю трьох граматичних категорій: 1) категорії відмінка, вираженої парадигмою відмінювання, що складається з шести відмінків; 2) категорії числа, що у свою чергу складається з двох чисел – однини та множини; 3) категорії граматичного роду, що представляє три роди – чоловічий, жіночий, середній, які мають відповідне морфологічне вираження.

На відміну від української, іменник в англійській мові характеризується наявністю двох граматичних категорій: 1) категорії числа, що складається з двох чисел – однини та множини; 2) категорії детер-

мінованості (означеності-неозначеності), що виражена артиклями у позиції.

Категорія числа представлена в обох зіставних мовах, але не однаково. В українській і в англійській мовах категорія числа представлена семами одиничності і множинності, що знаходять свій вираз у формах однини і множини.

Іменники в англійській мові поділяються на злічувані і незлічувані.

Злічувані іменники означають предмети, які можна полічити: a lamp – лампа, a bench – лавка, a page – сторінка.

Незлічувані іменники – це назви речовин і багатьох абстрактних понять, які не піддаються лічбі: silver – срібло, milk – молоко, freedom – свобода, friendship – дружба та ін.

Злічувані іменники вживаються в однині і множині. Незлічувані іменники множини не мають.

Основним способом утворення форм множини в англійській та українській мовах є зовнішня флексія. В українській мові *-и, -і* для іменників чоловічого і жіночого роду (столи, мости, картини, вірші і т. д.); *-а, -я* для іменників чоловічого і середнього роду (міста, вікна, кільця, і т. д.). На відміну від української мови в англійській мові форма множини представлена флексіями *-s [-s]* і *[-z]*, *es [-iz]* і в дуже обмеженому числі іменників чергуванням голосних (foot — feet, goose—geese, man – men і т. д.). Іноді форма множини супроводжується змінами кореневих приголосних (англ.: *knife – knives, leaf-leaves*; укр.: *друг – друз*).

Іншою особливістю англійської мови, не властивою українській мові, є запозичення іменників з інших мов разом з іншомовною флексією множини: *nucleus – nuclei, formula – formulae, phenomenon – phenomena*.

Форми множини без флексії в українській мові мають тільки запозичені іменники, що закінчуються на деякі голосні (*колібри, пончо, кенгуру*). А в англійській мові флексії множини позбавлені досить численні іменники (*deer, sheep, swine*).

В обох мовах існує досить значна група іменників, які представлені тільки у формі множини, одержуючи свій вираз у відповідних морфемах числа, і у формах узгодження прикметників, дієслів і займенників. Частина таких іменників співпадає в обох мовах. Це перш за все іменники, що позначають парні або складені предмети: ножиці – *scissors*, ваги – *scales*, окуляри – *spectacles*.

Частина таких іменників не співпадає. Наприклад: іменники, що означають парні чи складні предмети: граблі мн. – *take od*; іменники,

що позначають масу, речовину, матеріал: дрова мн. – wood од, шпалери мн. – wallpaper од.; іменники, що позначають складні дії, процеси, стани: вибори мн. – election од.

В англійській мові, як і в українській, є іменники, що вживаються тільки в однині або тільки в множині.

Так, назви речовин, а також багато іменників, що виражають абстрактні поняття, вживаються тільки в однині: chalk – крейда, silver – срібло, peace – мир, courage – відвага та ін.

Деякі іменники в англійській мові вживаються тільки в однині, а відповідні їм іменники в українській мові мають форми однини й множини або навіть тільки множини, наприклад: advice – порада, поради; knowledge – знання; information – інформація, відомості; news – новина, новини; money – гроші.

Вище ми розглянули подібні і відмінні риси, що характеризують категорію числа в обох мовах.

Для повної порівняльно-типологічної характеристики цієї категорії нам необхідно з'ясувати, яке місце ця категорія займає в системі тієї чи іншої мови.

Звертаючись до української мови, ми легко можемо відмітити характерну для нього межу – наявність узгодження в числі, і не тільки в іменниках, а й в прикметниках, займенниках, дієсловах, порядкових числівниках. Таким чином, ми можемо говорити про глибоке проникнення категорії числа у всі частини мови в українській мові.

Абсолютно іншу картину ми спостерігаємо в англійській мові, де категорія числа представлена тільки в системі іменника. Узгодження ж в числі ми знаходимо тільки у вказівному займеннику, де обидва займенники this – цей і that – той мають форми множини these – ці і those – ті, утворюючи з іменниками атрибутивні словосполучення з узгодженням в числі: this student – цей студент, these students – ці студенти, that student – той студент, those students – ті студенти.

Вивчення категорії числа в обох мовах дозволяє зробити наступні висновки:

1. Категорія числа в англійській мові носить більш обмежений характер, ніж в українській мові.

2. В українській мові широко поширене узгодження в числі не тільки в іменниках, а й в прикметниках, займенниках, дієсловах, порядкових числівниках. В англійській мові воно практично відсутнє.

3. Вивчення категорії числа в українській мові через перераховані характеристики представляє значно більші труднощі для англійців, ніж вивчення цієї ж категорії в англійській мові для українців.

Список використаних джерел

1. Кармишева І. Д. Контрастивна граматики англійської та української мов : навч. посіб. / І. Д. Кармишева. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008.
2. Конспект лекцій з дисципліни «Порівняльна граматики англійської та української мов» для студентів III курсу денної та IV курсу заочної форм навчання напряму 020303 «Філологія» / укл. ст. викладач Беляков В. І. – Дніпродзержинськ. ДДТУ, 2012.
3. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навч. посіб. / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003.
4. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006.

РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ У ХУДОЖНІХ ОБРАЗАХ ЛІНИ КОСТЕНКО

Шакура Ю. О., канд. філол.наук, Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І. Я. Франка

Релігія, як спосіб самопізнання, закріпилася в усіх народах, зокрема й у свідомості українців. Релігійна поезія особливого розвитку і своєрідної інтерпретації набула саме у творчості жінок-шістдесятниць, зокрема Ліни Костенко. Релігійна тематика творчості письменниці підкреслює емоційно важливі моменти в описі образу, звеличує його або зневажає за допомогою релігійних антиподів. У поезіях виражається боротьба добра і зла, яка притаманна всім творам релігійного спрямування.

У поезії «Чекаю день, коли тобі скажу» поетеса звертається до образу Бога, надаючи його риси головному герою. Авторка наголошує на силі творчого слова, яке має велику рушійну силу серед людей. Вона зображує поета, як творця власного світу зі своїми акторами, які виконують ті дії, на які він їх наставить: «*Він Богом був. І він створив свій світ. / І одвернувся: все було погано*». У цих рядках простежуємо погляд поета на своє творіння з нотками песимізму. Ліна Костенко проводить паралель із релігійною історією творення світу, де Бог створив, нібито, ідеальний світ, але для себе він все одно бачив в ньому недоліки. Протягом поезії головний герой піддає сумнівам своє творіння, свій світ [1; 2].

У поезії «На березі Прип'яті...» Ліна Костенко вдається до релігійних мотивів шляхом персоніфікації образів аварії на ЧАЕС.

Сатана постає як уособлення наслідків вибуху, які спустошили територію на березі річки Прип'яті («*На березі Прип'яті спить сатана*»). Важливого значення тут набувають ікони, які для християнської душі є неоціненними. Молитва перед іконою крізь час і простір духовно пов'язує зі спільною молитвою в Божому храмі під час церковних богослужінь. «*Він скрізь по хатах понаписував мат. / Ікони покрав. Загубив респіратор*». Відсутність ікон вказує на безнадійність справ території Чорнобиля. «*Ікони покрав*» – вкрадена остання надія на спасіння території від радіаційної хвилі. Основна ідея твору – показати перемогу темної сили над світлою: «*Той чорний реактор – і пекло, і трон*» [2].

У поезії «Українське альфреско» образ ікони постає у вірші з прихованим характером, так, щоб читач сам зрозумів, що хотів автор передати: «*Остання в світі казка сидить під образами. / Навишпиньки виглядають жоржини через тин...*». «*Сидить під образами*» - під іконами, святими образами. Старенькі свято вірили в Бога і їхня щира відданість йому яскраво демонструється в цьому рядку. Незважаючи на те, що життя пройшло без веселих криків їхніх дітей («*Чиєсь дитя приходить, беруть його на руки; Я знаю, дід та баба – це коли є онуки, а в них сусідські діти шовковицю їдять*»), вони не впадають у відчай і продовжують жити далі в мирі та спокої, з Богом у серці.

Авторка зображує сатану-радіацію як могутню силу, яка прагне захопити всю територію України: «*І сниться йому в ореолі ворон / вже вся Україна...*». У снах йому з'являється Україна в оточенні ворон («*в ореолі ворон*»), чорні птахи як уособлення зла, негараздів, посильних смерті.

Релігійна тематика надає яскравості цілісно скомпонованим образам. Вона доповнює, сформований з низки різноманітних деталей, жіночий образ у поезії «Мати»: «*Вона була красуня з Катеринівки. / Було у неї п'ятеро вже вас [...] / Ходила в церкву, звісно, як годиться [...] / от їй хотілось, що у неї в хаті / на стелі небо хтось намалював*» [3]. Образ матері у літературі – це образ, до якого завжди ставилися з повагою. Мати постає як основа життя, людина, що його дає. І перші слова, і перші кроки, і перші уроки добра — усе йде від матері [4]. Саме матір у давні часи знала всі молитви і найчастіше зверталася до Бога з проханням аби її діти росли здорові та щасливі. Недарма вважається, що саме материнська молитва є наймогутнішою.

У «Старому годинникарі» релігійні мотиви доповнюють сюжетну лінію, яка розвивається навколо однієї людини. Поетеса хоче передати почуття людини в поезії («*Його душили спогади, і кашель, і навіть той за вікнами бузок*»), цінування останніх моментів життя

(«*Старий тремтячими руками ловив секунди крильце золоте*»), наближення до кінця свого життя («*І як хисткий підсвічник на роялі, де вже у свічці догоряє гніт*»). Рядками «*Старенька жінка вносила соломки / і, вся залита сяйвом золотим, / чогось палила у печі іконки, / поцілувавши кожну перед тим*» Ліна Костенко передає біль та відчай втрати найдорожчої людини.

Важливо, що в українській свідомості сформувалася думка, що перед смертю до людини приходять образ святого, який є провідником до раю. Саме ця жінка залита сяйвом золотим, божественним, прийшла за дідушем, як посланець із потойбічного світу. Паління ікон у свідомості викликає асоціацію зі словом варварство, адже не кожний зможе підняти руку на святе. Проте, Ліна Костенко зображує, що не просто людина палить ці ікони, а святий образ, який цілує церковний символ та спаленням, ніби відправляє ікони у потойбічний світ до дідуся.

Світ біблійних сюжетів та образів Ліна Костенко майстерно проєктує на сьогодення, органічно поєднуючи два часові пласти – минуле й теперішнє [4; 9]. Саме поєднання історії та реалій є ще однією особливістю використання релігійних образів у поезіях.

До збірки Ліни Костенко «Княжа гора» увійшла поезія «Райська елегія». У ній авторка поєднала релігійні символи й власний протест проти цензури, який міг виражатися головним чином на папері [4; 2]. Райська елегія – зображення трагічного падіння людства з небесних висот. Ліна Костенко неначе проводить аналогію і не раз у творі наголошує на забороні висвітлення певних тем («*Щось у цьому раю вже нічого не родить..., тільки родять запертні плоди; / Ще ж немає ні людства, ні преси, ні головліта, а цензура вже є, і є заборонений плід;*») та протест проти друку «замовлених» творів («*Я б їй, Боже, зварив незапертну якусь картоплину, так збутвіло ж усе, і не родить в раю анігич; / Ну зірви, ну скуштуй хоч один незапертний плід!*»).

Ліна Костенко – бунтарка, яка не мириться з забороною свободи слова. Вона хоче «докричатись» до людства, що все хороше навкруги, лише вуаль, яка закриває справжню реальність. Вказує на те, що все більше встановлюють заборон і це спричинене реаліями в її житті. На прикладі поезії «Райська елегія» поетеса висловила своє ставлення до влади релігійним образами Адама і Єви. Вона постає проти всіх тих «ідеальних» творів, в яких все згідно встановлених канонів.

Авторка зображає жіночий розсудливий і принциповий образ Єви, яка виражає незадоволення ситуацією, що склалася, такими рядками: «*На те ж воно, Господи, й літо, щоб плоди достигали. І що ж ти створив за світ?*» [3]. Образ Єви Ліна Костенко ставить нарівні

з собою, жінкою, яка попри всі заборони на вираження вільного слова, намагається дати життя своїй ідеї, виношує її в собі, а потім все ж хоче, щоб її почули і її слова щось змінили. Єва – слабка істота, яка повинна підкорятися Богу, проте, саме вона зважується на перший крок до змін в райському Едемі, який тільки на перший погляд блаженне місце.

Образ влади Ліна Костенко ототожнює з образом Бога, який керує всім, є всюдисущим. Бог у поезії змальований як сувора постать, яка тримає все під своїм контролем і неприхильна до відхилень від діючої системи життя: *«Ти приборкай свою половину, бо ж, анахтемська віра, отак розпустилася, ич!»*. Цими рядками авторка вказує на неприхильність оточення до бунтарки Єви-Ліни та обурення Бога-влади.

«Безпринципний Адам, хоч боявся божої довбні, а сказав, потонувши по самі вуха в гріху: – Коли ж, Боже, плоди незапретні – такі невоздобні, і червиві такі, що тільки й сказати: тьху!» [3]. Адам – пересічна людина, яка боїться тиску влади, проте, і його терпінню настає кінець і вільне слово має право на життя.

Остання строфа поезії зображає поразку головних героїв, інтерпретовану під дві сюжетні лінії, які розвивалися протягом твору: біблійні мотиви: *«Так за те ж, що ви їли плоди запертого древа, покараю вас тяжко і безсмертя вам не дам!»*; переплетення з тогочасними подіями: *«Чимчикує із раю репресована Єва... І трюхаєє вслід "поражонний в правах" Адам...»*. Останні рядки відповідають історії завершення райського життя на прикладі реальних людей, які повстали проти влади і були покараними. Їхні дії, які мали важкі наслідки, стали яскравим прикладом для інших людей. Ліна Костенко іронізує над вчинками Адама, який виявився значно слабшим за Єву, не пішов проти системи.

Отже, релігійні мотиви та образи відіграють важливе місце в творчості Ліни Костенко. За допомогою церковних образів авторка ширше розкриває внутрішній світ героїв, підкреслює такі риси як чесність, справедливість, доброта, сподівання на краще. Вона вміло поєднала минуле й сьогодення, вказуючи на повторюваність помилок людства.

Список використаних джерел

1. Водяна П. М. Релігійно-духовні мотиви у творчості Ліни Костенко / П. М. Водяна. – 2012. – 9 с.
2. Костенко Л. Вибране / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
3. Криловець Н. В. Філософська поезія Ліни Костенко : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.01.01 «Ук-

раїнська література» / Н. В. Криловець. – Острог : «Острозька академія», 2012. – 13 с.

4. Настасюк Ю. С. Сакральні доміанти в поезії Ліни Костенко / Ю. С. Настасюк // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – Серія: Філологічні науки (літературознавство). – № 4. – 2013. – С. 6–11.

ОСОБЕННОСТИ СТРУКТУРЫ ГЛАГОЛЬНЫХ СЛОВОФОРМ В ТАДЖИКСКОМ ЯЗЫКЕ

Шукуров Ю. Б., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», направление подготовки «Мировая экономика», студент группы М-21

Дзвинковская Н. А., Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», старший преподаватель кафедры иностранных языков – научный руководитель

На таджикском языке говорят около 4 миллионов человек в Республике Таджикистан, а также в примыкающих к ней районах Узбекистана и Кыргызстана. Кроме того, таджикский является родным для малых этнических групп Средней Азии, таких как азиатские цыгане (рома, или ромалы) и евреи, проживающие в Самарканде и Бухаре. В Таджикистане также говорят на нескольких пиджинах (гибридных языках), при этом данный язык представляет фундамент их грамматического строя.

Таджикский, как и другие живые языки, имеет свою историю и является культурным наследием и отражением традиций таджикского народа.

Для таджикского языка характерен ряд лексических, морфологических и синтаксических особенностей, которые необходимо учитывать, выполняя перевод с таджикского языка на иностранные, и наоборот.

Первый важный момент – строение глагольной системы. Особенности таджикских глаголов представляют определенную сложность при переводе с таджикского на русский язык. Таджикские глаголы не имеют ни рода, ни четко обозначенного вида. Значения этих грамматических категорий передаются при помощи порядка слов, применения предлогов и послелогов, особого безударного показателя – изафета, глаголов-связок.

Простые глаголы имеют две основы: прошедшего и настоящего времени. Например: «*хондан*» (*читать*) – «*хонд*» (прошедшее время), «*хон*» (настоящее время).

В таджикском языке имеются два залога: действительный и страдательный, а также четыре наклонения: изъявительное, повелительное, сослагательное и предположительное. Изъявительное и повелительное наклонения вполне сравнимы с аналогичными категориями в русском языке. При этом, правда, от русского сослагательное наклонение отличается большим количеством форм и более широким значением.

Предположительное наклонение не имеет аналога в русском языке. Оно выражает предположение, неуверенность, сомнение. При переводе это создаёт определённые трудности – в русском языке не всегда можно подобрать точное соответствие. Короткое «*? рафтагист*» (? – особый звук, гортанный смычный, нечто похожее можно услышать, сказав «не-а») переводится целым предложением: «*Наверное, он ушёл*».

Предположительное наклонение имеет три времени: прошедшее, настоящее-будущее и настоящее-определённое. На русский язык эти формы передаются глаголами в сочетании со словами «наверное», «возможно», «вероятно», «должно быть», например: «*он?о ин китоброхондагистанд*» (*Они, наверное, читали эту книгу*);

«*?рафтагист*» (*Он, должно быть, ушел*). С таджикского на английский язык эти формы могут переводиться соответственно: *They might have read this book* и *He must have gone*.

Переводы с таджикского языка очень актуальны: его носители активно мигрируют. Он отличается своеобразием, поэтому переводчики обязательно изучают его особенности и нюансы передачи смыслов на других языках.

Список использованных источников

1. Махадов, М. Самоучитель таджикского языка / М. Махадов. – Душанбе : Маориф, 2006.
2. Якубовский, А. История таджикского народа [Электронный ресурс]: электрон. данные. – Минск : Белорусская цифровая библиотека LIBRARY.BY, 22 ноября 2015. – Режим доступа: http://library.by/portalus/modules/history/readme.php?subaction=showfull&id=144227064&archive=&start_from=&ucat=&(свободный доступ). – Дата доступа: 10.11.2016.

Наукове видання

НАУКА І МОЛОДЬ В XXI СТОРІЧЧІ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

II Міжнародної молодіжної науково-практичної
інтернет-конференції

Частина 2

(м. Полтава, 1–2 грудня 2016 року)

Головний редактор *М. П. Гречук*
Комп'ютерне верстання *Г. А. Бжікян*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 18,8.
Зам. № 926.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎(0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.